INSTITUTIONES
JURIS ECCLESIASTICI
MAXIME PRIVATI
ORDINE DECRETALIUM.

AUCTORE

JAC. ANT. ZALLINGER

AD TURRIM

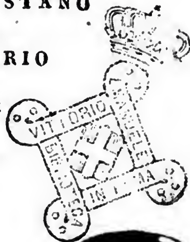
SS. THEOLOGIAE AC JURIS UTRIUSQUE

DOCTORE

ET IN LYCEO CATHOLICO AUGUSTANO
AD S. SALVATOREM SS. CANONUM
PROFESSORE PUBLICO ORDINARIO

LIBER V. DECRETALIUM.

ROMAE MDCCCXXIII.

TYPIS ANTONII BOULZALER

Licet Heli summus Sacerdos in se bonus existeret, quia tamen filiorum excessus efficaciter non corripuit, et in se pariter, et in ipsis animadversionis divinæ vindictam excepit. --- Ad corrigendos igitur subditorum excessus tanto diligentius debet Prælatus assurgere, quanto damnabilius eorum offensas desereret incorrectas.

C. Licet Heli. 31. *De Simonia.*

traria bonorum facta, et præclara virtutum exempla modis omnibus tegunt, negliguntque, aut malam etiam in partem interpretantur.

Est hoc primum documentum, quod Jurisprudentia criminalis sacra præbet. Sunt alia ejusdem disciplinæ insignia commoda; Canones enim profert ejus generis, qui nec ab insontibus, criminumque expertibus ignorari possunt; quia et remedia juris, et pœnas adversus Reos comparatas recenset, et quæ probis, atque innocentibus, cum hostibus fidei, virtutisque, et contumacibus fratribus teneri debeat agendi vivendique ratio, diligenter docet. Accedit, quod hac Juris parte officia virtutum, religionisque plurimum illustrentur contraria ratione delictorum, et notiones utrorumque perquam elimatæ tradantur, et adcuratæ statuantur differentiæ, ac classes; ut proinde rerum divinarum humanarumque notitia, quam primam velut Jurisprudentiæ partem dixerat Justinianus, rerum criminalium studio incredibiliter augeri debeat. Nec vero res tot ac tantæ permiste cumulatæ hoc libro, sed perquam concinno ordine digestæ sunt.

I. Præcipuum illud est, ut ratio exponatur, commissa adversus Canones crimi-

na rite pertrahendi in judicium; quod fit *accusationibus*, *denuntiationibus*, *inquisitionibus*: quo loco pravitati etiam calumniatorum praecautum est annexo titulo *de calumniatoribus*:

II. In judicium deductis criminibus, riteque introducta criminali causa tanquam *materia* istiusmodi judiciorum, *forma* procedendi, probationumque modi perparum ab iis differunt, qui secundo Decretalium libro fuerunt praemissi; quae enim ob excepta nonnulla crimina speciatim observanda sint, suis adnotantur locis. Quapropter ad discutienda specialia delicta fit progressio, atque ad ea inprimis, quae divinae adversantur religioni. In his creberrimum sacrilegii scelus *Simonia* continet.

III. Amandata ex domo Dei, vindicataque simoniaca pravitate de externis Ecclesiae et religionis hostibus agitur, de *Judaeis et Saracenis*, de *Haereticis*, de *Schismaticis*, de *Apostatis*, et *Reiterantibus sacrosanctum Baptisma*.

IV. Ab hisce delictis, quae radicem vitae spiritualis, divinam nempe fidem tollunt, ad *Homicidia*, proximaque de-

PRÆFATIO.

Præmonuit nos divinus Magister ac Dominus noster, ne externorum Ecclesiæ hostium immanitate, aut eorum, quæ intus proruptura essent, malorum, labiumque multitudine perturbari nos, animoque dejici patiamur. *Necesse est*, inquiebat, *ut veniant scandala*, nec aliter fieri omnino posse, quam ut in agro, quem suo ipse sudore coluit, et rigavit sanguine, præter triticum et Zizania proveniant, et in Apostolico reti boni malique pisces misceantur, et in Virginum choro cum sapientibus futuræ sint fatuæ, et in horto a se condito succrescant plantæ, quas, cum Pater cælestis haud plantasset, eradicari oporteret præstituto tempore. Sane ipsis Apostolorum temporibus, indeque proxime consecutis, cum illustrissima quaquaversus coruscarent fidei exempla, et novella Ecclesiæ germina florerent lætissime, ingens mox erupit fœdissimarum hæresum numerus, et tristissima pullurarunt schismata, deplorandique apostatarum lapsus Martyrum triumphos comitati sunt, et turpissima flagitia incredibilem Ecclesiæ sæpe luctum attulerunt; indeque fa-

in usu, vel abusu Privilegiorum. Non igitur incongrue conjunguntur Tituli de *Novi operis nuntiatione, et de Privilegiis et excessibus Privilegiatorum.*

X. Expensis delictis tanquam materia causarum criminalium ad finem earundem devenitur; ac si criminis probationes desint, suspicio autem, et infamia notet Reum, Purgatio *Canonica* eidem indicitur, rejecta *vulgari.* Necesse dein est, ut damna delictis data, vel quasi delictis, aut culpa, reparentur; quod Titulo *de Injuriis et damno dato* præscribitur.

XI. Quoniam autem in delictis triplicis inest mali genus, contagio pravi exempli, corruptio ipsius delinquentis, et contemtus legum; ac fere etiam contingit, ut altera pernicies præ altera in quopiam delicto prævaleat; idcirco triplicis etiam generis remedia adversus triplicem criminum pravitatem in Jure sacro comparata sunt, Pœnæ ad impediendam mali exempli contagionem: Pœnitentiæ ad sanandam delinquentis corruptionem: Censuræ ad vindicandam a contemtu et contumacia auctoritatem legis et Legislatoris. Hunc ordinem apte exhibent Tituli de

Paenis, de *Paenitentiis et Remissionibus*, de *Sententia Excommunicationis*.

XII. Postremi bini Tituli de *Verborum Significatione*, et *de Regulis Juris*, qui Jus utrumque claudunt, perutiles de proprietate verborum in hac disciplina animadversiones, decisionumque præmissarum summas magno memoriæ adjumento continent.

Hic est Libri V. Decretalium ordo, hic Titulorum, quibus continetur, nexus, satis aptus profecto, publicisque institutionibus accommodatus, Pontificia Auctoritate propositus, ab innumeris Scriptoribus, iisque peritissimis jurium retentus, cultusque, et longo Scholarum usu comprobatus. Nec vero multitudo Titulorum legentium memoriam excedit, si eorum inter se ordinata compaginatio ponatur ob oculos, pluresque uno sæpius conjungantur loco, quod ipsa argumenti ratio ac similitudo fere exposcit. Quapropter suscepti his libris quinque instituti non me pœnitet sane, cujus rationes causasque principio Libri I., tum ante reliquos deinceps præfando exposui. Ob leviores enim emendationes, quas Systema Pontificii Juris admittit, totum velle

licta, vitæ hominum, membrisque infesta proceditur.

V. Vastam criminalium causarum materiam *adulteria*, et *stupra*, aliaque delicta carnis parerent, si æque patentia essent, ac fœtentia.

VI. Post ea, quæ humanæ vitæ, et pudicitiæ stragem inferunt, securitati bonorum temporalium providetur, sanctionesque pœnales statuuntur de *Raptoribus*, *Incendiariis et Violatoribus Ecclesiarum*; recteque adjiciuntur tituli de *furtis* et *usuris*.

VII. Est alia in utroque Jure delictorum species, quæ hominum fidei in commerciis, mutuisque negotiis, ipsorumque bonis, imo divinæ etiam religioni ob superstitionum fallacias adversatur, et ob exquisitam nocendi calliditatem *crimen falsi* dicitur; quo loco de *Sortilegiis*, et *collusione detegenda* non inepte tractari potest.

VIII. Generalia hæc fere sunt crimina, quæ in omnem hominum conditionum atque ætatem cadunt. Hisce expensis ad ea descenditur, quæ peculiarium statuum

destruere, suoque ingenio exædificare novum, non modo alienum a reverentia Summis Pontificibus, et venerandæ antiquitati debita, sed exile nimis, et putidum mihi videtur. Illud nunc reliquum habeo, ut, quæ de disciplina ampla ac perdifficili, multisque obnoxia errandi periculis hoc præsertim ævo erroribus scatente, commentatus sum, scripsique, ea omnia et singula profitear, ex animo subjicere me judicio Sanctæ, Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, omnium Ecclesiarum Matris et Magistræ, cujus fidem doctrinamque integram et inviolatam usque ad extremum vitæ spiritum constantissime (Deo adjuvante) retinebo, ac confitebor; quam singularem gratiam supplex a Deo flagito, intercessione Beatissimi Petri, Apostolorum Principis, cui hanc scriptionem et principio dedicavi, et pro virium mearum tenuitate quoquo modo nunc confectam offero, plenus fiducia ingemiscens:

Quos hostis antiquus dolos
Instruxit in nos, destrue,
Truces et iras comprime,
Ne clade nostra sæviat.
Contra furentis impetus
In morte vires suffice,
Ut et supremo vincere
Possimus in certamine.

SERIES TITULORUM

LIBRI V. DECRETALIUM.

LIBER V.

TITULUS I.

DE ACCUSATIONIBUS, INQUISITIONIBUS, ET DENUNTIATIONIBUS

TITULUS II.

DE CALUMNIATORIBUS.

ARGUMENTUM.

I. Proclivitas, et pernicies delictorum §. 1. *II. Remedia, et Jus criminale* §. 2. *III. Inprimis Ecclesiasticum, ejusque regulæ et partes.* §. 10. *IV. Diversitas criminum, et pœnarum* §. 15. *V. Processus criminalis accusatorius* §. 20. *VI. Inquisitorius.* §. 23. *VII. Denuntiativus* §. 37. *VIII. De calumniatoribus.* §. 40. *IX. De jure asyli* §. 41.

§. 1.

Judiciorum Criminalium notio, de quibus agendum restat libro ultimo Decretalium, a primis videtur originibus repetenda. Peccata, delicta, crimina, quæ sine discrimine nunc sumuntur, nec multo tempore, nec multis locis, nec inter multos diu evitantur. Est hæc mortali statu hominum conditio, ut a recto deficere possint, et deficiant, proh dolor! sæpe, turpiter, perniciose, variisque ex causis cæcitate nempe intellectus, segnitie cogitandi,

levitate et temeritate mentis, inconstantia, imbecillitate, pravitate voluntatis, illecebris et vi concupiscentiæ, perturbatione animi, prava aliorum instigatione, et exemplo. Quanta autem hæc est *proclivitas* hominum ad committenda delicta; tanta est commissorum *pernicies*: nam I. trahunt delicta auctores suos ab uno in alterum delictum, et a malis in pejora, imminuto peccati horrore, oppressa conscientiæ voce, aucto perturbationis æstu, invalescente consuetudinis vi. II. Detrahunt de auctoritate et legislatorum et legum, per quas tum singulorum honestati, tum communitatis felicitati et securitati provisum fuerat. III. Alios insontes ad delinquendum invitant, et inficiunt bonos contagione quadam, qua ab uno in alios, aliosque serpit.

§. 2. Contra hanc delictorum proclivitatem et perniciem in *statu naturali absoluto*, nempe statu æqualitatis et libertatis, opposita est *lex naturalis negativa* vitandi et scandalum, et delinquendi occasionem, seductionemque; dein *lex naturalis affirmativa* de correctione fraterna. Atque hæ leges æque perdurant in adventitio quovis statu. Jus proprie puniendi et coercendi delinquentes requirit imperium et subjectionem; locum ergo non habet in statu æqualitatis et libertatis, etsi salvum maneat jus defensionis, securitatis et præcautionis; quæ a jure infligendi pœnam sane differunt.

§. 3. In statu naturali sociali tum inter parentes, et liberos, tum inter herum et servos jus corrigendi, castigandi, atque emendandi delinquentes, imo etiam obligatio concipi omnino debet, præsertim relate ad liberos, quorum le-

vitas, segnities, et malitia a parentibus coercenda est. Introducta servitute major etiam pœnæ acerbitas et ignominia in servos cadit. Jus autem vitæ et necis neque parenti in liberos, neque hero in servos tribui potest, sed majorem requirit potestatem, cui contumaces et scelerati trahendi sunt, aut certe abjiciendi, et domo expellendi (*a*).

(*a*) *De Liberis* conf. l. un. C. de emendat. propinq. Deuter. XXI. a v. 18. *De Servis* l. un. D. de emendat. serv. Eccli. XXXIII. 25. seq. Egi ea de re in Jur. Nat. sociali de societate parentali, et hereli.

§. 4. A societate *familiari* progrediendum est ad *civilem*, sive a jure naturali *societatum minorum* ad jus naturæ *publicum*. Ad societatem igitur, in qua supremum inest imperium, quodcunque ejus subjectum sit, maxime referri debet illud S. Pauli Rom. XIII: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem, bonum fac; et habebis laudem ex illa: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit* (*b*). In summo nempe imperio, seu in Majestate inest jus coercendi maleficos, atque etiam morte afficiendi. Id poscit finis societatis perfectæ, ipsaque potestas legislatoria et judiciaria, quæ sine potestate coercitiva et coactiva inanis est, et contemtui obnoxia; legum enim auctoritas sine comminatione et metu pœnæ eludi potest; cum infinitus sit numerus stultorum, qui non tam

virtutis amore, quam formidine pœnæ in officio continendi sunt.

(b) De jure vitæ et necis, quod summo Imperanti competit, nihil hac sententia illustrius afferri potest; *Si malum feceris, time; non sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit.* Enimvero gladius non mulctas pecuniarias aut confiscationem bonorum, non damnationem ad opera publica, non exilium, non perpetuos carceres, neque verbera aut solam mutilationem, sed necem, pœnamque mortis denotat. Hæc idcirco adnotavi quod nonnulli de hoc jure majestatico addubitare videntur; posteaquam illud inde a conditis civitatibus per tot jam ætates exercitum fuit.

§. 5. Majestas, sive supremum imperium est fons *jurisdictionis criminalis.* Sic enim hodie appellatur, quæ apud Romanos erat *imperium merum*, seu potestas gladii ad animadvertendum in facinorosos homines, speciali lege concessa (lib. II. Decret. §. 12. seq.). Ex eadem origine proveniunt hæ notiones: I. *Leges criminales* sunt, quæ de criminibus eorumque cognitione et coercitione disponunt. II. Complexus legum criminalium dicitur *Jus criminale*: Practica vero scientia legum criminalium; seu habitus leges criminales interpretandi et applicandi, est *Jurisprudentia criminalis.* Hæc in partem *Theoreticam* solet dividi, quæ de criminibus, eorumque pœnis tanquam *materia* agit: et *Praticam* quæ tradit *formam*, seu modum recte procedendi in causa criminali. III. *Causa criminalis* dicitur, quæ sita est in facto illicito, cui per leges imposita est pœna ad vindictam publicam, id est, pœna corporis afflictiva, sive etiam pecuniaria, applicanda fisco. Differt a

causa *civili* in qua privatum commodum actoris intenditur, etsi ex delicto descendat. Per leges autem publicas definiri debet, quæ causa criminaliter tractari possit, debeatve. Sunt enim delicta, quæ aliis locis et temporibus aliter tractantur. IV. *Judicium criminale* nunc accipitur pro loco, in quo causæ criminales ventilantur, nunc pro ipsa causa, nunc pro tractatione ejus seu pro modo, ordine, ac forma causam criminalem cognoscendi et decidendi; qui est *processus criminalis*; demum pro complexu personarum, quæ publicam criminum pœnam persequuntur (*c*).

(*c*) In Jurisprudentia naturali variæ agitantur quæstiones ad judicia criminalia pertinentes, ac primo, quod supra adnotatum est, de pæna capitis infligenda; dicunt enim, Deum duntaxat esse Dominum vitæ ac mortis; deinde de abrogandis pænis infamiæ, mutilationis, exilii, talionis, de præscriptione adversus persecutiones criminales. Aliæ etiam disceptationes ancipites incidunt de proportione inter delictum et pænam, de imputatione criminum, de obligatione reorum confitendi delictum, de quo legitime interrogati sunt: de tortura itidem, et asylo, utrum abrogari debeant.

§. 6. Si a jure publico naturali descenditur ad jura publica particularia, primo commemorandum est jus criminale Hæbræorum, quod ab ipso Deo constitutum ex divino Codice ejusque interpretibus, et Scriptoribus Antiquitatum Hebraicarum colligendum est. Plures sunt loci veteris Testamenti, in quibus *pæna vindicativa* elucet, nempe ea, quæ infligitur delicto, quia delictum est, sic ut locum habeat etiam facta jam emendatione delinquentis, aut cessante ejus spe: ac tum quoque, quando periculum non est, ut malum serpat, ac delinquens imitatores ha-

beat. Nostris temporibus multa excogitata sunt ad imminuendam cohibendamque justitiam vindicativam non sine detrimento publicæ honestatis, et securitatis. Dicunt præter cetera: Ultio, seu pœna vindicativa non est aptus finis, quem puniens sibi præfigat; quia vindicta sita est in voluptate, quem ulciscens ex solo delinquentis dolore et ignominia capit; quæ quidem voluptas, ut ajunt, inhumana est, neque ad emendationem conducibilis. Sed totum id nititur arbitraria notione parum adcurata. Si ob læsum honorem Dei vel hominis pœna infligitur lædenti, id voluptatem ciet, non quia male fit lædenti; sed quia æquum est, ut honori læsi satisfiat. Qui, quod justum est, non facit; patiatur, quod justum est. Nihil mali quisquam optat alteri, quamdiu bonus est; si bonus esse præfracte renuit; juste desideratur, ne impune opprimatur dignitas læsi. Mens intuentium pœnam non tam fixa est in malo lædentis, quam in dignitate læsi; nec tam delinquentem aversatur, quam delictum. Si summus Imperans *Minister Dei est*: si *non sine causa gladium portat*: si *vindex in iram est ei, qui malum agit*; non video, quare pœnam vindicativam infligere non possit. Oportet enim ministrum consulere honori summi Dei. Multi sunt loci veteris Testamenti, qui hanc notionem ingerunt (*d*). Neque vero ideæ rerum ad jus necessarium pertinentium, aut naturalia dictata justitiæ vindicativæ alia sunt in veteri, ac novo Testamento.

(*d*) Exod. XXXII. 26. Deuter. XXVII. 15. seq.

§. 7. Jus civile Romanum duos habet Digestorum libros, 47. et 48vum, quos *terribiles* appellavit Justinianus l. 2. §. 8. C. de V. J. E. Agunt

enim *de delictis privatis et extraordinariis*, *nec non publicis criminibus*, *qui omnem continent severitatem. pœnarumque atrocitatem.* cit. l. 2. Eo jure fit I. distinctio inter delicta et maleficia *vera*, quæ *dolo malo* admittuntur: et *quasi* delicta vel maleficia, quæ *ex culpa* proveniunt, tot. tit. Inst. de obligat. quæ quasi ex delicto nascuntur. II. Vera delicta quædam *privata* dicuntur, quædam *publica*: in illis leges maxime respiciunt ad læsionem privatorum, quibus jus concedunt pœnam exigendi a lædente (*e*); in his primario attenditur, ac vindicatur læsio reipublicæ. III. Delicta *publica*, quæ ut talia constituta sunt lege publicorum judiciorum, certamque pœnam habent propositam, vocantur *ordinaria*, et eminenti ratione *publica*; quæ vero extra ordinem vindicantur, quamvis nulla lex specialis eam in causam lata sit, dicuntur *crimina extraordinaria*. l. 1. D. de public. judiciis. IV. Judicia publica, quorum pœna in morte naturali aut civili consistit, nuncupantur *capitalia*. Si pœna in alia corporis coercitione, aut infamia, vel pecunia fisco applicanda sita est, *non capitalia*.

(*e*) Delicta privata jure Romano censentur furtum, rapina, damnum injuria datum, et injuria. Sed bina priora apud Germanos semper habita sunt pro publicis; quia securitas publica non tantum per homicidia, sed etiam furta et rapinas læditur. Jure etiam Romano contra delicta privata persecutio criminalis extra ordinem permittebatur. l. ult. D. de privat delict.

§. 8. Jure publico Germanico leges criminales olim nitebantur moribus, qui, ut Tacitus inquit de Morib. Germ. cap. 19. *Plus valebant in hoc populo, quam alibi bonæ leges.* Postea hi

mores in Scripturam redacti sunt, et exhibentur in lege Salica, Ripuariorum, Alamannorum, Baiuvariorum, Burgundionum, Frisionum, Saxonum, adjectis demum Capitularibus Regum Francorum; quæ quidem omnia extant in *corpore Juris Germanici Antiqui.* His legibus cum stirpe Carolingica maximam partem deficientibus, introductæ sunt in judicia criminalia multæ consuetudines pravæ et superstitiosæ, donec seculo XIV. et XV. meliorem iis formam dederit Jus Romanum et Canonicum, in foro etiam seculari Germaniæ introductum. Anno 1532. in Comitiis Ratisbonensibus Carolus V. Imperator publicavit *constitutionem criminalem*, *Carolinam* ab ejus nomine nuncupatam, pro lege universali servituram; quo non obstante variæ extant leges, aut consuetudines criminales provinciales, imo et statuta localia. Hinc jus criminale Germaniæ I. vel est *Domesticum*, idque antiquum, medium, novum: vel *Peregrinum*, nempe Romanum et Canonicum in causis mere profanis. II. *Publicum*, aut *Privatum*, uti de criminibus statuum Imperii, aut privatorum disponit. III. *Scriptum*, aut non *scriptum.* IV. *Commune*, quod continetur in constitutione C. C. aut *Particulare*, idque est provinciale aut statutarium. Ordo horum fontium, ex quibus decisiones causarum criminalium petuntur, idem est, ac in causis civilibus, nempe ut initium fiat a juribus magis singularibus, hisque deficientibus procedatur ad jura magis communia. Primo igitur respicitur ad laudabiles consuetudines et statuta locorum: dein ad leges provinciales: postea ad constitutionem C. C.: demum ad Jus Romanum et Canonicum. Ac si inter hæc bina in subsidium recepta deprehenditur differentia, passim traditur regula, Jus Canonicum

præfertur in processu et forma judicii criminalis: contra circa crimina et pœnas prævalet Romanum.

§. 9. Hac præmissa generalium idearum velut introductione aggredior ad rem ipsam, juris et fori nostri maxime propriam. Competit Ecclesiæ jure divino potestas judiciaria coercitiva, persequendi crimina pro foro etiam externo, districto gladio spirituali, et inflictis pœnis tum ad emendationem delinquentium, tum ad frangendam contumaciam, tuendamque spiritualem auctoritatem, tum ad vindictam, hoc sensu, ut pœna e. g. depositionis, aut degradationis, aut carceris etiam post peractam pœnitentiam delinquentis maneat. Hæc potestas Ecclesiæ vindicata jam est principio Lib. II. Decret. §. 24. seq. eaque ex omnibus plane fontibus juris sacri derivari, et confirmari potest, ac per se ex natura *Status* proprie talis, et imperii Spiritualis in suo genere summi, atque a naturali et politica potestate independentis manifeste colligitur.

§. 10. De hac potestate coercitiva, et usu gladii Spiritualis Ecclesia sanctissimas præscripsit regulas, I. ne *puniendo* noceat: ac ne noceat *parcendo*. *Primo*. Potestas coercitiva, siqua alia, data est Ecclesiæ *non in distructionem, sed in ædificationem.* II. Cor. X. 8. et ibid. XIII. 10. Hinc maxime cavet *primo* ne criminum persequendorum causa infantes vexentur aut infamentur, præsertim Prælati et Superiores, *qui quasi signum sunt positi ad sagittam. Et quia non possunt omnibus complacere; cum ex officio suo teneantur non solum arguere, sed etiam increpare: quin et interdum suspendere, nonnunquam vero ligare, frequenter odium multo-*

rum incurrunt , et insidias patiuntur. Ob hanc causam gravissimæ pœnæ statutæ sunt in calumniatores. tot. tit. de calumniat. *Secundo.* Tolerat Ecclesia nonnunquam mala et delicta , si ex correctione et pœna spes emendationis non affulgeat. Uti inquit S. Ambrosius can. *quod Christus* 26. XXIII. q. 4. ibi: *Quod Christus discipulos increpavit, quia ignem super eos* (Samaritanos Luc IX.) *descendere cupiebant , qui ipsum non receperant , ostenditur nobis , non semper in eos , qui peccaverint , vindicandum: quia nonnunquam amplius prodest tibi clementia ad patientiam, quam lapso ad correctionem (f). Tertio* Multo id magis observatur , si ex correctione et pœna periculum majoris mali immineat. Unde S. Augustinus l. 3. contra Parmenianum : *Hoc sanitas* , inquit , *observat Ecclesiæ , ut cum quisque fratrum , id est , Christianorum intus in societate Ecclesiæ constitutorum , in aliquo tali peccato fuerit deprehensus ut anathemate dignus habeatur , fiat hoc , ubi periculum schismatis nullum est (g). Quarto* cavet Sancta Ecclesia , ne Prælati levi ex causa utantur gladio excommunicationis , etsi is *nervus sit Ecclesiasticæ disciplinæ , et ad continendos in officio populus valde salutaris* , ut inquit Concilium Trid. Sess. XXV. c. 3. de ref. *cum experientia doceat , si temere aut levibus ex causis incutiatur , magis contemni , quam formidari , et perniciem potius parere , quam salutem Quinto.* Ea patientia , aut pœnæ remissio maxime necessaria est , quando magna est delinquentium multitudo. can. 25. in fin. dist. 50. can. *quoties.* 14. l. 9. 7. can. *Ordinationes.* 5. IX. q. 1. can. 24. et 32. XXIII. q. 4. Habet tamen hæc regula suas exceptiones , si remissa aut retardata pœna graviora imminent flagitia , aut si

duces sceleris detecti sint. can *nimium.* 37. XXIII. q. 4. et c. 4. de clerico excomm. ministr.

(*f*) Huc pertinet can. ult. dist. 4. ubi S. Gregorius de irretitis prava consuetudine ait: *Cum penia suo ingenio relinquendi sunt, ne. forte pejores existant, si a tali consuetudine prohibeantur; ut enim ait Salomon*. Qui multum emungit, elicit sanguinem. Prov. XXX. 33. Ad propositum pertinet, quod Tiberius apud Tacitum l. 3. Annalium c. 53. cum de luxu urbis tollendo consilia agitarentur, profatus est; *Snasurus fuerim, omittere potius prævalida, et adulta vitia, quam hoc assequj; ut palam fieret, quibus flagitiis impares essemus.*

(*g*) Conf. dicta in I. E. P. §. 359. not. 5. pag. 732.

§. 11. II. Altera est regula de usu gladii Spiritualis, ne Prælati, quibus is commissus est, parcendo, indulgendo, aut velut dormiendo noceant. *Cum dormirent homines, venit inimicus ejus, et superseminavit zizania in medio tritici.* Mtth. XIII. 25. Est quædam injusta misericordia, inquit S. Ambrosius can. *est injusta.* 33. XXIII. q. 4. adde can. 6. 9. 34. ibid. Non sola caritatis, sed justitiæ lege et vi officii tenentur Prælati, subditorum excessus emendare, et si opus sit, inflictis pœnis coercere, *cum publicæ utilitatis intersit, ne crimina maneant impunita, et per impunitatis audaciam fiant, qui nequam fuerant, nequiores.* c. 35. de sent. excom. Hinc cum Pontifex c. 24. h. te animadvertisset: *Sancti Patres provide statuerunt, ut accusatio Prælatorum non facile admittatur, ne concussis columnis corruat ædificium*, sapienter addit: *Verum ita voluerunt providere Prælatis, ne criminarentur injuste; ut tamen ca-*

verent, *ne delinquerent insolenter.* De correctione subditorum, quæ frequentior est, magisque necessaria, confer c. *licet Heli.* 31. de Simonia. Eleganter ea de re disserit Origenes apud Gratianum can. *Sed illud.* 17. dist. 45. *Quæ ista bonitas* inquiens, *quæ misericordia*, *uni parcere et omnes in discrimen adducere? Polluitur enim ex uno peccatore populus sicut ex una ove morbida universus grex inficitur.* Severitatem disciplinæ Ecclesiasticæ gravissimis etiam verbis commendat SS. Concilium Trid. Sess. XIV. de ref. in prooemio, et Sess. VI. c. 3. de ref. Quamvis autem in re ambigua præstet errare in misericordia rimittendi, quam severitate ulciscendi, uti S. Chrysostomus docet can. *alligant.* 12. XXVI. q. 7. tamen si de delicto constat, cuisna per Canones imposita est pœna, cavendum, ne pœnitens veniam a facilitate sacerdotis extorqueat *brevi lacrymula atque ad tempus parata. Facilitas enim veniæ incentivum tribuit delinquendi.* uti S. Ambrosius observat cit. can. *est injusta* 33. XXIII. q. 4. (*h*). Ex hac nenecessitate corrigendi delinquentes profluit jus eosdem inquirendi. Hinc Prælatis maxime commendatur vigilantia, quæ prima Pastoris dos est: hinc illa profluxit generalis regula. *Non potest esse pastoris excusatio, si lupus oves comedit et pastor nescit* c. 10. de R. I. Hinc præscriptæ fuerunt statæ Synodi provinciales et dioecesanæ, *in quibus* (Prælati) *de corrigendis excessibus et moribus reformandis*, *præsertim in Clero*, *diligentem abeant cum Dei timore Tractatum.* c. 27. h. t. Hinc Metropolitanis concessum est, ut *per singulas diæceses statuant personas idoneas*, *providas scilicet et honestas*, *quæ per totum annum simpliciter et de plane absque ulla jurisdictione solicite investigent quæ*

correctione vel reformatione sunt digna, et ea fideliter perferant ad Metropolitanum, et Suffraganeos, et alios in Concilio subsequenti. cit. c. 27. Hinc per totam diœcesim ex præscripto Canonum constituendi sunt Archipresbyteri, *qui non solum imperiti vulgi solicitudinem gerant, verum etiam presbyterorum qui per minores titulos habitant vitam jugi circumspectione custodiant et Episcopo renuntient* c. fin. de offic. Archipresb. Hinc denique Ecclesiarum et diœcesis statæ visitationes præscripta sunt.

(*h*) Novatores nostri ævi Principibus et Judicibus utriusque fori perpetuo mansuetudinem et indulgentiam commendant, et tolerantiam prædicant, quasi impunitatem delinquendi sibi suique similibus stipulantes. Sed hoc quidem hominum genus cordatum, sapientemque Ecclesiæ Prælatum a districtione Ecclesiastica adeo absterrere non potest, ut magis incitare debeat. Manifestum est enim, novos hosce caritatis magistros quovis alio spiritu potius agi, quam divino.

§. 12. In quavis potestate coercitiva, ac proinde etiam Ecclesiastica insunt alia jura eo pertinentia, I. Jus definiendi *crimina* pœnis obnoxia; et II. præfigendi ipsas *pœnas* earumque gradus saltem generali sanctione quadam. III. Jus constituendi *forum* criminale competens; IV. denique jus præscribendi *formam* judicii criminalis, præsertim circa vias rationesque legitimas crimina pertrahendi in judicium per accusationes, inquisitiones et denuntiationes, de quibus inscribitur præsens titulus (*i*). Atque hæc sunt, quæ ordine explicari nunc debent, adnexo ad finem jure Asyli; per quod forum criminale, aut pœna capitalis non improbanda ratione evitatur.

(*i*) Posteaquam crimen legitime in judicium dedectum est, in progressu dein judicii multa occurrunt, quæ ad

formam utriusque judicii et civilis et criminalis communiter pertinent, de quibus dictum est Lib. II. Decr. ac speciatim Titulis de *Confessis*, de *Probationibus*, *de Testibus et Attestationibus*; uti ex argumento hisce titulis præfixo apparet.

§. 13. De criminibus passim decidunt Doctores in hunc modum: Legislatoris est statuere, quænam reipublicæ saluti et securitati adversentur, eaque legibus ac pœnis interdicere. Subditus adversus hæc imperantis decreta libere agens, *delinquere* dicitur. Est ergo *delictum*, seu *crimen* actio subditi libera, salutem reipublicæ violans, sanctione pœnali civili interdicta; proindeque delicta a *peccatis*, et a *vitiis* seu habitibus peccandi differunt. Sed totum id sic ego interpretor, ne absurdum sequatur; quæ est benigna et generalis interpretandi regula. Ratio delicti non a solo judicio et decreto Imperantis pendet. Est aliquid jure divino tum naturali tum positivo malum et bonum, justum et injustum, præmio vel supplicio afficiendum. Hobbesianum est, asserere, solam legem civilem boni et mali, justi et injusti, honesti et inhonesti normam esse (*k*). Salvo jure superiori, cui civiles leges subjacent, utique penes Imperantem est statuere, quid certis temporum, locorum et personarum adjunctis criminaliter tractari debeat, etsi per se indifferens videatur.

(*k*) Conf. Jus Nat. priv. §. XXIII. lit. g. p. 59. et J Nat. Publ. §. 259. pag: 529. Multae Imperantium leges criminales, veri nominis leges non erant. Unde S. Ambrosius in ea verba Psalm 118. *Principes persecuti sunt me gratis*. sic commentatur; *Bene hoc Martyr dicit, quod injuste persecutionum tormenta sustineat: qui nihil rapuerit, nullum violentus oppresserit nullius san-*

guinem fuderit, nullius torum putaverit esse violandum: qui nihil legibus debeat; et graviora latronum sustinere cogatur supplicia, qui loquatur justa et non audiatur: qui loquatur plena salutis; et impugnetur. Nec hodie raro usuvenit, ut crimini detur defensio catholicae veritatis, unitatis, hierarchiae.

§. 14. Uti Ecclesiæ competit potestas infallibiliter dijudicandi, docendique non fidei tantum, sed etiam morum doctrinam; sic ipsa certo, et absque periculo erroris decidit, quid peccati et criminis loco habendum sit. Id manifestum est ex thesibus ab Ecclesia damnatis de homicidio, duello, delictis carnis, furto, usura, falso testimonio, mendacio, calumnia etc. Dein jure etiam Ecclesiastico recepta est distinctio inter peccatum, et delictum seu crimen. can. *Apostolus.* 1. dist. 81. ibi: *crimen est peccatum grave accusatione et damnatione dignissimum* (*l*). A primis jam Ecclesiæ temporibus per Canones pænitentiales et pœnales, ac deinceps per Canones Conciliorum ac Constitutiones RR. Pontificum præscriptum fuit, quæ maxime peccata in numero criminum essent habenda, id est, contra quæ procedendum esset criminaliter in foro Ecclesiastico (*m*).

(*l*) *Delicti et criminis* appellatio sæpe fit sine discrimine. Delicti tamen vox est generalis: crimen refertur ad delicta publica, aut graviora. Vocantur etiam *quasi delicta*, non tamen quasi crimina.

(*m*) Uti venena per artem medicam fiunt utilia; sic delicta per optimas leges convertuntur in commoda reipublicæ. Expedit enimvero expendere non tantum exempla virtutum, quæ a Christianis primorum temporum fuerunt edita, sed etiam frequentia iis jam temporibus orta scandala, schismata, hæreses, flagitia, sacrile-

gia, crimina atrocissima, de quibus fit mentio in Actis et Epistolis Apostolorum, in Scriptis primorum Patrum, in catalogis Hæreticorum, in collectionibus Canonum pænitentialium. Hæc in memoriam revocanda sunt iis, qui præsentem Ecclesiam, ejusque disciplinam spernunt, et ex scandalis Catholicorum schismatis suis prætextum sumunt.

§. 15. Distinctiones criminum tum ex natura rei, tum ex foro profano, non tamen omnes, nec eodem significatu in jure sacro receptæ sunt. Ac I. distinctio inter delicta *publica* et *privata* vix usui est; cum passim ex officio contra quævis procedi soleat. II. Nec fit magnopere discrimen inter crimina *ordinaria et extraordinaria*; cum nec in foro profano omnes eodem sensu ea intelligant. *Ordinarium* appellatur passim, quod habet certum criminis nomen, certa lege et pœna comprehensum: Extraordinarium; quod nullum habet certum nomen, nullamque pœnam lege præscriptam; sed extra ordinem vindicatur (*n*). III. Usum habet distinctio in *leve*, *atrox*, *atrocissimum*. Gravitas delicti desumitur ex persona tum offensa, tum offendentis, ex damno vel injuria, ex adjunctis loci, temporis, causæ etc. In foro Canonico gravitas delicti ponderatur ex eo, quod post peractam etiam pœnitentiam quidpiam de pœna remaneat e. g. si impediatur executio Ordinis suscepti, retentio beneficii. c. 21. h. t. IV. Sunt crimina *occulta publica*, *notoria*. V. *Commissionis*, et *omissionis*. VI. *Attentata*, aut *consummata*: *prima vice commissa*, *vel iterata*, e. gr. *lapsus* in hæresin, et *relapsus*. VII. *Facti permanentis*, et *transeuntis*. Quædam dicuntur habere tractum successivum; uti suppositio partus, concubinatus, retentio be-

neficii simoniace obtenti. VIII. Sunt *famosa*, *non famosa*. *IX. Communia* aut *propria* ceu Clericorum. X. *Excepta*, non *excepta*. Illa sub generali legis dispositione non continentur; quatenus nempe Judex in iis cognoscendis et puniendis ad formam, aliasque communes judiciorum leges *non* adstringitur, sed accusatores et testes admittere potest, qui per leges communes excluduntur. Talia sunt crimina læsæ majestatis, hæresis, simoniæ, sacrilegii, falsæ monetæ, fraudatæ annonæ. Quibusdam in locis crimina *excepta* vocantur, quorum cognitio per specialem legem altiori foro reservata est, ceu crimen rebellionis, coitionis facinorosorum; perinde ut in foro interno habetur reservatio criminum quorundam graviorum.

(*n*) Conf. tit. Dig. *de extraordinariis criminibus*. Si quid dolo malo, et contra bonos mores fit, cujus proprium vocabulum, propriusque titulus in jure deficit, id a Romanis vocabatur crimen *Stellionatus* Conf. Dig. Tit. *stellionatus*.

§. 16. Post crimina persecutioni criminali obnoxia expenduntur pœnæ legitima auctoritate constitutæ. In foro profano judicia criminalia dicuntur *Capitalia*, quando pœna infligenda est mors naturalis aut civilis, id est, deportatio, vel exilium, seu aquæ et ignis interdictio. His pœnis *Caput* eximitur de civitate; nam in relegatione retinetur civitas. Judicia *non Capitalia* sunt, in quibus *pecuniaria*, *aut in corpus aliqua coercitio pœna est.* l. 2. D. de judiciis publ.

§. 17. Judices Ecclesiastici in foro Canonico arcentur a causa sanguinis, qua mors corporalis aut mutilatio infligitur. His tamen propor-

tione quadam respondent pœnæ Canonicæ, ob quas terrifica judiciorum etiam Capitalium appellatio retinetur, uti cum proceditur ad excommunicationem, vel degradationem, post quam traditur reus judicio sæculari, secundum leges puniendus (*o*). Deportationi vel damnationi in metallum respondet depositio et inclusio in arcta custodia per plures annos, vel in perpetuum. c. 35. de sent. excom. In judicio criminali non capitali suspenditur reus ab officio: et beneficio inuritur nota infamiæ: amittitur dignitas: interdicitur ab ingressu Ecclesiæ: prohibetur, ne quis Ordines exerceat: ad dignitatem promoveatur. Quemadmodum vero in delictis inest 1. corruptio delinquentis, 2. contemtus legum, et 3. contagio mali exempli (§. 1.); sic triplex pœnarum genus in foro Canonico locum habet, 1. *Pœnitentiæ*, non tantum in eos, qui sponte se accusant, sed etiam qui accusantur et denuntiantur ab aliis, et delicti convincuntur; uti Canones pœnitentiales manifeste docent, et a me L. 2. Decr. §. 36. animadversum fuit. 2. *Censuræ* proprie tales ad tuendam auctoritatem Ecclesiæ, et contumaciam reorum frangendam. 3. *Pœnæ*, nempe vindicativæ, quarum effectus aliquis etiam post peractam pœnitentiam remanet. De triplici hoc genere agitur tit. 37. et binis sequentibus hujus libri (*p*).

(*o*) Sic c. 17. in part. decisa h. t. fit mentio de accusatione criminali; quæ ad *diminutionem capitis, et ad degradationem* intenditur, et c. 13. qui filii sint legitimi. excommunicatio comparatur morti. ibi: *Mori præcipitur, id est, per excommunicationis sententiam velut mortuus a Communione fidelium separari.*

(*p*) A. Gellius l. 6. c. 14. Noct. Attic. Philosophorum de pœnis sententiam referens, puniendis peccatis, ait,

tres esse debere causas existimatum est. Una est, cum pœna adhibetur castigandi, atque emendandi gratia. Altera, cum dignitas, auctoritasque ejus, in quem est peccatum, tuenda est, ne prætermissa animadversio contemtum ejus pariat. Tertia ratio vindicta est, quæ paradigma a græcis nominatur; cum punitio propter exemplum est necessaria, ut a similibus peccatis, quæ prohibere publice interest, metu cognitae pœnae deterreantur.

§. 18. Alius est Articulus potestatis coercitivæ determinatio *fori competentis*. Inter modos Ordinarios sortiendi forum ponitur delictum. L. 2. Decr. §. 41. et 45. Estque id forum criminale *commune*, nempe forum delicti commissi, id est, inchoati vel consummati; quocum forum Domicilii, et secundum frequentem praxim forum deprehensionis concurrit. Forum criminale *privilegiatum* aut *singulare* provenit I. *ex qualitate criminis*, si nempe id certo foro, aut altiori jurisdictioni reservatum est (*q*). 2. *Ex circumstantia loci*, uti si delictum commissum est in via publica, aut si Religiosus exemtus extra claustrum cum scandalo populi delinquit. L. I. Decr. §. 372. n. II. 3. *Ex qualitate personæ delinquentis*, uti si Clericus delinquat. Vicarii Generales Episcoporum judicia criminalia non exercent, *nisi sibi specialiter hæc committantur*. c. 2. de offic. Vicarii in 6. Ipse etiam Episcopus, aut ex speciali commissione ejus Vicarius tam in formando processu criminali, quam ceteris omnibus actibus usque ad finem causæ inclusive procedere tenetur de Consilio et assensu duorum, initio cujuslibet anni ex capitulo electorum. In criminibus tamen ex incontinentia provenientibus, et in atrocioribus delictis depositionem aut degradationem requirentibus, ubi de fuga timetur, ne judicium eludatur, et ideo opus sit personali detentione, potest initio solus Episcopus

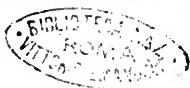
ad summariam informationem et necessariam detentionem procedere. Sic statuit Concilium Trid. Sess. XXV. c. 6. de ref.

(*q*) Ex qualitate criminis dicuntur delicta mere Ecclesiastica, quorum cognitio solis reservata est Judicibus Ecclesiasticis, uti haeresis, Simonia, causa excommunicationis. Concil. Trid. Sess. XXV. c. 3. de ref. Alia mere secularia, quorum cognitio, si a Laicis patrata sunt, soli competit judici laico. Alia mixti fori, de quibus uterque judex tam Ecclesiasticus quam secularis judicat, ceu adulterium et concubinatus. Causae Criminales graviores contra Episcopos ab ipso tantum Romano Pontifice cognoscuntur et terminantur, quia merito ad causas majores referuntur. Concil. Trid Sess. XXIV. c. 5. de ref. Causa haeresis in multis locis Inquisitoribus reservatur. In Germania viget ordinaria potestas Episcoporum circa hæreses.

§. 19. Post designationem criminum, pœnarum, et fori competentis ad potestatem coercitivam spectat determinare *formam* judicii criminalis, ac in primis legitimos modos crimina eo pertrahendi. §. 12. Id fit. 1. *accusando*, 2. *denuntiando*, 3. *excipiendo*, 4. *inquirendo.* Tres priores viæ crimina in judicium deducendi nominantur c. 16. h. t. *Inquisitio*, quæ frequentissima hoc ævo, viaque ordinaria facta est, indicatur c. 24. h. t. locisque aliis. Etsi autem accusatio proprie talis valde rara nunc sit, et in foro politico locis plurimis recesserit ab usu; non tamen in foro Canonico penitus abrogatam puto; certe ignorari eadem a Canonum studioso non debet tum ob veteres Canones rite percipiendos, tum quod Isidorus Mercator maximam partem in rejiciendis illegitimis Episcoporum *accusationibus* versetur: professus est enim apertis verbis, et re comprobavit, se in favorem ac defen-

sionem Episcoporum suam Canonum collectionem edidisse, seu potius magnam partem confinxisse. Hæc igitur nosse atque expendere debent, qui non calumniari jus sacrum ob Isidoriana commenta, sed ope critices verum inquirere ac proferre in lucem conantur. Ex Isidoro non pauca hausit Gratianus, dum præsertim a causa II. ad causam VII. de accusationibus tractat. Nonnulla ex iis etiam in hunc Decretalium titulum fluxerunt, quæ auctoritatem a Gregorio IX. et legitimo usu acceperunt, nullo veritatis aut æquitatis periculo.

§. 20. *Accusatio* est solemnis delatio criminis ad judicem competentem vindictæ publicæ causa facta. Solemnitas sita est 1. in legitima *inscriptione*, seu libello accusatorio, qui crimen, personam, locum, tempus, ac subscriptionem accusatoris continere debet. tot. tit. Dig. et Cod. de accusat. et inscript. item Gratianus ad can. ult. II. q. 8. et c. 16. et 24. h. t. 2. *in subscriptione in crimen*. l. ult. C. h. t. 3. *In datis fidejussoribus* de exercenda et prosequenda lite. l. 3. C. de his, qui accusare. 4. *In præsentia personali* ipsius accusatoris, ac post litem contestatam ipsius etiam accusati; quia nullus absens regulariter accusare potest, aut accusari, can. ult. II. q. 8. c. 15. et 16. in fin. h. t. 5. Fieri potest, ut ex legibus particularibus alia præterea requirantur, aut non requirantur ad solemnem accusationem. 6. Fit sæpe, ut accusatore et accusato comparentibus judex utrumque custodiæ tradat pro qualitate criminis et personarum, donec rei veritas exploretur. l. 1. D. de custodia et exhibit. reor. Certe delinquens, si de fuga suspectus sit, in custodia detinendus est. can. *quisquis*. 3. II. q. 8. Qui Canon desumtus est ex l. fin. C. de ac-

cusat. et inscript. ibi: *Accusationis ordinem jam dudum legibus institutum servari jubemus: ut quicuqmue in discrimen capitis accersitur, non statim reus, qui accusari potuit, existimetur, ne subjectam innocentiam feriamus. Sed quisquis ille est, qui crimen intendit, in judicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inscriptionis arripiat, custodiæ similitudinem (habita tamen dignitatis æstimatione) patiatur: nec impunitam fore noverit licentiam mentiendi; cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii.* Adde de custodia delinquentis ex Concil. Trid. Sess. XXV. c. 6. de ref. (*r*).

(*r*) Inscriptio accusatoris, ac professio, imo et praesentia maxime necessaria est ad legitimam accusationem. Scripta enim vel Epistolae sine nomine, quibus crimen alteri intenditur, vim accusationis non habent, ac nequidem legitimae denuntiationis, nisi infamia aut diffamatio sic accusati vel denuntiati accesserit, ob quam Judex ad inquisitionem vi officii procedere cogitur c. 21. §. Tertiae. h. t. Ceterum datae regulae de forma accusationis suas aliquando habent exceptiones. Non enim fit inscriptio in mera denuntiatione criminis judici facta, aut si crimen excipiendo deducitur in judicium. c. 16. Nec in crimen subscribunt personae publicae, qui ex officio delicta denuntiant: nec parentes, si denuntiant crimina liberorum, aut liberi, si denuntiant delicta parentum: nec mulieres, quae suam suorumque injuriam persequuntur. l. 12. C. de his, qui accus. non poss. nec maritus, qui uxorem accusat de adulterio l. 30. C. ad L. Jul. de adult. Contrarium de foro seculari enuntiat Pontifex c. 5. de Procur. Certe in foro Ecclesiastico, quando ex causa adulterii agitur ad divortium, subscriptio in crimen non fit, et accusatio etiam per procuratorem fieri potest. cit. c. 5. ibi: *Quoniam hujusmodi accusatio, etsi de crimine fiat, non est tamen criminalis, sed quasi mixta inter civilem et criminalem; quamquam in præsentia principalium personarum securius procedaiur.*

§. 21. Ex forma accusationis antea descripta, et ex fine illius, qui est vindicta et pœna publica, intelligitur, eandem gravissimum esse ac difficillimum negotium, tam accusatori quam accusato molestum ac periculosum. Nam etsi expediat, ne crimina maneant impunita; tamen cavendum est, ne sæviatur in homines innocentes, atque ut criminosi penitus convincantur. Nam uti dicitur l. fin. C. de probat. et apud Gratianum can. *sciant* 2. II. q. 8. *Sciant cuncti accusatores, eam se rem deferre debere in publicam notionem, quæ munita sit idoneis testibus, vel instructa apertissimis documentis, vel indiciis ad probationem indubitatis, et luce clarioribus expedita.* Hinc neque civili, neque Ecclesiastico jure quivis sine discrimine ad accusandum admittitur: nec in quemvis accusatio intentari potest. Non admittuntur ad accusandum suspecti quocunque modo: nec qui rem non satis intelligere videntur, neque reo terrori esse: qui iis, quos accusare volunt, singularem reverentiam exhibere debent, ceu liberi parentibus, liberti patronis; quemadmodum in Digestis traditur tit. *de accusationibus et inscriptionibus*. Si plures ad accusandum prosiliant, Judex causa cognita, æstimatisque eorum personis eligit vel dignitate præcellentem, vel eum, cujus maxime interesse videtur, vel ætate, moribus, aliave causa præferendum (*s*).

(*s*) Ad hanc quaestionem definiendam olim comparata erat *Divinatio*, qualis a Cicerone in Q. Cœcilium habita fuit. Nam ut Asconius Pœdianus in Commentariis a Tito Popma emendatis ait: *Divinatio dicitur hæc oratio, quia non de facto quæritur et conjectura, sed de futuro, quæ est divinatio. Alii ideo putant divina-*

tionem dici, quod injurati judices in hac causa sedeant, ut, quod velint, presentire de utroque possint. Alii, quod res agatur sine testibus et sine tabulis, et his remotis argumenta sola sequantur judices, et quasi divinent.

§. 22. Jure Canonico c. 1. h. t. statuitur: *Si legitimus non fuerit accusator, non fatigetur accusatus*. Speciatim rejiciuntur tanquam suspecti, I. qui pecuniam extorquent, ne accusent. c. 5. qui matrim. accusare poss. l. 8. D. de accusat. ibi: *Qui nummos ob accusandum, vel non accusandum acceperint.* II. Inimici et cohabitantes inimicis. c. 7. 10. 13. h. t. ibi: *Infestationes blasphemiæ affectio solet amicitiæ incitare.* III. Infames can. 1. IV. q. 1. et l. 4. 8. D. de accus. IV. Qui de pluribus capitibus accusans in primo deficit ad cetera non admittitur. can. *placuit.* 1. III. q. 10. V. Accusatus, priusquam se crimine exuerit, alium accusare in pari vel minore delicto non potest. can 1. et 2. III. q. 11. VI. Excommunicati Episcopum suum ne quidem denuntiare, multo etiam minus proprie accusare sinuntur. c. 20. h. t. can. 1. IV. q. 1. Idem de Hæreticis et Schismaticis decretum jam fuit in Concilio CLno I. can. 3. VII. Monachi alios accusare non possunt, præterquam Abbatem, aliosque monachos. c. 3. 11. 26. h. t. VIII. Clericos ab accusatione sui Episcopi repellendos esse multis auctoritatibus ab Isidoro confictis probare conatus est Gratianus; qui tamen contrarias etiam auctoritates, magisque genuinas refert. can. 22. 28. 43. 44. 45. 46. 49. 57. II. q. 7. adde c. 15. et fin. h. t. IX. Demum Laicos non facile ad accusandos Clericos admitti debere, Gratianus et Isidorus similiter docuerunt, idemque

in casu c. 10. h. t. obsesvatum fuit. Exceptiones sunt multæ; *primo* si Laici suam, vel suorum injuriam persequuntur c. 14. de Testib. *secundo* si accusent de crimine læsæ majestatis, hæresis, simoniæ, sacrilegii, aut alio, quod notorium sit, et Clericos ipso jure reddat infames, arg. c. 24. in fin. de appellat. *Tertio* fundatoribus eorumque hæredibus competit facultas accusandi Clericos, vel Prælatos legibus fundationum non satisfacientes. can. *Constitutum*. 60. XVI. q. 1. et causa ead. q. 7. can.32. et 34. (*t*).

(*t*) Satis de accusationibus me dixisse arbitror; cum eaedem rariores sint hoc aevo etiam in foro ecclesiastico, etsi eas proprie abrogatas non censeam. Quid enim? siquis in concilio haereseos accuset quempiam exemplo Eusebii Episcopi Dorylaeensis, qui plenus fide ac zelo Nestorium res sacrilegas in Ecclesia praedicantem reprehendit; dein Eutychen primo coram Flaviano in Concilio CLno, postea in concilio œcumenico Chalcedonensi formaliter, ut ajunt, accusavit, oblato accusationis libello, expresso Judicis, Rei, suoque nomine, addens in fine: *Subscripsi manu mea* Acta hujus causae in latrocinio Ephesino lecta, et in Concilio Chalcedonensi relecta exhibentur in nova et amplissima collectione Mansi T. VI. ubi vera propriaque accusationis forma deprehenditur. Eusebius oblato, lectoque libello petit, ut Eutyches citetur, eoque tergiversante, ut citetur secundo, ac tertio; utque ipsa citatio, et citationis forma, et responsa contumacis inferantur Actis Concilii. Cum Eutyches morbum primo causaretur, et cuidam Abraamio monacho mandatum pro se respondendi dedisset, Flavianua concilii praeses dixit: *Quomodo, rogo te, est possibile, altero accusato, pro eo alterum dicere.* Adeo nempe praesentia ipsius Rei necessaria est. Cum tertium citatus Eutyches eidem Abraamio mandasset, ut hic suo (Eutychis) nomine consentiat omnibus, quae dicta sunt a sanctis Patribus in Nicaea vel in Epheso (Concilio Ephesino Generali) congregatis, et omnibus, quae à B. Cyrillo.

Tum Eusebius accusator sic intulit : *Nunc venit consentire? egn non de futuris eum , sed de præteritis accusavi. Nunquid modo , si ei quidam ediderunt aliquam expositionem dicentes: Propter necessitatem consenti , vel subscribe ; ego propterea jam victus sum ?* Justum hunc accusatoris timorem excipere conatus est Flavianus concilii praeses , dicens . *Nullus neque tibi concedet recedere ab aceusatione : neque illi , ut non satisfaciat de præteritis.* Eusebius sibi et periculo suo praecavens dixit : *Postulo , hac voce mihi non præjudicari. Ego enim fidelissimos testes habeo , sub quorum præsentia perversa docebat, et admonebat, et contradicere tentavit , non semel , non bis, sed et sæpius admonitus a me , ut recta saperet , nec ita acquievit. Nam si dicas his . qui in carcere sunt : Ex hodie non latrocinemini ; et omnes promittunt.* Flavianus ad Eusebium dixit : *Nullum præjudicium generatur tuæ Sanctitati in accusatione a te proposita , etsi millies spoponderit subscribere expositionibus sanctorum Patrum. Sicut enim sæpius jam a nobis dictum est, oportet eum prius convictum esse , in quibus accusatus est, et satisfacere.* Cum demum comparuisset Eutyches, sancta Synodus dixit : *Stent in medio accusator et accusatus ; et legantur ab initio , quæ acta sunt de negotio, quod vertitur inter -- Eusebium , et -- Eutychen.* Legebantur dein non nulla ex secunda Epistola S. Cyrilli contraria doctrinae Eutychis , ceu illa : ,, Confitemur Dominum nostrum J. Chr. -- consubstantialem ,, Patri secundum divinitatem, et consubstantialem nobis ,, secundum humanitatem ; duarum enim naturarum ,, unio facta est ; propter quod unum Christum, unum ,, Dominum secundum hanc inconfusae unionis intelli- ,, gentiam confitemur. ,, Tum Eusebius intendens in Eutychen dixit : *Iste hoc non confitetur : nec his aliquando consensit ; sed contraria his sentit , et locutus est ad unumquemque ad se venientem , et docuit.* Cumque Patritius Florentius vellet , ut a Patribus interrogaretur Eutyches , utrum his consentiat , Eusebius dixit : *Sufficiunt mihi prius acta ad eum convincendum ; --- neque enim , si modo consenserit ; debeo pati præjudicium. Nam ego demonstravi eum et per professiones eorum , qui ad eum missi sunt a S. Sy-*

nodo, et per testes Episcopos sanctissimos eadem possum rursus ostendere, si negaverit. Tum Flavianus ait: *Nemo neque tibi concedit, Eusebi Episcope, eum non convincere, neque Eutychen continuo suscipiat aliquis consentientem, nisi convincatur, quid ante senserit.* Eusebius urget: *Metuo ipsius circumventionem. Ego pauper sum, nihil possidens; minatur mihi exilium — divitias habet. - Si convictus fuero calumniæ, amittam. dignitatem.* Flavianus timentem sic accusatorem securum reddit *Non erit tibi præjudicium, si modo consenserit; nam quæ ante acta sunt, habent propriam firmitatem.* Tunc ergo Eusebius instat Eutychi: *Consentit istis, quæ modo lecta sunt beatæ memoriæ Cyrilli, et confitetur duarum naturarum unitionem factam in una persona, et in una subsistentia, an non?* Instat pariter Flavianus: *Audisti Presbyter Eutyches, quid accusator tuus dicit? Edicito nunc, si ex duabus naturis unitionem confiteris?* Eutyches dixit: *Etiam ex duabus naturis* (nempe ante incarnationem: per hanc enim naturas, divinam et humanam, confusas fuisse docebat; quæ erat ipsius hæresis). Hinc propius instat Eusebius: *Confiteris duas naturas, Domne Archimandrita, post incarnationem, et consubstantialem nobis esse Christum dicis secundum carnem, an non?* Eutyches Presbyter hac interrogatione pressus elabi nititur: *Ego*, inquiens, *non veni disputare; sed veni suggerere Sanctitati vestræ, quid sentiam.* Scriptum est enim in hac chartula, quid sentiam: *jubete eam legi.* Cumque eandem ipse legere jussus esset, idque renueret; interrogatus fuit, utrum ipse scripserit? Respondit, esse suam dictationem, æqualem (consentaneam) expositioni sanctorum Patrum. Addit generatim, se adorare Patrem cum Filio, et Filium cum Patre, et Spiritum Sanctum una cum Patre et Filio. Urgebat Flavianus, an Christum *confiteretur consubstantialem Patri secundum divinitatem: et consubstantialem matri secundum humanitatem?* Eutyches respondit: *Consubstantialem nobis hactenus nunquam me dixisse confiteor.* Matrem ejus esse nobis consubstantialem confessus est: cumque Patres concilii inferrent; Ergo etiam filius matris est nobis consubstantialis, qui se filium hominis dicit; Eutyches reposuit:

Quoniam modo dicitis, omnibus consentio: et quin vos dicitis, dico. Flavianus ait. *Ergo per necessitatem, non per voluntatem, veram fidem confiteris.* Eutyches. *Nunc Domne, ita me habeo. Usque ad hanc horam metuebam dicere. Quoniam autem vestra Sanctitas permittit, et docet, dico.* Flavianus: *Non nos novitatem inducimus; sed Patres nostri sic exposuerunt; et sicut exposita ab eis fides habet, sic credentes in his perseverare omnes volumus, et nullum aliquid innovare.* Cum dein iterato urgeretur de fide, demum hæresin professus est dicens: *Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem; post adunationem vero unam naturam confiteor.* Neque adduci potuit, ut anathema diceret iis, qui contra concilii doctrinam sentirent; atque ita demum sententia depositionis in eum prolata est (loc. cit. col. 747.) Episcopi singuli subscripsere; *Judicans subscripsi*; vel: *Definiens subscripsi.* In numero autem subscribentium, tanquam judicum, non erat ejus accusator Eusebius Dorylæi Episcopus. Eutyches oblato Imperatori libello novum obtinuit concilium, causatus, acta prioris concilii fuisse correpta seu falsificate; nec tamen ipse in eo comparuit, sed tres procuratores monachos misit; unde Eusebius Dorylaei Episcopus; *Si per procuratorem dicit, me jubete recedere.* Alius item Episcopus, Meliphtongus, praesentiam accusati pariter requirens; *Tali*, inquit, *facta accusatione consequens est, adesse eum, qui accusatur: præsertim quia hujusmodi accusationes non sine periculo fiunt.* Cum autem in hoc posteriore concilio de veritate Actorum primi maxime ageretur, voluit Patritius, qui jussu Imperatoris intervenerat, ut Episcopi monimentorum, quae praelegenda erant, veritatem juramento confirmarent. Sed Episcopi responderunt. *Usque in hunc diem ignoramus morem, quo Episcopis juramentum deferatur.* Cessit Patritius; neque porro exactione juramenti Episcopis molestus fuit. Adeo nempe secundum leges et formam judiciorum jam tum quinto seculo agebantur omnia. Idem Eusebius Dorylænsis cum in Latrocinio Ephesino per Dioscorum depositus una cum Flaviano, et multa iniqua perpessus esset, libellum accusatorium adversus Diosco-

rum in Concilio Chalcedonensi postea obtulit dicens: *Hos libellos manu mea subscribens porrexi.* Eo publicæ lecto *Supplicio*, inquit, *adversarium meum ad conspectum meum evocari.* Cum Dioscorus primo citatus non comparuisset, Eusebius dixit ad concilii Patres: *Precor sanctitatem vestram hæc - - indi Actorum monimentis*; simulque secundo eum citari secundum regulas sanctorum Patrum petiit. Secundo igitur ad Synodum citatus Dioscorus misso ad se Episcopo respondit, non se ab Eusebio *specialiter* accusari, sed alios præterea Episcopos (qui nempe Latrocinio Ephesino interfuerant), qui pariter adesse deberent. Citans Episcopus e contrario dixit: *Eusebii accusatio, sicut adversus tuam reverentiam facta, tuam quærit personam; ideoque tuam sanctitatem consequenter et regulariter vocavit et vocat sanctissima et catholica Synodus.* Sed haec Dioscorum, ut se sisteret, non permoverunt; cumque relata fuissent Synodo, Eusebius sic palam protestatus est: *Adversus solum Dioscorum accusationem institui, tanquam ab eo passus iniqua, una cum Flaviano: et nunc sub fide monimentorum profiteor, quoniam adversus nullum alterum facio accusationem, nisi tantum modo adversus Dioscorum. - - - Non ergo fingat occasiones Dioscorus, neque compellat me aliis, quibus nolo, accusationem ingerere: quippe etsi ab aliis læsus essem, licebat mihi adversus unum, quem vellem, accusationem deponere. Cum vero profitear, quia neque ab altero læsus sum, supplico vestræ Sanctitati, et tertia eum accersitum vocatione, adesse vestro sancto Concilio, et meas contra eum factas conventiones suscipere* (Mansi l. c. col. 1003.). Multi tum prodiere Presbyteri et Diaconi, qui pariter adversus Dioscorum libellos accusatorios Synodo obtulerunt, rogantes, ut susciperentur, publiceque legerentur. His perlectis, atque ad acta relatis dixit Episcopus quidam: *Tertio vocetur Dioscorus; quoniam hoc vult Ecclesiastici ordinis consequentia, ut, si et post tertiam hanc evocationem venire recusaverit, regulæ suo itinere gradiantur.* Atque tertio in judicium vocatus fuit Dioscorus, etsi in secunda jam citatione protestatus esset, se haud compariturum, quotiescunque citaretur.

Posteaquam autem tertia etiam citatio caruisset effectu, nec contumaciam frangeret, Legatus Apostolicus, qui nomine Leonis P. Concilio praesidebat, his verbis ad Synodum retulit: *Cognovit Deo amabilis et amantissima Synodus, quod tertio vocatus Dioscorus ad respondendum, sciens se esse obnoxium, venire contemsit. Quo igitur dignus est, ita contemnens, vestra Sanctitas ore proprio faciat manifestum.* Patres Concilii pronuntiarunt, Dioscorum tum ob contumaciam, tum ob ea, quae in Latrocinio Ephesino gesserat, exploratamque ejus haeresin secundum Canones condemnari debere, quod et factum. Ex his, quae excerpsi ex actis Concilii Chalcedonensis satis profecto intelligitur, quae sit forma accusatione in judiciis etiam Ecclesiasticis: quantopere necessarium sit ob versutias haereticorum, ut omnes formalitates, et prope apices juris in tam gravi negotio observentur, et quantum fallantur ac fallant ii, qui per *trituram forensem*, uti vocant, posterioribus seculis jurisprudentiam canonicam corruptam fuisse calumniantur; de qua re mentionem feci lib. II. Decr. §. 35.

§. 23. Ab accusatorio processu venio ad *inquisitorium*, qui frequentissimus est hoc ævo in utroque foro. Interpretes Canonum inquisitionem quandam memorant *generalissimam*, quando Prælatus aut Judex nullo excitatus delicti rumore vel indicio investigat; utrum nihil in communitate inveniatur emendatione dignum; uti contingit in visitatione diœcesium aut monasteriorum. (*u*). *Inquisitio*, uti propria est hujus loci, non fit, nisi præcedente commissi criminis indicio vel rumore quodam; atque hoc sensu etiam accusator *inquirit* in delicta. Verum quatenus ea refertur ad processum inquisitorium, dividitur in generalem, et specialem, quæ etiam *solemnis*, aut simpliciter et proprie *inquisitio* vocatur. *Generalis* est, quando inquiritur, *an*, *quomodo* et *a quo* delictum

probabiliter commissum sit ; ac proinde fit de ipso *delicto* de *circumstantiis*, et de *auctore* ejusdem. *Specialis* est , qua proceditur adversus personam certam indiciis satis oneratam ad eliciendam confessionem delicti , ac dein pœnam ei infligendam. A generali plerumque proceditur ad specialem , aut proin utraque non tam diversas species , quam duas partes unius processus inquisitorii constituat.

(*u*) De hoc genere inquisitionis fit mentio c. 25. h. t. c. 29. de Proeb. c. 13. §. *adjicimos* 7. de Haeret. c. 14. de offic. jud. ord. l. 3. D de offic. Praesidis. conf. supra. §. 11.

§. 24. Inquisitio generalis hos actus , tanquam partes , complectitur. I. Fundanda est *causa inquisitionis* ; cujusmodi est denuntiatio , diffamatio , indicia. Addi solet notorietas criminis , jactantia delinquentis , exceptio criminis accusatori vel testi opposita , confessio criminis facta in judicio a teste vel accusatore , de qua infra §. 35. II. Investigatur *corpus delicti* , ejusque auctor. III. Sequitur non raro *custodia Rei* , si idoneis indiciis oneratus sit , et delicto pœna capitalis vel corporalis per leges immineat. IV. *Examen* summarium et generale Rei. V. *Defensio* ejusdem pro avertenda inquisitione speciali. Hæc ex ordine nunc indicanda sunt . Ceterum mox colligi et præ oculis haberi debet discrimen inter generalem hanc , et specialem , aut non solemnem inquisitionem. Inquisitio generalis fit etiam in levioribus delictis , non solis atrocioribus : admittit procuratorem , et responsionem in scriptis : instituitur generaliter per simplicem interrogationem , nec alios effectus parit , aut magnopere præjudicium affert interrogato. At inquisitio specialis non fit , ni-

si super delictis atrocioribus, per distincta capitula et articulos ex generali inquisitione erutos: non admittit procuratorem. l. 10. §. 5. D. de quæstionibus: inquisitum aspergit levis notæ macola, labefactat ejus testimonium, eumque ab officio et honoribus suspendit; multo etiam minus durante inquisitione cum promoveri sinit. c. 4. h. t. c. 4. et 5. de Simonia. Ad avertendos hosce effectus Judex moderatus habita personarum, et delictorum ratione verba temperat, omissaque *inquisitionis*, *inquisiti et articulorum* mentione substituit mitiora vocabula *interrogationis*, *denuntiati*, *inculpati*, *quæstionum interrogatoriarum*, *punctorum etc.* Atque is etiam, contra quem inquisitio decreta est, etsi interrogatus sit de crimine, non censetur *inquisitus*, sed *constitutus*, antequam ad articulos responderit, et sic litem contestatus sit. Denique inquisitio *generalis* ab aliis appellatur processus *informativus*, seu inquisitorius generalis: aut inquisitio *specialis* dicitur processus *offensivus*, seu inquisitorius *specialis*; quibus in eadem causa criminali additur processus *defensivus*.

§. 25. I. Causa inquisitionis *Primo* est *denuntiatio* commissi delicti facta judici ab uno vel pluribus, ab ipso læso, ab extraneo, a complice, *voluntarie* amore publicæ tranquillitatis, aut aliquando ex *necessitate* legis, *generatim* de crimine solum patrato, aut *speciatim* de auctore criminis, vel indiciis ejusdem. *Secundo diffamatio*, aut *clamosa insinuatio* de crimine vel auctore etiam, proveniens *non a malevolis et maledicis*, *sed a providis et honestis.* c. 24. h. t. *Tertio*, alia criminis indicia, vel ipse

Judicis sensus. Huc pertinet evidentia patrati sceleris, quæ non indiget clamore accusatoris. c. 9. et c. 24. prope fin. et confessio propria criminis facta in judicio incidenter c. 2. de confessis. Item si crimen per exceptionem in judicio propositam primo innotescit judici. De quibus delationum modis dicam §. 35. His modis aperitur via inquisitioni. Judicis est dispicere qualitatem criminis et personarum denuntiantium, vel diffamantium, et denuntiatarum; et inquirere auctores rumoris.

§. 26. II. *Corpus delicti* est veritas vel existentia criminis, ejusque circumstantiarum, nempe loci, temporis, aliarumque rerum, et instrumentorum; nam horum certitudo postea in inquisitione speciali perutilis aut necessaria est: ad inveniendam etiam proportionem inter delictum et pœnam requiritur. *Corpus delicti* non mere materialiter spectatur, quod appellant *corpus facti*, uti si cadaver reperitur in aquis, nec constat, utrum casu homo suffocatus sit, an sua vel alterius malitia præcipitatus. Aliquando externum quodvis delicti signum, ipsumve ejus objectum dicitur corpus delicti. Sed illud maxime videndum, utrum delicti extet vestigium quoddam, an non extet, uti si id in blasphemia, actu transeunte adulterii situm fuerit. Pro hac diversitate corpus delicti investigatur 1. *inspectione oculari*, visitatione, sectione cadaveris adhibitis peritis; a quibus resultat visum repertum. 2. Fit etiam perscrutatio domestica. 3. Vocantur testes, alias etiam inhabiles, ex quorum dictis saltem materia inquirendi capitur, maxime vero ii, qui præ aliis de delicto ejusque auctore magis informati videntur, ceu ipse læsus, dein domestici, vicini, affines. Hi gene-

ratum interrogantur, an delictum commissum esse sciant? unde illud cognoverint? quem auctorem putent? cur hunc, non alium? quid, quale, quo tempore, loco, modo fuerit commissum? quos alios censeant habere notitiam delicti? 4. Explorantur alia delicti vel auctoris indicia, conjecturæ, præsumtiones. Advertendum autem I. alia esse indicia corporis delicti, alia auctoris; utrimque verisimilia seu probabilia, aut violenta vel indubitata omnino: proxima vel remota: quædam etiam spuria. c. 2. de purgat. vulgari. II. Aliter de delicto ejusque auctore constare debet ad *inquirendum* specialiter, aliter ad *torquendum*, aliter ad *condemnandum*.

§. 27. III. Si ex præmissis sufficientia de delicto, ejusque auctore judicia capta sint, Judex eum citat ad comparendum; quæ citatio sæpe est realis, per capturam et incarcerationem. IV. Sic citatus summarie ac generaliter examinatur. V. Datur ei facultas se exonerandi, et indicia elidendi, atque ita avertendi vel capturam, vel inquisitionem specialem. Quare etsi nomen *denuntiantis* sæpe taceatur, neque interrogatus sinatur agere injuriarum, aut ex lege *diffamari*; *tamen exponenda sunt ei illa capitula, de quibus fuerit inquirendum, ut facultatem habeat defendendi se ipsum, et non solum dicta, sed etiam nomina ipsa testium sunt ei (ut, quid et a quo sit dictum, appareat), publicanda, nec non exceptiones legitimæ admittendæ: ne per suppressionem nominum, infamandi, per exceptionum vero exclusionem deponendi falsum, audacia præbeatur*. c. 24. h. t.

§. 28. Si interrogatus se defendere ac purgare, nec indicia elidere potuit, ab inquisitione generali proceditur ad specialem, sive a pro-

cessu informativo ad offensivum, modo agatur de crimine graviori. Partes hujus processus, vel inquisitionis specialis sunt, I. Examen Rei articulatum. II. Probatio criminis; quo etiam refertur *confrontatio*. Primo igitur ex actis inquisitionis generalis, et indiciis inde emergentibus concipiuntur articuli super persona Rei, ejusque delicto et indiciis, super quibus Reus examinatur; ac tum data responsione *inquisitio* proprie talis, et appellatio *inquisiti* emergit. Prius enim summarium examen §. præc. n. IV. vocari solet *constitutum*, ac plerumque in actis incipit a verbo *constitutus personaliter*. Articuli examinis *primi* sunt ex inquisitione generali eruti, vel *ulteriores* seu *additionales*, si facta jam Rei responsione nova emergunt indicia. Probatio criminis dein fit aut confessione ipsius delinquentis, per testes juratos et solemniter examinatos, etsi jam prius examinati fuerint pro informatione curiæ, per istrumenta tum literaria, tum non-literaria, denique per alia indicia. Frequentem usum in probatione criminum habet *confrontatio*, quando duo, qui de facto, aut ejus circumstantiis discrepant, inter se committuntur, vel testes inter se, vel inquisiti inter se, vel testes cum inquisito. Sæpe enim frons prodit animum male conscium: nec vero maximorum criminum Rei tam effrontes sunt, ut absque ulla oris, vocisve mutatione ferre possint præsentiam inopinatam ejus, quem scelerum suorum conscium probe norunt (*x*).

(*x*) De vario probationum genere, earumque vi actum est Lib. II. Decret. et a criminalistis, atque inprimis a Farinacio diffuse tractari solet.

§. 29. Contra probationes criminis necesse est, ut Reo concedatur defensio, data etiam opera advocatorum ad formandos pro innocentia, aut criminis elevatione articulos, editisque actis et protocollis inquisitionis. Huc pertinet c. 14. de judiciis. Est in hoc genere defensionis, uti in quavis re humana, perversus advocatorum usus, ut Reos quibusvis artibus in perniciem reipublicæ defendant; æque tamen, atque etiam magis cavendum est, nequis justæ defensionis defectu irreparabile damnum incurrat. Præstat sontem dimitti, quam insontem affligi; et in omnibus diligens adhibenda est cautela, *ne forte per leve compendium ad grave dispendium veniatur.* c. 24. h. t. ceu in capiendo Reo, præsertim Clerico, in confrontatione, per quam vehementer deprimitur honor viri honesti, si cum homine infami sic committitur. Defensio ex omnibus probationum locis, personæ, facti, ipsius inquisitionis adjunctis peti potest: non æque tamen ex quavis omissa solemnitate et subtilitate juris; modo de crimine constet, quantum necesse est. De qua re memorabile est c. 22. h. t. c. 1. et 2. eod. in 6. uti siquis inquiri jussus, et crimen confessus in judicio postea excipiat, se antea diffamatum non fuisse, aut capitula inquisitionis non accepisse, aut infamiæ inquisitionem fuisse omissam; non propterea, quæ acta sunt contra Reum, infirmantur.

§. 30. Peracto processu offensivo id apparet non raro, nec probationes criminis, quæ luce meridiana clariores esse debent (l. 16. C. de pœnis. l. fin. C. de probationib.) ad condemnandum sufficere, nec defensiones Rei ad absolvendum: imo indicia esse tanta, ut audita etiam

defensione Rei nihil ad ejus condemnationem deesse videatur, quam propria confessio. Ac tum deveniri ad *Torturam* solet. Hæc in jure appellatur *quæstio*, qua voce *intelligere debemus tormenta et corporis dolorem ad eruendam veritatem.* l. 15. §. 41. D. de injuriis. Romani hoc genere in servos sæviebant maxime, ad eruendam ab iis confessionem vel proprii sceleris, vel testimonium alieni; sed agnovere ipsi, rem totam valde fragilem esse et periculosam (*y*). Ex hodiernis scriptoribus multi sunt, qui usum, et justitiam torturæ modis omnibus impugnant; at nihil novi excogitarunt. Totum, quod exaggerant, dudum vidit S. Augustinus, qui lib. 19. c. 6. de civ. Dei ita disserit. *Cum quæritur, utrum sit nocens, cruciatur; et innocens luit pro incerto scelere certissimas pœnas; non quia illud commisisse detegitur; sed quia non commisisse nescitur; ac per hoc ignorantia judicis plerumque est calamitas innocentis.* Recte ex his inferes, cautissime usum fieri torturæ debere: eam generatim eliminandam esse, non efficies; rerum enim criminalium periti alia se doceri ajunt ab ipsa experientia, optima nempe agendorum magistra. Quæ hoc ævo a scriptoribus temere protruduntur in lucem, eo minus ponderis habent, quod constet, eos humanitati, caritatique falsi nominis, et delinquendi impunitati modis omnibus favere. Clericos etiam ob delictum, quod in gravem reipublicæ perniciem cedit, tormentis posse subjici, inferunt ex can. *illi*, *qui* 4. V. *q*. 5. qui Canon etsi spurius sit, tamen disciplinam sæculi noni videtur exhibere. Aptius autem tormenti loco clerici subduntur jejunio in pane et acqua, item flagellationi propriis, alienisve manibus. Duo sunt autem, quæ mansuetudini status clericalis repugnant, primo si ad torquendos, imo etiam capiendos clericos

clerici adhibentur; dein ut ipsi pro extorquenda etiam a laico veritate de illato sibi damno temporali tormenta adhiberi petant.

(y) Cicero pro A. Cluentio n. 177. et pro P. Sylla n. 77. Quintilian. lib. 5. Inst. c. 4. l. 1. §. 23. D. de quæst. Tertullian. lib. ad Martyres c. 4. et in Apologet. c. 50.

§. 31. Si ex defensione Rei indicia criminis non penitus abolentur, indicitur eidem purgatio canonica, de qua agitur tit. 34. hujus libri. *Absolvitur* autem Reus, si neque convictus neque confessus fuerit, vel 1. *a tota causa*, tanquam inventus innocens; ac tum de eodem crimine non potest iterum accusari c. 6. h. t. nisi absolutio evenisset ex collusione aut prævaricatione cum accusatore vel judice. c. 1. et seq. de collusione. Vel 2. *ab observatione judicii* ob ineptum libellum, vel accusatoris personam non legitimam, aut quia judex jurisdictione criminali destituitur; ac tum iterum potest accusari a sola instantia absolutus. Vel 3. ex *defectu probationum*; quo etiam casu repertis integris probationibus nova accusatio habet locum; quia judex solius accusationis eo casu, non etiam criminis abolitionem facere potest.

§. 32. Absolutus a crimine in foro pœnitentiæ accusari iterum potest in foro externo; imo quando delictum est mixti fori, absolutus vel punitus in uno, iterum accusari et puniri potest in altero foro; quia si diversæ pœnæ imponuntur per diversas leges, una non tollitur per alteram. c. 2. de maled. c. 5. §. *per hoc quoque.* de pœnis. in 6. Ob solam autem moderationem pœnæ ab uno judice inflictæ alius judex

non potest graviorem pro eodem crimine irrogare. Imo Judex in condemnando mitiorem pœnam proferre debet. l. 42. D. de pœnis. c. 13. et c. 49. de R. J. in 6. Si crimen sola inquisitionis via fuerit deductum in judicium, probatumque, ex dispositione juris canonici non pœna ordinaria per canones statuta, sed alia temperatior est infligenda. c. 21. h. t. nisi *crimen sit tale, quod ordinis executionem suscepti, aut retentionem beneficii etiam post peractam pœnitentiam impediret.* cit. c. 21. Notat autem Gonzalez. n. 11. in dictum c. cum inquisitionis processus consuetudine factus sit ordinarius, pœnam etiam ordinariam criminibus inquisitione detectis irrogari.

§. 33. Quando sententia condemnatoria ferenda est, multo majorem, ac in civilibus causis, adhiberi oportet diligentiam. Condemnari potest I. *rite confessus.* c. 4. de judiciis. c. 2. de confessis. c. 1. h. t. in 6. Excipe; nisi confessio facta sit coram judice non suo, aut non sedente pro tribunali. c. 4 de jud. si facta sit errore. c. ult. de confessis. Si non satis constet de corpore delicti. *Divus Severus rescripsit, confessiones Reorum pro exploratis facinoribus haberi non oportere, si nulla probatio religionem cognoscentis instruat.* l. 1. §. 17. D. de quæstion. si fuerit elicita a judice promissione impunitatis: si fuerit extorta per vim et metum ab accusatoribus, ab aliis, quorum interfuit, Reum damnari, aut a privatis quibuscunque, demum aut ipso judice illatum, si legitime vim et tormenta non intulit, aut si confessio tormentis legitime extorta, postea non ratificetur a Reo. II. Condemnari potest convictus, jure canonico, etsi minime confessus

c. 4. de judiciis. *Convictus* censetur, qui manifestis et indubitatis probationibus crimen admisisse demonstratur. l. ult. C. de probat. Id contingit, siquis in flagranti, id est, in ipso actu criminis deprehenditur: si evidentia sceleris nulla tergiversatione celari potest. c. 24. in fin. de V. S. si testes omni exceptione majores de ipso crimine, non tantum de indiciis deposuerint.

§. 34. Sententia condemnatoria per decendium suspendi debet, si appellatio locum habet. Id a legibus, et qualitate commissi delicti pendet. Jure canonico in causa criminali negatur appellatio, 1. si reus crimen confessus est. c. 9. de excessib. Prælat. l. 2. C. quorum appellat. non recip. 2. Si reus in flagranti, aut per evidentiam facti in crimine fuerit deprehensus. c. 61. §. porro. de appellat. nisi quædam emergat dubitatio de probabili exceptione afferenda. c. 3. v. *si autem* de appellat. in 6. tunc enim executio sententiæ inhibetur, postquam cognoscere cœperit judex superior, an appellatio sit recipienda, vel non. 3. Si ob gravitatem sceleris, cujus memoria statim abolenda est, leges appellationes ademerunt, uti in crimine hæresis c. 18. de Hæret. in 6. ibi: *Non obstantibus appellationibus seu proclamationibus prædictorum nequitiæ filiorum: cum tam secundum ordinationem Prædecessorum nostrorum, quam secundum legem imperialem appellationis et proclamationis beneficium expresse sit hæreticis et credentibus, ac eorum receptatoribus, fautoribus et defensoribus interdictum.* Jure Romano idem constitutum fuit in crimine falsæ monetæ. l. 2. C. de falsa moneta.

§. 35. Ad processum inquisitorium, de quo dictum est hactenus, referri debet 1. *Noto-*

rietas delicti, ut si in judicio coram judice patretur, aut si delinquens in flagranti deprehenditur. Joan. VIII. 3. In notoriis ex abrupto, et juris ordine non servato proceditur, nisi Reus deprehensus neget crimen, vel exceptione utatur. e. g. se ad defensionem vitæ alterum occidisse. Clericus in flagranti deprehensus a Laico detineri, et ad judicem Ecclesiasticum duci potest. 2. *Confessio criminis* facta in judicio ab accusatore vel teste; ex hac judex non mox ad pœnam, sed ad iuquirendum, ac demum ad sententiam etiam condemnatoriam potest procedere. 3. *Exceptio criminis* opposita accusatori vel testi. Ejusmodi exceptio vim accusationis non habet, sed fit ad repellendum accusatorem vel testem (*z*); unde necesse est, ut accusator vel testis exceptionem prius elidat, et tum accusationem prosequatur, vel testimonium ferat (*aa*). Si crimen ab excipiente probetur, pœna ordinaria iis non infligitur, sed repelluntur ab accusatione vel testimonio, *præsertim ubi crimen, quod eis objicitur, causam, de qua agitur, contingere non videtur.* c. 1. de except. in fin. ac c. 2. in fin. de ordine cognit. deciditur: *Testes, quorum testimonium reprobatur, inter infames quasi ex falso testimonio non habentur.* (*bb*).

(z) Permittitur accusato, se defendere quoquo modo, et *ignoscendum est ei, si voluit se ulcisci provocatus* l. 14. §. 6. D. de bonis libert. Hinc si defecerit in probatione, paenam ob id non patitur.

(*aa*) Eleganter id exprimit S. Gregorius Nazianzenus epist. 55. ex edit. Billii ad Eustochium Sophistam. *Ipse quoque aliquid habeo, quod te accusem. Verum ut judi-*

ciariam, forensemque legem servem, prius tibi ad ea, quæ objicis, respondebo, ac postea accusabo.

(*bb*) Per exceptionem crimina non raro objiciuntur promovendis ad beneficia et dignitates, aut jam promotis. De qua re c. 16. et c. 23. h. t. deciditur *primo* qui contra promovendum excipit ante confirmationem electi, admissionem provisi vel praesentati, non censetur obligare se ad plenam probationem, vel ad paenam, si deficiat in probatione; quia hoc casu non dejicit a beneficio, licet impediat. *Secundo* qui crimen opponit post collationem beneficii aut post confirmationem, videtur agere accusatorem, vultque promotum dejicere. Licet igitur non teneatur inscribere accusatorum more, potest tamen arbitrio judicis ordinarii cogi ad paenam extraordinariam, si in probatione defecerit. c. 16. *Tertio* Si nequidem ad probationem se adstringere velit, promoto objectio criminum non nocet, quando infamia de iis aspersus non fuerit, neque legitimus apparuerit accusator. c. 23. *Quarto* si aspersus fuerit infamia, purgationi Canonicæ subjicitur; quam si præstiterit, contradictores compescuntur, ne illi porro molesti sint; et in legitimis expensis condemnantur. cit. c. 23.

§. 36. Hactenus dicta pertinent ad casum, quo Rei copia habetur: Contra absentem accusatio locum non habet, ut inauditus condemnetur. Proceditur tamen maxime in processu inquisitorio contra contumacem, legitime citatum, si convictus sit, usque ad depositionem et degradationem. c. 5. §. 5. ut lite non contest. et c. 8. de dolo et contum. Auctores juris criminalis de processu contra absentes, ac de banno delicti speciatim agunt; interpretes juris autem ad tit. Dig. *de requirendis vel absentibus damnandis.*

§. 37. Actum est de processu accusatorio et inquisitorio, ex diverso scilicet modo, quo crimina in judicium pertrahuntur, et cogno-

scuntur: *primo* ad instantiam accusatoris voluntarii aut a judice constituti. *Secundo* ex officio judicis, ad inquirendum excitati diffamatione, aliisve justis causis. Has binas species processus criminalis, *accusatorium*, et *inquisitorium* passim hodie Doctores juris Criminalis statuunt (*cc*). Cur ergo, inquies, Pontifex tertium addit, nempe *denuntiativum*; uti patet ex Rubrica tituli, ex c. 24. h. t. et c. 31. de Simonia.? Imo cur Pontifex etiam differentiam inter has Species tres indicat? *accusationem* legitima debet præcedere *inscriptio*, *denuntiationem caritativa monitio*, *inquisitionem clamosa insinuatio*. cit. c. 24. h. t.; ac monet, *ut juxta formam judicii*, *sententiæ quoque forma dictetur*. R. Jus Canonicum præter accusationem et inquisitionem ex doctrina Christi specialem formam processus habet *in causa peccati*, uti ea distinguitur a *causa juris* tam civili, qua actor intendit suum commodum, quam a Criminali, quæ tendit ad vindictam publicam. Finis hujus processus denuntiativi, quatenus is tum a causa civili, tum a criminali processu accusatorio et inquisitorio distinguitur, est emendatio delicti et delinquentis; etsi cum hac emendatione delinquentis commodum denuntiantis, seu potius cessatio incommodi et injuriæ connexa sit. Fundamentum istiusmodi processus extat Matt. XVIII. 15. et Luc. XVII. 3. (Conf. L. II. Decret. §. 25.) Exempla ejusdem in Jure nostro habentur c. *novit.* 13. de judiciis. c. 2. 14. 20. h. t. can. *si peccaverit.* 19. §. 2. et 3. II. q. 1.

(*cc*) Banniza in delineatione Juris criminal. p. 2. §. 172. et 182. ubi ita inquit: „ *Sunt nonnulli criminalistæ*, „ *qui denuntiationem*, *de qua in cap.* 31. *de Simon.*

„ *mentio fit, separatam constituere speciem a proces-*
„ *su tum accusatorio, tum inquisitorio arbitrantur.*
„ *Ast denuntiatio in cit. cap. relata longe aliud quid*
„ *denotat: per hanc enim fraterna tantum correctio*
„ *intelligitur.* „ Sine dubio ad processum denuntiativum requiritur fraterna correctio praecedens, sed *non tantum.* Quapropter natura hujus processus adcuratius exponenda est.

§. 38. De processu igitur denunciativo animadverte. *Primo.* Alia est denuntiatio *præparatoria* judici, seu processus inquisitorii. §. 25. n. I. Ea facta judicis est, arbitrari, utrum spectata qualitate delicti, et persona denuntiantis, et denuntiati ad inquisitionem ex officio procedere debeat, nec ne. Alia autem est denuntiatio, quæ *denuntiantem facit partem judicii*; quia is ex delicto alterius gravatur, nec vindictam publicam delinquentis, sed emendationem intendit; uti Rex Angliæ in casu c. 13. de judiciis. Regem Galliæ eum in finem denuntiavit; et uxores aliquando maritos adulteros apud Episcopum denuntiant. can. 19. §. 3. II. q. 1. *Secundo.* In priori denuntiationis genere, quæ viam pandit inquisitioni, privata correctio, aut caritativa monitio præcedere non debet: at debet in posteriore; secus denuntians excipiet de ea non præmissa, uti in casu c. 31. de Simonia. Ubi Abbas a monachis apud Pontificem denuntiatus excepit, *quod denuntiationem hujusmodi fraterna correctio secundum regulam Evangelicam non præcesserat.* Contra monachi constanter asserebant, *quod correctionem hujusmodi præmisissent.* Adde c. 20. h. t. Quapropter in hoc processu caritativa monitio prætermitti non potest eo obtentu, quod nihil profutura credebatur; quia apud Superiorem præcedens monitio allegari debet, uti colligitur

ex locis hactenus indicatis, et ex c. 1. §. 1. de officio custodis. *Tertio.* Judex competens hujus processus non est necessario ac semper is, cui causa in judicium deducta subjacet, sed cui subest ratio peccati; uti manifestum est ex c. 13. de judiciis, ubi Pontifex fatetur, se de negotiis temporalibus Regum non judicare, sed de causa peccati tantum. Huc referri possunt c. 6. 10. 11. de foro competente; ubi judex Ecclesiasticus negligentiam judicis laici supplet. *Quarto.* Præmissa monitione privata, si fructu caret, liberum est momenti ad formalem accusationem progredi, uti patet ex c. 2. h. t. et exemplo Eusebii Dorylæensis, qui Eutychen frustra a se correctum formaliter dein accuvit. Est etiam penes judicem, si denuntians rem non urget, progredi ad inquisitionem ex officio. c. 14. et 20. h. t. Atque hæc maxime pertinent ad processum denuntiativum, sive in causa peccati. In foro civili ejus exemplum figurari potest, quando parentes liberos contumaces, quos castigatione paterna corrigere non possunt, judici denuntiant, non vindictæ publicæ, sed austerioris correctionis causa (*dd*).

(*dd*) Qui jurisdictionem Ecclesiæ ex causa peccati carpunt, quasi eo obtentu omnes lites attrahi possent a judicibus Ecclesiasticis, in Christi doctrinam et institutionem impie debaccantur, et abusus hoc præsertim ævo non narrant, sed somniant: quamquam nec abusus rei optimæ officerent. Sed hi præterea jacturam sportularum aegrius ferunt, quam offensam Dei.

§. 39. Adnectendum est corollarium de diverso genere denuntiationis, quæ a doctoribus distinguitur. Alia I. dicitur *paterna*, qua præcise emendatio delinquentis spectatur, uti in societate parentali, et familiari, aliisque mino-

ribus, in quibus ei, qui præest, non propria jurisdictio criminalis competit. II. Alia *judicialis*, quæ fieri potest apud judicem Ecclesiasticum vel civilem; qualis ea est, quæ processus inquisitorii præparatoria censetur. III. Speciatim dicitur *Canonica*, quæ certis casibus per Canones præscripta est; ut circa banna matrimonii, vel proclamationes in causa ordinum suscipiendorum, vel rerum furto sublatarum c. 4. de furtis. De his monitoriis conf. Concil. Trid. Sess. XXV. c. 3. de ref. Huc pertinet denuntiatio in casu Simoniæ. Extrav. 2. in fin. de Simon. int. comm. item in crimine hæresis ex const. *Noverit.* 10. Innocentii IV. et in casu sollicitationis ex const. Gregorii XV. die 30. August. 1622. IV. Alia denique dicitur denuntiatio *regularis*, quæ apud Religiosos secundum regulas Ordinis in usu est. c. 24. in fin. h. t. V. Præcipua vero est *denuntiatio Evangelica*, quæ incipit a monitione et correctione fraterna, et secreta est; sicque ad Theologiam moralem pertinet: incassum autem adhibita desinit in processu denuntiativo; qui juris Canonici maxime proprius est.

§. 40. Rubricæ hujus tituli de accusationibus inquisitionibus et denuntiationibus annexui alterum *de calumniatoribus*, nempe iis; qui falsum crimen accusando vel denuntiando in judicium deducunt, vel ad judicem deferunt. Hi calumniæ convicti condemnantur primo in legitimis expensis, atque in id, quod accusati vel denuntiati interest. c. 23. in fin. de accus. dein afficiuntur pœna extraordinaria. c. 16. eod. et c. 1. de calumniat. In dubio de bona vel mala fide accusantis vel denuntiatis, indicitur eidem purgatio Canonica, et interea suspenditur ab officio et beneficio, *ut ce-*

teri simili pœna perterriti ad infamiam suorum non facile prosiliant prælatorum. c. 2. de calumn. Observávi supra §. 10. quam caute in criminum persecutione procedendum sit. Nam (ut D. Gregorius observát) *habet hoc proprium antiqui hostis invidia ut, quos in pravorum actuum perpetratione Deo sibi resistente dejicere non valet; opiniones eorum falsa ad præsens simulando, dilaceret* can. *habet hoc.* 6. II. q. 5. In quo genere maximum periculum Reo imminet, si idem judex sit, qui et accusator. Id enim modis omnibus agit accusator, ut Reus damnetur, ne ipse fecisse calumniam videatur; qui, si idem judex sit, cito reum putabit convictum, et damnationi obnoxium. Id contingere potest in processu inquisitorio, si nondum probatis indiciis ad inquisitionem specialem procedit judex. Unde Innocentius III. c. 24. de accusat. ait: *Non tanquam idem sit accusator et judex, sed quasi denuntiante fama vel deferente clamore.* Ob hanc causam, si sola inquisitione crimen probatum fuerit, quod executionem Ordinis aut beneficii retentionem non impedit, præscripta fuit moderatio pœnæ c. 21. in fine princ. de accusat. Ad evitandum istiusmodi periculum, quo idem accusator et judex videatur, introductum fuit, ut collectis delicti et delinquentis indiciis Accusator a judice constituatur, nempe promotor fisci, qui vi officii accusationem instruat; id quod maximi momenti est, tum ne judex videatur agere accusatorem, tum ne crimina maneant impunita.

§. 41. Superest de Asylo Ecclesiastico tractatio; quæ cum propriam habet sedem in Lib. III. tit. *de immunitate Ecclesiarum, cæmeterii. etc.* in hunc locum rejici fere solet; quia Rei

criminum graviorum asylum quærunt, etsi idem concedatur illis etiam, qui protectionem contra vim injustam quærunt (*ee*), aut molestos creditorum assultus evitare volunt. Etsi enim asylo non gaudeant ministri publicorum ærariorum, furtum aut falsitatem in iis committentes (ut dicam §. 53. n. XI.), alios tamen debitores Ecclesia recipit non in fraudem creditorum, sed ut imunes sint a carcere, et quietius rationes reddere, resque suas componere queant. Asylum nominavi *Ecclesiasticum.* Sunt enim Asyla profana ceu in ædibus Principum, Legatorum, ad statuas Imperatorum. l. Un. C. de his, qui ad statuas confugiunt. Ethnicis populis sua erant Asyla superstitiosa, ad aram Clementiæ Athenis, ad sepulcrum Thesei, in Templo Dianæ, Romæ inter duos lucos. Nullam enim gentem innata barbaries ab aperiendo miseris perfugio abstraxit, neque severus justitiæ rigor omnem Clementiæ aram ullo unquam tempore penitus sustulit.

(*ee*) S. Gregorius Nazianzenus orat. in laudem Basilii narrat da nobili vidua, quam Judex ex Ecclesia ad nuptias invitam extrahere volebat: Basilius autem omni auctoritate et conatu retinebat; qui ob eam causam multis contumeliis afficiebatur a judice; donec populus re cognita correptis armis in judicem irrueret. *Quid igitur audax ille et insolens judex? Supplex erat, miserabilis, calamitosus, quovis homine dejectior:* quoad in conspectum prodiens Basilius, ac populum retinens, *supplicem suum et vexatorem a periculo vindicavit.*

§. 42. *Asylum Ecclesiasticum* est locus refugii sacer, aut religiosus, immunitatem contra vim et liberationem a pœna capitali præstans intuitu Christianæ religionis, nisi nempe crimen sit exceptum, quod delinquentem ab asy-

lo Ecclesiæ excludit; Romani enim Pontifices inter favorem Ecclesiarum, religionisque, et favorem Reorum apte distinxerunt in hac re, ut respectu ad Ecclesiam habito asylum favorabile sit, et latam admittat interpretationem: spectatis autem criminibus, Reisque illud restringeretur, pluraque progressu temporis exciperentur crimina, et casibus pluribus, ne illa in perniciem animarum, et publicæ securitatis serperent. Debuit sane evenire, ut disciplina asyli Ecclesiastici varia esset pro temporum, et regionum varietate. Nam privilegia, quæ in aliorum perniciem vergunt paulatim, restringenda aut tollenda sunt secundum æquissimam juris dispositionem. arg. c. 9. de decimis. Hodierna disciplina continetur 1. in Decretalibus Innocentii. III. et Gregorii IX. c. 6. 9. 10. de immunit. Eccles. et c. 1. de homicid. 2. In Constit. *cum alias.* edita a Gregorio XIV. an. 1591. die 20. Maji. 3. In Const. *Ex quo divina.* edita a Benedicto XIII. an. 1725. die 8. Jun. 4. Pro Ditione Ecclesiastica in Const. *In supremo Justitiæ solio.* edita a Clemente XII. an. 1735. die 1. Febr. 5. In Constit. *Officii nostri.* data a Benedicto XIV. an. 1750. die 15. Martii, pro Ditione item Ecclesiastica, et Principibus, qui eandem disciplinam postulaverint. Extant non pauca particularium provinciarum, regnorum, Principumve concordata, aut privilegia a Sede Apostolica iisdem concessa. Nostrum est, jus commune exponere, totumque id, in quo jus asyli situm est; tum sanctitas ejusdem atque æquitas contra hodiernos adversarios haud ægre perspicietur; carpunt enim fere, quod ignorant.

§. 43. Quia asylum respectu ad Ecclesiam habito censetur favorabile, et latam admittit

interpretationem §. præc.; hinc jure Asyli gaudent I: *omnes Ecclesiæ* seu ædificia, auctoritate Ecclesiastica ad cultum divinum, et obeunda fidei mysteria destinata; et quidem Ecclesiæ Episcopi auctoritate erectæ, etiam nondum consecratæ, et violatæ et pollutæ: item omnes partes sacro ædificio conjunctæ et ad id spectantes, ut sacristia, turris, atrium, porticus, tectum, ambitus muro aut fixis terminis distinctus (*ff*). Siquis a manibus justitiæ liber ad Ecclesiam confugit, eamque inveniens clausam portas, earumve ansas aut vectem manu apprehendit, ab Ecclesia, quam retinet, et a qua jam retinetur, vi abstrahi non potest. II. *Loca religiosa*, quæ etsi non consecrata, tamen Ecclesiastica auctoritate ad opera religionis sunt destinata, ceu *primo* monasteria cum toto ambitu muris clauso (*gg*). *Secundo.* Hospitalia, et nosocomia, quæ Episcopi auctoritate sunt erecta. Si enim sola auctoritate magistratus secularis constituta sunt, censentur loca pia, non religiosa, nec privilegio immunitatis gaudent. *Tertio.* Cœmeterium auctoritate Episcopali ad sepelienda fidelium corpora destinatum, etsi separatum sit ab Ecclesia. *Quarto.* Palatium Episcopi, ordinariæ ejus habitationi destinatum, non villæ Episcoporum aut castella animo relaxando destinata, nec parochorum domus a Templo media platea separatæ.

(*ff*) Sacri Canones et constitutiones Principum immunitati Ecclesiarum adjiciunt quadraginta passus in ambitu Ecclesiæ majoris seu cathedralis, et triginta passus in ambitu Ecclesiæ minoris. Hi non attenduntur in istis provinciis, nisi ambitus muro aut fixis terminis sit distinctus. Acatholici in templis, quæ tenent ipsi soli, violentas manus inferre confugis non verentur. In locis

mixtæ religionis nec solent, nec possunt prætendere jus extrahendi reos ab Ecclesiis catholicorum; imo si eodem in templo simultaneum habetur utriusque religionis exercitium, privare jure asyli non possunt eos, qui ibidem proteguntur a Clero catholico. Hæc reverentia locis religiosis habetur studio religionis, et Ecclesiis in honorem maxime Eucharistici Numinis. Unde siquis liber a manibus justitiæ confugit ad SS. Eucharistiam per publicas plateas portatam, violenter abstrahendus non est; hunc enim Christus confugientem ad se reperit liberum, et tuetur. Utrum Reo ad supplicium ducto ex occursu Principis, Cardinalis aut Episcopi liberatio indulgenda sit, pendet ex arbitrio Principis, qui certe nullo ad id jure adstringitur.

(*gg*) Quæ extra monasterii muros consistunt ædificia ad usum æconomiae, villæ aut horti, eo jure non gaudent.

§. 44. Spectatis locis jure asyli præditis, consideranda est qualitas personarum, et maxime delictorum, quæ asylo excludunt. Ac *primo* non excluduntur ii, qui personaliter interdicti aut excommunicati sunt. Nam pœnæ medicinales obesse non debent incumbente periculo vitæ et membrorum. *Secundo*. Clerici a violentia judicum secularium aliunde non habent, quod timeant, nec a superioribus Ecclesiasticis pœnam mortis aut mutilationis. Cavendum est tamen, ne Clerici aut Religiosi, qui perpetuo habitant in loco Asyli, ullo casu deterioris conditionis sint, ac laici. Ad correctionem extrahi certe possunt Religiosi, si in alieno loco Asylum quærunt. *Tertio*. Judæi aliique infideles privari non possunt jure illo, quod non personis, sed locis concessum est; sed nempe incitandi sunt ad professionem catholicæ religionis, cujus veritatem recursu suo agnoscere se testantur. *Quarto*. Milites ob id solum, quod ad Ecclesiam con-

fugiant, pro desertoribus militiæ non habentur. Si autem id faciant animo deserendi militiam, occultari non possunt, neque data effugii opportunitate in proposito adjuvari, ne ejusdem cum milite perjurii participem se faciat is, qui loco sacro aut religioso præest. Si gravioris criminis Rei ad asylum recurrant milites, restituuntur duci suo, consentiente Episcopo et impetrata securitate vitæ et membrorum. *Quinto.* Siquis in triremibus pœnas dat, aut per sententiam judicis ad mortem jam damnatus sit; isque ex carcere vel triremibus confugiat ad Ecclesiam cum catenis et compedibus: gaudet beneficio Asyli, modo liber sit a manibus ministrorum justitiæ vel triremium; et reus non sit criminis excepti.

§. 45. Ratione *criminum exceptorum* notanda est regula a Gregorio XIV. constituta, nempe a criminibus nominatim exceptis duci non posse argumentum ad alia crimina æque, aut magis gravia, nominatim non excepta. Etsi autem posteriores Pontifices alia præterea a favore asyli exceperint crimina, quæ a Gregorio XIV. nominata non fuerant, prædictam tamen regulam non sustulerunt; nec ea tolli potest sine ingenti perturbatione disciplinæ in hac re. Excluduntur igitur ab asylo I. *Publici latrones*, qui aliena bona publice et impudenter diripiunt. Innocentius III. c. 6. de immunit. ibi: *Et hoc verum est, nisi publicus latro fuerit, vel nocturnus depopulator agrorum, qui dum itinera frequentat, vel publicas stratas obsidet aggressionis insidiis, ab Ecclesia extrahi potest, impunitate non præstita, secundum Canonicas sansiones* (hh). In Constit. *cum alias.* §. 3. dicitur: *Si fuerint publici latrones, viarumque grassatores, qui itinera fre-*

quentata vel publicas stratas obsident, ac viatores ex insidiis aggrediuntur.

(*hh*) In antiquis codicibus et apud Gonzalez legitur: Qui itinera *frequentata*; perinde uti Gregorius XIV. in verbis citatis habet. Ab aliis auctoribus hi latrones dicuntur publici fures, ac privantur asylo non ob homicidium, sed ob publicum furtum.

§. 46. II. *Grassatores viarum* distinguuntur aliquo modo a publicis latronibus, qui etiam in domos irrumpere possunt; hi autem sunt, qui invadunt ac prædantur in via publica, aut vicinali, etsi una tantum vice, quod declaravit Benedictus XIII. his verbis: *Unicam tantum grassationem in via publica aut vicinali admissam sufficere, ut quis publicus latro et grassator dici valeat, dummodo tamen grassati mors aut membrorum mutilatio sequuta fuerit, tenore præsentium definimus, et declaramus.*

§. 47. III. *Depopulatores agrorum*, non tantum nocturni, uti habet Innoc. III. §. 45. sed omnes simpliciter excluduntur a Gregorio XIV. in Const. *cum alias.* §. 3.

§. 48. IV. *Qui homicidia vel mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, earumve cœmeteriis committere non verentur.* Sic statuerat Gregorius IX. c. ult. de immunit. ibi: *Cum autem in eo, in quo delinquit, puniri quis debeat: et frustra legis auxilium invocet; qui committit in legem; mandamus, quatenus publice nuntietis, tales non debere gaudere immunitatis privilegio, quo faciunt se indignos.* Benedictus XIII. dein

declaravit, 1. hoc pertinere non modo ad casum, quo tam occidens, vel mutilans, quam occisus vel mutilatus intra Ecclesiam vel cœmeterium consistunt sed ad eos etiam, *qui stantes in Ecclesia vel cœmeterio interficiunt stantes extra Ecclesiam vel cœmeterium; aut ipsis membrum mutilant. Nec non eos, qui stantes extra Ecclesiam vel cœmeterium occidunt stantes intra Ecclesiam vel cœmeterium, aut iis membrum mutilant.* Declaravit 2. tales privari Asylo non tantum Ecclesiæ nefario crimine violatæ, sed *cujuscunque etiam alterius Ecclesiæ.* Quia autem privationes jurium, et pœnæ potius restringi debent, quam extendi, infertur: 1. ad affectum privationis, Ecclesia et cœmeterium stricte dictum secundum communem opinionem intelligi hoc loco debet, non autem atrium, sacristia, turris, tectum, ædes conjunctæ. Hæc quidem loca sufficiunt ad effectum gaudendi immunitate, non autem ad incurrendam privationem asyli; sicuti si sanguis humanus funditur in sacristia vel domo conjuncta, Ecclesia non polluitur. Sperellus Decis. 60. et 61. Censetur tamen in ipsa Ecclesia occidere, qui vulnus lethale in Ecclesia infligit, etsi mors sequatur extra Ecclesiam: item qui mandat, occidi in Ecclesia: non item ille, qui in Ecclesia dat mandatum, occidendi extra Ecclesiam. 2. Vi hujus exceptionis non privatur asylo, qui occidit vel mutilat intra claustrum monasterii. 3. Occisio aut mutilatio extendi non potest ad furtum, aliudve crimen in Ecclesia commissum (§. 45.). Unde fur sacrilegus rerum sacrarum asylo non privatur.

§. 49. V. *Qui animo præmeditato ac deliberato occiderit proximum.* Gregorius IX. c. 1. de homicid. inseruit legem Exod. XXI. 14. *Si-*

quis per industriam occiderit proximum suum, et per insidias, ab alteri meo avelles eum ut moriatur. (ii) Hoc pertinere videbatur ad omne homicidium studio ac data opera patratum ab eo, qui *per insidias*, id est, velut prædam insequens venator hominem neci dedisset. Gregorius XIV. asylo privavit eos, *qui proditorie proximum suum occiderint.* Benedictus XII. autem ad tollenda dubia et dissensiones Doctorem de *proditoria* occisione id declaravit, aut extendit ad omnes, qui animo *præmeditato ac deliberato* hominem interfecerint; quales sine dubio sunt, qui studiose procurant abortum fœtus vivi. Constitutio Clementis XII. refertur duntaxat *ad almam urbem, et reliquum statum Ecclesiasticum.* In ea privatio asyli extenditur 1. ad Ecclesiasticos cujuscunque gradus, et ordinis; dummodo causa admissi per eos homicidii a competente judice Ecclesiastico cognoscatur, iique, si inventi fuerint rei, citra pœnam sanguinis ad præscriptum SS. Canonum digna animadversione puniantur. Declaratur 2. homicidii quidem reos esse omnes natu minores XXV. annis, sed natu majores *viginti annis* tam Laicos, quam Clericos, qui mandatum, consilium, instigationem, auxilium, cooperativum, aut aliam operam occisori præbuerint, ex quorum singulis pravis actibus homicidium evenerit, comprehensos esse constitutione Benedicti XIII. *eamque quatenus opus est, ad ipsos pariter extendimus.* 3. Declaratur, et extenditur ad eos, qui ex causa et occasione homicidii etiam in rixa commissi cum armis seu instrumentis suapte natura aptis ad occidendum, inquisiti et processati, vel in contumaciam banniti et condemnati fuerint, dummodo homicidium non fuerit casuale vel ad propriam defensionem. 4. Bene-

dictus XIV. Constitutionem Clementis XII. confirmavit *pro ditione Ecclesiastica*, *et pro iis Principibus*, *qui eam postulaverint*; ac præterea declaravit, sub Ecclesiasticis personis comprehensos *quoscunque Regulares*: pari item jure cum viris censeri mulieres: pro casu homicidii in rixa commissi cum armis seu instrumentis suapte natura aptis ad occidendum, intelligi debere etiam illos, qui *baculo* aut *saxo* proximum occiderint, quando ex circumstantiis delicti innotescit, talem actum, quantumvis in rixa commissum, non casu aut ex necessaria defensione, sed ex odio, et nocendi animo ac voluntate prodiisse. conf. legem Numeror. XXXV. 17. 18 His omnibus spectatis inferendum est, illis homicidis non negari asylum, qui per imprudentiam, errorem, ebrietatem, vel ad sui defensionem non observato moderamine inculpatæ tutelæ, aut ex culpa etiam lata hominem occidunt; in his enim lata culpa non æquiparatur dolo, nec locum habet pœna nisi extraordinaria. Universe asylo in crimine etiam excepto locus esse dicitur, quando crimen non punitur pœna ordinaria. Zech de Jur. Asyli Eccl. §. 173.

(*ii*) De asylo veteris Testamenti pro casu homicidii culposi agitur Numer. XXXV. 19. Deut. XIX. et Josue XX. add. Zech. in cit. diss. §. 2. et 3.

§. 50. VI. *Occidentes hominem in duello* sive publice sive privatim indicto, sive hic mortuus fuerit in loco conflictus, sive extra illum in vulnere ex duello accepto. Ita decernit Benedictus XIV. in Const. *Detestabilem.* edita an. 1752. die 10. Nov. Nec facit discrimen Pontifex inter provocantem et provocatum; quia neuter obtendere potest justam defensionis cau

sam, et quia provocatus, cui aliqui magis favendum duxerant, plerumque primam provocationis et duelli causam præbuit; sed addit: *Ita, ut a cujusque sacri et religiosi loci asylo, ad quod confugerit, servatis tamen de jure servandis, extrahi, et judicis competentis curiæ pro merito puniendus tradi possit, et debeat: - - quin etiam vivente adhuc altero in singulari certamine graviter vulnerato, si percussor in locum immunem se receperit, ex quo eveniente illius morte fugam arripere, et legum severitatem evadere prospiciatur; volumus, et respective permittimus ut quatenus Periti ad inspiciendum vulnus acciti, grave vitæ periculum adesse retulerint, percussor ipse prævio semper decreto Episcopi, et cum assistentia personæ ecclesiasticæ ab eodem Episcopo deputatæ, ab hujusmodi loco immuni extractus, sine mora carceribus mancipetur; ea tamen lege judicibus indicta, ut illum Ecclesiæ restituere debeant, si vulneratus superstet vivat ultra tempus a legibus, quæ de homicidio sunt, constitutum*, secundum Constit. Benedicti XIII. *Ex quo divina*(kk).

(kk) Col. Barthel de jure asyli ad Constit. XIII. §. 6. n. 3. ita scribit de duellantibus: „ Si expresse paciscan„ tur de non occidendo, hac causa, quamvis periculo „ homicidii se exponant, cum vulnera ad mensuram „ non dentur, adeoque et pænas de jure in duellantes „ statutas incurrant; asylo tamen privandi non sunt: „ cum homicidium subsecutum, praemeditatum, sive „ studiosum non sit, utpote non directe voluntarium. „ At Cl. Zecchius de Jure asyl. Eccl. §. 172. sic respondet: *Quidquid sit de Constitutione Benedicti XIII., certe dictæ declarationes Benedicti XIV. non videntur tali duellanti immunitatis jus concedere.*

§. 51. VII. *Rei assassinii*, qui mercede conducti, alieno jussu aliquem interficiunt, aut interfici mandant, si mors ex eo sequuta sit. Assassini prioribus seculis dicebantur Syri ad inferendas neces evocati. Innocentius IV. c. 1. §. 1. et 2. de homicid. in 6. certas pœnas ecclesiasticas statuit in eum, qui *quempiam christianorum* per assassinos interfici fecerit, vel etiam mandaverit, *quamquam mors forsitan ex hoc non sequatur*. Sed ut quis ob assassinium excludatur asylo, requiritur, 1. ut mors ex eo secuta sit: solum vulnus, ex quo mors non sequitur, ad eum effectum non sufficit. 2. Opus non est, ut pro assassino adhibeatur Syrus; quia tempore Gregorii XIV. etiam christiani talem operam pro pretio locabant. Privatio ergo asyli ob assassinium intelligenda est de omnibus, qui alieno jussu aut mandato quempiam christianum, aut non christianum interfecerint: nulla enim fit distinctio. 3. Qui sola spe placendi cuipiam, aut quidpiam ab eo obtinendi, alterum interficit, proprie assassinus non est. Sic enim ait Benedictus XIII. *In crimine assassinii non modo mandatarios, qui in ipsamet Gregoriana constitutione aperte excipiuntur, sed etiam mandantes, qui certum præmium, aut mercedem sive in pecunia, sive in aliis rebus tradiderint, aut promiserint, quamvis promissio nullum habuerit effectum, dummodo assassinium reipsa patratum fuerit, ab ecclesiasticæ immunitatis beneficio excludimus, ac pro exclusis perpetuo haberi volumus, et mandamus.*

§. 52. VII. *Rei hæresis*, quando accusantur, aut suspecti sunt de crimine hæreseos non toleratæ, et in locis, in quibus non toleratur. Nullibi autem toleratur blasphemia hæreticalis,

qua Deo tribuitur id, quod ejus perfectioni repugnat, aut negatur perfectio ei competens. Unde eandem proferens asylo non gaudet.

§. 53. IX. Rei *læsæ majestatis in personam ipsiusmet Principis*, uti inquit Gregor. XIV. cit. Const. X. *Qui confugientibus vim inferunt*, eos a loco immuni violenter abducendo. XI. *Falsificantes literas Apostolicas*, uti explicatur tit. de crimine falsi. XII. Ministri montis pietatis, vel alterius publici telonii aut banci, *furtum, aut falsitatem in prædictis locis committentes, cujus ratione arca pecuniaria ita minuatur, ut pœnæ ordinariæ locus sit.* cit Const. *Ex quo divina.* XIII. *Constantes, adulterantes vel tondentes quascunque monetas* aureas vel argenteas, etiam Principum exterorum, quotiescunque in loco, aut provincia, ubi crimen admittitur, liberum habeant usum aut commercium; vel ipsas monetas conflatas, adulteratas, aut detonsas scienter ita expendere et erogare præsumentes, ut fraudis conscii, atque participes censeri possint. cit. Const. XIV. Illi denique, *qui sub nomine curiæ sese introducunt in alienas domos*, animo ibidem perpetrandi rapinas, easque reipsa committunt cum homicidio aut mutilatione membrorum alicujus ex domesticis earundem, vel etiam extranei, quem ibi forte reperiri contigerit, dummodo homicidium, vel membrorum mutilatio sequatur.

§. 54. Jura personarum, quas causa asyli contingit, ceu Rectoris aut Prælati loci immunis, Episcopi item, ipsorum dein confugarum, Judicis sæcularis, et ministrorum ejus exhibent modum in ea causa procedendi. Fieri autem potest, ut *certum* sit, Reum gaudere asylo,

aut non gaudere ob crimen exceptum: vel ut istuc fit *incertum* duplici ex capite, nempe vel ob *dubium juris*, an crimen sit exceptum, vel *ob dubium facti*, utrum confuga crimen exceptum commiserit. De *dubio juris* privative judicat Episcopus, et licentiam extrahendi etiam eos, qui certo commiserunt crimen exceptum, dare nemo potest, nisi Episcopus. Pontifices enim, quorum Constitutiones nominatæ sunt §. 42., expresse statuunt, ut ad solos Episcopos, eorumque Officiales, id est, Vicarios generales, et non alios Episcopis inferiores, etiamsi hi ordinarii sint, aut nullius diœcesis, aut conservatores a Sede Apostolica specialiter aut generaliter deputati, facultas pertineat dandi licentiam ad extrahendos Reos: occurrente autem casu in loco exemto et nullius diœcesis, vel Sede Episcopali vacante ad Episcopum viciniorem devolvitur hæc cognitio, et non ad alios quoscunque (*ll*).

(*ll*) Vicinior censetur Episcopus, cujus Ecclesia cathedralis est proximior; nec spectatur major vicinitas territorii.

§. 55. Confugientes ad asylum jus habent, ut recipiantur, nec repelli possunt. can. *Reum*. 9. XVII. q. 4.: jus habent, ut sine molestia manere possint in loco immuni: ut percipiant necessaria alimenta. l. 6. C. de his, qui ad Eccles. confug. nec violenter, aut dolo injusto judicis vel promissione impunitatis extrahantur. Qui aliorum mendacibus verbis allectus, aut deceptus a se ipso asyli locum relinquit, apprehendi potest a judice. Id enim Reus fatuitati suæ debet adscribere. arg. c. 6. de his, quæ vi. Neque Ecclesia quemquam retinet in-

vitum arg. can. 36. XVII. q. 4. Siquis absque auctoritate Episcopi vi abstactus est a loco immuni, aut dolo ipsius judicis, *ante omnia* restituendus est Ecclesiæ, quæ hoc actu violata est. Unde ad resarciendam injuriam reducendus est per eos, qui vi injusta abstraxerunt; et quidem publice ut tollatur publicum scandalum; ac tum sane Reus huic juri restitutionis renuntiare non potest; quia agitur de jure Ecclesiæ. Præter hæc jura confugientes *obligationem* habent, ne quam loco immuni molestiam aut injuriam inferant ut illico arma pouant: nihil agant, quod sanctitatem loci dedecet, aut in monasteriis disciplinam regularem turbent: ut labore alimenta promereantur, si aliunde non habent, quo sustententur: tenentur subjicere se austeræ pœnitentiæ ad emendationem vitæ, reparanda scandala, et satisfaciendum læsis. Atque hoc est, quod Ecclesiastici, quorum se protectioni subjicit confuga in primis curare debent. Furem insignem a supplicio mortis eripuerat S. Bernardus; cumque id moleste ferret Theobaldus comes, sic ad eum scripsit: *Tu illum decreveras brevi supplicio et interitu momentaneo consummari; sed ego eum faciam diuturno cruciatu, et morte longissima mori. Tu furem appensum per unum aut per plurimos dies mortuum in patibulo remanere permitteres: ego cruci affixum per annos quam plurimos faciam in pœna jugiter vivere et pendere.* Ita revera accidit. Furem ad monasterium Clarevallis perduxit, inter monachos cooptavit, ibique per triginta annos pœnitentia incredibili confectum detinuit. Hujus generis exempla ecclesiasticarum rerum scriptores plurima commemorant, inquit Benedictus XIV. Instit. 41. n. 32.

§. 56. Jure eorum, qui locis immunibus præsident, sunt, ut confugientes recipiant, omnique modo secundum Pontificias Constitutiones a violentia magistratuum secularium tueantur, *ab omni tamen tumultu*, ut ait Benedictus XIII. *ac perturbatione caventes, ne jactantiæ causa potius, quam miserationis et justitiæ titulo, ecclesiastica privilegia asserere velle videantur.* Si confuga commisit crimen, manifeste exceptum; mox a Rectore Ecclesiæ, locive immunis, ad quem confugit, amice moneri debet de securitate non obtinenda; imo et in dubio de exceptione criminis; antequam nempe Rector a Judice laico de custodiendo vel tradendo Reo requisitus fuerit. Facta enim requisitione tenetur interim, donec Episcopus consulatur, Reum caute custodire, ne elabatur, neque ulla arte aut vi ad fugam juvare potest. Si Reum satis custodire non possit, aut non velit, contigit sæpius, ut judex sæcularis in ipso asylo Reo honestam custodiam apponeret, addita protestatione, id in loco immuni non fieri, seculari auctoritate, sed nomine Rectoris Ecclesiæ, qui ex defectu virium aut tutæ custodiæ præstare securitatem de Reo retinendo nequit, donec causa ab Episcopo decidatur.

§. 57. Jura judicis sæcularis et ministrorum curiæ respondent parte quadam juribus confugentium, et rectorum loci immunis. Tenetur sane abstinere ab omni molestia confugienti, ipsive loco immuni inferenda, qua securitas perfugii violatur. can. *diffinivit.* 35. XVII. q. 4. neque impedire tutum egressum ad peragenda ea, quæ in loco sacro peragi non convenit. Potest confuga interea conveniri coram judice actione civili ad solvenda debita, resarcienda

damna etc. sic tamen, ut ei concedatur plena securitas et libertas ad causam suam defendendam. Si ad pœnitentiam adstringitur, ut oportet, dum hæret in asylo, ad reparanda damna, quæ reparare potest, aliaque fors præparata deinceps impedienda per se, et vi pœnitentiæ incitari debet. Si Judex Reo in asylo hærente cognoscat causam criminis non excepti, quod tamen mortem, vel pœnam corporalem graviorem meretur, eumque causa cognita condemnet ad pœnam mitiorem vel pecuniariam; ob eamque causam Reus asylo egrediatur: non potest propter idem delictum postea condemnari ad mortem; quia per sententiam super crimine latam jam functus est officio suo. At illa praxis probari vix potest, certe a jure canonico non approbatur, ut judex Reum, quem in asylo latere non ignorat, citari jubeat, et instituto processu contra absentem proferat sententiam etiam mortis, daturus eam postea executioni, si condemnatum extra locum immunem comprehenderet. Certe gaudentem asylo *in contumaciam* condemnare minime potest, infligendo e. g. pœnam pecuniariam qui enim utitur jure suo, et justam habet non comparendi causam, contumax non est.

§. 58. Præcipua autem in hac causa sunt jura Episcopi, qui unus, et privative judicat ac decidit, utrum crimen sit exceptum, an secus; ac I. si pronuntiat, esse exceptum, Reum tradi jubet curiæ seculari, interveniente persona ecclesiastica ab eo deputata; nec tum obstat appellatio Rei; et quamvis eo casu Episcopus a judice seculari non possit exigere securitatem de vita et membris, intercessionis tamen officium non omittit. Sicut autem tali

casu appellatio negatur Reo; sic vicissim si Episcopus pronuntiat, eum gaudere asylo, negatur appellatio potestati seculari; quia servanda est æqualitas. II. Sine licentia ab Episcopo concessa, ac interventu personæ ecclesiasticæ ab eo auctoritatem habentis in nullo etiam exceptorum criminum casu delinquens asylo extrahi potest; quod in Constitutionibus Pontificiis manifeste continetur, addita exceptione de casu, quo Episcopus, et personæ ecclesiasticæ Reos exceptorum criminum tradere, aut capturæ et carcerationi assistere recusant. Tunc enim judex reverentiæ Ecclesiis debitæ memor, Reum extrahit, quam fieri potest minimo tumultu et scandalo, non quidem ad eum finem, ut mox contra ipsum procedatur, sed ut extractus ad carceres curiæ ecclesiasticæ reponatur, donec causa plene cognita, de mandato Episcopi per judicem ecclesiasticum curiæ seculari consignetur. Tergiversante ulterius Episcopo, recurrendum erit ad summum Pontificem, qui causam committet alteri.

§. 59. III. Quia Episcopus a loco asyli sæpe abest; hinc is, qui loco immuni præest, pro omni casu, quo Reus in asylo manere vult, de crimine cognoscit pro capienda informatione Episcopo exhibenda, et colligendis indiciis ad decernendam extractionem requisitis. Hoc fit extrajudicialiter a rectore loci immunis, judicialiter ab iis, quibus Episcopus in locis a curia Episcopali remotis id generaliter mandat. Hæc tamen informatio nondum sufficit ad sententiam definitivam, an Reus gaudeat asylo, vel non. Si judex legitimum processum ante instituisset contra Reum, quam is ad asylum confugit, Episcopus pro ferenda sententia actis

judicialibus stare potest. Acta autem a judice de crimine vel persona tum, quando Reus Ecclesiæ jam subjacet, nullam faciunt probationem.

§. 60. IV. Episcopus certior factus causam examinat, et si a curia seculari eidem subministrentur indicia super criminis excepti qualitate, et personæ reitate ad capturam sufficientia, tenetur procedere ad delinquentis extractionem, asportando eum ad ecclesiasticos, vel etiam curiæ secularis carceres, nomine Ecclesiæ custodiendum. Antequam vero Episcopus sic custoditum tradere possit curiæ seculari ulteriori processui subjiciendum, requiritur, ut ex processu informativo plusquam semiplena probatione, Reus super crimine excepto gravatus reperiatur, quæ species probationis in Const. Benedicti XIII. vocari solet *ultra torturam* (*mm*). Ac tum Reus non aliter traditur, nisi sub cautione in forma juris recepta de facienda a curia seculari restitutione Rei, si extractus indicia contra se allata purgaverit, ac diluerit. Sic enim inquit Benedictus XIII. in Const. *Ex quo.* „ *Exacta tamen, receptaque prius ab ipsis* (judicibus laicis) *obligatione in forma juris valida, restituendi extractum Ecclesiæ sub pœna excommunicationis latæ sententiæ Nobis, ac pro tempore existenti Romano Pontifici reservatæ, quatenus idem extractus indicia contra ipsum acquisita in suis defensionibus purget, ac diluat. Quodsi ea minime purgaverit. et vere delinquens repertus fuerit, curiæ seculari in ipsum tali casu, ut juris esse censuerit, agere atque procedere liceat.* „

(*mm*) Verba Constit. *Ex quo* sunt hæc : *Ubi vero ex processu informativo desuper conficiendo constet de*

crimine excepto , ac insuper adversus eum extractum talia resultent indicia, ut crimen ab eo fuisse patratum moraliter credi possit (quæ quidem indicia juxta regulas juris vocantur ultra torturam) , eo tantum casu præfatum extractum ministris et officialibus curiæ secularis tradere et consignare possit ac debeat (Episcopus). Ex Const. Clementis XII. uti observat Benedictus XIV. cit. Inst. 41. n. 29. additum fuit , quoties de homicidio deliberato vel per insidias , aut etiam per rixam patrato judicium statuetur, (nisi fortuito vel pro vitae defensione contigerit) , satis esse *in ditione Ecclesiastica* , ut foro seculari Reus committatur , non quidem indicia *ultra torturam* , uti Benedictus XIII. praecipit , verum id fieri posse *ex acquisitis seu subministratis indiciis ad torturam tantum sufficientibus.*

§. 61. V. Si reus gaudet asylo , simul tamen personali obligatione Principi obnoxius est, ceu miles , tunc ab Episcopo , accepta securitate de vita et membris , tradendus est e. g. duci suo. VII. Siquis asylum quærat in alia diœcesi , quam ubi delictum patravit , debet Episcopus loci delicti , qui eum requirit , indicia ad capturam requisita ad Episcopum asyli transmittere , ut hujus Episcopi auctoritate , aliisque servatis servandis , a loco immuni extrahi , et si res exigit , postulanti curiæ consignari queat , supposita nempe consuetudine mutuæ extraditionis Reorum. Sic declarat Benedictus XIV. in Const. *Officii nostri.* §. 15.

§. 62. Asyli et ecclesiasticæ immunitatis violatores sunt , 1. qui confugam immuni loco excludunt. 2. Qui eum extrahunt ex loco immuni , etiam in casibus exceptis , sine ecclesiasticæ auctoritatis interventu , vel qui extractum ab aliis incarcerant. 3. Qui tale quidpiam mandant. 4. Qui exceptum esse crimen , absque debita auctoritate declarant. 5. Qui Ecclesias ob-

sident. 6. Qui delationem alimentorum ad confugam impediunt. 7. Qui traditum, post purgata indicia non restituunt.

§. 63. Pœna violatorum asyli præter reatum sacrilegii, quod secundum leges civiles crimini læsæ majestatis æquiparatur, capitali supplicio puniendum (l. 2. et 6. C. de his, qui ad Eccles. confug.), ex præscripto SS. canonum sunt, 1. ut ii omni beneficio asyli Ecclesiastici priventur. 2. Ut subjaceant excommunicationi latæ sententiæ, ipso facto incurrendæ, solique summo Pontifici reservatæ. Animadverte autem: Ante publicam excommunicationis declarationem citandus est violator asyli ad dicendam causam, ob quam putet, declarationem non esse faciendam; quia in Constitutionibus Pontificiis ponitur verbum, *præsumserit*; quo videtur requiri dolus violatoris, cujus præsumtionem a se forte amoliri potest.

§. 64. Expositis asyli juribus, iisque valde jam restrictis per indicatas Pontificum Constitutiones, æquitas eorundem jurium, et asyli sanctitas breviter expendenda est. Certe major, longeque eminentior pro locis sacris et religiosis pugnat ratio, ac pro delubris idolorum, et Imperatorum statuis; ad quæ loca confugientes immunitatem a violentia olim habuerunt. Accedit honor Dei, et Sanctorum, exemplum mansuetudinis Christi, cura salutis æternæ criminosorum, occasio exhibenda clementiæ, quæ rigorem justitiæ inter homines fragiles temperare debet, denique opportunitas se defendendi, rationesque conscientiæ et temporalium rerum componendi cum Deo et hominibus.

§. 65. Mirum non est, asyli jura improbari hoc ævo, impugnarique, quippe labente religione, et reverentia sacrosanctis Ecclesiis debita magnopere languescente. Illud mirum, eosdem ipsos, qui flagitiosissimum sanguinem profundi ægre ferunt, jura humanitatis, et reipublicæ jacturam exaggerantes, tum avidissime humanum sanguinem sitire, quando eidem, studio religionis, exemplo mansuetudinis Christi, et divinæ Clementiæ, reverentia Ecclesiarum, honore Dei Cælitumque parcendum esset. Reprehendunt dein asylum sacrum illi imprimis, qui asyla profana certis territoriis, castris, legatorum ædibus tributa, acerrime de fendunt; ut eorum violationem velut crimen læsæ majestatis persequantur.

§. 66. Ut asylum sacrum aboleant non tam patroni justitiæ, quam adversarii religionis, in hunc modum rem aggrediuntur. Primo statuunt, et quasi pro certo sumunt, jus asyli oriri ex privilegio Principum: quodvis autem privilegium, si in publicam perniciem vergit, aliave de causa, Principum arbitrio tolli posse ajunt: demum ne in publicam perniciem crimina impunita maneant, asyla abolenda esse concludunt; quod a Principe facile fieri posse asserunt; nam, ut Juvenalis Satyr. 4. ait:

Nihil est, quod credere de se
Non possit, cum laudatur diis æqua potestas.

Objiciunt ergo I. Asylum ecclesiasticum provenit ex privilegio Principis: ergo arbitrio ejusdem tolli potest. Resp. n. a. Asylum ecclesiasticum provenit ex naturalibus officiis religionis, et consuetudine gentium; quod patet ex historia generis humani: apud omnes enim gentes, uti timor supremi Numinis et reverentia erga

res divina viguit, sic asylum quoddam constitutum fuit. Eleganter id indicatur in edicto Theodosii, quod continentur cod. Theodos. l. 9. tit. 45. pag. 395. recent. edit. ubi sic Imperator inquit: *Vetus jam inde a paganismi temporibus consuetudo, naturalisque legis sanctio, pietatis causa obtinuit, ut apud omnes nationes, publicae administrationes, humanaeque functiones a religione saerisque ceremoniis semper secernerentur; sacraque non solum in summo rerum fastigio, sed veluti in quodam posito in terris cœlo collocarentur, quo accedere solis puris, sanctisque fas esset.* Recensita dein paganorum religione erga templa et idola, pergit Imperator: *Quanto magis par est, ut nos religionem nostram omni cum observantia custodiamus. Ut unicus extremusque miserorum, opeque destitutorum portus patentiore aperto sinu hujuscemodi confugientes excipiat. Nemini, qui maris fluctus et scopulos declinat, convenit terrrae adimere tranquillitatem. Majores etiam nostri, ne aliquo modo timore perculsis humanitas denegata videretur, in nostris quoque statuis aram salutis constituerunt. - - Jam si statuæ complexus propter regiam Majestatem tantum praesidii miseris conciliat: quantum opis illis debet esse paratum, qui salutis causa ad sacrosancta altaria confugiunt? — Qœnam humanis calamitatibus medicina erit, si calamitosis Deus ipse denegetur?*

§. 67. Ob. II. Quidquid sit de origine *historica* asyli, origo *philosophica* secundum jus naturæ publicum alia non est, nisi voluntas et privilegium Principis, qui delinquentes ex quovis loco sui territorii extrahere, pœnæque addicere summa potestate pro libitu poterit. Resp.

I. n. a. et d. alt. memb. Princeps delinquentes quovis territorii sui loco potest apprehendere potentia physica, et via facti, c. potest etiam de jure, ac potentia morali, n. Fit hodie passim, ut ad jura Principis referatur id, quod ab eodem vi et armata manu extorqueri, efficique potest præsertim contra inermes Clericos, aut Religiosos. Hac quidem in causa certe ex privilegio Principis non est, ut locis sacris et religiosis debitus honor deferatur. Ex privilegio Principis non est, ut potestas laica in locis, qui divini juris, et extra humanum commercium sunt, potestatem non exerceat, nec in domo Dei erigat tribunal suum. Ex privilegio Principis non est potestas Ecclesiæ, qua leges fert de religione, ac negotiis ad religionem pertinentibus, et leges, queis etiam Princeps subjacet, qui Baptismo Ecclesiam ingressus, ejusque jurisdictioni subjectus fuit. Hinc Barthelius de Jure Asyli princ. n. 36. ait: *Neque Asylia quoad substantiam considerata, profana unquam fuit, sed usque ab initio spiritualis; utpote ad Dei honorem, et religionem pertinens. Privilegia quippe ab Imperatoribus pro eadem concessa, non tam ex aucthoritativa et jurisdictionali potestate de rebus divinis et sacris disponendi profecta, quam ex zelo et studio honorem Dei tuendi et religionem defendendi ortum habent, ratihabitione authoritativa Ecclesiæ, quæ mandato æquiparatur, mox excepta et canonizata cum certa spe, taliter munitam asyliam contra violatores, validius defensum, tutiusque conservatum, et perpetuatum iri.* Respondeo II. cum cit. auctore n. 35. *Quantumvis ex primæva sua origine in nova lege prædicta immunitas ab Imperatoribus et Principibus in Ecclesias derivata fuisse dicatur; postquam tamen*

fidem ex dictamine religionis hanc Ecclesiæ absque limitatione concesserunt, eamque renuntiationem et concessionem Ecclesia Dei nomine acceptavit, asylia res Deo sacra et Ecclesiae propria effecta fuit, ut proinde non sit amplius in Principum potestate eandem vel in totum, vel pro parte quoquo praetextu tollere: aut cognitioni illius, ceu causae spiritualis a potestatis secularis sphaera extractae sese ingerere. arg. c. *si judex.* 12. de sent. excomm. in 6. et c. 2. ac 3. de judiciis.

§. 68. Objic. III. Si Reis conceditur asylum, scelera manet impunita; quod valde perniciosum est in omni communitate. Resp. n. a. Propositio indefinita et generali propositioni æquipollens: *Omnia scelera ob jus asyli manent impunita*, falsissima est; 1. quia asylum non extenditur ad delicta leviora et frequentiora, quibus pœna capitis, aut mutilationis non imminet. 2. Quia multa etiam capitalia crimina, ne beneficio asyli invalescant, excepta sunt. 3. Quia etiam in criminibus capitalibus non exceptis, Reus fere ante apprehenditur a ministris justitiæ, quam asylum petat, vel attingat. 4. Denique ex eo, quod beneficio asyli aliqua crimina non excepta, eaque graviora, et aliquibus tantum casibus evadant pœnam capitis aut mutilationis, non sequitur, ut omnis pœna aut correctio per hoc impediatur. S. Augustinus epist. 100. alias 127. ad Donatum Proconsulem Africæ de Donatistis hæreticis sic scribit: *Ex occasione terribilium Judicum ac legum, ne in aeterni judicii pœnas incident, corrigi eos cupimus non necari; nec disciplinam circa eos negligi volumus. — Sic igitur eos ob peccata compesce, ut sint, quos pœniteat, peccasse.*

TITULUS III.

DE SIMONIA, ET NE ALIQUID PRO SPIRITUALIBUS EXIGATUR, VEL PROMITTATUR.

TITULUS IV.

NE PRÆLATI VICES SUAS, VEL ECCLESIAS SUB ANNUO CENSU CONCEDANT.

TITULUS V.

DE MAGISTRIS, ET NE ALIQUID EXIGATUR PRO LICENTIA DOCENDI.

ARGUMENTUM.

I. In Simonia inest prava voluntas, pretium temporale, merx spiritualis. §. 70. II. Divisio et varietas rerum spiritualium, quæ sunt materia simoniæ §. 76. III. Actiones seu operæ sacræ et spirituales. §. 77. IV. Jura incorporalia, beneficia, professio religiosa. §. 81. V. Res corporales, spirituali qualitate affectæ. §. 95. VI. Causa Simoniaci delicti, et pœnæ. §. 98. VII. De Tit. Ne Prælati vices suas etc. agitur §. 79. VIII. De Tit. de Magistris etc. §. 89.

§. 70. Post generales notiones de jurisdictione criminali ecclesiastica descenditur ad delicta, inprimis opposita divinæ religioni. In his primo nominatur loco *Simonia*, quæ ante hæreses et schismata videtur erupisse in Ecclesia, auctore Simone mago, ad cujus infamiam nomen nacta est. Act. VIII. Duce S. Thoma Simonia dicitur *studiosa voluntas emendi vel vendendi spirituale vel spirituali annexum.* Etsi autem emtio venditio latius sumatur hoc loco

pro omni conventione onerosa et permutatoria inter temporale et spirituale vel spirituali annexum (quo modo ab antiquis emtio venditio accepta est. L. III. Decret. §. 198.); tria tamen in hoc genere delicti concurrunt: 1. studiosa *voluntas* dandi temporale pro spirituali aut spirituali annexo. 2. Res temporalis quæcunque sit, pretio temporali *æstimabilis*, tanquam *pretium* emtionis venditionis. 3. Res spiritualis vel spirituali annexa, tanquam *merx*.

§. 71. Distinguendi sunt veluti *gradus* ejus voluntatis, qua quis spiritualia per temporalia, aut temporalia per spiritualia studet acquirere. Nam *primo* siquis internum propositum concipit dandi temporale, ut *pro hoc* acquirat spirituale, aut spirituale, ut *pro eo* acquirat temporale, quin id propositum dededucatur in actum, erit Simonia *mere interna. Secundo.* Si alterutrum datur reipsa, eo animo et proposito, ut alterum velut debitum acquiratur, quin tamen is animus manifestetur ullo pacto, tum ab auctoribus dicitur committi simonia *mentalis*. Exemplum extat. c. 34. et c. fin. h. t. *Tertio.* Si voluntas hæc ab una tantum parte manifestatur, offerendo temporale pro spirituali, aut vicissim, uti factum est a Simone Mago Act. VIII. 19. ibi: *Obtulit eis* (Apostolis) *pecuniam, dicens: Date et mihi hanc potestatem*; hæc dici potest Simonia *conventionalis incompleta. Quarto.* Si utraque pars paciscens de spirituali et temporali consentit, quin adhuc præstetur quidpiam; uti siquis recepto promisso rei temporalis spondet suffragium in electione se daturum, erit Simonia *pure conventionalis. Quinto.* Si alterutrum, temporale vel spirituale, præstitum jam sit sub conventione obtinendi alterum; uti si

nummi aurei jam sint accepti pro suffragio electionis, sed dies electionis nondum advenerit: Simonia dicitur *mixta*, nempe ex conventionali, et reali. *Sexto.* Denique si pactio detestanda ex utraque parte completur, fit simonia *realis.* Hæ distinctiones notandæ sunt propter pœnas in Simoniacos sancitas.

§. 72. Alterum, quod hic occurrit, est *pretium* pro re spirituali, aut spirituali annexa, consistens in pecunia, in obsequio, vel speciali favore aliave re, pretio temporali æstimanda. Hoc pretium vulgo statuitur triplex, *munus a manu*, *munus ab obsequio*, *munus a lingua.* Ut autem munus a lingua constituat pretium temporale, necesse est, ut, qui spirituale petit vel accipit, vicissim promittat preces et commendationes vel intercessiones forte interponendas apud Principem, ut hoc modo compenset rem spiritualem. Hoc sensu intelligi potest c. 12. h. t. Can. *Sunt nonnulli.* 114. I. q. 1. Tale munus a lingua appellatur *nummus favoris* (*a*). Unde rationem pretii temporalis etiam homagium et promissa fidelitas habet; quæ pro collatione rei spiritualis præstatur. c. 17. h. t. Ceterum parvitas materiæ non excusat a crimine simoniæ; imo tanto gravior hæc est, quo leviori pretio res spiritualis æstimatur. Sæpe tamen levitas rei temporalis oblatæ vel datæ indicio est, eam datam non fuisse in compensationem rei spiritualis: quod patet exemplo c. 18. h. t.

(*a*) Gregorius VII. in Decreto de primatu Lugdunensi, referente Petro de Marca in Diss. de Primatib. Fol. 42. in fin. sic interpretatur *munus a manu*, ,, ut nullum ,, pretium prorsus a se vel ab aliquo tribuatur, *ab ob-*

„ sequio ut nihil inde servitii faciat ; sicut quidam in„ tentione Ecclesiasticae praelationis potentibus personis „ solent deferre ; *a lingua* , ut neque per se , neque „ per submissam personam preces effundat. „ Potuit vir sanctus et justissimus Simoniae persecutor etiam preces simplices pro obtinendo beneficio vel dignitate prohibere, simoniaco illo seculo, ad firmandam libertatem electionis, vitandam ambitionem, ac simoniam sub larva precum occultatam. Ceterum gratuitæ et humiles preces a candidato beneficii per se vel submissam personam interpositæ nec proprie munus a lingua, nec vitium simoniae, efficiunt, uti patet ex c.3.4.h. t. et nota editorum ei subjecta. Item ex can. *latorem*. 121. et seq. 1. q. 1. Si igitur Canonicus actui electionis praemittit juramentum, se non electurum eum, qui hanc dignitatem pro se quaesierit *preces per se : vel per alium interposita*, censetur excludere eum, qui simoniace dignitatem quaerit, nempe per preces armatas, aut per abusum potestatis secularis. Hinc nominavi preces humiles, et gratuitas; quid enim, siquis pecunias det intercessori, et oratori, ut apud patronum, aut collatorem beneficii pro ipso intercedat? Talis intercessor si impetrat, quod petit consensu omnium, et ex generali doctrina de imputatione, censetur *causa moralis* factae collationis, vel praesentationis : igitur is, qui pecunias eidem dedit, ipsum beneficium censetur emisse, certamque commisisse simoniam.

§. 73. Ut simoniæ proprie dictæ delictum intelligatur, requiritur tertio, ut *merx*, pro qua temporale datur, sit res spiritualis vel spirituali annexa ; ac tum appellatur simonia *juris divini et naturalis* ; quia nempe ipso naturali et divino jure prohibitum, ac intrinsece turpe est, si res spiritualis per se vel annexionem, quæ est ordinis supernaturalis, æquiparatur cum temporali. Unde in hoc genere semper verum est, quod Petrus ad Simonem dixit : *Pecunia tua tecum sit in perditionem : quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.* Act. VIII. 20. Alia est simonia *juris Ec-*

clesiastici, quando Ecclesia sub pœnis Simoniæ, atque ad evitandum quodvis illius periculum prohibet spirituale cum spirituali privata auctoritate commutare, aut dato temporali comparare officia temporalia, sive ad rerum mere temporalium administrationem ordinata. c. 5. et 7. de rerum permut. c. 38. h. t. In simoniam juris Ecclesiastici proprie non cadit ejus notio §. 70. Neque dici potest, hanc distinctionem in fraudem Canonum excogitatam fuisse a doctoribus recentioribus; nam eandem cum antiquis tenet Glossa in c. *cum pridem*. 3. de pactis. v. *illicitae*; et in c. *ex parte* 12. de officio delegati. v. *dimittere*. Simonia juris divini prohibita est, quia mala; nec admittit dispensationem. Simonia juris Ecclesiastici mala est, quia prohibita. c. 5. de rerum permutatione.

§. 74. Cognita Simoniæ natura colligi debet atrocitas hujus sceleris fere occulte inficientis hominum animos; unde in Canonibus appellatur *lues*, *labes*, *pestis*, *vulnus cancrosum*, *sacrilegium*, idque vere ac proprie tale, *horrendum nimis*, *crimen omnibus majus*, *haeresis* et *simoniaca haeresis*; siquis nempe cum parente hujus sceleris Simone perverse *judicet*, spiritualia pretio temporali acquiri posse: *Exstimasti* donum Dei pecunia possideri. Siquis tam perversum judicium non fert, sed pravitate tantum voluntatis, ex avaritia et ambitione ad spiritualia obtinenda sacrilege grassatur, proprie hæreticus non est, nec asylo privatur, quod de hæresi sancitum dixi §. 52. (*b*). Aliud hæret in sacrilega hac nundinatione vitium, quod conferens rem spiritualem pro pretio se illius *dominum* habeat, cum sit merus admi-

nistrator ex præcepto Christi Math. X.; *Gratis accepistis, gratis date.*

(*b*) De pernicie et turpitudine simoniacae pravitatis conf. Theophil. Raynaudus Tom. XII. Tract. *Mala ea bonis Ecclesiæ* l. 2. Sect. 1. a. c. 3. ad c. 10. quo loco criminis faeditatem, gravitatemque ex Decretis Summorum Pontificum; Conciliorum, SS. PP. atque divina ultione Simoniacis inflicta demonstrat.

§. 75. Ex eadem Simoniæ notione, ac natura profluit generale principium pro decisione casuum particularium. Quotiescunque temporale, promittitur vel datur *pro* re spirituali, aut spirituali annexa, sic, ut alius titulus justus promittendi vel dandi nullus habeatur, committitur simonia juris divini et naturalis: si auten alius suppetit justus titulus, simonia non est. Justus titulus est I. *Sustentatio ministri Ecclesiæ.* I. Cor. IX. 11. De hac sustentatione ante pacisci licet, quam officium sacrum suscipiatur. arg. can. fin. I. q. 2. ubi *stipendia sanctis laboribus* dicuntur *debita secundum ordinationem Canonum.* Qui clypeo Canonum tectus quidpiam exigit, sat tutus est; modo Canones recte intelligat, applicetque. II. Titulus *laboris extrinseci*, seu obligationis aliunde non debitæ, et in gratiam alterius susceptæ. c. *Significatum.* 11. de præbend. III. *Titulus gratitudinis*, sic tamen, nequis ad certum modum gratitudinis ante se obligarit, quam spirituale acceperit, nec simoniacum animum fucatis verbis gratuitæ compensationis palliet. (*c*). IV. Titulus *consuetudinis*, modo irrationabilis non sit ex mente Canonum, aut certe istiusmodi fiat, exigendo importune, anticipato, præmisso pacto, aut plus, quam Superiores Ecclesiastici concedant. Id pertinet ad

reditus stolæ *pro exequiis mortuorum, et benedictionibus nubentium et similibus.* c. 42. h. t. *Quidam laici* (inquit ib. Concil. Lateran. IV.) *laudabilem consuetudinem erga sanctam Ecclesiam pia devotione fidelium introductam ex fermento hæreticæ pravitatis nituntur infringere sub praetextu Canonicae pietatis.* Ac dein decidit in hunc modum : *Super his pravas exactiones fieri prohibemus, et pias consuetudines praecipimus observari, statuentes, ut libere conferantur Ecclesiastica Sacramenta, sed per Episcopum loci veritate cognita compescantur, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare.* Valet ergo consuetudo admittendi ea, quæ ob functiones ultro offeruntur : consuetudo autem eadem exigendi anticipato, aut extorquendi, dicitur *corruptela* c. 39. h. t. *Quaedam enim, tametsi honeste accipiuntur, inhoneste tamen petuntur* l. 1. §. 5. D. de extraordin. cognit. V. *Titulus redimendae vexae*, dando temporale, ut alter cesset ponere impedimentum certo injustum. Atque hoc casu turpitudo versatur ex parte solius accipientis : in aliis pactis simoniacis versatur ex parte utriusque : in simonia mentali ex parte solius dantis : nisi ex circumstantiis appareat pactum tacitum inter dantem et accipientem. Hoc titulo ossa et reliquiæ Sanctorum ex manibus barbarorum ingenti pecuniarum vi sæpe redemtæ fuerunt.

(c) Unde damnatae ab Innocentio XI. fuerunt propositiones 45. et 46. *Dare temporale pro spirituali non est Simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut econtra. -- Et id quoque locum habet, etiamsi temporale*

sit principale motivum dandi spirituale, sic ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis. Permissum olim fuit in collatione ordinum, et concessione literarum dimissorialium, quidpiam gratis oblatum accipere. c. 18. h.t. At Concilium Trident. Sess. XXI. c. 1. de ref. prohibuit accipere etiam sponte oblatum, uti etiam ratione examinis in concursu. Sess. XXIV. c. 18. de ref.

§. 76. De divisione atque enumeratione rerum spiritualium aut spiritualibus annexarum, quæ sunt materia Simoniæ, varie disserunt auctores. Dicunt esse res spirituales in se, ac *formaliter*: alias *effective*, quæ sunt effectus causæ vel potestatis spiritualis: alias *causative*, quæ efficiunt aliquid spirituale. Dein adnexa rei spirituali vocant modo triplici: *antecedenter*, siquid temporale præsupponitur, tanquam subjectum ad quidpiam spirituale: *concomitantur*, quæ per se et necessario conjuncta sunt cum re spirituali: *consequenter*, siquid temporale præsupponit, tanquam causam, rem spiritualem. At enim eadem res, si ejus natura expenditur, in se, et ex causa, imo et effectu, ad quem ordinatur, potest esse spiritualis, uti contingit in administratione Sacramentorum, quæ procedit ex potestate Ordinis. Deest in Jure nostro titulus de rerum divisione tum generatim, tum in specie de divisione rerum spiritualium et spiritualibus adnexarum. Sic igitur res videtur commode tractanda. Inprimis *res Ecclesiasticæ*, quæ in se temporales sunt, nec qualitatem sacram ex consecratione vel benedictione adnexam habent, uti fundi Ecclesiarum, jura censitica nulli officio spirituali annexa, distingui debent a *spiritualibus*, vel iis, quæ spiritualibus sunt *annexa.* Deinde vocabulum *Rei* latissime hic sumitur *primo* pro actionibus, et functionibus sacris, quæ proveniunt ex potestate Ordinis, ex

potestate jurisdictionis, ex officio spirituali, ex habitu virtutis. Sic *res* forenses, judiciales etc. sæpe denotant solos actus, et negotia, quæ in judicio aut foro contingunt. *Secundo.* Pro ipsa potestate spirituali Ordinis, vel Jurisdictionis, pro ipso officio sacro, pro donis et gratiis Spiritus sancti, quæ per modum habitus insunt. Huc ergo pertinent jura sacra, facultates seu potestates spirituales, vel quæ per se ordinantur ad spiritualia; quale est jus patronatus. *Tertio.* Pro rebus in se temporalibus quidem, sed qualitate spirituali affectis; quales sunt ædificia sacra, res consecratæ aut benedictæ. In his pleræque temporalem æstimationem habent ratione materiæ, ceu ædificium, aurum vel argentum in vasis sacris, materia vestimentorum sacrorum. Atque hæ res temporales, quæ, tanquam subjectum præsuppositum, recipiunt qualitatem sacram, proprie dicuntur *antecedenter annexæ* rei spirituali. *Quarto.* Concomitanter annexa sunt in numero actionum et functionum, de quibus dictum est *primo* loco. *Quinto.* Sunt jura percipiendi temporalia, quæ seorsim in se constituta non sunt, nec subsistunt, sed officio, vel statui spirituali sunt annexa, nec competunt, nisi ei, cui competit officium aut status. Sic jus percipiendi reditus temporales, aut decimas annexum est officio spirituali in beneficiis, jus religiosorum percipiendi alimenta et sustentationem ex bonis monasterii annexum est statui religioso seu professioni. Habemus ergo pro materia Simoniæ I. actiones et functiones sacras et spirituales: quo pertinent ea etiam, quæ *concomitanter* annexa dicuntur. II. Jura, facultates ac potestates sacras et spirituales. III. His proxime cohærent jura temporalia, quæ potestati, officio aut statui sacro et spirituali per

legitimam auctoritatem annexa sunt, et privatorum arbitrio separari non possunt; quæ appellantur *consequenter* annexa. IV. Res in se naturales, sed qualitate spirituali affectas.

§. 77. I. *De actionibus et functionibus sacris et spiritualibus, quatenus sunt materia simoniæ.* Actiones sacramentales et in se spirituales et sacræ sunt; cum sint actiones moraliter Christi; et fere ex potestate sacra proveniant, et ad spiritualem gratiæ effectum tendant. Ergo simoniacum est pro temporali pretio eas peragere, e. g. conferre Ordines C. 1. et c. 39. h. t. can. 1. et 2. I. q. 1. aut facere exorcismos, absolvere vel ligare; quamquam hæc præter Ordinem etiam jurisdictionis potestatem requirant, atque ad eam referri possint (*d*). Potestati Ordinis fere annexæ sunt facultates obeundi certa sacramentalia, ceu consecrationes et benedictiones rerum. Quapropter has actiones obire pro pretio, e. g. consecrationes Ecclesiarum, benedictiones Abbatum c. 39. h. t. aliasve sacras ceremonias, simoniacum est. Ejusmodi actiones appellantur sacramentalia *transeuntia*. Res ipsæ benedictæ vel consecratæ sacramentalia *permanentia*, de quibus infra dicam.

(*d*) Huc pertinet Decretum Concilii Trid. Sess. XXI. c. 1. de ref. „ *Quoniam ab Ecclesiastico Ordine omnis avaritiæ suspicio abesse debet; nihil pro collatione quorumcunque Ordinum, etiam clericalis tonsuræ nec pro literis dimissoriis, aut testimonialibus, nec pro sigillo, nec alia quacunque de causa, etiam sponte oblatum, Episcopi et alii Ordinum Collatores, aut eorum ministri quovis prætextu, accipiant. Notarii vero in iis tantum locis, in quibus non viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi, pro singulis literis dimissoriis aut testimonialibus, decimam tantum unius aurei partem accipere possint; dummodo eis nullum salarium sit*

constitutum pro officio exercendo, nec Episcopo ex Notarii commodis aliquod emolumentum ex eisdem Ordinum collationibus directe vel indirecte provenire possit: Tunc enim gratis operam suam eos præstare omnino teneri decernit: contrarias taxas ac statuta, et consuetudines etiam immemorabiles quorumcunque locorum, quæ potius abusus et corruptelæ, simoniacæ pravitati faventes nuncupari possunt, penitus cassando et interdicendo; et qui secus fecerint, tam dantes quam accipientes, ultra divinam ultionem pœnas a jure inflictas ipso facto incurrant. „ Conf. can. 4. 1. q. 2. et c. 1. h. t.

§. 78. Actus jurisdictionis spiritualis, tam voluntariæ quam contentiosæ, pro foro externo vel interno exercere, aut vendere pro pretio, simoniacum est, ceu absolvere a peccatis, vel censuris tam dispositum. c. 24., quam non dispositum. c. 14. h. t. ibi: *Nec quemquam pœnitentem, vel minus digne pœnitentem, gratia vel favore ad reconciliationem adducat, vel testimonium reconciliationis ferat eidem; vel quocunque livore digne pœnitentem a reconciliatione removeat: quia simoniacum est utrumque.* Idem contingit, siquis eum, cui sacerdotale officium interdictum est, accepto pretio ad id exercendum restituit. can. *nullus.* 124. I. q. 1. In c. 21. generaliter prohibetur, pretium dare pro *ministerio Ecclesiastico*; idque tam ad functiones ordinis, quam jurisdictionis referri potest. Prælatus enim, et judex Ecclesiasticus, utens potestate a Christo concessa: *Quaecunque solveritis: quaecunque ligaveritis in terra, erunt soluta, ligata in caelis*; semper dicere potest: *Ministri Christi sumus*; et manifeste exercet potestatem spiritualem a Christo concessam, atque ad spiritualem animarum salutem unice institutam. Huc ergo pertinet quivis articulus potestatis, seu jurisdictionis spiritualis, ceu di-

spensare in votis, jejuniis, legibus etc. (*e*). Talem actum jurisdictionis spiritualis non videtur exercere testis, qui pretium accipit pro testimonio dicendo in causa spirituali e. g. beneficiali vel matrimoniali, nisi directe accipiat ad promovendam causam spiritualem, suumque testimonium, acceptumque pretium cum re spirituali connectat. Etsi vero is testis censeri simoniacus non possit, non ob id ab injustitia immunis erit, si testimonium ferre nolit, nisi accepta pecunia. can. *Non sane.* 15. XIV. q. 5., ntsi forte laborem, aut lucrum cessans inde compenset. Qui testi pecuniam dat, alias nolenti testimonium dicere de veritate, nihil agit, nisi ut injustam vexationem redimat jure suo. Omissio actus jurisdictionalis, quæ fit pro accepto pretio, simoniaca est, si æquipollet actui positivo. Qui hoc modo non absolvit, eum tenet ligatum: qui contra criminosum accepta pecunia non procedit, delictum vel pœnam tacite condonat. Quodsi pro pretio fiat mera omissio actus, ea certe turpitudinem habet, et simoniam olet. Si enim æstimabile pretio censet, actum non fieri; videtur ipsum etiam actum pretio æstimabilem judicare.

(*e*) Redemtiones pœnitentiarum, votorum, imo et dispensationum antiquissimis jam temporibus admittebantur secundum verba Scripturæ: *Peccata tua eleemosynis redime.* Daniel. IV. 24. Ad vitandum autem Simoniæ periculum juste præceptum est, ut dispensationes gratis concedantur. Concil. Trid. Sess. XXIV. c. 5. de ref. Sess. XXV. c. 18. de ref. Atque ut multæ pecuniariæ piis locis et causis applicentur. Ibid. Sess. XXV. c. 3. et 14. de ref. Ceterum si Papa istiusmodi redemtiones ad certas causas destinat e.g. ad sustentationem Officialium, quæ per se justa et debita est, nulla Simoniæ suspicio potest concipi.

§. 79. Sunt quædam functiones et ministeria, quæ neque ex Ordinis vel jurisdictionis potestate, sed proprie ex officio spirituali profluunt, ceu assistentia Parochi in nuptiis, dare licentiam nuptiis assistendi, concionandi, absolvendi, Sacramenta administrandi, susceptos Ordines exercendi. Pro ejusmodi actibus ex officio spirituali provenientibus pretium temporale sine simonia exigi, vel accipi non potest. Si ejusmodi actibus justi reditus stolæ annexi sunt, Parochus videtur *indemnitatem* sibi posse stipulari, si eosdem obiri ab alio permittit. Apte autem referri huc potest Rubrica Tituli IV. *Ne Praelati vices suas vel Ecclesias sub annuo censu concedant.* Contigit enim, ut officio spirituali, regimini Ecclesiarum, administrationi jurisdictionis, id est, functionibus offici, regiminis, administrationis pinguia emolumenta justis ex titulis sint annexa. Talia emolumenta, seu jus ea percipiendi pro pretio elocare, gravissime prohibitum est sub indicata Rubrica (*f*). Conf. L. III. Decret. §. 209. de Locato et Conducto.

(*f*) Soli fructus temporales pro pretio utique locari possunt c. fin. Ne prælati vices suas. Si cujus dignitati incorporata est parochia, isque vicarium ibi constituat, relictis eidem omnibus reditibus, et reservata sibi certa pensione annua, nulla committitur simonia. Quia talis conventio solum refertur ad pensionem congruam Vicario constituendam, quod duplici modo fieri potest, *primo*, relinquendo Vicario omnes reditus, sibi reservando certam eorum pensionem; *Secundo* colligendo omnes fructus, certaque eorum quantitate Vicario assignata pro sustentatione. Modus uterque honestus et licitus est.

§. 80. Actus virtutum, qui ex gratia supernaturali proveniunt, atque ad Dei cultum ordinantur, longe altioris ordinis sunt, quam res omnes temporales, nec earum pretio æstimari possunt. Non tamen facile censetur emere actus virtutum e. g. orationes, qui Religiosis dat eleemosynam pro orationibus, quas fundunt, aut si parentes liberis devote orantibus promittant munera temporalia, aut siquis proposito commodo temporali alium ad actiones bonas provocet, vel alliciat, hereditatem vel legatum sub conditione potestativa boni operis, relinquat. Sic c. 2. de condit. apposit. firmus declaratur actus, quo quis mancipia manumittit sub conditione, ut monachi fierent. Ac in veteri præsertim testamento Deus ipse promissione temporalium bonorum ad observationem legis homines incitat, stimulatque. Multo autem minus simoniacum, aut illicitum est, data pecunia impedire e. g. sacrilegium, homicidium: etsi tum quidem turpitudo ex parte accipientis sit, si aliter a facinore non abstineret. Hactenus de functionibus Ordinum, jurisdictionis, officii spiritualis, ac de effectibus donorum Spiritus sancti actum est. Hæ enim functiones et operæ spirituales non cadunt in contractum locationis et conductionis, neque in contractum innominat tum: *do, ut facias*: *facio, ut des*: *facio, ut facias*; si altera ex parte temporale, ex altera vero spirituale intervenit. Ipsis autem functionibus et actionibus etiam comprehenditur labor et molestia iis obeundis intrinseca, et cum iis per se et necessario conjuncta, ut proinde de iis, quæ *concomitanter annexa* dicuntur opus non sit, speciatim disserere. §. 76. n. 1. et 4. Aliud est de labore mere accidentali e. g. si pro dicendo Sacro iter unius horæ faciendum esset.

§. 81. II. Ipsa potestas Ordinis, jurisdictionis, aut ipsum officium spirituale, vel dona Spiritus sancti maxime continentur vocabulo *Rei spiritualis*, quæ cum temporali permutari nequit. Parum quidem ea in se spectata afficiunt homines, qui terrena sapiunt; ambiuntur tamen, ut ad lucrum temporale, vel ad ambitionem et fastum converti queant. Ignorare non potuit Simon magus, Spiritum sanctum in se emi non posse; sed potestatem tamen eundum conferendi per impositionem manuum oblata pecunia emere voluit, ut *ex venditione signorum, quæ per eundem fierent, multiplicatam pecuniam lucraretur. Nec Apostolus emtionem Spiritus sancti, quam bene fieri non posse noverat, sed ambitionem quæstus talis et avaritiam, quæ est idolorum servitus, in eodem Simone exhorruit, et maledictionis jaculo perculit.* can. Salvator. 8. I. q. 3. Unde advertendum est, si actus Ordinis, aut officii spiritualis tendit ad aliquem effectum, tunc non tam is actus, quam hic effectus in contractum venire, datoque pretio emi censetur. Simon magus voluit emere potestatem Episcopalem, in qua potestas confirmandi continetur. Qui dato pretio constituitur judex ordinarius, aut delegatus, ipsam potestatem judiciariam, non actum, quo eam acquirit, emit: qui dato pretio obtinet præsentationem aut suffragia electorum, non tam præsentationis aut electionis actum, quam beneficium, ad quod præsentatur, vel dignitatem, ad quam eligitur, emere intendit. Nempe actus Ordinis, jurisdictionis aut officii spiritualis siti sunt aliquando *in faciendo*, aliquando *in dando*, seu conferendo jure, potestate Ordinis, aut jurisdictionis, officio sacro; atque hæc sunt, quæ pretio temporali comparare Simoniaci student, ut dein

hæc ipsa spiritualia bona ad commoda et lucra temporalia, vel ad inanem fastum conferant. Nec dubium est, quin hæc sit Simonia juris naturalis et divini, si una ex parte potestas aut gradus Ordinis, vel jurisdictionis aut officii spiritualis, ex altera vero parte res temporalis æquiparentur inter se, et permutentur. De officiis mere temporalibus Ecclesiæ idem non videtur statui posse, etsi id quoque tanquam simoniacum jure Ecclesiastico vetitum sit (*g*). Potest etiam absque simoniæ vitio Episcopus, qui cuidam Ecclesiæ aut monasterio remittit jurisdictionem, et subjectionem, sibi reservare annuum censum. c. 6. de religiosis domib. nempe in recognitionem prioris jurisdictionis, et indicium concessæ libertatis c. 8. de privilegiis.

(*g*) Conf. Melchior Friderich in Quæst. Canonicis de Simonia c. 4. §. 11. n. 20.

§. 82. III. Ad hanc classem rerum spiritualium referenda sunt beneficia et officia spiritualia, quæ sunt frequentissima simoniæ materies, uti olim ordinationes sacræ, quæ cum ipsa collatione tituli, et officii erant conjunctæ. Nomine beneficiorum includuntur Episcopatus, Præpositura, Prioratus, abbatiæ, archidiaconatus, aliæ his æquales vel majores dignitates Ecclesiasticæ, Canonicatus, Parochiæ, Vicariæ, et coadjutoriæ perpetuæ vel temporales. Præstimonia seu portiones, quæ pauperibus clericis studiorum causa præbentur, in numero beneficiorum, etsi maxime simplicium, veniunt. De administratione hospitalium dispici debet, utrum officium quoddam spirituale habeant adjunctum; secus easdem emere et vendere, si hospitalia Episcopi auctoritate erecta fuerint, jure saltem Ecclesiastico sub pœnis simoniæ vetitum erit.

§. 83. Hæc officia et beneficia simoniace conferri censentur, si pro quovis actu, quo obtinentur, pretium temporale intervenit, uti exponitur a concilio Trid. Sess. XXIV. c. 14. de ref. (*h*). Istiusmodi actus est *nominatio* vel *præsentatio* et *institutio* c. 20. c. 37. dein c. 8. 9. 36. 41. (*i*) *Electio* et *confirmatio*, *postulatio*, ejusve *admissio* c. 2. 27. 34. Libera *collatio*. *Admissio ad possessionem*, quæ etiam introductio, institutio, investitura aliquando dicitur. c. 44. Casus anceps atque ex adjunctis et præsumtione decidendus est, siquis bona sua offert Ecclesiæ, humiliter rogans, ut in canonicum admittatur, retentis bonis suis pro præbenda. c. 34. Singularis simoniæ species seculo XI. ac deinceps invaluerat in Gallia, quæ *redemtiones altarium* dicebantur. Episcopi enim Ecclesias et decimas monasteriis datas, quæ vulgari vocabulo apud gallos *altaria* vocabantur, aut Laici ecclesias, quarum patroni erant, non aliter sinebant conferri, nisi data pecunia redimerentur, perinde uti in feudis contingit, quæ mutato Domino aut vasallo redimi a novo successore debuerunt. Ex his explicatum habet can. *Quæsitum*. 4. I. q. 3. dein c. 41. h. t. et c. 1. de usuris.

(*h*) Concilium reprobat consuetudines quasdam solvendi aut pensitandi quidpiam pro admissione ad beneficia, vel possessionem eorundem, quibus nempe suspicio Simoniæ inerat; alias arbitrio Episcopi examinandas et probandas relinquit. Laudabilis, inquit Berardus h. t. foret consuetudo, ut præbendam adeptus aliquid donaret ad Ecclesiæ cultum et ornamentum. Haberet enim id speciem potius exercendæ obligationis, quæ beneficiariis imminet ex primigenia institutione beneficiorum, quam simoniacæ præstationis. Cum enim ex reditibus beneficiorum portio quædam impendenda sit in Ecclesias sartas tectas conservandas, recte initio admoneretur

præbendatus instituti hujus, ac finis redituum, quos percepturus est.

(i) Simoniaca est præsentatio ad certum titulum, quæ non aliter datur, vel obtinetur, nisi ut præsentatus renuntiet juri quidquam exigendi a præsentante c. 37. et 45. h. t.

§. 84. Uti beneficia, sic pensiones *spirituales* sunt materia Simoniæ, illæ nempe, quæ clerico dantur propter officium spirituale e. g. concionatori, visitatori diœceseos, coadjutori. Nam tales pensiones annexæ sunt spirituali juri et ministerio, atque ex isto profluunt: unde uno vendito alterum quoque venderetur. Aliæ sunt pensiones *mere temporales*; quæ dantur laicis vel clericis ob temporale obsequium, ceu musicis, æditnis. Atque hæ neque in se spirituales, neque spirituali titulo annexæ sunt, etsi ex quodam beneficio extrahantur: nam hoc ipso, quod extractæ sint, et pro temporali ministerio applicatæ, factæ sunt temporales et profanæ. Est aliud pensionum genus, quas vocant *mixtas*, quæ solis clericis dantur, non tamen propter officium spirituale, sed per modum eleemosynæ ad sustentandum clericum pauperum, ægrum, senem, aut eum, qui renuntiavit vel permutavit, legitimo nempe modo, beneficium, quod pacifice possidebat, vel quæ dantur ad litem in beneficio componendam. His pensionibus annexa est obligatio recitandi officium parvum Beatæ Mariæ, nisi pensionarius ratione Ordinum per se obligetur ad horas canonicas. Unde jus percipiendi has pensiones auctoritate ecclesiastica perinde annexum est officio spirituali, uti fit in beneficiis. Quærunt, utrum hæ pensiones absque simonia redimi haud possint anticipata solutio-

ne, ac compositione, si is, qui eas solvere tenetur de suo beneficio, unam summam integram pensionario consentienti det, sublata in posterum obligatione quidquam solvendi? Resp. 1. Si talis pensio constituta sit alimentorum gratia, videtur ad redemtionem requiri auctoritas Superioris; quia etiam alias de futuris alimentis transigere non licet, sine auctoritate Prætoris. l. 8. pr. D. et l. 8. C. de Transact. Argumentum manifestum peti potest ex Concilio Trid. Sess XXI. c. 2. de ref. 2. Benedictus XIV. Const. *in Sublimi.* Tom. I. Bullar. N. 30. decernit, ut si beneficia resignantes sub pensione, pactum ineant cum resignatario, de cedenda huic pensione, seu commodo exigendi fructus ejusdem pensionis, soluta anticipata pecunia, pactum istuc sit irritum, et inane, et resignatarii decidant ab omni jure beneficii, ipso facto absque ulla judicis declaratione, ac ut pecunia soluta restitui debeat sub peccato gravi ab ipso Ordinario locis piis applicanda. Eisdem pœnis subjacent talia pacta, inita intra sex menses a die receptæ per resignatarium beneficii possessionis. 3. Pro omni casu, quo licite fit redemtio pensionis, necesse est, ut pensionarius retineat obligationem et officium spirituale; secus istuc manifeste vendidisse censeretur.

§. 85. Permutatio præbendarum et beneficiorum, quæ attentatur *privata auctoritate*, non tantum nulla est et irrita: sed continet simoniam juris ecclesiastici ob expressam decisionem c. *quæsitum.* 5. de rerum permutat. conf. Lib. III. Decret. §. 218. Si autem in tali permutatione major dignitas aut pinguiores reditus unius compensentur pecunia, committitur

simonia juris naturalis et divini. Siquis habeat jus ad beneficium, eidemque ab alio moveatur lis, non potest dare litiganti pecuniam, ut acquiescat, neque etiam titulo solvendi expensas in litem factas. Hoc enim modo viam ad beneficium per pecunias sibi pararet. Conf. Bened. XIV. Inst. Eccl. 93. §. 7. Beneficium obtinens jure certo et manifesto, permittitur redimere injustam vexationem. c. 28. h. t.

§. 86. Singularis Simoniæ species constituta est a Pio IV. et maxime a Pio V. per hoc, quod pro casibus, quibus ea committitur, speciales sanctiones pœnales, et singularis etiam procedendi forma sint præscriptæ, etsi iisdem casibus simul committatur simonia juris communis ecclesiastici vel divini (*k*). Generatim committitur simonia *confidentialis*, siquis accipit, vel alteri præsentando, eligendo, instituendo, conferendo, commendando, resignando aut quovis alio modo procurat beneficium hac intentione et pacto, ut is, qui beneficium sic accipit, illud perpetuo non teneat, sed vel ipsum beneficium, vel ex illo pensionem aut partem fructuum aliis vel alii aliquando relinquat, vel quoquo modo in alium, vel alios transferat. *Materia* hujus speciei sunt sola beneficia, quæ in Bullis Pontificum vocantur *Ecclesia*, *monasteria* alia hujusmodi *beneficia ecclesiastica. Personæ*, quas afficit, sunt ii, 1. qui quoquo modo alteri procurant beneficium cum dicta confidentia. 2. Ii, qui beneficium sic accipiunt, ut in alium aliquando transferant. 3. Ii, in quos ab eo, qui primo accipit, transferendum est, nempe vel in ipsum procurantem alteri beneficium, vel in tertium, e. g. in ejus consanguineum, amicum, fami-

liarem *Pretium* vel quasi pretium in hoc genere est vel idem beneficium, quod ab impetrante ex pacto transfertur in alium, vel fructus aut pensio ex beneficio impetrato soluta impetranti, vel alteri. Siquid aliud interveniat, esse poterit simonia; at non erit confidentialis (*l*).

(*k*) Pius IV. in Constit, *Romanum Pontificem.* edita 16. Oct. an. 1564. hanc confidentiam primo reprobavit in quibusdam Cardinalibus, qui impetrabant beneficia tamquam pro se, quæ postea alteri conferebant; et sic neque annatae, neque expensae pro expeditione literarum Apostolicarum persolvebantur. Papa vetat cuilibet beneficia hoc animo accipere, ut in alium transferat: declarat, eos, qui beneficia sic tenent, male fructus accipere, et teneri ad restitutionem: impetrationes beneficiorum ita factas et faciendas declarat irritas. Ex hac declaratione ortae sunt variae causae, et oriri deinceps poterant, quas Pius V. Successor prioris omnes ad se suamque cognitionem avocavit, per constitutionem, quae incipit: *Licet. fel. rec.* datam cal. Januar. 1566. Ex cognitione harum causarum dein detexit, abusus latius manasse, ac multos, in quos beneficia per istiusmodi confidentiam translata fuissent, vel ire ad bellum, vel esse incapaces ob natalia, aliamve irregularitatem, alios solvere pensiones illis, qui ea beneficia sibi impetrarant. Hinc an. 1569. die 1. Jun. edidit constitutionem, quae praecipua est in hac re, et incipit: *Intolerabilis.* In hac praeter alias paenas reddit inhabiles ad habende hujusmodi beneficia tum eos, qui ea impetrant, tum eos, pro quibus ea impetrantur.

(*l*) Exempla Simoniae confidentialis sunt hujusmodi. 1. Siquis beneficium, canonicatum etc. quaerit, et accipit hoc pacto, ut illud suo tempore resignet in favorem alterius, qui per aetatem nondum habilis est. 2. Patronus praesentat clericum ad beneficium contracta fiducia, ut reditus beneficii in totum, vel pro parte transferat in patronum. 3. Vacat parochia: qui ad illam aspirat, conscius imbecillitatis suae alium doctiorum clericum rogat, ut ad concursum accedat, aliis concurrentibus haud dubie praeferendus, contracta iterum fiducia, ut, cum idem parochiam fuerit consecutus, tum

eam roganti resignet. 4. Huc pertinet resignatio facta cum reservatione accessus, ingressus. regressus Conf. Concil. Trid. Sess. XXV. c. 7. de ref. et L. I. Decr. §. 363.

§. 87. Dictum est inde a §. 81. de Simonia, quæ committitur, si dato pretio temporali comparatur aliqua potestas sacra Ordinis aut jurisdictionis, vel beneficium aut officium spirituale. Idem contingit, siquis ipsum jus conferendi beneficia aut officia spiritualia, e. g. jus eligendi, aut jus habendi suffragium in electionibus, jus confirmandi, instituendi, dato pretio acquirit. Hæc enim jura omnino spiritualia sunt, atque ad spiritualem Ecclesiæ potestatem pertinent. Jus præsentandi ad beneficia, etsi forte in se non sit pure spirituale; tamen ex speciali Ecclesiæ concessione provenit, qua etiam Laici ad illud habilitati sunt consensu communi Doctorum, atque ad actum et finem spiritualem tendit, nempe ad institutionem præsentati, si alioquin habilis sit; unde hoc jus spirituali annexum dicitur c. 16. de jure patronat. adde c. 6. et 23. eod. et Concil. Trid. Sess. XXII. c. 11. de ref. Sess. XXV. c. 9. de ref. conf. L. III. Decret. §. 436.

§. 88. Est autem Simonia juris divini et naturalis, quotiescunque in casibus hactenus recensitis potestas Ordinis aut jurisdictionis, vel beneficium aut officium spirituale, vel denique ipsum jus eligendi, præsentandi, aut quoquo modo promovendi ad beneficia, vel officia spiritualia vel dignitates sacras interveniente pretio temporali acquiritur. Patet id ex notione simoniæ. §. 71. Dicunt I. Pretium non datur pro officio spirituali, sed pro prærogativa et honore dignitatis, aut pro jure perci-

piendi reditus temporales. Ergo non venditur spirituale, sed temporale pro temporali. Resp. n. a. quæ publica auctoritate inter se connexa sunt, ea privatorum arbitrio aut sola animi abstractione separari *re ipsa* non possunt (conf. Lib. IV. §. 17. nota). Sic autem connexa sunt officium spirituale et prærogativa dignitatis, aut jus percipiendi reditus temporales; quod in se et seorsim non subsistit. Unde in his instar axiomatis sumenda sunt verba can. *Siquis*. 7. I. q. 3. *Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.* Dicunt II. Patronus aut collator beneficii accipiens pecunias pro collatione aut præsentatione utitur jure suo; quia illud non tenetur conferre gratis; et quia pecunias tantum exigit pro emolumento temporali, et quod unum præferendo aliis sibimet potestatem adimat aliis gratificandi. Resp. n. a. Patronus et collator non est dominus beneficii, et annexorum fructuum; ac propterea, quod alienum est, vendere non potest: ac licet eæ res forent ipsius, tamen tanquam spirituali annexas gratis conferre deberet. Qui in jure communi facere mutationem non potest, is nec titulum spiritualem a jure percipiendi reditus temporales poterit separare. Unde ab Alexandro VII. juste damnata est propositio 22. *Non est contra justitiam, beneficia ecclesiastica non conferre gratis; quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenetur* (*m*). Similes istiusmodi objectiones colligi et refutari possunt ex propositionibus damnatis ab Innocentio XI. §. 75. not.

(*m*) Auctores passim instar principii sumunt: *Quod in temporalibus est usura, in spiritualibus est simonia.* Un-

de ab eodem Innocentio XI. damnata est prop. 42. *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitu.*

§. 89. A potestate Ordinis aut jurisdictionis, et ab officio spirituali, a functionibus item ejus potestatis vel officii distingui debet officium magistri et doctoris scientias profanas vel sacras tradentis. Etsi enim is, qui disciplinas sacras exponit, ex principiis revelatis procedat, atque institutiones suas ad fines sacros dirigat, tamen non ipsa principia scientifica, nec intentio operantis, sed opus ipsum et industria Doctoris spectari debet; quæ perinde naturalia sunt, et pretio temporali compensari possunt, uti si Musicus in sacris cantionibus vocem moduletur. Quapropter simoniacum non est I. operas literarias et scientificas quasi locare pro pretio vel ad temporale emolumentum conferre, quod expresse tradit S. Tomas 2. 2. q. 100. art. 3. ad 3. II. Simoniacum non est, pro gradu magistri et doctoris, quacunque ex facultate conferatur, pecunias accipere: quia hujusmodi gradus aliud non est, quam publicum testimonium doctrinæ labore et ingenio partæ, et approbatio ad officium docendi etc. cum quibusdam privilegiis et honoribus; quæ omnia nihil supernaturales continent, sed in ordine rerum naturalium hærent. III. Simonia non est, licentiam docendi in publicis scholis etiam facultates sacras dato temporali obtinere. Nihilominus indecens est, licentiam docendi pecuniis debere acquirere; cum idonei doctores potius invitandi et præmiis alliciendi sint, uti exponitur tit. 6. *De magistris, et ne aliquid exigatur pro licentia docendi.* IV. Advocatus aut Ictus con-

silium dans absque simonia et injustitia patrocinii et industriæ causa honoraria temporalia accipere potest etiam in causa spirituali. can. *Non sane.* 15. XIV. q. 5. arg. l. 10. C. arbitrium tutelæ. ibi: *Nec quod laboribus et multis casibus quæritur, interdicendum est.*

§. 90. De Simonia, quæ in admissione ad professionem religiosam et statum regularem committi potest, nec raro etiam solet, prænotandum, quid canones de *numero* regularium personarum in monasteriis habitantium decreverint. Bonifacius VIII. ci unic. §. *Sane.* de statu Regular. in 6. agens de monialibus ait: *Districtius inhibemus, ne in monasteriis ordinum non mendicantium aliquæ recipiantur de cetero in sorores, nisi quot poterunt de ipsorum monasteriorum bonis, sive proventibus absque injuria sustentari: si secus actum fuerit, irritum decernentes.* Conci. Trid. Sess. XXV. c. 3. de Regul. multo generalius sic præcipit: *In monasteriis et domibus tam virorum quam mulierum, bona immobilia possidentibus vel non possidentibus, is tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur qui vel ex reditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commode possit sustentari.* Anno 1599. Clemens VIII. per Const. *Nullus omnino.* edidit Decreta generalia pro reformatione tam monachorum, quam mendicantium cujuscunque ordinis et instituti. Ibi §. 7. sic decernit: *In unoquoque conventu fratrum is tantum deinceps constituatur et in posterum retineatur numerus, qui ex reditibus illi propriis, vel ex communibus consuetis, vel etiam singulorum eleemosynis, aliisve quibuscunque obventionibus in commune, ut præfertur, conferendis, com-*

mode possit sustentari. His praestructis decidendum est.

§. 91. I. *Promittere vel dare, exigere vel accipere aliquid temporale pro ingressu religionis est simonia juris divini et naturalis.* Prob. Ipsa professio, per quam fit ingressus in religionem, est actus sacer et spiritualis, quo quis se suaque Deo ac divino servitio consecrat: status inde resultans, ac in complexo jurium et obligationum consistens ex fine et natura sua pariter spiritualis est, annexum habens jus percipiendi sustentationem temporalem; quia ad eum finem bona temporalia data, et vi fundationis ordinata sunt. Uti ergo manifesta simonia est, dato pretio quaerere admissionem ad communionem catholicam per Baptismum, vel absolutionem ab haeresi, schismate aut censuris, vel admissionem ad statum clericalem per Ordines, vel promotionem ad officium spirituale, cui jus percipiendi temporalia adnexum est, sic idem dicendum est de admissione ad professionem et statum regularem. Consentiunt hac in re Doctores in c. 8. h. t. ibi: *Tam ille, qui dederit, quam ille, qui receperit vel consenserit, partem se cum Simone non dubitet habiturum.* Reprobatur dein ibidem consuetudo contraria: *Nec sub obtentu cujusquam consuetudinis reatum suum quis tueatur: quia diuturnitas temporis non minuit peccata, sed auget.* Adde c. 19. 25. 30. 40. Extrav. 1. int. comm. h. t.

§. 92. II. *Quotiescunque monasterium seu virorum seu mulierum sufficientes reditus et obventiones legitimas habet ad consuetum regularium numerum alendum, ab ingredientibus exigi nil potest titulo seu praetextu sustentationis, inter-*

posito pacto tacito vel expresso. Prob. Hæc sustentatio annexa est professioni et statui regulari, perinde ut reditus annexi sunt beneficio vel officio sacro; et quæ persona admittitur ad professionem, eo ipso jus exigendi sustentationem acquirit; quæ vero admittit profitentem, ea se conventus nomine ad professum vel professam sustentandam obligat. Titulus ergo sustentationis hoc casu inanis est. Nota. Titulus *dotis*, quem Moniales maxime jactitant, a titulo sustentationis non differt. Dos enim datur ad sustinenda matrimonii onera. Cælestis autem sponsus dotem in hoc desponsationis genere non exigit, neque divites solum puellas ad castum connubium invitat (*n*). Siquis dicat: Hoc quidem modo monialium monasteria plena erunt peccatis simoniæ. Resp. 1. Hanc ipsam labem dudum illis exprobavit Concilium Lat. IV. relatum c. 40. h. t. 2. Nostro ævo titulus sustentationis et prætextus paupertatis non tam frequenter inanis ac falsus est, ac anteactis temporibus, ob frequentes exactiones Laicorum, ob paucitatem benefactorum, ob majores etiam expensas pro necessaria sustentatione faciendas, etiam in confessarios et viros regulares ordinis ejusdem. 3. Dici potest, pœnas in hoc genere simoniæ statutas in foro externo non omnes receptas esse (*o*). Sed ob id ratio peccati et simoniæ non purgatur.

(*n*) Dionysius Carthusianus l. 1. de Simonia art. 11. de religiosis admittentibus Candidatos sic disserit: Recipiendo aliquem ad ordinem seu vitam communem, *eorum, quæ habent, faciunt eum participem secundum intentionem, et institutionem sanctorum Patrum, qui ordines fundaverunt.* et l. 2. art. 4. *Spiritualibus istis primo gratis exhibitis non possunt Religiosi a recepto aliquid temporale exigere per modum debiti persolvendum,*

nec tanquam pretium religionis: nec tanquam sustentaculum vitæ, ad quod exhibendum jam se ipsos obligaverunt. Ibid. art. 2. *Quam multæ bonæ pauperculæ quotidie clamant, conqueruntur, et dicunt, se esse paratas ad religionis et vitæ reclusæ ingressum, sed non posse acquirere locum, eoquod jam undique temporalia exigantur.*

(*o*) Melch. Friderich QQ. Canon. de Simonia. c. 5. §. 3. n. 217.

§. 93. III. *Si Monasterium vere indigum est, neque consueto personarum numero alendo par, sine simonia exigi quidquam ab ingredientibus potest.* Hoc enim casu id, quod exigitur, non pro statu aut ipsa professione, sed vere pro sustentatione et petitur, et datur. Sic expresse docet S. Thomas 2. 2. q. 100. art. 3. ad. 4. idemque tradit S. Doctor in 4. dist. 25. q. 3. a 2. quæstiuncula 2. ad 7. Consentiunt fere Canonistæ, refragante Van - Espenio, qui sic ait: Secundum Concilium Trid. cit. §. 90. non possunt, nec debent plures admitti, quam ex reditibus et consuetis eleemosynis commode sustentari possint. Ergo, infert, ob paupertatem non exigi quidquam potest, sed regularium numerus minui debet. Resp. Concil. Trid. non tantum de certis monasteriorum reditibus, sed etiam de *consuetis* eleemosynis mentionem facit. Idem declarant verba Clementis VIII. relata §. 90. Istiusmodi autem dotes ingredientium, quæ instar eleemosynæ petuntur et dantur ab ingredientibus, magnopere consuetæ sunt, et usu invaluerunt. Certe nulla tali casu simonia juris divini et naturalis locum habet. C. 30. h. t. in fin. deciditur: *Illud tamen gratanter recipi poterit, quod fuerit sine taxatione gratis oblatum.* Prætextus autem paupertatis, qui reprobatur c. 40. h. t. et Extrav. 1. eod.

int. comm. de falso et fucato prætextu passim intelligitur.

§. 94. Tria addenda sunt ad has decisiones. 1. Licitum est, tempore Novitiatus pro victu et vestitu quidquam accipere. Conc. Trid. Sess. XXV. c. 16. de Regular. 2. Si ingrediens de legitima ante professionem non disposuit, ea a monasterio, in quod is jus suum transtulit, juste exigitur. l. 55. et 56. C. de Episcop. et Cler. 3. Ascan. Tamburinus de jure abbatiss. disp. 5. q. 1. monet, numerum Monialium non censeri auctum per susceptas sorores, quas *conversas* vocant.

§. 95. IV. Superest ultima rerum spiritualium et spiritualibus annexarum classis (§. 76. in fin.), nempe res corporales, in se naturales aut temporali pretio æstimabiles, quæ ex consecratione, benedictione, aliove respectu qualitatem sacram vel spiritualem habere noscuntur. De his decidendum. *Primo*, si res corporales in se pretio æstimari non solent, nisi ex respectu quodam sacro; nullo modo vendi, aut permutari possunt pro pretio. Ejusmodi sunt *sacræ Reliquiæ*, quæ re temporali æstimari non possunt. c. 2. de reliquiis et ven. SS. Conc. Trid. Sess. XXV. Decret. de invocat. et venerat. ibi: *Turpis quæstus eliminetur.* l. 3. C. de SS. Eccl. ibi: *Nemo Martyres distrahat, nemo mercetur.*

§. 96. *Secundo.* Vasa sacra et res benedictæ, ceu calices, ornamenta, sacramentalia item permanentia, uti numismata, agnus Dei, globuli precatorii, etsi benedicta jam sint, ratione materiæ et formæ, temporali pretio æstimari possunt, modo illud ob qualitatem sacram non au-

geatur. Non enim eæ res ob consecrationem aut benedictionem amittunt pretium temporale, quod habent. Hinc ob æs alienum, quo premitur Ecclesia, vel ob pauperum necessitatem, aut redemtionem captivorum distrahi possunt. can. *Ea enim.* 2. §. 1. X. q. 2. can. *Aurum.* 70. XII. q. 2. Idem tradit S. Thomas in 4. dist 25. art. 2. ubi addit: *Si venduntur ecclesiasticæ personæ, possunt integra vendi; si autem venduntur aliis non ad usum Ecclesiæ, debent prius frangi præmissa oratione; ne sancta ab aliis tractentur, quam a ministris Ecclesiæ.* In hisce rebus secundum materiam et artem formæ distrahendis locum non habet dictum Christi: *Gratis accepistis, gratis datæ*; sed potius principia de alienatione rerum Ecclesiæ, quæ cum damno ejusdem fieri non potest; quia ejusmodi res corporales multis sæpe sumtibus et expensis comparantur. Exceptio ex jure positivo est in chrismate et oleo benedicto; in quibus parvitas materiæ attendi non debet. c. 36. h. t.

§. 97. Ad hunc locum referenda est sepultura, pro qua exigi quidquam a presbyteris et religiosis prohibent plures Canones. At enim sepultura sumitur modo triplici, uti animadverti Lib. III. Tit. de sepulturis. §. 358. *Primo* pro ritu inhumandi, et exequiis. Hoc sensu pro sepultura quidquam extorquere vel accipere, prohibetur c. 8. 9. 29. h. t.; nisi laudabilis vigeat consuetudo pro sustentatione Presbyteri dandi reditus stolæ. c. 42. eod. *Secundo*, pro jure defuncti, ut, si in communione catholica pie obiit, christiana sepultura honoretur, et alii fideles, qui cum ipso communicarant vivo, pariter communicent cum defuncto. Atque hoc jus commu-

nionis omnino spirituale est, nec relicto pretio comparari debet. *Tertio*, pro loco, in quo cadaver inhumatur, ac si is pro defunctis communiter destinatus est, dato pretio comparari non debet; cum his non sit in dominio presbyterorum sepelientium. c. 13. de sepulturis. can. *Questa est.* 12. cum tribus seq. XIII. q. 2. ubi prohibetur *terra* vendi. adde c. 41. h. t. Siquis tamen extra locum pro sepultura communiter assignatum sepeliri velit in Ecclesia vel capella, cujus dominium ad Clericos vel Religiosos pertinet, aut siquis pro sua aut suorum sepultura proprium habere velit sepulturæ locum cum onere, ne alius ibi sepeliatur; istis casibus pretium ratione loci exigi posse passim asserunt. At c. 41. h. t. primæ hujus assertionis parti non penitus favere videtur.

§.98. Causa simoniacæ pravitatis in judicium deducta magnam exigit circomspectionem, c. 32. et habet singularia quædam quoad formam, et sæpe pœnas proprias. I. Judex competens est solus ecclesiasticus, etsi delinquens sit laicus, et moveatur quæstio facti. II. Numeratur simonia inter crimina excepta et valde perniciosa: unde quivis admittitur ad accusandum. c. 7. pro sufficientibus habentur probationes ex evidentibus signis. c. 6. recipiuntur testes non omni exceptione majores; nec aliæ contra eos admittuntur exceptiones, quam illæ, quæ de malignitatis fomite procedere videntur. c. 31. præsertim quando non agitur criminaliter, ut quis deponatur ab Ordine, sed civiliter, ut removeatur ab administratione tanquam immeritus et damnosus c. 32.

§. 99. De pœnis in foro externo infligendis decidendum est. I. Simonia pure interna, aut men-

talis (§. 71.) non punitur pro foro externo. C. ult. h. t. ubi agitur de simonia, quæ committitur *nullo pacto, sed affectu animi præcedente*, additur: *In quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatori.* Aliud sentiendum de simonia *occulta*. c. 20. II. Pariter nulla pœna pro foro externo incurritur per simoniam conventionalem incompletam, aut pure conventionalem. cit. §. 71. n. 3. et 4. III. De simonia mixta ex conventionali et reali videtur distinguendum, utrum datum jam sit pretium, non tamen collatum spirituale; an e contrario collatum jam sit spirituale, non tamen datum, sed duntaxat promissum pretium temporale. Priore casu nondum censetur simonia perfecta ad effectum incurrendi pœnas: at censetur casu posteriore; quidquid enim promissa, etsi nondum soluta pecunia recipitur, simoniace recipi censetur. can. *Ea, quæ.* 5. I. q. 3. ibi: *Vel data, vel promissa pecunia* (*p*). Multo autem magis pœnis subjacet simonia *realis*, ex utraque parte completa. SS. Canones certas definiunt pœnas contra simoniacas ordinationes, collationes beneficiorum, professiones religiosas. Aliis casibus fere arbitrio judicum pœna relinquitur.

(*p*) Friderich de Simon. c. 5. §. 1.

§. 100. Pœna simoniace ordinantis vel ad Ordines præsentantis est: 1. Excommunicatio ipso facto incurrenda, et summo Pontifici reservata. Extrav. 2. h. t. int. comm. 2. Suspensio ab exercitio munerum Pontificalium, et interdictum ab ingressu Ecclesiæ (*q*). Simoniace vero ordinatus præter dictam excommunicationem summo Pontifici reservatam suspenditur ab exer-

citio Ordinum susceptorum, et aliis Ordinibus suscipiendis. Adeo punitur quisque in eo maxime, in quo peccavit.

(*q*) C. 45. h. t. hæc suspensio erat triennalis. Sixtus V. eam fecit perpetuam in Const. *Sanctum et salutare*, confirmata a Clemente VIII. per Const. *Romanum Pontificem.* conf. Concil. Trid. Sess. XXI. c. 1. de ref. de quo supra §. 77. nota.

§. 101. Si in beneficiis conferendis committitur simonia, pœnæ sunt hæ: 1. Omnis provisio simoniaca beneficii ecclesiastici ipso jure nulla est; unde beneficia sic obtenta dimitti, ac fructus percepti restitui debent. 2. Provisus fit inhabilis ad idem beneficium de novo obtinendum, imo etiam ad alia. 3. Si inscio Proviso commissa sit simonia, nullam is quidem pænam incurrit, provisio tamen nulla est, ut infra dicam §. 103. De pœnis simoniæ confidentialis conf. cit. Constitutiones Pii IV. et V. supra §. 86. in nota.

§. 102. Pœna simoniacæ professionis religiosæ sita est in excommunicatione latæ sententiæ summo Pontifici reservata, et in suspensione ab officiis capitularibus, et omni jurisdictione, quam monasterium incurrit simoniace quempiam recipiens.

§. 103. Maximi momenti est, expondere nullitatem actuum simoniace gestorum propter obligationem justitiæ restituendi rem injuste acceptam et fructus rei. De qua re decidendum: I. Collatio Ordinum, aut consecratio Ecclesiæ simoniace facta in se valida est; quia non a præcedente pacto simoniaco, sed a materia et forma rite applicata pendet. II. Professio religiosa

facta simoniace, cum pendeat ex libero voventis actu et Ecclesiæ constitutione, pariter valida est: sed tali modo professus secundum Canones transferri deberet in aliud monasterium arctius. III. Provisio simoniaca beneficii vel officii Ecclesiastici penitus nulla est, nec jus percipiendi fructus tribuit, etsi Simonia committatur a tertio, ignorante proviso c. 26. et 27. h. t. can. *Præsentium.* 3. I. q. 5. Is casus non uno modo contingit: 1. Ut provisus penitus ignoret, quid tertius simoniace moliatur. 2. Ut sciat, et tamen non contradicat, ut oportet, nec protestetur. c. *Matthæus.* 23. h. t. et regula juris 43. in 6. ibi: *Qui tacet, consentire videtur.* 3. Ut sciat, et contradicat pro viribus; tertius tamen eo ignorante in machinatione simoniaca pergat. c. 33. h. t. 4. Ut tertius simoniam committat in fraudem et ex odio provisi, ut hic ob interpositam vel potius simulatam simoniam reddatur inhabilis, et beneficio vel dignitate excidat. cit. c. 33. et regula juris 22. in 6. ibi: *Non debet aliquis alterius odio prægravari.* 5. Fieri potest, ut simonia committatur inscio collatore beneficii, et eo, qui beneficium accipit; uti si istius amicus, consanguineus, vel tutor ministro Episcopi det pecunias, ut hunc ad conferendum beneficium inducat. Primis binis casibus provisio nulla est, et irrita; uti patet ex cit. Canonibus. Hinc si provisus postea intelligat, quid se ignorante gestum sit, fit possessor malæ fidei, ac tenetur beneficium, quod ex aliena simonia accepit, sponte dimittere, spe concepta, futurum, ut nova collatione beneficium dimissum recipiat. c. 59. de elect. c. 26. h. t. Neque talis possessor juvatur per regulam Cancellariæ 36. *de triennali possessore.* Lib. III. Decret. §. 105. n. V. Nam hæc regula generaliter et sine ulla distinctione reprobat *ingressum simoniacum*, et a favore triennalis

possessionis excludit; nec discrimen facit, utrum ante, vel post triennium simoniæ vitium detegatur, imo tale discrimen aperte repugnat cit. juribus c. 26. et 27. h. t. can. 3. I. q. 5. Neque nullitas istiusmodi provisionis vel electionis sanatur per ordinariam confirmationem Superioris, qua omnes defectus juris et facti sanari dicuntur. Hæc enim sanationis clausula supplet quidem defectus quoad extrinsecas solemnitates, non autem quoad inhabilitatem personæ, simoniam, abusum potestatis secularis etc., quæ omnia speciali mentione indigent. Casu tertio et quarto valet provisio, et verisimiliter etiam casu quinto.

§. 104. IV. Pretium, ac pecuniæ simoniace datæ non fiunt accipientis, sed ante omnem sententiam danti, aut piis causis, aut Ecclesiæ, quam simoniaca provisio afficit, restitui debent. c. 11. h. t. quia nullo justo titulo istiusmodi pretium aut datur, aut accipitur, aut retinetur; nunquam enim nuda traditio transfert dominium, sed ita, si justa aliqua causa præcesserit. l. 31. D. de acq. rer. domin. Dicunt: Violata virtus religionis non imperat restitutionem. Resp. d. nisi præter sacrilegium, aut violatam virtutem religionis simul concurrat defectus tituli, proinde vera injustitia. Unicum ego quidem casum novi, quo acceptio pretii temporalis pro re spirituali simoniaca, nec simul injusta est. Siquis e. g. occasione rei spiritualis e. g. ob actus Ordinis, jurisdictionis vel officii spiritualis jus habet approbatum ab Ecclesia, aut per legitimam consuetudinem stabilitum, accipiendi quidpiam justo titulo e. g. sustentationis; isque ignorato vel prætermisso hoc titulo temporale exigit aut ca-

pit animo simoniaco; tum quidem non restituere tenebitur, quod accepit, sed pravam duntaxat voluntatem deflere, ac corrigere.

TITULUS VI.

DE JUDÆIS, SARACENIS, ET EORUM SERVIS.

TITULUS VII.

DE HÆRETICIS.

TITULUS VIII.

DE SCHISMATICIS, ET ORDINATIS AB EIS.

TITULUS IX.

DE APOSTATIS, ET REITERANTIBUS BAPTISMA.

ARGUMENTUM.

I. De delictis contra fidem et unitatem Ecclesiæ agitur primo generatim. §. 105. *II. De infidelibus, et communicatione fidelium cum iisdem.* §. 115. *III. De Hæreticis, ac pœnis, et causa hæresis.* §. 122. *IV. Notio schismatis, pœnæ.* §. 136. *V. Apostasia triplex: Reiteratio S. Baptismatis.* §. 141.

§. 105. Delicta, infidelitatis, hæresis schismatis, apostasiæ in jure nostro tractantur modo duplici; 1. ut ipsorum explicetur notio, gravitas, pœnæ constitutæ. 2. Ut exponantur jura et obligationes aliorum insontium versus infideles, hæreticos, schismaticos, apostatas. Prin-

cipio constituendæ sunt classes hominum a vera cahtolica religione aperte alienorum; dein generalia præstrui oportet principia.

§. 106. Qui a catholica religione manifeste alieni sunt, alii dicuntur *infideles*, qui carent Baptismo, et fide in Christum: alii *non infideles*, sed alieni tamen a catholica religione, ceu hæretici, apostatæ a tota fide; qui quidem omnes per Baptismum ingressi sunt in Ecclesiam, sed saltem in aliquo dogmate ab ipsius fide, aut a subjectione seu obedientia discedunt. Præter apostatas a tota fide sunt alii, qui a statu religioso, vel clericali deficiunt.

§. 107. Infideles in triplici sunt ordine. I. *Judæi*, qui veteri Testamento etiam quoad præcepta judicialia et ceremonialia, tanquam obligarent etiam nunc, inhærent, et contemta lege Christi alium Messiam exspectant. II. *Saraceni* vel *Agareni*, qui sequuntur Mahometis sectam, ceu Turcæ, Tartari, Persæ, Arabes, Aegyptii; hi aliquem cultum vero Deo exhibent, at secundum leges Alcorani. III. *Gentiles*, græce *Ethnici*, ac si rei creatæ cultum latriæ exhibent, *Idololatræ*. Cum Judæi olim quasi unam efficerent familiam, ortam ex Abraham, Isaac et Jacob, omnium aliarum nationum seu gentium homines vocarunt gentiles. Postquam dein jussu Imperatorum Christianorum delubra ac templa gentilium in urbibus clausa fuissent, homines superstitioni innutriti in pagis et agris clandestina sacra peregerunt; unde *Pagani* dicti sunt.

§. 108. Hæreticorum, sectarumque hæreticarum ingens est numerus, fuitque inde a tem-

poribus Apostolorum, uti patet ex Irenæo, Epiphanio, Augustino, aliisque antiquis Patribus, ex codice item Theodosiano et Justinianeo tit. de Hæreticis, et apud Gratianum ex can. *Quidam.* 39. XXIV. q. 3. Nec mirum est, in agro Dominico Zizania et multiplex lolium succrescere, ut nempe, *qui probati sunt, manifesti fiant.* I. Cor. XI. 19. Hæreticis affines sunt *Schismatici*, qui a corpore Ecclesiæ se segregant, auctoritati ejus se submittere recusantes in rebus ad unitatem conservandam necessariis. Hi fere prava dogmata confingunt, ut juste ab Ecclesia recessisse videantur, ut proinde Schisma fere sit mater hæresis. Apostatæ *a tota fide* Christiana, his pejores, ad Judaismum, Turcismum, aut Paganismum deficiunt.

§. 109. Delictum novum, vel potius inde a binis seculis apertius, ac olim erumpens contra divinam religionem est assertio autonomiæ, syncretismus seu indifferentismus, et Tolerantia in causa religionis eo, quo a multis jactatur, sensu et consilio. *Autonomia* dicitur jus cujusque seu facultas ab aliorum hominum judicio et arbitrio independens sentiendi de religione, ut cuique videtur, ac lubet. Nuncupatur etiam *libertas conscientiæ*, cui opponunt tyrannidem, dominatum, imperium in conscientias. Hanc autonomiam cuique natura competere etiam in præsenti statu religionis a Deo revelatæ et institutæ Ecclesiæ contendunt, et sic Ecclesiæ adimunt potestatem infallibiliter declarandi doctrinam fidei et morum, et fideles per Baptisma sibi subjectos in conscientia obligandi, ut in causa religionis recte sentiant secundum declarationes et definitiones a se factas. Hæc assertio viam aperit ad omnes hæ-

reses, et ipsa in se hæresin continet ac schisma. At certum est, 1. quod Deus possit homini revelare veritates antea non cognitas, aut non cognitas satis firmiter, ac proponere eidem leges et præcepta sub periculo æternæ salutis necessario observanda, 2. Certum est, quod has revelationes et leges Deus necessario proponere non debeat cuique singillatim et immediate per se, sed quod id possit facere per alios homines, ceu Prophetas et Apostolos a se missos, debita potestate prædicandi, docendi ac regendi instructos, sic ut de divina missione ac potestate divinitus sibi data indubitatam queant fidem facere. 3. Certum est, quod Deus istud et in veteri et in novo testamento reipsa fecerit; ut ostenditur a Theologis in tractatu de Religione et Ecclesia. Quæ potest igitur homini competere autonomia, seu libertas sentiendi in causa religionis et vivendi suo judicio et arbitrio (*a*)?

(*a*) Conf. Jus Natur. priv. §. 72. seq. pag. 165.

§. 110. *Syncretismus* vel *indifferentismus* ea est opinio vel opinantium secta, qua religionem quamcunque sufficere ad obtinendam salutem, aut id duntaxat necessarium statuitur, ut in Christum quis credat, etsi a catholica professione in aliis capitibus dissentiat, atque ab ejus communione separatus sit. Prior opinio vocatur indifferentismus *laxior*, posterior vero *strictior*.

§. 111. *Tolerantia* ex vi vocis est permissio, ut dissentientes a catholica religione suo arbitrio et errori impune inhæreant. Differt ergo ab indifferentismo, et per se loquendo locum habet, cum quis unam unicam esse veram religionem, atque ad salutem necessariam contendit.

At eo quidem, quo tolerantia hodie jactatur sensu et consilio, suspicionem ingerit latentis indifferentismi, fideli populo sensa indifferentismi ingerit, Zelum veræ religionis extinguit, Ecclesiam catholicam tecto adversariorum furori objicit, atque ad eum tendit exitum, ut omnes falsæ sectæ impune grassentur, unica vera Christi religio opprimatur, et exterminetur.

§. 112. Expositis sectarum a Catholica religione abhorrentium notionibus, variisque classibus generalia oportet principia statui. I. Inter veram Christi Ecclesiam et dissentientes sectas applicari minime possunt principia juris naturalis gentium, quasi Ecclesia Christi et sectæ perinde se haberent, uti diversæ gentes, quarum altera ab altera independens est, et singulæ jure libertatis, æqualitatis, securitatis potirentur. Sectariorum a vera fide et Ecclesia defectio, rebellioque nullo temporis cursu, nulla conventione vel transactione, nulla præscriptione, possessione vel præsumtione unquam legitimæ ac justæ evadere possunt si de jure *interno* quæstio sit.

§. 113. II. Si de jure et foro externo tolerare falsas sectas cogat necessitas aut justa ratio, distingui oportet gradus tolerantiæ, et maximopere caveri, ne recta fides et salus Catholicorum ex ea tolerantia detrimentum capiat. Nominavi *gradus tolerantiæ.* Aliud est enim, tolerare infideles aut acatholicos subditos, qui ante existunt in ditione, quam catholicus Principes eandem ceperit; aliud, perinducere falsas sectas; uti non perinde est, seminare zizania, ac forte prognata non evellere, eoquod tritico implicata sine periculo ipsius tritici evelli nequeant. Aliud est item, tolerare jam dudum lapsos et stertentes in errore; et aliud

rursum, stantibus in vera fide liberam labendi, deficiendique a fide copiam facere, salvis juribus, quibus antea gaudebant. Dein qui tolerare cogitur sectarios, non continuo permittere debet, ut ii publice exerceant falsam religionem, ut fana construant, conventicula agant, errorum magistros habeant, publice sectam doceant, libros imprimant, publica sepultura gaudeant; nec si tolerantur, protinus orthodoxis exæquandi sunt juribus et favoribus civilibus, promovendi ad munera, dignitates, ad gerendos magistratus, capiendas hæreditates, acquirendos honores et gradus literarios pronuntiandi habiles. *Quoniam neque justum est, æqualibus cum orthodoxis hæreticos dignos fieri privilegiis*, inquit Imperator Nov. 109. c. 1. et *quoniam hæreticos odio habemus* Nov. 45. id est, tolerantia tanquam res odiosa secundum principia juris restringi debet. Si eam ob rem conquerantur Sectarii, respondendum est cum S. Augustino ex can. *Ad fidem.* 33. XXIII. q. 5. ibi: *Cum aliquid adversus vos Reges constituunt, admoneri vos credite, ut cogitetis, quare ista patiamini.*

§. 114. III. Quæstiones, quæ de infidelibus et sectariis relate ad veram Christi Ecclesiam moveri possunt, referuntur *primo* ad Jus publicum politicum, *utrum* et *quatenus* Imperans eos, quos in civitate reperit, possit tolerare? utrum de novo possit admittere: utrum successor admissos possit expellere; utrum cum infidelibus possit inire fœdera circa bellum, commercia; utrum succurrere possit infidelibus contra Christianos pugnantibus etc. *Secundo* referri possunt ad Jus publicum Ecclesiasticum in primis

circa vitandam communicationem catholicorum cum infidelibus et sectariis *in divinis. Tertio* ad Jus privatum tum Ecclesiasticum, tum profanum *in politicis* circa munera, officia, contractus: *in forensibus* quoad judicia civilia et criminalia: in *familiaribus* circa cohabitationem, servitia, matrimonia etc.

§. 115. A generalibus hisce notionibus et principiis ad decisiones particulares descendendum nunc est. SS. Canones gravissime obtestantur Principes, ne in ditionibus sibi subjectis Turcarum superstitionem et Mahometis invocationem tolerent. Clem. Unic. de Jud. et Saracenis. Dein nequis Saracenis contra Principem Christianum eos ex regno expellentem suppetias ferat, arma et belli subsidia subministret. Extrav. Unic. Joann. XXII. h. t. Demum nequis arma, et subsidia portet ad infideles contra Christianos, pugnaturos. Extrav. 1. h. t. int. comm. Idem statutum jam fuerat in Concilio Lateran. III. et IV. conf. c. 6. 11. 12. 17. h. t. Si Princeps Christianus lacessatur bello ab alio Christiano Principe, potest is non solum uti opera subditorum suorum infidelium, sed etiam inire fœdus cum exteris infidelibus, quando id summa necessitas poscit, quæ aliter vitari nequit, et adhibita præcautione, ne quid detrimenti capiat religio catholica, et fidelium salus ex consortio cum infidelibus.

§. 116. Speciatim de Judæis in ditione Christiana tolerandis ea visa est probabilis ratio non modo Principibus, sed ipsi etiam Ecclesiæ, *primo*, quod a vilibus hisce ejectamentis, quæ nullo inter se civili et publico statu, nexuque sociantur, nihil periculi magnopere metuendum sit Ecclesiæ vel reipublicæ. *Secundo*, quia

iidem tenacissime inhærendo Scripturis veteris testamenti, quas a Patribus acceperunt, *tanquam capsarii nostri nobis serviunt*, ut inquit S. Augustinus super Psalm. 40. *quia per eorum codices alios infideles canvincimus. Tertio*, quia ipsa calamitate et cæcitate sua, quæ apertissime prædicta est in Libris sacris, quos tenent, perpetuum et irrefragabile testimonium Christo, et Ecclesiæ Christi perhibent. *Quarto*, quod aliquando convertendi sint ad fidem Christianam, ut ex Judæis et gentibus fiat unum ovile, et unus pastor. Unde Saraceni et alii infideles censentur hostes Christianorum: Judæi autem servorum et captivorum loco habentur. Hæ rationes id efficiunt, ut Judæi tolerari possint, non ut debeant in singulis regnis. Explicandum jam est ex jure sacro, quibus in rebus sita sit tolerantia Judæorum: qui ejusdem gradus admitti possit: quæ cautiones pro communicatione cum iis in rebus divinis, politicis, forensibus, et familiaribus adhiberi debeant, nequid detrimenti Ecclesia Christi, et fidelium salus inde capiat. Monet enim Pontifex, diligenter cavendum esse, ne Judæi Christianis *reddant pro gratia contumeliam, et de familiaritate co temtum, qui tanquam misericorditer in nostram familiaritatem admissi, nobis illam retributionem impendunt, quam juxta vulgare proverbium mus in pera, serpens in gremio, et ignis in sinu, suis consueverunt hospitibus exhibere.* c. 13. Quo loco refertur mos pudendus, quo christianas suorum liberorum nutrices tractant. Ne ergo Judæi non satis cogniti in familiaritatem Christianorum se insinuent, a Concilio Lateran. relato c. 15. præscriptum, ut signo vestium distinguantur a Christianis, viri annulo flavo in veste, mulieres cœruleis notis in peplo.

§. 117. Tolerantia Judæorum, si lege publica concessa est, generatim in his consistit, ut juribus humanitatis fruantur, et permittantur vivere suis moribus, quatenus Ecclesiæ aut Rei publicæ salus aut commodum non refragatur. Hinc deciditur c. 9. *Nullus etiam Christianus eorum quemlibet sine judicio terrenae potestatis vel occidere vel vulnerare, vel suas pecunias auferre praesumat, aut bonas, quas hactenus habuerint, consuetudines immutare: praesertim in festivitatum suarum celebratione quisquam fustibus eos, vel lapidibus nullatenus perturbet; neque aliquis ab eis coacta servitia exigat, nisi quae ipsi tempore praeterito praestare consueverunt. — Nemo caemeterium Judaeorum mutilare aut invadere audeat, sive obtentu pecuniae corpora humata effodere.* Additur dein pœnalis sanctio. Utantur Judæi quiete Synagogis, quæ ipsis concessæ sunt; ac eas, si corruerint, aut ruinam minitantur, reparent vel reædificent, sed non faciant ampliores, pretiosiores, nec construant novas. c. 3. et 7. h. t. l. 6. C. de Paganis. l. 4. et 14. et ult. in fin. eod. de Judæis.

§. 118. *Quoad communicationem in divinis* per antiquissimos Canones prohibitum est, ne Christiani cum Judæis festa, atque in primis Pascha, eodem, quo ipsi die celebrent: ne eorum Synagogas adeant, et impietatibus communicent. Can. Apostol. 69. et 70. Irrita sunt matrimonia inter Christianos et Judæos ob disparitatem cultus. In festis Christianorum tenentur Judæi tabernas, et officinas suas claudere, ne publicæ mercaturæ detur occasio. In diebus, quibus anniversaria Dominicæ Passionis celebrantur a Christianis, *in publicum minime prodeant; eo quod non nulli ex ipsis, talibus die-*

bus ornatius non erubescunt incedere, ac Christianis, qui sacratissimae Passionis memoriam exhibentes lamentationis signa praetendunt, illudere non formidant. c. 15. Additur c. 4. *ut Judaei ostia vel fenestras in die Parasceves apertas non habeant, sed clausas teneant tota die.* De Baptizandis Judæis tum adultis tum infantibus actum est Lib. III. Decret. §. 468. et binis seq. Indemnitati et securitati Judæorum, qui convertuntur, consulit c. 5. h. t. Nec vero, si conversionis sinceritatem factis et moribus probaverint, ab Ordinibus et beneficiis Ecclesiasticis excluduntur. c. 7. de Rescriptis, et ibi Gonzalez. Antequam vero Baptismum recipiant Judæi, vel petant, Ecclesiæ jurisdictioni non subjacent. c. 8. de Divort. Concil. Trid. Sess. XIV. de pœnitentia. c. 2. Si tamen lædant Judæi Ecclesiam, vel Clericos, ea indirecte vim coactivam in eos exserit, prohibendo Christianis, ne cum ipsis contrahendo, emendo, vendendo communicent. c. 13. 14. 16. h. t. et c. 18. de usuris. Fit etiam, ut Parochi a Judæis certas exigant pensitationes, eo quod domos aut vicos teneant, olim a catholicis habitatos, quasi in compensationem damni. c. 17. de excessib. Prælat.

§. 119. *Ad communicationem in Politicis* refertur, Judæos non admitti ad publicas dignitates vel officia publica (c. 16. h. t. l. ult. C. eod.), neque ad Doctoris gradum in plerisque Academiis. Can. 13. XXVIII. q. 1. vetatur, nequis Medico utatur Judæo; cum præsertim Medicus ad recipienda Sacramenta ægrum hortari debeat c. 13. de pœnit. et remiss. quod a Judæis sperari non potest. Consuetudine fit, ut medici et chirurgi admittantur Judæi; cum istiusmodi artem et operam apud Romanos exercuerint ser-

vi ab omnibus ceteroquin dignitatibus exclusi. Locatio Vectigalium genus est quoddam negotiationis, non officium publicum; unde Judæi conductores admittuntur adhibita tamen cautione c. 16. h. t. Leges communes Politiæ etiam Judæi observare debent præsertim in commerciis et contractibus. Hinc non permittuntur ipsis usuræ; et quoad annuos census plus exigere non possunt, quam 5. pro 100. Nec in intrumentis obligationum super contractu erigendis lingua hebræa, sed vulgari uti debent. Singulariter in Germania prohibitum est, ne Judæi actiones suas, quas habent contra Christianos, cedant alteri Christiano, exceptis indossationibus cambiorum.

§. 120. *De communicatione forensi, et de judiciis civilibus et criminalibus* de Judæis speciatim decernitur, eos non vocandos esse in judicium die Sabbati, aut festo, quem agunt. Admitti in judiciis possunt ad solemne juramentum; cavendum tamen Cristiano Judici, ut nihil desit ex iis, quæ ex vana observatione apud Judæos requiruntur. Testimonium fert Judæus adversus Judæum, sed adversus Christianum vix admittitur. l. 21. C. de Hæreticis. Illud certum est, testimonium Christiani adversus Judæum repelli non posse. C. 21. de Testib. Ad delicta et judicia criminalia Judæorum etiam pertinet Polygamia, quæ hodiernis Judæis est prohibita. c. 8. de divortiis. l. 7. C. de Judæis. Fornicatio inter Judæum et Christianam, aut vicissim, severius punitur, quam admissa inter Christianos. arg. c. 15. h. t. Sicut Christianus, qui Judæo consecratam hostiam vendit, igne comburitur; sic eadem afficitur pœna Judæus, qui eam emit, et ad impios usus adhibuit. Gravissime vindicantur

blasphemiæ Judæorum in Christum, aut Deiparam Virginem, aut si libros istiusmodi blasphemias continentes clam teneant, aut palam edant. Capite plectuntur, siquem Christianum in suam sectam abduxerint, aut circumciderint. l. 16. et 18. C. de Judæis (*b*). Judæus post Baptismum in Apostasiam incidens privatur jure Asyli (*c*). Siquis Judæus condemnetur ad mortem in loco Christiano, curandum est, ut errorem agnoscat, et a sacerdotibus catholicis instruatur, et moneatur ad amplectendam fidem catholicam. In cæcitate autem obstinate permanenti concedi nequit assistentia Rabbini sine gravi scandalo Catholicorum ad ejusmodi spectacula concurrentium.

(*b*) Pænæ proscriptionis bonorum et deportationis, quæ memoratur in cit. aliisque legibus Romanis, hodie substituitur decollatio. *Julius Clarus* recept. Sent. l. 5. §. Homicidium. n. 18. item §. fin. q. 67. n. 8.

(*c*) Bened. XIV, Bullar. T. 3. const. 40. §. 3.

§. 121. *Ad communicationem familiarem inter Judæos et Christianos* referenda sunt hæc: Excommunicantur Christiani, qui cum Judæis cohabitant. c. 5. Non licet Judæis ad suos lactandos liberos Christianas nutrices adhibere. c. 8. et 13. nec Christiana habere mancipia, aut famulos Christianos, qui cum Judæis cohabitant. c. 5. Non licet Judæis ad suos lactandos liberos christianas nutrices adhibere. c. 8. et 13. nec christiana habere mancipia, aut famulos Christianos, qui ipsis assidue servitium impendant. c. 1. 2. 5. 8. 13. 19. h. t. Denique constitutum est, ne Christiani cum Judæis convivia celebrent. can. 13. 14. XXVIII. q. 1. Convivia enim arctæ necessitudinis argumentum sunt; quemadmodum in usu fuit apud veteres Romanos, ut, si servus ad-

mitteretur ad mensam, eo ipso inter amicos manumissus censeretur.

§. 122. Ab infidelibus fit progressio ad *Hæreticos*, qui iisdem sæpe pejores sunt, graviusque nocent divinæ religioni, et sempiternæ saluti hominum. Decisiones juris de hæresi et hæreticis ad duo summa capita revocantur §. 105. Aliæ enim pertinent ad notionem hæresis et hæretici, ad qualitatem delicti, causam et pœnas, utroque jure constitutas. Aliæ ad jura, et obligationes Catholicorum de præcavenda hæresi, et hæreticis tractandis.

§. 123. *Haeresis* est error voluntarius, quem homo Baptizatus pertinaciter tenet contra aliquam veritatem fidei catholicæ. *Veritas fidei catholicae* censetur, quæ per ipsas Scripturas, aut Traditionem et vivam Ecclesiæ vocem, aut denique expressam definitionem Ecclesiæ tanquam divina fide tenenda sufficienter proposita est. Nomen hæresis tribuitur homini, hominumve sectæ aut factioni: dein opinioni aut libro, ac fieri potest, ut heretica sit opinio, aut liber, non item persona, auctorve libri (*d*). In tanta definitionum dogmaticarum luce, qua hodie fruimur, difficilior est sæpe de persona, seu opinionis librive auctore in causa hæresis quæstio, quam de ipsa opinione aut libro. Unde fit distinctio inter hæreticum *formalem*, qui voluntarie et pertinaciter errori adhæret contra fidem catholicam sufficienter sibi propositam: et *materialem*, qui errori adhæret non malo animo aut ex pertinacia, sed ex ignorantia, simplicitate, defectu debitæ informationis, sic ut bonam habeat voluntatem submittendi se doctrinæ veræ Ecclesiæ, quamprimum illam agnoverit. Ad auctorem item

refertur divisio inter hæresim *internam*, nec ullo facto aut verbo satis manifestatam, et *externam*, quæ verbo aut facto exprimitur, sive hoc fiat publice coram aliis, sive occulte, etiam nemine præsente. Idcirco externa hæresis in *occultam* et *publicam* dividitur. Ratione fori externi ob temporum acerbitatem alia est hæresis *tolerata*, alia *non tolerata.*

(*d*) De censura et qualificatione propositionum agitur in Theologia, et in Jur. Eccl. publico. conf. ib. §. 375. pag. 765.

§. 124. Ex data notione colliges: 1. In hæresi continetur *judicium erroneum*; igitur hæreticus proprie non est, nec pœnas contra hæreticos sancitas incurrit, qui errorem exterius tantum e. g. ex metu, vel joco, absque interno assensu profitetur; etsi is contra præceptum fidei peccet: *Corde enim creditur ad justitiam; ore autem confessio fit ad salutem.* Rom. X. 10. Conf. Benedict. XIV. de Synodo l. 7. c. 32. n. 4. In foro tamen externo non facile fides habetur asserenti, se interiore assensu firmiter adhæsisse veritati, cui visus est exterius dissentire. arg. l. 7. §. 2. D. de supell. leg. 2. Involvitur in notione hæresis error *voluntarius et pertinax.* Hinc S. Augustinus can. *dixit.* 29. XXIV. q. 3. ait: *Qui sententiam suam, quamvis falsam atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, praesertim quam non audacia suae praesumtionis pepererunt, sed a seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperunt: quaerunt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter haereticos deputandi* (*e*). 3. Nec hæreticus est Doctor, errans in iis quæ nondum clare definita, et omnibus

obvia sunt, si scripta vel doctrinas suas sincero animo Ecclesiæ vel Sedis Apostolicæ judicio subjicit. Arg. c. 2. §. 2. de Summa Trinit. 4. qui negative dubitat, judicium suspendendo, aut defectu sufficientis instructionis, in fide titubare incipit, eo ipso judicium non fert, multo etiam minus cum pertinacia, proindeque in numero hæreticorum non est. At ab hæresi formali excusari nequit, qui dubitat positive, seu id, quod fide catholica propositum est, tanquam dubium et incertum, nec satis nixum verbo Dei scripto vel tradito judicat. c. 1. h. t. ibi: *Dubius in fide, infidelis est.* Est is mos quorundam Scriptorum nostræ ætatis, qui dogmata religionis de primatu Papæ, de confessione auriculari, de indulgentiis etc. non tanquam falsa rejiciunt, sed de eorum firmitate, vel argumentis, conquisitis probationibus contrariis et se et alios in dubitationem adducunt. 5. Hæretici item sunt, qui voluntarie et pertinaciter contra fidem catholicam errant, nullo facto discrimine inter articulos fidei fundamentales, et non fundamentales. Idem enim in omnibus est motivum fidei; unde uno amputato articulo totum fidei systema vacillat, et pari temeritate convelli potest. Unde secundum l. 2. §. 1. C. de Hæretic. *Haereticorum vocabulo continentur, qui vel levi argumento* (in levi articulo, ut inquit glossa) *a judicio catholicae religionis et tramite detecti fuerint deviare*, vel ut dicitur Nov. 109. pr. *Qui non sunt membrum sanctae Dei catholicae et Apostolicae Ecclesiae, in qua omnes concorditer sanctissimi Episcopi. — Apostolicam praedicant fidem atque traditionem.*

(e) Hæc *cauta solicitudo quærendi veritatem*, et dispositio animi, eandem mox, ut cognita fuerit, am-

plectendi vix ac ne vix quidem præsumi potest in iis, qui in media luce catholicæ prædicationis versantur.

§. 125. Credentes, Receptatores, defensores, fautores hæreticorum, item suspecti de hæresi sæpe memorantur hoc titulo, suasque pœnas subeunt. *Credentes* dicuntur, qui hæreticorum dogmata generatim laudant et approbant. can. 28. XXIV. q. 3. *Receptatores*, qui hæreticos fugientes aut se occultantes recipiunt domo, ne in manus justitiæ veniant. *Defensores*, qui eorum errores vel personas adversus legitimum magistratum quoquo modo tuentur. *Fautores*, qui eis auxilio sunt, ut suos errores in actum deducere, exercere, diffundere valeant. *Suspecti de haeresi* dicuntur, qui ex indiciis et conjecturis pertinaciter errare in fide censentur. Est autem suspicio alia levis, alia vehemens, quæ contraria probatione elidi potest: alia tam violenta, ut inducat præsumtionem juris et de jure, nec probationem in contrarium admittat, quæque sufficit, ut tanquam hæreticus aliquis condemnetur, uti siquis suspicione de hæresi notatus innocentiam suam congrua purgatione monstrare renuerit, indeque excommunicatus per annum in excommunicatione perstiterit. c. 13. §. 2. X. et c. 7. h. t. in 6. Concil. Trid. Sess. XXV. c. 3. de ref. in fin.

§. 126. Crimen hæresis in utroque jure inter atrocissima numeratur L. 4. C. h. t. dicitur crimen *publicum*, *quia*, *quod in religionem divinam committitur*, *in omnium fertur injuriam*. Continet rebellionem in statu Ecclesiastico, discindit pacem et unitatem membrorum Christi, et gravius censetur crimine læsæ majestatis; *cum longe gravius sit*, *æternam*, *quam*

temporalem majestatem offendere, ut inquit Fridericus II. Imp. ut in Constitutione ab Honorio P. confirmata, quæ generalis est contra omnes hæreticos, et ponitur in fine Corporis Juris civilis. Crimen ergo hæresis inter excepta numeratur.

§. 127. *De pœnis jure Ecclesiastico communi* statutis dicendum est: I. Hæresis interna pœnis ecclesiasticis non subjacet. Lib. I. Decret. §. 144. II. De hæresi externa aliæ sunt pœnæ *generales* contra hæreticos laicos et clericos, ceu excommunicatio ipso facto. c. 13. pr. et c. 15. h. t. Dein si hæretici in pertinacia sua decesserint, privatio sepulturæ. c. 2. h. t. in 6. ibi: *Quicunque hæreticos - - scienter præsumserit ecclesiasticæ tradere sepulturæ, usque ad satisfactionem idoneam excommunicationis sententiæ se noverit subjacere: nec absolutionis beneficium mereatur, nisi propriis manibus publice extumulet, et projiciat hujusmodi corpora damnatorum* (*f*). Etsi autem cum hæreticis nemo catholicus communicare possit in exercitio religionis; in secularibus tamen negotiis vitare eos non tenetur, nisi publicæ et nominatim denuntientur tanquam excommunicati. Hisce pœnis adde irregularitatem ad Ordines suscipiendos, de qua mox dicam, et §. seq. III. Pœnæ *speciales* contra clericos hæreticos sunt *primo* irregularitas quoad Ordines suscipiendos, et usum susceptorum; quæ etiam manet post pœnitentiam et conversionem; cum ea sit regulariter impedimentum perpetuum. Episcopis, non autem eorum Vicariis permissum est in occulto crimine hæresis quoad irregularitatem dispensare pro foro conscientiæ tantum. Concil. Trid. Sess. XXIV. c. 6. de ref. *Secundo.* Privatio beneficiorum, officiorum, et

dignitatum ecslesiasticarum c. 9. et 13. X. c. 12. in 6. Hi loci dubium relinquunt, an hæc privatio ipso jure incurratur, et sententiam duntaxat declaratoriam requirat, an vero condemnatoriam (*g*). Clerici degradati traduntur judici seculari, eorumque bona applicantur Ecclesiis, a quibus stipendia receperunt. cit. c. 9. et 13.

(*f*) Ratio istiusmodi paenarum aeque manifesta est, ac justa; ipsa enim haeretici se a corpore Ecclesiae abscidunt: juste ergo ut abscissi condemnantur. Dein recepta est regula: Quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non debemus. Haeretici occulti, qui nempe fide interna destituti, exterius tamen fidem catholicam profitentur, et Sacramenta participant et pastoribus Ecclesiae externam subjectione exhibent, pro membris Ecclesiae, sed aridis ac mortuis habentur. *Prodierunt ex nobis*, inquit S. Joannes ep. 1. c. 2. v. 19. *sed non erant ex nobis*, ii nempe, qui haeresin prius latentem in animo, divulgare ac publice profiteri caeperunt. Erant ergo de corpore Ecclesiae; secus ex ea prodire haud potuissent; sed non erant de anima et spiritu Ecclesiae; *Ex nobis Prodierunt*; *sed non erant ex nobis.* Conf. Jus. Eccl. pub. §. 384. pag. 786.

(*g*) Fagnanus in c. *ad abolendum*. 9. h. t. Reiffenstuel n. 262. eod. Sed re considerata ambigi vix potest, quin istae incurrantur ipso facto, ab excommunitatis ipso facto.

§. 128. Credentes, receptatores, defensores et fautores Hæreticorum subjacent excommunicationi latæ sententiæ, privantur sepultura ecclesiastica, c. 13. §. 5. et fiunt irregulares et inhabiles ad beneficia, et officia ecclesiastica, perinde ut hæretici, et utrorumque filii usque ad secundam generationem. c. 2. §. 2. in 6. Hoc vero c. 15. sic explicatur; ut in-

telligatur primus et secundus gradus per paternam lineam, per maternam vero primus gradus tantum; atque ut hæc pœna in filiis et nepotibus cesset, si eorum parentes emendatos fuisse constiterit. Cum autem hos filios et nepotes non crimen proprium, uti ponitur. ab Ordinibus et beneficiis repellat, sed crimen parentum, idque ob infamiam inde ortam; hinc cessante infamia circa errores in Germania toleratos, eæ Constitutiones non ubique in his provinciis observantur (*h*). Ceterum hæ pœnæ spirituales quoad effectus mere ecclesiasticos in Germania etiam Protestantes afficiunt; nam et hi ad avitam religionem reversi, absolutione ab hæresi indigent, ac manent etiam post conversionem irregulares, et inhabiles.

(*h*) Conf. Zech. de Hierarchia Eccl. §. 27. et ibi. citati.

§. 129. Imperatores Christiani contra Hæreticos varias et gravissimas ediderunt leges pœnales pro temporum varietate, et diversa indole, numero, et factione Hæreticorum. Fundamentum earum legum erat *primo* tuitio tranquillitatis publicæ, quam homines protervi ac turbulenti, pleni item dolo et astutia sæpe in periculum adduxerunt. *Secundo*, protectio SS. Religionis et Ecclesiæ, cui famulari, omnemque potestatem, quam a Deo acceperant, impendere honori sibi ducebant Principes. Hodie maxime attenditur ad cit. Constitutionem Friderici II. Imp. ex qua deducta est Auth. *Gazaros.* ad l. 19. C. de Hæret. et Manich. In ea Constitutione Imperator confirmat inprimis Canones ab Ecclesia editos pro immunitate Ecclesiastica et contra Hæreticos: *Cum dispositione divina favente nihil velit Ecclesia* (*quae*

nihil debet praeter bonum appetere), *quod Nobis eodem concursu*, *et eadem non placeat voluntate.* Dein §. 5. decernit: *Gazaros*, *Patarenos* - - *et omnes haereticos utriusque sexus*, *quocunque nomine censeantur*, *perpetua damnamus infamia*, *diffidamus*, *atque bannimus: praecipientes*, *ut bona talium confiscentur*, *nec ad eos ulterius revertantur*: *ita quod filii ad successiones eorum pervenire non possint*: *cum lege gravius sit aeternam*, *quam temporalem offendere majestatem.* Sequitur modus procedendi contra suspectos de hæresi, ut supra §. 125. ac deinceps. §. 6. in hunc modum præcipitur: *Statuimus etiam hoc edicto in perpetuum valituro*, *ut Potestates*, *Consules seu Rectores*, *quibuscunque fungantur officiis*, *pro defensione fidei praestent publice juramentum*, *quod de terris suae jurisdictioni subjectis universos haereticos ab Ecclesia denotatos*, *bona fide pro viribus exterminare studebunt.* Additur sanctio pœnalis, etiam contra dominum temporalem, qui requisitus et admonitus ab Ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica pravitate. Ib. §. 7. et auth. Si vero. ad l. 4. C. de Hæret. Sequitur in Constit. §. 8. et auth. *Credentes.* cit. l. 4. C. pœna contra credentes, receptatores, defensores et fautores Hæreticorum. Hæc Constitutio a Friderico II. Imp. edita est an. 1220. sub Papa Honorio III. Innocentius III. ejus Prædecessor c. 10. h. t. bona hæreticorum in ditione sua publicavit, idque ab aliis Principibus in suis terris fieri voluit. Adde c. 13. h. t. ex Concilio Lateran. IV. ac similia inveniens iis, quæ in Constitutione Friderici II. extant. His consentiunt aliæ temporales pœnæ contra hæreticos in Jure sacro, ceu amissio patriæ potestatis in liberos c. 2. §. ult. in 6.

carcer perpetuus vel temporaneus pro qualitate criminis et personæ. c. 15. §. 1. X. et c. 12. h. t. in 6.

§. 130. Causa hæresis in judiciis ecclesiasticis agitanda consistit *primo* in quæstione juris seu dogmatis, *utrum* data propositio, doctrina seu liber contradicat, an consentiat catholicæ veritati, tum si ea doctrina aut propositio seorsim in se spectatur, tum si referatur ad contextum, explicationem vel mentem auctoris, prout ea mens secundum communem intelligentiam, et verborum significationem in tota doctrinæ et explicationis serie expressa est. Ad has juris quæstiones refertur non sola doctrina de veritatibus theoreticis, sed etiam practicis, quæ circa honestatem morum versantur, neque solum judicium de aperta hæresi, sed etiam censura propositionum, quæ proximœ sunt hæresi, quæ temerariæ, scandalosæ, impiæ, piorum aurium offensivæ. *Secundo* in quæstione, *facti*, seu *personae*, quæ de hæresi aut prava doctrina in judicium vocatur. Siquis liber sub certo auctoris inscripti nomine damnatur ab Ecclesia sub eodem nomine, quin auctor vel persona vocetur in judicium, Ecclesia non curat, utrum is liber revera auctoris sit, quem præfert in fronte, an alterius, eaque in re falli potest. Si de sola persona agitur in judicio, appellatur quæstio *facti mere personalis*: si autem de orthodoxia vel heterodoxia propositionis relate ad contextum doctrinæ, vel ad mentem auctoris secundum communem intelligentiam et verborum significationem in libro expressam quæritur, nuncupatur quæstio *facti dogmatici*, eaque plus de dogmate, quam facto continet; uti exponi solet contra Jansenianos et

Quesnellianos; qui ad eludendas Ecclesiæ decisiones inter jus et factum inepte distingunt.

§. 131. Judex competens in quæstione dogmatis aut facti, dogmatici nondum decisa et definita, sed vere ancipiti, est Papa, et Ecclesia, id est, Episcopi orbis vel congregati in Synodo Oecumenica, vel dispersi per orbem cum Capite seu unitatis centro, morali unanimitate consentientes. Nam causa fidei respicit universam Ecclesiam, et judicem poscit, cui universi subsunt, et parere tenentur (*i*). Judex in quæstione facti seu personæ præter Papam et Concilium generale, si causa eo defertur, est quævis legitima Synodus particularis, Episcopus, Capitulum Sede vacante, habentes quasi Episcopalem jurisdictionem. Tenentur autem isti observare modum procedendi Inquisitoribus præscriptum c. 17. in 6. Judex Laicus potest, imo etiam tenetur pœnas infligere illis, qui ab ecclesiastica potestate damnati sunt, vel ejus curiæ traduntur. c. 18. h. t. in 6.

(*i*) Contra dogmaticas definitiones RR. Pontificum, atque ipsorum etiam generalium Conciliorum homines contumaces et vaferrimi hypocritæ tot excogitarunt exceptiones, ut nulla unquam sententia definitiva, nulla controversiarum decisio et errorum condemnatio satis clara, et firma, et immutabilis censeri possit, sed perpetuo dubitare vel potius in eodem erroris et pertinaciae luto haerere liceat. Papae nihil verae praerogativae prae alio quovis Episcopo in causa fidei et haeresis attribuunt, sed ad Concilium Oecumenicum, etiam post indubitatum consensum Ecclesiae dispersae provocare audent. Quibus dein artibus ipsorum generalium Conciliorum pronuntiata et decreta norint eludere, in Isagoge §. 109. usque ad finem capitis exposui. Addunt etiam, in paucis, *si opprimantur*, veritatem residere, etsi iis multitudo Episcoporum orbis cum Capite consentientium contradicat. Mox vero: injuste se opprimi contendunt, quae omnium haereticorum vox fuit: et pertinaciae latebra,

Cum judicio summi Pastoris, atque Episcoporum morali unanimitate consentientium jungi volunt consensum plebis, seu ut ajunt, vocem testimonii traditionis, aut certe consensum præsbyterorum secundi ordinis. Demum Ecclesiæ definitiones cujusque examini subjici posse asserunt; atque ad spiritum privatum delabuntur. His perpetuo addunt commendationem tolerantiæ, necessitatem caritatis, ac mansuetudinis, quæ judicare de aliis, et alios condemnare non sineret. In hunc quidem modum Sectarii postremorum temporum, Richeristæ, Jansenianі et Quesneliani, Murarii, Indifferentistæ, aliique generis istius, qui se Philosophos nominant, simplicitatem catholicæ prædicationis, rectæque fidei splendorem obfuscare conantur; quibus illuminati reformatores nostræ ætatis ignava fatuitate, aut perfida calliditate mirifice adstipulantur, faventque.

§. 132. *Accusatio* adversus Hæreticos omnibus concessa est; quod idem fit in crimine læsæ majestatis. Ac siquis hæresin spargit in alios, dubium non est, quin quivis teneatur ad denuntiandum vel accusandum, Rom. XVI. 17. uti siquis in republica rebus novis studet, proditionem molitur. Hæc accusatio potest institui 1. etiam adversus absentem c. 7. et 12. h. t. in 6. 2. Adversus eos, qui exemti sunt a jurisdictione Episcoporum. c. 9. in fin. h. t. Non tamen adversus Officiales et Nuntios Papæ et Apostolicæ Sedis, qui deferendi sunt ad Papam. Extrav. 3. h. t. inter comm. 3. Adversus defunctos non tantum ad effectum excommunicationis declarandæ, sed etiam ad pœnam publicationis bonorum c. 8. v. *in eo* in 6.

§. 133. Judex in causa hæresis procedere potest simpliciter, non observata forma ordinaria: potest admittere testes, alias etiam inhabiles, etiam eos, qui hæreticos antea ce-

larant. c. 8. §. *licet.* in 6. excommunicatos, participes, socios criminis c. 5. in 6. quibus casibus haud dubie Judicis diligentia acuitur, ut de veritate istiusmodi testimonii modis omnibus inquirat. Nomina testium, si in discrimen adducerentur, celari possunt; magna tamen adhibita cautione c. 11. §. 1. et c. ult. in 6. Tabellionis officio in hac causa fungi potest etiam sacerdotio initiatus, si alias idoneus sit c. 11. §. 1. in 6. Adversus sententiam definitivam regulariter negatur appellatio in causa hæresis c. 18. in 6. Judex tamen eandem post etiam, quam pronuntiavit, immutare potest pensatis rerum et personarum adjunctis, eamque moderari. c. 12. v. *Nec non.* in 6. De pluribus judicibus in eadem causa hæresis procedentibus conferatur c. 17. in 6. et Clem. 1. h. t.

§. 134. Pœnæ in hæreticos statutæ, etiam confiscationis bonorum ipso jure incurruntur c. 19. in 6. ubi additur: *Confiscationis tamen hujusmodi executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri non debet per Principes, aut alios Dominos temporales, - - antequam per Episcopum loci, vel aliam personam ecclesiasticam, quæ super hoc habeat potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata.* §. 127. Pœnitentibus tamen, et errorem abjurantibus venia conceditur, imposita pœnitentia. c. 9. X. et c. 15. in f. l. 4. §. 6. C. h. t. Imo ipsa Ecclesia pro pœnitentibus apud Principes intercedit, uti patet ex epistola Joannis P. II. ad Justinianum Imp. l. ult. C. de summa Trinitate. ibi: *Quia gremium suum nunquam redeuntibus claudit Ecclesia, obsecro Clementiam vestram, ut, si proprio deposito errore, et prava intentione depulsa, ad unitatem Ecclesiæ*

reverti voluerint, *in vestram communionem receptis*, *indignationis vestræ removeatis aculeos*, *et Nobis intercedentibus benigni animi gratiam condonetis.* Nunquam autem remittitur abjuratio hæresis, in quam pœnitens inciderat, et aliarum quoque generatim hæreresum, cum subjuncta professione catholicæ fidei. c. 9. h. t. c. 10. de purgatione canon. can. *Donatum.* 20. et seq. I. q. 7. Ea abjuratio fit in scriptis, aliquando in concilio, publice, si de publica hæresi agitur, aliquando etiam libello ad summum Pontificem misso. Pœna autem etiam pœnitenti non facile remittitur, si is in hæresin *relapsus* fuerat: c. 9. v. *illos quoque.* X. et c. 8. in 6. quo loco distincte explicatur, quis *relapsus* censeatur.

§. 135. Actum est de causa hæresis et Hæreticorum. Pro orthodoxis multa constituta sunt jura de vitandis hæreticis, eorumque consortio et hæresum periculis declinandis. 1. Jura quidem Summi Pontificis, Episcoporum, Principum temporalium pro conservanda integritate fidei, ejusque causa solicite, et graviter agenda, indicavi in Jure Eccles. c. VII. 2. Communicatio cum hæreticis in divinis et familiaritas istiusmodi, ex qua periculum perversionis imminet, ipso naturali jure hypothetico prohibita est cuivis. 3. Ecclesia justissime vetuit lectionem librorum hæreticalium. 4. Disputationes item laicorum publicas vel privatas de fide catholica. c. 2. §. 1. in 6. Codicis tit. 1. sic inscribitur: *De Summa Trinitate et fide catholica*, *et ut nemo de ea publice contendere audeat.* 4. Prohibuit item privata conventicula, et laicorum interpretationes SS. Scripturarum. c. 12. h. t. quod totum una

cum parte decisa legendum est. Eodem etiam referri debent Constitutiones Clementis XII. et Benedicti XIV. contra nonnullas societates, seu conventicula de *liberi Muratori* seu *des Francs Maçons*, vel aliter nuncupata (*k*). 5. Ad hunc etiam locum pertinet præceptum *naturale* fidei de quo agitur in Theologia morali, et *ecclesiasticum* de professione fidei certis temporibus præscripta; de quo actum et L. I. tit. 1. de Summa Trinit. 6. Huc denique referenda est famosa *Tolerantia* tot scriptis, vocibusque jactata hoc ævo. Opus non est in tantis libelli angustiis de ea disserere, posteaquam experientia palam fecit omnibus, quantam ea catholicæ religioni et publicæ tranquillitati intulerit perniciem; quando ea nempe ultra leges publicas, earumque limites fuerat axtensa. Attuli præcipuas de tolerantia animadversiones in Jur. Eccl. publico C. IX.

(*k*) Earum Constitutionum accurata defensio germanico idiomate prodiit an. 1783. sic inscripta: Vertheidigung zwoer papstlichen Bullen wider den Freymaurer M. ***

§. 136. SCHISMA est separatio a corpore Ecclesiæ orta ex superbia membrorum, auctoritati ejusdem submittere se recusantium in articulis ad unitatem conservandam necessariis. Ejusmodi articuli sunt unitas fidei, participatio eorundem Sacramentorum, et submissio animi, qua inferiores obedire debent superioribus sub uno Capite visibili, Vicario Christi. Fit igitur schisma 1. per formalem hæresin: 2. per spiritum superbiæ et contumaciæ sine hæresi, quod rarius contingit; quia schismatici cito rationes excogitant, cur juste ab Ecclesia recessisse videantur; sicque errores proferunt; quoniam nulla ab Ecclesia recedendi

justa ratio esse potest. can. *Inter hæresin*. 26. XXIV. q. 3.

§. 137. Casus schismatis sunt hi. I. Siquis aperte et a capite Ecclesiæ, et a membris ei unitis se disjungit; quod faciunt Protestantes. II. Siquis a capite Ecclesiæ se discindat, quocum ea tanquam corpus cohæret, etsi ab hoc corpore non se aperte segreget. Id maxime fit usurpando Papatum, vel pseudopapam instituendo contra legitimum, certumque Papam (*l*). III. Siquis a legitimo Episcopo, vel Ecclesiæ membris cum visibili capite conjunctis et cum eo communicantibus se segregat, etsi non aperte ab ipso capite divellatur; uti si viventi Episcopo, et in communione Apostolicæ Sedis constituto alius Pseudo-Episcopus superordinatur. Id eleganter explicat S. Cyprianus can. *Novatianus*. 6. et can. 7. ac 9. VII. q. 1. (*m*). Ab hoc casu multum differt is, quo plures Episcopi de eadem Sede contendunt; ac tum judicium Superioris exspectandum est. In casu plurium Pontificum Romanorum, quanto prudenter ambigitur, cujus electio legitima sit, quilibet fidelis sub obedientia sui Episcopi studet esse membrum Ecclesiæ, et veneratur caput ejus Christum, ut alias Pontifice mortuo, donec Ecclesia determinarit caput certum visibile. Vid. Suraez de Schismate disp. 12. sect. 1.

(*l*) In Numero Pseudo-Pontificum, qui recensentur in Apparatu V. C. Zaccariæ, primus fuit Novatianus. S. Cornelio se opponens. can.5. et 6. VII. q.1. Qui Episcopo ab Apostolica Sede reprobato, et schismatico adhaerent, ab ipso Ecclesiae capite et unitatis centro se dividunt: quod fit a Graecis, qui sub Patriarcha Constantinopolitano in Turcarum imperio degunt, item ab Ultrajectensibus, multisque Gallis hoc aevo.

(*m*) Id vocant schisma particulare; prioribus casibus censetur universale. Occasione S. Ignatii Patriarchae CLni

a sua Sede injuste dejecti in Concilio generali VIII. seu CLno IV. an.869. et 870. can. 10. sic decretum fuit: *Juste et conguenter hæc sancta universalis Synodus definivit et statuit; quod nullus laicorum vel monachorum aut aliquis ex catalogo Clericorum ante diligentem examinationem et synodicam sententiam a communione se separet proprii patriarchæ, licet criminalem aliquam causam esse, se nosse prætendat; sed neque recuset nomen ipsius referre inter divina mysteria vel officia. Similiter autem Episcopos et presbyteros, qui in exterioribus civitatibus et regionibus sunt, erga proprios Metropolitas affectare* (affectos esse) *mandamus.* Siquis a suo Praelato injuste se gravari putat, non ob id schisma facere potest, sed parata habet juris remedia. can. *Clericus.* 30. *XI. q.* 3.

§. 138. *Propositio schismatica* dicitur, qua fideles ab obedientia Summo Pontifici, aliisque Prælatis ecclesiasticis debita abducuntur; uti siquis diceret: Pseudo Episcopi Galliæ a plebe electi, legitimi sunt, et priores recte exauctorati: imperium Summi Pontificis, et generalium conciliorum est tyrannicum; eoquod asssensum internum definitionibus dogmaticis præstandum exigant; Papæ subtrahi potest obedientia, nisi concedat, quod petitur; a Bulla *Unigenitus* licitum est appellare ad futurum Concilium; quæ ipsa propositio ab Episcopis Galiæ tanquam *schismatica* an. 1718. declarata fuit. Propositio *schismati favens* est, qua schismatici uti possunt ad excusandam, vel propugnandam suam inobedientiam; e. g. prætensa jura Papæ promanant ex spuriis Decretalibus Isidori. Istiusmodi propositiones schismaticæ et schismati faventes magno numero, et pari temeritate circumstrepunt hac ætate, et vulgantur libris.

§. 139. Schisma crimen est lethale et valde atrox, quod inconsutilem Christi tunicam scin-

dit, et Ecclesiæ unitatem abrumpit. conf. can. 9. VII. q. 1. et can. 18. 19. 20. XXIV. q. 1. (*n*). Schismati in Ecclesiæ analogum est crimen rebellionis, perduellionis, ac læsæ majestatis in civitate. Illud committitur a baptizatis tantum: hoc ab iis, qui civili nexu Imperanti adstricti sunt. Similiter uti se habet propositio schismatica relate ad Prælatos Ecclesiæ: ita propositio *seditiosa* se habet relate ad Principes, eorumque officiales. Istiusmodi propositio seditiosa est hæc: Majestas *realis* in statu etiam Monarchico vel Aristocratico est penes populum: penes Principem aut Optimates sola residet majestas *personalis*. Si Cardinales contra legitimum Papam conspirant, præter crimen schismatis committunt crimen rebellionis. Exemplum extat c. un. h. t. in 6.

(*n*) Vani sunt prætextus, quibus Schismatici suam inobedientiam purgare conantur. Si enim abusus et scandala objiciunt Ecclesiæ catholicae, iis respondit S. Augustinus can. *Quisquis*. 38. XXIV. q. 1. Eodem pertinet damnata propositio Wiclesi n. 15. *Nullus est dominus civilis, nullus est Prælatus, nullus est Episcopus, dum est in peccato mortali.* Vide, quae adnotavi in Jur. Eccl. publ. c. 8. de unitate caritatis, et communionis, ac inprimis pag. 781. contra Novationum schismaticum. Si dicant cum ultrajectinis; non se recessisse ab Ecclesia, sed invitos exturbari a Papa, respondi ibid ex Ballerinio pag. 778. et 779.

§. 140. Pœnæ schismaticorum sunt I. excommunicatio, quæ quidem pro foro interno incurri videtur ipso facto ob necessariam unitatem caritatis et communionis inter fideles in Ecclesia constitutos. In foro autem externo, si schisma hæresin continet, locum habent pœnæ hæreticorum: quando autem schismatici quoad dog-

mata fidei consentiunt cum Ecclesia Romana, perdurante contumacia demum proceditur ad excommunicationem. can. *De Liguribus*. 43. XXIII. q. 5. II. Etsi ordinatio facta ab Episcopo schismatico valide consecrato, valida sit (*o*), tamen sic ordinatus suspensus est. c. 1. et 2. De schismaticis. III. Collationes autem beneficiorum, absolutiones, et omnes jurisdictionis actus, qui fiunt a schismaticis, nullius sunt roboris. cit. c. 1. IV. In Concilio Laodiceno circa an. 364. dicitur: *Non oportet cum hæreticis vel schismaticis orare*; quod per se patet. Can. *Quod autem*. 2. IV. q. 1. hæretici vel schismatici non admittuntur ad accusandum.

(*o*) Quando c. 1. h. t. ordinationes a schismaticis factae dicuntur irritae, id refertur ad executionem offici eo tempore fere conjunctam cum ordinationibus. Confectio Sacramenti pendet a materia, forma et intentione ministri; qui si valide ordinatus est, valide ordinat. Extant in historia primorum temporum complura exempla ordinationum, quae ab haereticis vel schismaticis factae erant; ac saepius per indulgentiam concessum legitur, ut sic ordinati, vel ipsi etiam ordinantes post sinceram reversionem in Clero, ordine ac dignitate permaneant. Conf. Berti Teol. disciplin. l. 36. c. 14. Hoc argumentum in primis luculenter tractavit S. Augustinus, qui l. 2. adversus Parmenianum comparat baptismum in haeresi vel ab haereticis datum cum sacra ordinatione similiter collata; et c. 13. ita disserit: *Utrumque Sacramentum est, et a quadam consecratione utrumque homini datur; illud, cum baptizatur, istud, cum ordinatur; ideoque utrumque non licet in Ecclesia catholica reiterare. -- Et cum hoc expedire videatur, ut Præpositi eorum* (Donatistarum) *venientes ad Ecclesiæ catholicæ societatem, honores suos non administrent, non eis tamen ordinationis sacramenta detrahuntur. -- Ideoque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipso sacramento fiat injuria.* Formula quædam juramenti a schismate rudeuntium, idque ejurantium: extat can. *Quoties*. 9. I. q. 7.

§. 141. *Apostasia* latine denotat desertionem, ac transfugium, uti contingit, siquis miles a signis, ad quæ sacramento se adstrinxit, aufugit. In jure nostro triplex indicatur apostasia, nempe *perfidiæ*, seu a tota fide: *inobedientiæ*, seu ab ordine regulari, et *irregularitatis*, seu a statu clericali. Gravissima est apostasia a tota fide, siquis deficit a fide christiana, transeundo ad Judaismum, Gentilismum, vel Atheismum, seu religionem nullam. Latiore sensu inter apostatas censebantur etiam catechumeni, qui deserta catechesi ad idola revertebantur, uti patet ex l. 2. Cod. Theod. de Apostatis. Pejor erat baptizatorum defectio ad Ethnicos vel sponte suscepta, vel pœnarum vi ac metu extorta; in quo numero erant *Lapsi*. In his alii *thurificati* alii *sacrificati*, alii *libellatici*. Postremis temporibus apostasiæ reos se faciebant, qui fidem christianam tenentes corde, externis signis vestium, nominum etc. superstitionem Mahometis simulabant; contra quos constitutionem edidit Benedictus XIV., quæ incipit: *Inter omnigenas*. Tom. I. Bullar. n. 89. Ad Judaismum fit defectio vel abjecta penitus christiana religione, vel adjuncta ad eam superstitione Judaica, seu ritibus legis, posteaquam mortifera facta est; qui dicuntur *Judaizantes*. In Apostatas constitutæ sunt pœnæ hæreticorum, aliæque, aliquando etiam ultimi supplicii, uti patet ex tot tit. Cod. de Apostatis. Judæi ad superstitionem revertentes subjacent pœnis hæreticorum. c. 13. de hæret. in 6. Similiter proceditur contra eorum fautores, receptatores, defensores.

§. 142. Clerici in minoribus constituti, qui relicto Ordine et habitu vitæ clericalis institutum deserunt; atque etiam nuptias contrahunt,

non censentur Apostatæ, saltem si beneficium non habent. Constituti in sacris, si habitum dimittunt et tonsuram, compelluntur censuris ad eum resumendum. c. 3. de Apostat. Si ad hoc induci nequeunt, incarcerantur tam severe, ut non *nisi vita sibi misera* reservetur. c. 5. eod. Amittunt privilegium fori et Canonis, saltem si post trinam Episcopi admonitionem non se emendaverint. Lib. II. Decret. §. 62. n. IV. Dicuntur iidem fieri infames can. 23. II. q. 7. et can. 2. III. q. 4. Sed uterque canon spurius est; ex infamia autem per se sequitur irregularitas. Illud certum est: si Clericus in sacris ordinibus constitutus, et beneficium Ecclesiasticum possidens matrimonium contrahere attentat, præsumitur deserere fidem catholicam, perdit beneficium, dignitatem, reditus, excommunicatur ipso facto Clem. Unic. de consanguinit. et fit irregularis ob bigamiam similitudinariam. Lib. I. Decretal. de bigamis non ordinand. §. 471.

§. 143. De apostatis ab Ordine religioso, qui eum post vota religiosa deserunt, multæ extant singulares Ordinum variorum constitutiones, quibus iidem subjiciuntur. Dein jure communi dispici oportet, utrum regulare institutum penitus abjiciant, et discedant animo non revertendi; an redire cogitent: atque hoc posteriore casu utrum dimisso vel retento habitu alibi morentur, aut vagentur. Interest etiam, utrum veri apostatæ sint, an certis tantum casibus in jure expressis apostatarum pœnis subjaceant. De his agit Concil. Trid. Sess. XXV. c. 4. et 19. de Regul. Adde l. 3. Decret §. ult. in fin. C. ult. h. t. deciditur: *Monachus in apostasia aliquem sacrum Ordinem recipiens, quantumlibet suo fuerit reconciliatus abbati, et receperit pœ-*

nitentiam, absque dispensatione Rom. Pontificis ministrare non poterit in Ordine sic suscepto. Mentionem meretur decretum synodale Diœceseos Augustanæ p. 3. c. 6. n. 3. ibi: *Apostatas, et quoruncunque ordinum religiosorum desertores in Episcopatu nostro ad omnia beneficia tam simplicia, quam curata inhabiles decernimus et declaramus.* Alia huc pertinentia habentur ibidem p. 3. c. 20. de personis regularibus.

§. 144. Apostatis in Rubrica tituli 9. adnectuntur *Reiterantes Baptisma.* Hos SS. Canones irregularitate, depositione a clericatu, aliisque pœnis gravissimis exterminatos volunt (*p*). Extat contra eosdem tit. Cod. *ne sanctum Baptisma iteretur.* Leges imperii tam rebaptizantes et eorum ministros, quam rebaptizatos pœna ignis vel gladii afficiendos decernunt.

(*p*) C. 1. de apostatis, et reit bapt. can. 65. dist. 50. et can. 17. dist. 4. de conf. Unde colligitur, irregularem esse tam rebaptizantem, quam eum, qui rebaptizari se passus est.

§. 145. Jura fidelium atque insontium relate ad apostatas sunt hæc potissimum. I. Nequis cujuscunque generis Apostasiæ consilium, opem, favorem præstet, sed potius eam impediat modis omnibus, et desertorem reducere ad statum suum atque officium conetur. Exemplum habetur 1. circa milites desertores, quorum fugæ perfidiæque prœstare operam, gravissimum piaculum est. 2. Accomodari ad propositum potest id, quod extat Exod. XXIII. 4. et Deutr. XXII. 1. ibi: *Non videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, et præteribis; sed reduces fratri tuo.* II. Sedes Apostolica certis quibusdam temporibus e.

g. Jubilæi specialiter monet, et invitat religiosos Apostatas ad reditum, dato temporis spatio, ut resipiscant, eosque ad se ultro venientes recipit, pœnasque temperat, quibus in illos jure animadverti poterat (*q*). III. Episcopi non tolerant Regulares vagos extra conventus suos huc illuc errantes; et siquem sine mandato superioris in scriptis dato oberrare repererint, eum tanquam desertorem sui puniunt instituti. Concil. Trid Sess. XXV. c. 4. de Regular. IV. Superiores regulares tenentur perquirere apostatas et fugitivos, et dare operam diligentem, ut redeant ad bonam frugem, et crimen per canonicas pœnas expient. c. ult. de Regul. Prælatus regularis præ oculis habere debet parabolam de ove perdita. Matth. XVIII. Luc. XV. V. Doctores sive Magistri, qui Religiosos habitu suo dimisso leges vel Physicam audientes scienter docere, aut in scholis suis præsumserint retinere, excommunicationis eo ipso sunt sententia innodati c. 2. Ne clerici vel monachi. in 6.

(*q*) Epitomen constitutionum Apostolicarum de Apostatis, vagantibus et ejectis exhibet Guerra Tom. IV. p. 6. sub titulo: *Quomodo gerere se debeant Prælati circa Apostatas, vagantes, et ejectos.*

TITULUS X.

DE HIS, QUI FILIOS OCCIDERUNT.

TITULUS XI.

DE INFANTIBUS, ET LANGUIDIS EXPOSITIS.

TITULUS XII.

DE HOMICIDIO VOLUNTARIO, VEL CASUALI.

TITULUS XIII.

DE TORNEAMENTIS.

TITULUS XIV.

DE CLERICIS PUGNANTIBUS IN DUELLO.

TITULUS XV.

DE SAGITTARIIS.

ARGUMENTUM.

I. Homicidium justum. §. 146. *II. Injustum simplex.* §. 155. *III. Qualificatum, ejusque variæ species.* §. 159. *IV. Torneamenta et Duellum.* §. 171. *V. Irregularitas ex defectu lenitatis.* §. 180. *VI. Ex homicidio doloso, et culposo,* §. 185.

§. 146. A delictis contra fidem, per quæ radix vitæ spiritualis abscinditur, fit progressio ad delicta, per quæ vita corporalis tollitur, aut hominis membra impetuntur. *Homicidium* est

factum, quo admitur vita homini. In hac notione inest vita hominis, et factum, quo vita admitur. Fit ergo homicidium in agonizantem, furiosum, fœtum vivum in utero, in se ipsum. Dein factum vel est physicum, vel moraliter imputabile, et comprehendit etiam non factum, ceu privationem alimentorum: *Si non pavisti*, inquit S. Ambrosius, *occidisti*; omissionem defensionis Reo debitæ etc. Facta moralia sunt consilium, mandatum, auxilium, non tamen sola ratihabitio post factum superveniens in causa criminali, et ad effectum pœnæ ordinariæ (*a*).

(*a*) Huc ergo pertinet Doctrina generalis de imputatione actuum ab aliis physice gestorum. conf. Jus Nat. priv. C. VII. Eleganter disserit S. Augustinus in Psal. 63, de Pilato, ut Judæis Christum necantibus: *Ille dixit in eum sententiam, et jussit eum crucifigi, et quasi ipse occidit. Et vos, o Judæi, occidistis. Unde occidistis? Gladio linguæ. Acuistis enim linguas vestras. Et quando percussistis, nisi quando clamastis: Crucifige, crucifige?*

§. 147. Homicidii divisiones petuntur I. *a causa*, a qua dicitur *justum*, seu *necessarium*, ceu in bello justo, ex sententia judicii criminalis, ob defensionem privatam cum moderamine inculpatæ tutelæ; aliud contra *injustum*, seu contra jus factum; idque II. est *dolosum culposum casuale*, quod etsi pœnis non subjaceat, tamen contra jus fit. III. Ex *persona occisa* nominatur parricidium quo etiam pertinet infanticidium, tyrannicidium, conjugicidium, autochiria. IV. Ob modum, quo vita adimitur, species homicidii sunt latrocinium, assassinium, veneficium, homicidium proditorium. V. Ex persona occisi, vel ex modo occisionis, homicidium dolosum aut nomen generis retinet, et

simplex dicitur, aut *qualificatum*, quod gravius censetur (*b*)

(*b*) Ex his solis satis jam intelligitur, actionem de homicidio pertinere *primo* ad Jus naturale, idque privatum ratione justae defensionis; ad sociale particulare, dum quaeritur de jure patris in filios: heri in servos: ad jus naturale publicum de jure gladii majestatico in facinorosos, itemque de jure aggratiandi: ad jus gentium de jure belli. *Secundo* ad Jus civile maxima ex parte ob leges et poenas contra homicidas. *Tertio* ad disciplinas sacras, et maxime ad Jus Ecclesiasticum; etsi enim clerici causas sanguinis perhorrescant, easque relinquant doctoribus jus civilis; tamen de justitia et injustitia homicidii, de poenis in homicidas, maxime clericos, de irregularitate ex homicidio doloso aut ex solo defectu lenitatis, multa decisa sunt per Canones: qui praeterea praecavent temerariis periculis et occasionibus homicidiorum; quales afferunt nonnulla pugilum torneamenta, duella, exercita artis sagittariæ et ballisticæ, agitationes taurorum, expositio infantum. Quovis autem jure ad hunc de homicidio titulum aliae pertinent humani corporis violationes, per quas salva vita corporis homini malum quodcunque infertur. Ejusmodi sunt vulneratio, debilitatio, mutilatio, sola doloris aut molestiae illatio per verbera, contusionem, injustam incarcerationem.

§. 148. Spectata causa homicidium dicitur *justum*, aut *necessarium*: I. Quod fit auctoritate publica e. g. in bello justo, tam offensivo, quam defensivo: vel in judicio criminali, quo scelerati legitime addicuntur morti. II. Quod fit a privato, pro *defensione vitæ propriæ vel alienæ*, servato tamen modaramine inculpatæ tutelæ. c. 18. de homicidio ibi: *Quamvis vim vi repellere omnes leges, et omnia jura permittant; tamen id fieri debet cum moderamine iuculpatæ tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam* (*c*). Ad moderamen igi-

tur inculpatæ tutelæ, requiritur 1. *injuria*, seu injusta offensio intentata; neque enim in periculo constitutus primum exspectare ictum cogitur. 2. Ut propulsatio in injuriæ, non vindicta censeatur, *punctum temporis*, quo defensio fit in continenti, et *modus defensionis* observari debet, ne plus contra adversarium agatur, quam ad propulsandam injuriam necessarium est. Quia tamen incumbente periculo, facta aggressione, ipsaque natura vehementer ad defensionem vitæque conservationem stimulante deliberationi locus non est, fit, ut in foro externo mitius plectatur is, qui quidem intra *terminos defensionis*, non tamen intra *terminos moderatæ defensionis* constitit, modo is in periculo vitæ aut membrorum etc. reipsa versatus sit.

(c) Adde c. 6. de sentent. excomm. in 6. ibi: *Cum liceat cuilibet suo vicino vel proximo pro repellenda ipsius injuria suum impertiri auxilium; imo si potest et negligit, videatur injuriantem fovere, ac esse particeps ejus culpæ.* Conf. Jus Nat. priv. §. 100. ac seq. ubi has posui theses: Defensio cruenta contra iniquum aggressorem generatim concessa est hominibus, non praecepta: fieri potest, ut ob singularia adjuncta sit praecepta, et sub obligationem cadat: denique si boni publici et communis ratio usui ejusdem juris adversetur, jus instucin actu secundo impediri vel suspendi: aut cessare potest, ut illicita ac prohibita sit cruenta defensio. Adde Zech h. t. §. 326. ubi implexam de tyrannicidio quaestionem distinguit.

§. 149. III. Justa homicidii causa est non solum, cum de vita conservanda agitur, sed etiam, cum integritas membrorum, libertas seu immunitas a statu servili, et pudicitia periclitantur; eaque bona, quæ ipsa vita non multo inferiora censentur, sine occisione invasoris conservari non possunt.

§. 150. IV. Conservatio bonorum fortunæ, utrum fieri per raptoris aut furis necem possit, disputant Doctores catholici. Prænoscendæ Theses damnatæ ab Innocentio XI. *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam, ad quæ jus inchoatum, habemus, et quae nos possessuros speramus. Licitum est tam heredi, quam legatario contra injuste impedientem, ne vel hereditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere; sicut et jus habenti in cathedram, vel præbendam contra eorum possessionem injuste impedientem.* Ex his contraria veritas elicitur. Enimvero cum homines cupiditate, spe ac metu occœcati nunc hos, nunc illos obstare sibi ac fortunæ suæ opinentur; quanta cœdium ac perturbationum fieret copia, si in vitam adversantium suo judicio grassari possent. His remotis certum est *primo*, locum habere cruentam defensionem, quando jactura bonorum in extremam necessitatem redigeret spoliatos; uti siquis navigantibus alimenta rapere aggrediatur. *Secundo.* Invadenti res meas jure ferrum, et arma opponam cum minis, ut desistat; ac si is pariter arma exerat, non jam rerum, sed personæ, vitæque et membrorum aggressor jure creditur. Ac quotiescunque defensio ac recuperatio bonorum cum vitæ ac membrorum discrimine conjuncta est, non dubitant, esse justam occisionem. Unde furem diurnum, qui se telo defenderit, et nocturnum quemcumque juste interfici posse ajunt, eoquod ignoretur, quo animo, aut quibus armis instructus venerit. Exod. XXII. 2. 3. c. 3. de homicid. l. 4. §. 1. D. ad leg. Aquiliam. Sed ex his non deciditur casus anceps, de quo maxime quæritur: Si bonorum rapinæ nullum vi-

tæ periculum adjunctum est, jactura tamen sit ejusmodi, quæ non in extremam quidem, sed gravem necessitatem conjiciat spoliatum, ut ex honesto vitæ genere ad mendicitatem decideret, nec aliter conservare rem suam, aut in continenti recuperare possit, nisi occidendo raptorem; eritne justa occisio? Opinor, justam fore. Suspenduntur enim fures auctoritate publica, non quod vitam hominibus, sed quod bona abstulerint. Pleraque bella geri constat, non quod aliis vita, sed bona eripiantur; ac ridiculus haberetur hostis, qui, ne telis peteretur, protestari vellet, quod ad res duntaxat rapiendas venerit, uti animadvertit Pufendorfius de J. N. et G. l. 2. c. 5. (*d*).

(*d*) Opponunt 1. caritatem et Evangelii verba: Dimitte tunicam et pallium. R. De consilio et perfectionis studio non agitur hoc loco, sed de jure; nec quid melius sit, sed quid bonum et justum, quæritur. Caritas indigentiæ proximi subvenire nos jubet: indulgere malitiæ alienae non jubet. Opponunt. 2. Nulla est inter vitam raptoris, et bona fortunæ proportio. R. Si nulla est omnino proportio eo sensu, quo nulla inter opera naturæ et gratiam supernaturalem, nulla inter pretium temporale, ac rem spiritualem proportio intelligi potest: tum vero quanta quanta sit bonorum rapina, nulla unquam efficietur proportio, eruntque aeque bella pleraque gentium, ac supplicia furum prohibita; cum nulla unquam inter res temporales, et vitam hominis cogitari possit proportio. Conf. Gonzalez in c. 3. de homicidio. n. 11.

§. 151. V. Justa homicidii causa non est evitatio calumniæ, aut iniquæ sententiæ. Patet ex thesibus ab Alexandro VII. damnatis: Prop. 17. *Est licitum Religioso vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit; uti suppetere non videtur, si calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso,*

vel ejus Religioni publice et coram gravissimis viris prædicta impingere, nisi occidatur. Prop. 18. *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si aliâ via non potest innocens damnum evitare.* Justissima est istiusmodi thesium damnatio. Defensio enim fieri debet in continenti, seu ipso aggressionis puncto, ut moderamen habeat inculpatæ tutelæ. §. 148. Dein notio defensionis cruentæ in eo sita est, ut sit actus, sine quo præsens periculum evitari non potest. At vero evitandæ vel reparandæ calumniæ aut inique sententiæ multa alia suppetunt juris remedia. Quæ si effectum fortassis non habitura sint, quod incertum est; id humanæ conditioni tribuendum est, quæ istiusmodi calamitatibus et infortuniis per se subjacet mortali hoc, statu, haud secus, ac si corpus, domus, horreum de cælo tangeretur.

§. 152. VI. Nec justa homicidii causa est defensio vel reparatio honoris per injuriam verbalem læsi. Unde ab Innocentio XI. damnata est propos. 30. *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit; idem quoque dicendum, siquis impingat alapam, vel fuste percutiat, et post impactam alapam vel ictum fustis, fugiat.* Posteriore hoc casu manifesta vindicta, non defensio exercetur. Plura addam infra, cum de duello agendum erit. Nec VII. justa homicidii privati causa est adulterium. Unde ab Alexandro VII. damnata est hæc propositio n. 19. *Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam.* Aperta enim hoc casu emicat vindicta, non defensio. Per leges Romanas pater

filiam nuptam; quam in potestate tenebat, deprehensam in adulterio impune occidere poterat: maritus item adulterum, vilioris conditionis, uti explicat Heineccius in Dig. ad l. Juliam de adulteriis.

§. 153. VIII. Nulla est unquam causa justa semet ipsum directe occidendi, non calamitas præsentis vitæ, non servitus, infamia, egestas, non conscientia sceleris, non dolor corporis, animive præsens, aut imminens: Conf. Jus Nat. priv. §. 83. pag. 179. Adde can. *Non est nostrum.* 11. XXIII. q. 5. ubi S. Hieronymus, cum dixisset: Non est nostrum, mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter accipere; exceptionem videtur addere: *Absque eo, ubi castitas periclitatur.* Quid ergo? Justane erit autochiriæ causa, amittendæ pudicitiæ periculum? Non id affirmat S. Hieronymus, sed in eam disceptationem, quam cum Augustino agitarat, non se ingerit. Retce autem s. Augustinus vim corpori illatam nihil nocere docuit, si mens casta sit, adeoque nec illud periculum excusare sui ipsius occisionem. can. 3. 4. 5. XXXII. q. 5.

§. 154. IX. Uti nulla est suimet occidendi justa causa; sic neque levi ex causa, aut vana, ostentandæ fortitudinis gratia, aut ex superstitiosa, uti fiebat in vulgaribus purgationibus, objicere mortis periculo se, aliosve aliquis jure potest. Hinc prohibita Torneamenta, aliaque id genus.

§. 155. Actum est de causa homicidii, a qua justum seu necessarium, et injustum nuncupatur. Injustum triplicis est generis, dolosum culposum, casuale. *Dolus* denotat 1. animum occidendi, vel 2. animum saltem nocendi, conjunctum tamen cum facto illicito et spontaneo,

ex quo cædes hominis necessario sequitur. Priore casu dicitur animus occidendi *directus*, posteriore *indirectus*; unde homicidium dolosum directe vel indirecte voluntarium nuncupatur. Siquis ex duobus connexis vult unum, quo cum alterum esse conjunctum nescire non potuit, censetur etiam velle hoc alterum; modo, quod directe intendit, sit factum illicitum c. g. vulneratio, et percussio facta instrumentis ad occidendum aptis; qualia sunt etiam lapides, et fustes. l. 41. D. de V. S. Numer. XXXV. 17. 18. Atque hujusmodi factum illicitum, quo quis alteri saltem nocere vult, Canones maxime intelligunt, quando illud spectari jubent, utrum quis operam dederit *rei illicitæ*. Committitur autem homicidium dolosum non tantum physice, sed etiam moraliter mandando, consulendo, consentiendo, adjuvando.

§. 156. Homicidium *culposum* committitur, quod contra jus fit, non tamen ex animo occidendi vel nocendi, sed ex actu cum imprudentia, negligentia, imperitia gesto, ex quo mors necessario sequitur; uti siquis regulas ex tecto projicit nullo proposito signo: siquis non satis custodiat bestiam lædere solitam, ex cujus dein feritate homo perit: siquis dat operam rei illicitæ, quæ tamen non ob periculum homicidii, sed alia ex causa prohibita est; uti si Clericus in venatione prohibita occidat hominem, putans esse feram; aut siquis in re licita quidem versetur, illicito tamen modo, tempore, vel loco. Exempla extant c. 7. 8. 9. 12. de homicid.

§. 157. *Casuale* homicidium contingit ex facto, in quo nec dolus, nec culpa, seu omissio

diligentiæ ad id præcavendum moraliter, seu ex communi hominum opinione et modo agendi requisitæ intervenit. Exempla afferuntur c. 13. 14. 15. 16. 22. 23. et fin. de homicid.

§. 158. Homicidium dolosum *simplex* per leges civiles afficitur pœna gladii sine discrimine personarum, quæ homicidii dolosi reæ sunt. Pœna homicidii culposi est arbitraria, pro vario culpæ gradu decernenda. Jure Canonico ex homicidio doloso et culposo decernitur perpetua irregularitas: dein excommunicatio in homicidas laicos: *nisi pœnitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint.* can. *Itaque censemus.* 20. XXIV. q. 3. Sed in homicidas laicos hodie Ecclesiastica potestas raro exeritur, nisi forte occisus sit Clericus. At contra dolosum homicidam Clericum præter irregularitatem statuta est 1. *inhabilitas ad beneficia* obtinenda. Concil. Trid. Sess. XIV. c. 7. de ref. 2. *Detrusio in Monasterium* can. *Si Episcopus* 7. dist. 50. c. 6. §. fin. de homicid. 3. *Depositio* cit. can. 7. dist. 50. can. *Presbyter*, 12. dist. 81. denique 4. *Si depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari debet: deinde contumacia crescente anathematis mucrone feriri: postmodum vero si in profundum malorum veniens contemserit, cum Ecclesia non habeat ultra, quid faciat, ne possit esse ultra perditio plurimorum, per secularem comprimendus est potestatem.* c. 10. de Judiciis (*e*).

(*e*) Duo sunt casus ancipites. 1. Utrum dolosum, an culposum homicidium censeri debeat, siquis volens occidere Titium, per errorem occidit Cajum, quem putat esse Titium. Praxis fere decernit paenam ordinariam, non obstante errore. 2. Quid decidi debeat, si homicidium *in turba* commissum est, et quidem aut *prævia*

conspiratione, aut absque ea pluribus *subito* concurrentibus ad rixam. De irregularitate pro hoc casu dicam infra. Reliqua ad Doctores juris civilis pertinent. De Gravitate hujus delicti disserere opus non est. Ratio tamen legis divinae expendit debet a studioso juris sacri. „Quicunque effuderit humanum sanguinum, fundetur sanguis illius: *ad imaginem quippe Dei factus est homo.*„ Genes. IX. 6. In hunc locum graviter disserit S. Chrysostomus hom. 27. in Genes. et S. Ambrosius de Noe et Arca c. 26.

§. 159. Postquam de homicidio generatim, ac de simplici dictum est, proceditur ad *qualificatum*. Tale est I. *Parricidium*, quod sensu juris Romani *lato* qualecunque denotat homicidium: sensu *stricto*, magisque recepto cædem personarum, quæ sanguine, adfinitate, singulari affectione, aut beneficio inæstimabili conjunctæ sunt: sensu *strictissimo* parricidium *proprium* fit inter ascendentes, nulla habita ratione sexus, gradus, ætatis occisi, illegitimæ nativitatis. Jure Romano in parricidium decreta erat pœna culei. Hodie decernitur aut suffocatio in aqua, aut pœna gladii exasperata. Jure canonico mulier soluta, quæ filium suum dolose occidit, detruditur in monasterium, *in quo peccata sua perpetua pœnitentia deploret*. c. 1. De his, qui filios occid. Si repugnante carnis fragilitate ad hoc induci non potest, peracta pœnitentia licentiam nubendi obtinet; *quia tutius nobis videtur*, ut inquit Pontifex cit. c. 1. *ut in Domino nubat uni soli, quam inhoneste multos admittat.* Si mulier, quæ propriam prolem occidit, virum habet, propterea non separatur a viro, sed alterius generis pœnitentiæ subjicitur. c. 2. eod.

§. 160. *Infanticidium* est species parricidii, quod ab ascendentibus in descendentes recens natos

vel in utero latentes committitur, sine discrimine utrum legitime, vel illegitime nati, conceptive sint. Si mater est scortum publicum, et pater incertus, pœna infanticidii in eum cessat; cum non satis constet, interfectorem fuisse patrem infantis occisi. Fit sæpissime, ut matres fornicationis commissæ scelus gravissimo infanticidii crimine aggravent. Hinc in quibusdam locis femina soluta ex crimine gravida, si partum edit clam, nulla obstetrice aut alia femina præsente, præsumitur infantem occidisse, si hic reperiatur mortuus, ipsaque sine ulteriore probatione capite plectitur (*f*).

(*f*) Codex Criminal. Bavariae p. 1. c. 3. §. 21.

§. 161. Ad infanticidium refertur *procuratio abortus*, si partus abactus jam vixerit. Vulgus partum credit post quadragesimum a conceptione diem animatum: alii hunc ponunt terminum in femellis, trigesimum vero in masculis. Plerique nostra tempestate statuunt, fœtum simul, atque concipitur, animatum esse. In Saxonia vita ex præterlapso dimidio, quo uterus geritur, tempore colligitur. In foro usuvenit, ut vita partus ex motu non quolibet, sed certo, in utero existente, ut signo palpabili, intelligatur (*g*). Qui masculi animationem differunt ad quadragesimum diem, femellæ ad octogesimum, nulla nituntur probabili ratione. Justissime Innocentius XI. damnavit n. 35. propositionem: *Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali; et tum primum incipere eundem habere, cum paritur: ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.* Si corpus delicti præsto est, spe-

ctari solet, utrum fœtus jam formatus sit, seu figuram humanam induerit; an secus; posteriore casu non decernitur pœna homicidii; priore non decernitur pœna parricidii, nisi de animatione fœtus aliunde constiterit (*h*).

(*g*) Ita disserit Christoph. Meisterus Princip. Juris Crim. Sect. 2. p. 2. c. 7. §. 105. conf. Paul. Zacchias. Q. medico - leg. l. 1. tit. 2. q. 3. et l. 9. tit. 1. q. ult.

(*h*) Exod. XXI. 22. Septuaginta sic habent: *Si rixati fuerunt viri, et percusserint mulierem in utero habentem, et exierit infans ejus non formatus, mulcta mulctabitur prout indixerit vir mulieris, dabit cum postulatione. Si autem formatus fuerit, reddet animam pro anima.*

§. 162. His præmissis de abortu decidendum est. I. Expulsio fœtus, sive animatus censeatur, sive non animatus, semper est illicita; repugnat enim finibus naturæ. Unde ab Innocentio XI. damnata est prop. 34.: *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.* II. Sixtus V. in Const. *Effrænatam perditissimorum.* edita an. 1588. fuse execratur hoc crimen, et gravissimas dictat pœnas in eos, qui potionibus aut medicamentis, vel labores nimios imponendo uxoribus gravidis, aut quocunque modo per se vel alios abortum procurant. Sixtinæ sanctionis rigorem Gregorius XIV. in Const. *Sedes Apostolica.* edita an. 1591. sic moderatus est, ut excommunicatio non sit reservata Pontifici, et aliæ pœnæ locum non habeant in expulsione fœtus nondum animati. Procurantes autem abortum fœtus animati vel auxilium conferentes contrahunt irregularitatem: pri-

vantur privilegio clericali: sunt inhabiles ad omnia officia et beneficia: sunt ipso facto excommunicati, et beneficio jam habito privantur saltem post sententiam declaratoriam Judicis: denique Clericus degradatur, et curiæ seculari traditur. Ceterum distinctio inter fœtum animatum et non animatum quoad irregularitatem habetur etiam in c. 20. de homicid.

§. 163. *Sterilitatis procuratio* iisdem afficienda pœnis dicitur in cit. Constit. c. 3. de homic. Pro homicida tenetur, *qui homini aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non possit generare, aut concipere vel nasci soboles.* In foro seculari ob hoc crimen pœnam arbitrariam esse infligendam contendunt Doctores contra Constit. Carolin. art. 133.

§. 164. Suspectos de infanticidio se reddunt parentes, qui teneros infantes in eodem secum lecto collocant, et extinctos reperiunt: præsumitur enim, infantes a dormientibus parentibus fuisse suffocatos; hosque proin infanticidium saltem culposum admisisse. Casus extat III. Reg. III. 19. seq. et proponitur c. 3. de his, qui fil. occiderunt. et can. *Consuluisti*. 20. II. q. 5.

§. 165. Ad hunc locum refertur *Expositio infantum*, quæ ipsis maxime parentibus gravissime prohibita est ex officio *positivo* naturalis pietatis, quo proles suas alere, atque educare tenentur. Dein vi officii *negativi* non necandi, aut nocendi cuivis vetitum est, infantes exponere in locis desertis, in rupibus, in cavernis, aut quovis loco non tuto, de quo spes satis certa non sit, prolem a piis homini-

bus recipiendam, alendam, ac in vera religione educandam esse. Vetitum est præterea, infantes eo exponere loco, quo alius insons in suspicionem sceleris veniat. Si expositio fit ad ædes fundatas ob hanc causam, ac parentes valeant refundere expensas educationis, omnino ad id tenentur; quia præsumi non potest, fundatores benefecisse iis, qui expensas præstare possunt, sed providisse pauperibus maxime, atque etiam pro injusto parentum defectu. Demum Jure Canonico tit. *de infantibus, et languidis expositis* sic decernitur: *Si a patre, sive ab alio, sciente ipso, aut ratum habente (relegato pietatis officio) infans expositus extitit: hoc ipso a potestate fuit patria liberatus. Nam et hoc casu in ingenuitatem, libertus et servus in libertatem eripitur; quod et de prædictis cujuscunque ætatis languidis, si expositi fuerint, vel si alicui eorum alimenta impie denegari contigerit, est dicendum. Sane qui hos suscipiunt; non possunt propter hoc in eorum personis jus aliquod vindicare.*

§. 266. II. Qualificatum homicidium censetur *Assassinium*, quod nomen habet ab Asiæ populis infidelibus, e quorum numero quidam pretio conduci et evocari solebant per Christianos ad Christianum quempiam occidendum. Hæc hominum colluvies adeo invaluit, ut seculo XIII. *nonnulli Magnates taliter perimi formidantes, coacti fuerint securitatem ab eorundem Assassinorum domino impetrare, sicque ab eo non absque christianæ dignitatis opprobrio redimere quodam modo vitam suam.* c. 1. de homicid. in 6. ex Concilio Lugdunensi I. an. 1245. sub Innocentio IV. Postea horum infidelium mores

imitati christiani improbi pro pretio locarunt operam occidendi alios conductoribus infensos, ut proin homicidium alterius mandato pretioque dato vel promisso, seu non gratis patratum dictum fuerit *assassinium*, et *Assassinator* mandans, operamque conducens, *Assasinus* mandatarius et locator nefandæ operæ. Tria ergo ad incurrendum hoc delictum, ejusque pœnas requiruntur, 1. mandatum, 2. merces data vel promissa, 3. actualis occisio, vel saltem actus huic effectui proximus (*i*). Innocentius IV. in assassinos, utpote tum infideles et Ecclesiæ non subjectos, nullam censuram statuit, sed in eos Christianos, qui quempiam Christianorum per ejusmodi assassinos interfici mandarunt. Hi mandantes, aut Assassinum receptantes, defendentes, vel occultantes, ipso facto, absque alia sententia incurrunt excommunicationem, et depositionem a dignitate, honore, ordine, officio et beneficio. Animadverte autem *primo*. Hæc Decretalis Innocentii IV. de assassinis infidelibus, nemine, quod sciam, refragante extenditur ad assassinos christianos; cum gravius sit, per christianum conductum occidi christianum, sicut gravius est, fratrem occidi a fratre, quam ab extraneo. Unde pœnæ in mandantes latæ extenduntur ad ipsos etiam interfectores pretio conductos. *Secundo*. Depositio a dignitate, honore, ordine, officio et beneficio dicitur fieri *ipso jure*; quia ea non requirit sententiam *condemnatoriam*: declaratoria enim omnino necessaria est, postquam Clericus actualiter degradari et curiæ sæculari tradi debet.

(*i*) Decretalis pænas decernens assassinio ait: *Quamquam mors forsitan ex hoc non sequatur.* Sed hic rigor per contrarium usum totius orbis abrogatus dicitur.

§. 167. III. Ab assassinio differt *Latrocinium*, quod est homicidium non conductitium, lucri causa commissum; quod pariter est qualificatum; nec interest per se, in viis publicis, an domibus privatis fiat: utrum reipsa lucrum obtentum, an speratum fuerit: nec dubitari potest, quin latrocinii rei sint ii, qui latronibus auxilium ferunt necessarium, vel consilium dant participandi lucri animo. Concipi tamen potest furtum, cum homicidio conjunctum, quod non sit latrocinium. Latrones publici præter alias homicidii et rapinæ pœnas jure ecclesiastico excluduntur ab asylo. §. 45.

§. 168. IV. Homicidium *proditorium*, et ipsum in numero qualificatorum, fit non lucri causa, sed ex protervia, animo deliberato, et maxime per insidias, quæ præviderí et præcaveri non facile possunt; uti qui occidunt clam et latenter, vel sub ficta et simulata amicitia e. g. socium itineris, hospitem suum, vel alium, quo familialiter utuntur. Differunt ergo 1. homicidium *deliberatum*, quod etiam in rixa subito exorta fieri potest: 2. *præmeditatum*, quod inter captum occidendi consilium, ejusque executionem temporis intervallum, et digressionem ad alias actiones indicat: 3. *proditorium*, quod mox descripsi, etsi istuc et præmeditatum ac deliberatum sit: uti quod præmeditatum dicitur, sine dubio deliberatum censetur, non e contrario.

§. 169. V. Homicidio proditorio affine est *Veneficium*, quo quis dolo per applicationem veneni, hominis vitæ, sanitati vel corporis integritati nocet. Id quod proditionem continet; fit enim clam, per insidias, ita, ut evitari dif-

ficillime possit. Ad incurrendas pœnas requiritur 1. animus nocendi, 2. propinatio veneni, 3. damnum veneno datum (*k*).

(*k*) Fabulam de Henrico VII. Imp. Eucharistia intoxicata interfecto refutat Odoricus Raynaldus Annal. eccles. ad an. 1313. n. 24. seq.

§. 170. VI. Ad crimina qualificata refertur *Autochiria*. seu actus, quo quis dolose morti suæ causam præbet necessariam. Pœna in propricidam statuitur infamia et privatio sepulturæ ac exequiarum. Distingui autem solet, utrum quis ex impatientia doloris, morbi, luctus, ex melancholia, furore, aliave animi impotentia, an turpi ex causa, ceu ob æs alienum luxu contractum, an ex conscientia sceleris nondum probati, an denique ad effugiendam pœnam, de qua autochir convictus vel confessus est, violentas sibi manus intulerit. Jure Ecclesiastico instiusmodi homines privantur sepultura honesta, nec pro ipsis oblationes fiunt. Can. *Placuit*. 12. XXIII. q. 5., nisi ex insania aut violenta melancholia, quæ mortaliter peccandi facultatem eripuisset, id factum præsumi possit.

§. 171. Ne levi, aut vana ex causa homicidiorum pericula subeantur, per Canones prohibita fuerunt *Torneamenta*, seu hastiludia, nempe temeraria et periculosa, seu illa, in quibus pugiles *ex condicto convenire solent, et ad ostentationem virium suarum et audaciæ temere congredi; unde mortes hominum, et animarum pericula sæpe proveniunt.* c. 1. de Torneament. Pœna ibi statuitur hæc: *Siquis eorum ibi mortuus fuerit, quamvis ei poscenti pænitentia non negetur, ecclesiastica tamen careat sepultura* (*l*).

Veterum gladiatorum cruenta spectacula non solum a SS. Patribus damnata, sed legibus etiam civilibus vetita dudum erant. l. unic. C. de Gladiat. Ex spiritu Christianæ mansuetudinis prohibitum fuit pariter, ne machinæ ad diruendos muros et turres inventæ ad sternendas hominum phalanges adhiberentur: *Artem illam mortiferam et odibilem ballistariorum, et sagittariorum adversus christianos et catholicos exerceri de cetero sub anathemate prohibemus.* c. unic. de sagittariis.

(*l*) Constitutionem Clementis V. qua torneamenta sub pœna excommunicationis Pontifici reservatae prohibuit, revocavit Joannes XXII. Extrav. tit. 9. ubi de mutatione legum ita praefatur genaratim: *Quia in futurorum eventibus sic humani fallitur incertitudo judicii, ut quod conjectura probabili ex nunc interdum attenta consideratio utile pollicetur, reperiri damnosum quandoque contingat: non nunquam, quod consulte statuitur, ex sanioris inspectione judicii consultius revocatur.* Simili ex causa Constitutionem Pii V. qui taurorum, ferarumque agitationes sub anathematis paena prohibuerat, non hominum, sed daemonum spectacula easdem nuncupans, moderatus est Gregorius XIII. renovatis tamen in Clericos paenis, si agitatores sint Guerra in Epitom. Constit. Apost. T. 1. pag. 117.

§. 172. Ad tractatum de homicidiis, eorumque vitandis periculis vel maxime refertur *Duellum*, græce *Monomachia*, quæ est pugna singularis armis ex condicto suscepta, designato loco, et tempore. Dicitur aliud duellum *publicum* seu *solemne*, quod fit certa forma, ac solemnitate ceremoniarum profanarum, missis chartis provocatoriis, adhibitis patrinis, invitatis spectatoribus, ac plerumque in *campo franco* securitatem præstante: aliud *privatum*, quod fit absque ejusmodi solemnitate, adhibitis tamen

fere patrinis, quos *Secundantes* vocant. Alio sensu vocant *publicum*, quod fit publica auctoritate inter delectos ex populis belligerantibus, ut toti exercitui parcatur; quod licitum censent, et optabile; modo spes certior victoriæ ex prælio obtinendæ non commutetur cum incerto duelli eventu. Ob superstitiosum usum purgationum vulgarium, aliud duellum dicitur *judiciale*, de quo agitur tit. *de Clericis pugnantibus in duello*, et exponetur tit. *de purgatione vulgari*. Appellant etiam duellum *vindex honoris*, quando per contumelias honor in discrimem adductus est: et *vindex fortunarum* pro casu, quo fortunæ periclitantur.

§. 173. Nulla est fere in Germania provincia, quæ speciales suas contra duellantes leges, pœnasque gravissimas non constituerit. Canones Conciliorum, et Decreta RR. Pontificum recensentur in Const. *detestabilem*. contra duellantes edita a Benedicto XIV. an. 1752. die 24. Novembris, ubi etiam fit mentio de sanctione S. Concilii Trident. Sess. XXV. c. 19. de ref. (*m*). Ob oculos ponendæ sunt Theses damnatæ, quæ huc pertinent. Alexander VII. confixit propositionem n. 2. *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.* Benedictus XIV. has damnavit quinque propositiones.

I.

Vir militaris, qui, nisi offerat vel acceptet duellum, tanquam formidolosus, timidus, abjectus, et ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se, suosque sustentat, privaretur; vel promotionis alias sibi debitæ vel promeritæ spe perpetuo carere deberet, culpa et pœna vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum.

II.

Excusari possunt etiam, honoris tuendi, vel humanæ vilipensionis vitandæ gratia, duellum acceptantes vel ad illud provocantes, quando certo sciunt, pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.

III.

Non incurrit ecclesiasticas pœnas ab Ecclesia contra duellantes latas dux vel officialis militiæ, acceptans duellum ex gravi metu amissionis famæ et officii.

IV.

Licitum est in statu hominis naturali acceptare vel offerre duellum, ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum jactura propulsari nequit.

V.

Asserta licentia pro statu naturali, applicari etiam potest statui civitatis male ordinatæ, in qua nimirum vel negligentia vel malitia Magistratus, justitia aperte denegatur.

(*m*) Cit. Constitutionem Benedicti XIV. vide in Apparatu Zaccariæ c. 7. de Propos. damnatis. Egi de duello in Jure nat. priv. a §. 105.

§. 174. Sanam doctrinam damnatis thesibus oppositam hac propositione complexus est V. C. Zech. de Jud. criminal. §. 367. *Monomachia ad morem hodiernum exercenda, prohibetur omni jure, naturali, divino, Ecclesiastico et civili et quidem in quocunque statu, etiam in statu hominis naturali, vel statu civitatis male ordina-*

tæ: ita ut semper illicitum sit acceptare, aut offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando etiam alio remedio earum jactura propulsari nequit: nec ullus metus amittendæ famæ et officii excuset a peccato, nec a paenis Ecclesiasticis contra duellantes latis. Repugnat enim duellum naturali ac divino præcepto: *Non occides*; proindeque obest supremo Dei dominio in vitam, mortemque hominum. Obest naturali erga se ipsum, et alios caritatis præcepto: obest juribus uxoris, familiæ, reipublicæ, quibus duellantes adstricti sunt; neque in arbitrio cujusvis hominis esse debet, illata contumelia et se et alios durissimæ necessitati subjicere, vitam propriam et alienam apertissimo mortis et calamitatum discrimini objiciendi. Neque vero provocatio aut provocationis acceptatio, ac suscepta pugna rationem veræ *defensionis* continet, qua honor aut fortunæ conservari debeant.

§. 175. Pœnæ a Conciliis et Pontificibus in causa duelli latæ sunt: I. Excommunicatio major latæ sententiæ, Summo Pontifici reservata. II. Privatio sepulturæ sacræ, etiamsi quis moriatur extra locum conflictus, vel post data pœnitentiæ signa et obtentam absolutionem, modo ex vulnere moriatur, quod in duello accepit, sublata etiam Episcopis super hac pœna dispensandi facultate (Cit. Const. Bened. XIV.). III. Occidens aliquem in duello non gaudet jure asyli. Ib. IV. Clerici excidunt dignitate, officio et beneficio, ac fiunt irregulares. Pœnæ proscriptionis omnium bonorum, perpetuæque infamiæ, de qua mentionem facit Concil. Trid. Sess. XXV. c. 19. de ref. videntur incurri, quatenus per leges politicas decretæ sunt. Pœnæ autem ecclesiasticæ etiam ad duella privata, absque

consuetis solemnitatibus inita extenduntur: item ad suadentes, comitantes, præbentes arma, mittentes libellum, aut quomodolibet cooperantes, ad socios; patrinos, de industria spectantes, fautores criminis participes, illudque permittentes.

§. 176. Respondendum est argumentiis contrarii ex ratione, ut ajunt, petitis. Objiciunt I. Honor rebus omnibus, ipsique etiam vitæ præferri potest, imo debet a viris cordatis. Ergo ad conservandum honorem saltem acceptari potest duellum; quo recusato honor amittitur, certe periclitatur. Resp. d. a. honor, ut recte dicitur, *fundamentalis*, seu potius ipsa honestas, virtus, fuga turpitudinis præferri debet ipsi etiam vitæ; c. a. honor *formalis*, isque situs in opinione falsa, et damnata, et judicio hominum insipientium, contra dictata sanæ rationis et Evangelii pronuntiantium; n. a. et c. Hic sane locum habet: Aut Christus, et Ecclesia Christi fallitur: aut mundus errat; utrique parti nec sentiendo, nec agendo satisfieri potest. Quæ igitur pars a viro cordato præferenda est (*n*)?

(*n*) Homines præter sacras et civiles leges opinionibus suis, quæ paulatim in mores serpunt, alias sibi aliisque imponunt leges, ac sæpe etiam valde duras, quibus, qui non pareat, homo insipiens, vecors, suspectus, malus audiat. Istiusmodi sunt leges ac mores de vestitu, salutationibus, mutua consuetudine, luxu, tuendo honore etc. In his quædam probanda sunt, plura ferenda, non pauca reprehendenda, quale est illud de duellis dictatum pertinens ad viros nobiles, et militares: *Si contumelia fit, provocandum est; si provocatio, condicendum.* Nostro ævo in negotio religionis hæc a Novatoribus velut inducta lex communi ipsorum sponsione, ut, qui novas non sequeretur opiniones, nec auderet, sacra et profana miscere omnia, et perturbare hierar-

chiam divinitus institutam, is seu scriptor esset, seu doctor publicus, indoctus, vecors, cæcis captus præjudiciis, et Romanæ curiæ assentator haberetur, et publicis pagellis contemtim, maximaque traduceretur acerbitate. Quæro nunc, quis honori suo vere consulat, isne, qui spretis malorum, cæcorumve hominum opinionibus veritati, honestati, divinæ, humanæque legi adhæret, an qui contra divinam, humanamque legem, et contra veritatem ac honestatem mutabilibus malorum, cæcorumve hominum opinionibus agi se et abduci quaquaversus, et velut vento circumferri sinit?

§. 177. Objic. II. Defensio fortunarum, etiam violenta certe licita est quibusdam casibus. §. 150. Oblato autem, vel acceptato duello fit defensio fortunarum; sic enim conservatur officium cum salario et stipendiis, a quibus fortuna et vitæ sustentatio pendet. Resp. d. licita est defensio per media apta, aggressioni proportionata, et si cruenta sit defensio, tum licita est, si fit in continenti; c. defensio, quæ fit per novam et injustam agressionem: quæ damnum non avertit, vel reparat, sed adversario aliud damnum infert vindictæ causa, ea est licita, n. Ingens hac in re abusus vocabulorum fit: quidquid homo consilio suo ad conservandas fortunas suas dirigit, id appellant defensionem. Quid ergo? licebit falsum accusatorem, et testem, et judicem interficere, a quo iniqua certo imminet sententia, defensionis nempe obtentu? conf. §. 151. Duellum fit ex condicto et pacto convento, in quo uterque pugil, tum offerens duellum tum acceptans, provocans et provocatus est persona principalis: uterque animo vincendi, id est, alterum occidendi vel lædendi accedit: uterque ergo est aggressor vitæ, isque injustus; neque enim jure pollet istiusmodi obtentu conservandi honorem et fortu-

nas, suam alienamque vitam præsenti discrimini objiciendi. Neque duellum cessat injusta esse vitæ aggressio ob intentionem dimicantis, qui illud ad conservandas fortunas dirigit; quia ad honestatem actionis non sufficit recta intentio, si actus in se malus est. Quid enim? licitumne dices adorare idolum, prodere civitatem, perniciosas tueri doctrinas ad conservandum nempe officium cum sustentatione vitæ?

§. 178. Objic. III. Etsi duellum, quod est vindex solius *honoris*, vetitum sit, non tamen idem affirmari potest de duello, quod est vindex *fortunarum*. Fieri enim potest, ut, qui recusat duellum, certo certius perdat officium militare cum sustentatione vitæ; quia milites duci ignavo subesse nolunt. Resp. Ea distinctio inter duellum vindex honoris, et vindex fortunarum in casibus, de quibus loquimur, vim non habet, nisi ad decipiendos imperitos, et eludendas leges. Reipsa in duello fit aggressio vitæ, non defensio fortunarum. Siquis eo recusato excidit officio et fortunis, id hominum aliorum malitiæ, aliorum, qui injuste id patiuntur, calamitati et infortunio adscribendum est, ad quam evitandam malum operari non licet.

§. 179. Objic. IV. Nullum est vitæ periculum, si provocatio aut acceptatio fit ficte; quia pugna ab aliis impedienda noscitur: aut si condicitur ad vulnus duntaxat infligendum. Resp. Qui ficte condicunt aut provocant, vel cum opinione, pugnam ab aliis impediendam fore, nisi ex re ipsa, et adjunctis pateat jocus, æque peccant, ac qui in fornicationem vel adulterium præbent consensum excluso animo, illud reipsa patrandi. Dein æque congressus ad vulnera infligenda, est

injusta, vetitaque aggressio membrorum, imo ipsius vitæ, tum quod vulnera ad mensuram dari non possint, tum quod animis ipso pugnandi et resistendi æstu incitatis atque exulceratis facillime contingat, ut pactionis limites prætergressi alter in alterius cædem grassentur.

§. 180. Superest, ut de irregularitate agatur, quæ aliquando oritur ex homicidio etiam justo seu necessario, nempe ex judicio sanguinis, morte vel mutilatione secuta, et ex bello offensivo justo, non autem ex bello defensivo, nec cruenta cujusquam defensione, servato moderamine inculpatæ tutelæ: dein semper oritur ex homicidio vel mutilatione, si contingant dolo vel culpa, non item si casu. Dum autem Ecclesia ex justo etiam homicidio irregularitatem infert, non ob id usum ac rigorem justitiæ criminalis, aut bella justa improbat, sed non decere indicat, ut Agnum mansuetissimum, qui Sanguinem suum pro nobis fudit, in altari offerat is, qui sanguinem fudisset humanum, exemplum præbente Deo, qui a Davide ob sanguinem etiam in bellis justis fusum, templum sibi ædificari noluit; uti fere exponi solet sacra Scriptura II. Reg. VII. 13. et III. Reg. VIII. 19. Generales de irregularitate notiones ac decisiones repetendæ sunt ex Lib. I. Decret. Tit. XI. §. 407.

§. 181. *Ex defecta lenitatis* igitur I. irregulares fiunt, qui judicium sanguinis agitant, et truncationem membrorum per se vel judicio suo inferunt. c. 5. et 9. Ne clerici vel monachi. can. *Sæpe*. 29. et seq. XXIII. q. 8. Ex quibus locis sequitur, omnes causarum criminalium administros morte vel mutilatione se-

cuta hic comprehendi, qualis est Judex proferens sententiam mortis vel mutilationis, consiliarii, assessores, vel qui suo consilio talem pœnam promovent, accusator et denuntiator agens criminaliter, seu ad hoc, ut Reus publica auctoritate afficiatur morte vel mutilatione, advocatus et testis contra Reum stantes, notarius scribens, subscribens, dictans vel recitans sententiam, ministri justitiæ, sententiam exequentes, verbo omnes directe, propinque, efficaciter et proprie cooperantes ad sententiam vel executionem effectu mortis vel mutilationis secuto.

§. 102. Hanc tamen irregularitatem non incurrit 1. Episcopus vel Prælatus ecclesiasticus qui occasione criminis capitalis in sua ditione commissi Judici injungit, ut veritatem inquirat, et justitiæ debitum exequatur: aut si Prælatus jurisdictionem obtinens temporalem causas sanguinis aliis delegat. c. fin. Ne clerici vel monachi. in 6. Irregulares non fiunt. 2. clerici, qui de injuriis sibi illatis agunt apud Judicem, sibique satisfieri petunt, *protestando expresse, quod ad vindictam seu pœnam sanguinis non intendunt.* c. 2. de homicid. in 6. *quamvis alias in tali casu de jure debeat pœna sanguinis irrogari, si Judex mortem illis inferat justitia exigente.* Ib. Alioquin si hoc clerici facere non possent, *daretur materia trucidandi eosdem, et ipsorum bona libere deprædandi.* Ibi. Adde c. 21. de homicid. 3. Nec irregularis fit Princeps condendo legem de morte inferenda Reis certorum criminum, neque consiliarius, qui auctor est Principi, ut leges criminales, et capitales pœnas certis delictis præfigat. S. Antoninus cum aliis rationem

dat hanc; quia per hasce leges Psinceps aut consiliarius *in certam personam non animadvertit* (*o*). Unde inferes: Irregularis non fit sacerdos castrensis, adhortans ad strenue pugnandum c. 9. §. fin. de voto: nec Jurisperitus, qui consultus de delicto et Reo particulari, respondet generatim, quid leges de ejusmodi casu statuant universe: nec opifices, qui gladios, furcas, et instrumenta mortis conficiunt: nec is, qui requisitus a Judice de indiciis, quibus fur convinci posset, eidem submisit convincentia indicia et signa. c. 19. de homicidio. Nec irregulares fiunt Judices Ecclesiastici, qui Clericum degradatum tradunt curiæ seculari secundum leges puniendum. c. 27. de V. S. additur ibi: *Pro quo tamen debet Ecclesia efficaciter intercedere, ut citra mortis periculum circa cum sententia moderetur.* Conceditur tamen Judici laico, ut adversus degradatum procedat, sicut contra alium laicum. c. 7. de crimine falsi. Si autem causa degradationis mere pertineat ad cognitionem Judicis ecclesiastici, uti est causa hæresis, non permittitur ulterior cognitio Judici laico; qui proin debet eum punire, ut hæreticum non toleratum.

(*o*) Exemplum casus, quo in *certam personam* animadverti jubet vel suadet Clericus, extat c. 10. de excessibus Prælat. ubi Clericus irregularitatem incurrisse dicitur, dicendo de fure jam comprehenso: *Si fur sic evaderet, malum esset*. vel sic: *Auditis, quantus est clamor populi · omnes dicunt: Malum est, si sic evaserit impunitus.*

§. 183. Alia est species homicidii justi seu necessarii, quod fit in bello. Vulgo sic dicunt: Irregulares fiunt occidentes vel mutilantes aliquem in bello offensivo justo. Animadverte

1. Belli appellatio sumitur dupliciter, scilicet pro ipso conflictu, aut pro toto tempore militiæ vel expeditionis durantis (*p*). Hoc loco sumitur pro conflictu, ut patet ex omnibus capitulis, quæ in hanc rem solent allegari. 2. Status solus militiæ non facit irregularem. arg. c. 2. de immunitate Eccles. 3. In bello seu conflictu offensivo etiam justo, occidens aut mutilans facto proprio fit irregularis. Casus proponitur c. 24. de homicid. ubi christiani ab inimicis fidei in castro obsessi, eruptione facta illos aggressi sunt, et occiderunt multos. Clerici inter erumpentes seu aggredientes constituti, siquem hostem ipsi percusserunt, declarantur irregulares. 4. In bello seu conflictu defensivo, ubi violentia aggressorum repellitur, irregularitas proprie non incurritur. c. 3. de Clerico percussore. 5. Irregularis non fit Prælatus Ecclesiæ, si contra hostes auxilia petat militaria. can. 2. XXIII. q. 3. Denique 6. si bellum, conflictus, concursus pugnantium est injustus, ac vel unus occisus aut mutilatus sit, omnes non modo pugnantes, sed etiam adhortantes, arma ministrantes aut quovis mode cooperantes fiunt irregulares; reipsa enim homicidæ ac mutilatores sunt. c. 6. §. fin. de homicid.

(*p*) Vicat. v. *Bellum*. l. 18. D. de excusat. tut. Princip. Instit. eod.

§. 184. Homicidium et mutilatio contingens ex necessaria defensione, aut mero casu, non inducit irregularitatem. Clem. unic. de homicid. c. 9. et 16. eod. Aliud est, si in defensione exceditur moderamen inculpatæ tutelæ. c. 18. de homicid. de quo casu exponi debet Concil. Trid. Sess. XIV. c. 7. de ref.

§. 185. Homicidium dolosum directe vel indirecte commissum, physice aut moraliter mandando, consulendo, consentiendo sine dubio perpetuam irregularitatem inducit. can. 4. seq. dist. 50. c. 6. et 11. de homicid. c. 21. de accusat. Si plures concurrentes ad rixam occiderint aliquem, omnes fiunt irregulares, licet non fecerint ex prævia conspiratione, etiam illi, qui lethale vulnus non inflixerunt, si nempe hoc casu *ignoretur, quisnam illud inflixerit.* c. 18. de homicid. Aliud est, si constet, quis vulnus inflixerit. can. fin. XXIII. q. 8. Ad dolosum homicidium sine dubio pertinet expulsio fœtus animati. In foro externo dolosum non censetur, quod fit ab infante, furioso, ebrio, aut ab eo, qui dolore justissimo est affectus, uti pater et maritus, qui adulterum in flagranti delicto repertum occidit secundum limitationes l. 20. et 24. D. ad l. Juliam. de adult. Aliter sentiendum de foro interno. §. 152. n. VII. Hæc autem irregularitas non ex solo homicidio, sed etiam ex mutilatione membri vivi in alieno corpore, et ex vetita abscissione sui ipsius incurritur. can. 4. seq. dist. 55.

§. 186. Eandem irregularitatem parit homicidium culposum, et quidem pro foro externo, etsi culpa non fuerit mortaliter peccaminosa. c. 7. et 8. de homicid. c. fin. eod. in 6.

§. 187. *In dubio facti* pro irregulari habendus est is, qui dubitat, an homicidium, quod constat esse factum, ex sua contigerit culpa, vel alterius: utrum vulneratus obierit ex vulnere, an ex imperitia Chirurgi, aut imprudentia vulnerati: an ex mandato suo, vel malitia mandatarii. Canones hisce casibus jubent

partem sequi tutiorem. c. 12. et 18. de homicid. Hæc singularis decisio de homicidio *in dubio facti* non videtur extendenda ad mutilationem; ac de ipso homicidio supponitur constare de corpore dilicti, sive quod homicidium aliquod reipsa factum sit.

TITULUS XVI.

DE ADULTERIIS ET STUPRO.

ARGUMENTUM.

I. Diversæ species delictorum carnis. §. 188. *II. Eorum pœnæ, maxime secundum Canones.* §. 196.

§. 188. *Adulterii* vel *Mœchiæ* nomen aliquando in sacris Scripturis omne denotat genus luxuriæ, teste Augustino can. *Meretrices.* 11. XXXII. q.4. Luxuria autem est usus venereorum contra rationem. Neque enim dubitari potest, quin eorum usus, qui extra legitimum conjugium, aut in ipso conjugio fit contra rationis ordinem, repugnet juri divino naturali, non tantum scripto (*a*). Sunt species quædam luxuriæ *completæ* cum emissione seminis: aliæ incompletæ absque illa, sitæ in motibus voluntariis. Utroque casu vel secundum ordinem humanæ generationis, aut contra hunc ordinem, si nimirum ob factam, vel attentatam frustrationem seminis humana generatio impeditur. Sæpe fit, ut in uno delicto multiplex insit species. In jure quædam etiam delicta carnis dicuntur *qualificata*, quæ ex vi illata, qualitate personæ, perversione ordinis naturæ, aliisve circumstantiis aggravantibus aut speciem mutantibus specialem continent malitiam aut turpitudinem: alia censentur *simplicia.*

Dein *propria* dicuntur delicta carnis, quæ luxuriam completam in se habent: alia *impropria*, quæ ad illam complendam parant viam, ceu lenocinium, raptus, conatus propior aut remotior in luxuria incompleta.

(*a*) Conf. Jus Nat. Sociale §. 181. pag. 372. S. Paulus in Epist. ad Romanos et Galatas quasvis luxuriæ species tanquam rationi repugnantes exprobrat gentibus, quæ naturali, non scripta lege regebantur. Ab Innocentio XI. justissime damnata est propositio 48. *Tam clarum videtur, fornicationem secundum se, nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta; ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.*

§. 189. *Fornicatio* in latissimo significatu omnia delicta carnis denotat: in specie est concubitus naturalis humanus soluti cum soluta corrupta, si fit cum femina virgine vel honesta vidua, jure Romano vocatur *Stuprum*: si adhibita vi in personam honeste viventem, *stuprum violentum*. Societas viri et mulieris miscendi corporis causa extra legitimum matrimonium inita, est *concubinatus*, qui perpetuus, vel temporarius, id est, individuus, vel dividuus esse potest. In his illud maxime spectatur, utrum personæ carnaliter conjunctæ tales sint, ut secundum Canones validum inter eas matrimonium possit consistere. Si non possit ob votum solemne castitatis, quo ligatur saltem pars altera, committitur simul *sacrilegium*: si non possit ob earum consanguinitatem vel affinitatem in gradu prohibito, accedit ratio *incestus*: si denique non possit ob alterius partis conjugium, fit simul *adulterium*. Cum omnibus hisce speciebus stuprum *violentum* conjugi potest. Relate ad fornicationem *meretrix* dicitur, quæ passim se prostituit l. 43. D. de Ritu nupt. ac fieri potest, ut sic cum for-

nicatione conjugatur adulterium vel stuprum, si meretrix est conjugata, aut iis, quibus se prostituit, juncta consanguinitate, vel affinitate *Pellex*, quæ cum eo, cui uxor sit, carnalem consuetudinem init. l. 144. D. de V. S. Unde alium dicunt *concubinatum in specie*, alium *Pellicatum.*

§. 190. Adulterium ex jure Romano est voluntaria thori alieni violatio; quod eo jure sic intelligitur, ut adulterii denominatio solum desumatur ex femina maritata, non autem ex viro, qui sive solutos sive conjugatus sit, non comittit adulterium, si peccat cum femina soluta. l. 6. §. 1. l. 34. §. 1. D. l. 18. C. ad leg. Jul. de adult. Unde ex illis legibus uxor non habet accusationem adulterii, quamvis de matrimonio suo violato queri velit. l. 1. C. eod. (*b*). Sed per antiquissimos Canones definitum fuit: *Nemo sibi blandiatur de legibus hominum. — Nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem a viro, quæ ab uxore debetur castitas. Quidquid in ea, quæ non sit legitima uxor, cummissum fuerit, adulterii crimine damnatur.* Can. *Nemo.* 4. XXXII. q. 4. Idem receptum est per Constit. Crim. Carolinam. art. 120. Unde adulterium recte dicitur violatio fidei conjugalis per concubitum extra matrimonium, dolo perpetrata. Species adulterii est *Polygamia*, quando conjux habens legitimam conjugem superstitem, cum tertia persona ritu in Ecclesia consueto novum matrimonium contrahit, et carnali copula consummat.

(*b*) Jure Mosaico videtur eadem adulterii notio viguisse, quæ postea Romano jure constituta fuit. Levit. XVIII. 20. *Cum uxore proximi tui non coibis, nec feminis commissione maculaberis*: Hoc feminas maritatas respicit. Unde etiam cit. l. 6. §. 1. D. ad l. Jul. de

adult. dicitur : *Proprie adulterium in nupta committitur, propter partum ex altero conceptum composito nomine.* Eadem notio adulterii, una cum pœna mortis et quidem lapidationis extat Levit. XX. 10. Deut. XXII. 22. Joann. VIII. 5. Sed notio, quam Jus canonicum statuit, manifeste nititur Verbo divino. Matth, XIX. 9. I. Cor. VII. 4. eandemque universus orbis Christianus hodie adoptavit.

§. 191. *Incestus* est concubitus inter personas sanguine vel affinitate ita junctas, ut secundum Canones validum inter se matrimonium contrahere nequeant. Animadverte: 1. Spectatus saltem relate ad pœnas incestus ordinarias, cognatio et affinitas *naturalis* tantum, non legalis aut spiritualis: 2. in naturali autem non attenditur, utrum ex justis nuptiis, vel illegitimo coitu provenerit. 3. Consanguinitas aliqua jure divino, alia humano matrimonium dirimit; unde etiam incestus *juris divini*, vel *humani* est. 4. Vinculum cousanguinitatis magis naturale, et arctius est, quam affinitatis: proindeque incestus inter consanguineos admissus crimen est gravius, quam admissus inter affines. 5. Inter consanguineos in tota linea recta, et primo gradu collaterali gravior turpiorque est incestus, quam inter collaterales remotiores. 6. Inter collaterales post primum gradum major vel minor est turpitudo incestus pro gradu propinquiore vel remotiore. 7. Idem de affinitate dicendum, ut majus sit crimen incestus inter affines in linea recta, vel laterali propinquiore, quam in linea obliqua et gradu remotiore. 8. Fieri potest, ut incestus admittatur a conjugatis, adjuncto simul adulterio: 9. vel ut incestus conjungatur matrimonio dolose et mala fide contraeto.

§. 192. *Sacrilegium* carnale dicitur concubitus personæ Deo dicatæ, maxime per votum solemne castitatis; quale est, si Religiosus professus aut Clericus in Sacris constitutus cum femina soluta peccat. Atrocissima hujus sacrilegii species est crimen commissum cum Moniali per votum castitatis Deo consecrata; cujus violatio quandam rationem adulterii, et incestus continet (c). Exaggeratur, si cum Moniali matrimonium attentetur, præsertim ab eo, qui et ipse solemni voto religiosæ professionis et sacrorum Ordinum adstrictus est.

(c) Farinacius de delictis carnis q.146.tit.16.n.6.et 14.

§. 193. *Sodomia*, quæ est maxime abominanda luxuriæ species ex origine nominis est masculi coitus cum masculo. Gen. XIX. 5. seq. Ex usu tamen hoc nomen in genere tribuitur omni veneri monstruosæ ac nefandæ, quæ fit contra ordinem naturæ, seu generationis naturalis; ac peragitur 1. per concubitum masculi cum masculo, aut feminæ cum femina. 2. Per concubitum hominis cum bruto aut dæmone. 3. Per concubitum masculi cum femina quidem, sed præposteram exercendo venerem. Prima dicitur sodomia *sexus*, altera *generis*, tertia generatim contra *ordinem* naturæ. Pollutio, aliique libidinem explendi modi, qui fiunt sine concubitu, si minus proprie ad sodomiam, certe ad peccata contra naturam referri debent; de quibus perinde, ut de incompleta luxuria, agitur in Theologia morum.

§. 194. Post delicta carnis, per quæ libido expletur modis illicitis secundum, vel contra ordinem humanæ generationis, supersunt bina

alia, per quæ ad ejusmodi crimina paratur via, raptus et lenocinium. *Raptus*, uti sumitur hoc loco (*d*), est violenta abductio virginis, vel honestæ mulieris, aut etiam masculi de loco in locum libidinis exercendæ causa. c. 4. de raptoribus. Violentia fit aut personæ raptæ, aut ipsa etiam consentiente eis, in quorum est potestate, ceu marito aut parentibus ejusdem. Animadverte: 1. Communior est sententia, crimen in sua specie consummari sola abductione violenta facta animo lædendi castitatem, effectu etiam non secuto. 2. Putant plerique, loca debere esse dissita, non propinqua: 3. ac raptum committi non modo violentia externa, et vi compulsiva, sed etiam sine omni vi, blanditiis, dolosis persuasionibus, aliisque artibus insidiosis, dissentiente persona abducta, consentientibus licet parentibus, marito, tutoribus etc. aut his dissentientibus, vel inscientibus ipsa consentiente.

(*d*) Est raptus *rerum*, de quo agetur proxime: alius raptus *personarum*, animo eas redigendi in servitutem, vel simili ex causa, qui vocatur *Plagium*; alius raptus personarum legitimi matrimonii ineundi causa. Lib. IV. §. 47.

§. 195. *Lenocinium* non sola est alienæ pudicitiæ prostitutio quæstus causa, sed omnis conciliatio furtivorum amorum, ac omne, quo illis fertur auxilium; imo etiam omissio necessariæ diligentiæ ejus, qui stuprum, vel adulterium impedire debuisset, interveniente dolo (*e*). Unde lenocinium in genere definiri potest factum, quo quis dolo prostitutionem alienæ pudicitiæ adjuvat; estque *quaestuarium*, vel *gratuitum*; item *simplex* aut *qualificatum*. Hoc quidem a parentibus vel marito, illud ab extra-

neis committitur. Huc ergo referenda est propositio 51. ab Innoc XI. damnata: *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne a Domino male tractetur, ne torvis oculis adspiciatur, ne domo expellatur.*

(*e*) Hæc notio colligitur ex Const. crim. Carol. art. 122. adjuncto art. seq 123. conf. Leyser. Vol. IX. Specim. 588. Recensui hactenus una serie diversas Species delictorum carnis, quo adcuratius eædem facta comparatione distinguerentur; quod in primis necessarium est pro decernendis pænis. Fit plerumque, ut cognitio et castigagatio eorum criminum soli relinquatur foro politico. Indicandum est tamen, quid pro foro ecclesiastico, contra Clericos maxime definiant SS. Canones.

§. 196. Jure Romano fornicatio cum corrupta pœnam non habebat; secus de stupro §. 4. Inst. de publicis judic. Concubinatus inter certas personas permittebatur. Sed hodierno apud nos jure nihil istorum impune committitur; ac concubinatus publicis legibus prohibetur in Reform. Pol. an. 1548. tit. 25. et an. 1577. tit. 26. Augetur etiam pœna fornicationis et stupri ob circumstantias aggravantes, uti si ea fiat cum persona hebræa, vel infideli. c. 15. de Judæis, aut cum furiosa, mente capta, dormiente, puella impubere infantia majore, vel cum persona in errore invincibili constituta. Ejusmodi concubitum cum persona non consentiente appellant stuprum non voluntarium; ut proinde stuprum dicant aliud violentum, aliud non violentum. Violentum in plerisque

provinciis afficitur pœna gladii. Violentiam fere accipiunt non tantum pro coactione physica, cui innocens resistere nullo modo potest, sed etiam pro morali, nempe minis verbalibus aut realibus, ex quibus periculum vitæ aut membrorum oritur solo consensu in flagitium depellendum. Violentiæ æquiparantur importunæ sollicitationes, blanditiæ, preces, nisi agatur de pœna mortis.

§. 197. In foro Canonico pœna stupri sumitur ex veteri Testamento Exod. XXII. 16. 17. Deut. XXII. 28. c. 1. et 2. de adult. ut, qui seduxerit virginem, dormieritque cum ea, dotet eam, et habeat uxorem. Sed animadverte: 1. Est hæc pœna positiva; quæ poscit cognitionem et sententiam condemnatoriam Judicis. 2. Agitur de casu *seductionis*; ac pœna cessat, si stuprator probet, se a puella fuisse pellectum, et flagitii laqueo irretitum, aut puellam accepisse mercedem pro flagitio. 3. Etsi verba veteris legis fortassis copulative intelligi debuerint, quod penitus certum non est; tamen jure hodierno communiter sumuntur disjunctive: *Dotet, vel habeat uxorem.* 4. Quia *in alternativis debitoris est electio, et sufficit, alterum adimpleri* c. 70. de R. J. in 6.; hinc si puella unum petit determinate, omisso altero, ea a stupratore repellitur exceptione plus petitionis. Lib. II. Decret. §. 140. 5. Cessat tamen stupratoris electio, si sub spe aut promissione matrimonii stuprum intulit, aut alias matrimonium inire cum stuprata impeditus est, vel quo minus inire possit, dolum vel culpam adhibuit. 6. Dos peti potest, etsi puella nunquam nubat; non enim est vera dos, sed reparatio damni, quod ipsa passa est; æstima-

turque pro conditione et facultatibus stupratoris, stupratæve, ejusve patris. 7. Pater puellæ etiam pro casu, quo ipsa jure exigere nihil potest, ut dictum est supra n. 2., tamen actione injuriarum agere, et reparationem damni sibi evenientis petere posse dicitur. Conf. Zech. de Judic. crim. §. 412.

§. 198. Clericum ob fornicationem simplicem cum corrupta deponi non posse, communiter tenent; secus si virginem corrupit: ac tum condemnandus est ad præstandam dotem, etiamsi puella voluntarie vitium admiserit. Gravissime punitur Clericus, qui de flagitio suo etiam gloriari audet. c. 9. de excess. Prælat. De modo procedendi contra Clericos concubinarios agitur a Conc. Trid. Sess. XXV. c. 14. de ref. Notanda est autem propositio 41. ab Alexandro VII. damnata: *Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo regalo; dum deficiente illo nimis ægre ageret vitam, et aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur.*

§. 199. Adulterium est crimen mixti fori; commissum a laicis fere relinquitur Judicio seculari, nisi agatur ad divortium, de quo dictum est. Lib. IV. §. 202. et 230. Innocentius XI. juste damnavit propositionem n. 50. *Copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium; ideoque sufficit, in confessione dicere, se esse fornicatum.* Consensus iste mariti refertur ad lenocinium. §. 195. Quo respectu explicatum habet c. 3. de adult. et can. *Ego dixi.* 7. XXXIV. q. 1. et 2. Jure

communi Laici adulteri excommunicantur. c. 6. de adult. Contra Clericos in causa adulterii proceditur depositione ab officio, incarceratione etc. Damnati per sententiam redduntur infames, et inter laicos agere debent pœnitentiam. can. 10. seq. dist. 81. Ad solam autem confessionem mulieris, asserentis, se adulterium commisisse cum presbytero, non illico pœna, sed purgatio canonica huic imponitur. c. 5. de adult.

§. 200. Incestus æstimatur ex impedimentis et gradibus cognationis carnalis et affinitatis secundum jus canonicum hodie vigens. Impedimenta juris veteris non attenduntur. Omnes incestuosi, et qui incestas nuptias contrahunt, jure nostro excommunicatur. can. *De his.* 9. XXXV. q. 3. Clem. unic. de consang. et affinit. Clericus jubetur deponi, et decem annis pœnitere secundum jus antiquum. can. *Presbyter* 5. dist. 82. Jure hodierno deponitur: post peractam autem pœnitentiam ab Episcopo restitui potest. c. 4. §. 1. de Judiciis.

§. 201. *Sacrilegium* aggravat sine dubio delictum fornicationis, imo novam ejus constituit speciem; in foro tamen contentioso, siquis voto solemni castitatis adstrictus cum femina soluta peccet, haberi solet, ut simplex fornicatio, nisi sit concubinarius, aut de facto contrahat matrimonium; cujus criminis pœna est, ut Clericus careat officio et beneficio ecclesiastico, presbyter deponatur ab ordine etc. can. 2. et 9. dist. 28. Sacrilegus corruptor monialis secundum leges civiles plectitur pœna capitali. l. 5. C. de Episc. et Cler. Bona ipsius applicantur monasterio, ubi corrupta habitabat. Nov. 124. c. 43. Hodie relinquuntur he-

redibus delinquentis. Jure canonico sacrilegus violator monialis, laicus excommunicatur, Clericus privatur beneficio, incarceratur. can. 6. et 28. XXVII. q. 1. Ipsa vero monialis corrupta deberet detrudi in arctius monasteriorum: hodie mancipatur perpetuo carceri (*f*).

(*f*) De liberis ex sacrilego coitu natis conf. l. 45. C. de Episc. et Clericis Universe de prolibus spuriis conf. dicta L. I. Decret. §. 446. et dicta L. *IV*. tit. qui filii sint legitimi.

§. 202. De Sodomia statuitur jure canonico. c. 4. de excess. Præl. ut Rei ejus criminis, *si clerici fuerint, dejiciantur a Clero, vel ad agendum pœnitentiam in monasteriis detrudantur: si laici, excommunicationi subdantur, et a cætu fidelium fiant penitus alieni.* Ex Constitutione Pii V. clerici essent tradendi curiæ secülari, criminaliter puniendi, *ut, qui animæ interitum non horrescunt, hos certe deterreat civilium legum vindex gladius secularis.* Hæc Constitutio refertur Lib. VII. Decret. l. 5. tit. 16. c. 2.

TITULUS XVII.

DE RAPTORIBUS, INCENDIARIIS, ET VIOLATORIBUS ECCLESIARUM.

TITULUS XVIII.

DE FURTIS.

TITULUS XIX.

DE USURIS.

ARGUMENTUM.

I. Rapinæ notio, ac pœna. §. 203. *II. Crimen incendii.* §. 206. *III. Furtum* §. 208. *IV. Usura stricte dicta non purgatur titulis spuriis, qui allegari solent.* §. 212. *V. Prohibita est omni jure.* §. 221. *VI. Tituli justi usuræ improprie dictæ, et contractus lucrosi, in quibus est emtio census.* §. 226.

§. 203. Rapina est injusta ablatio rei alienæ mobilis aut se moventis, facta per vim, lucri causa. I. Præcipua notionis nota est *vis*, qua rapina differt a furto, estque vel *privata*, seu minus atrox, quæ fit sine armis: vel *publica*, seu atracior cum armis. Satis est, si raptor paratum se ostendat ad vim inferendam cum, vel sine armis, etsi actu non inferat. Si ad rem extorquendam terror incutiatur per simulationem juris, crimen *concussionis* dicitur. II. Rapina est *injusta ablatio rei alienæ*: raptus, et plagium respicit personas, rapina res. Qui res alienas aufert auctoritate legitimi magistratus, in bello justo, in extrema necessitate, rapinam non facit, nec qui rem suam vi aufert, etsi contra leges agat, et publicam tranquillitatem turbet. III. Est *rei mobilis vel se moventis*. In im-

mobilibus, et juribus locum habet invasio, vis turbativa, expulsiva, non vis ablativa. Conf. L. I. de his, quæ vi. §. 576. IV. *Lucri causa.* Destructio rei alienæ pertinet ad damnum injura datum.

§. 204. In rapina non sola spectatur injuria circa res, sed personæ etiam illata ob terrorem; etsi raptor nil mali reipsa inferre cogitet: unde nec quantitas vel qualitas rei ablatæ, sed violatio publicæ securitatis maxime attenditur; ac punitur ut raptor, etsi rem ablatam domino restituat, secus ac in furto contingit. Circumstantiæ aggravantes sunt, si ablatio, aut prædatio fit in via publica; ac tum si sæpius id fiat, rapina degenerat in *prædationem*, *robboriam*, *grassationem viarum.* l. 28. §. 10. D. de pœnis. conf. §. 46. Per vim armatam coactis et coadunatis hominibus, committitur *crimen fractæ pacis publicæ*, etsi id non fiat rapinæ causa. In violenta irruptione in Ecclesias, et rapina rerum sacrarum, inest etiam ratio sacrilegii.

§. 205. Jure canonico pœna rapinæ est excommunicatio infligenda ab Episcopo loci, ubi rapina est patrata. c. 1. de raptor. Satisfactione præstita raptores ad pœnitentiam et sepulturam sacram admittuntur: secus si restitutio, aut idonea cautio non fiat. c. 2 eod. ubi additur: *Qui autem in sanitate obstinata mente non pœnituerit, vel emendaverit, et in morte securitatem præstare nequiverit, solemnitas pœnitentiæ parum prodesse videtur, sicut credimus: sed de peccato contrito viaticum non negetur, ita tamen, ut nullus Clericorum sepulturæ illius intersit, nec ejus eleemosynam præsumat accipere* (a). SS. Canones etiam singulari sanctione cavent navigan-

tibus, et naufragium passis, c. 4. eod., ne scilicet a raptoribus exspolientur. Quia per leges politicas passim capitalis pœna, aliquando etiam exasperata in raptores constituta est; hinc Pontifex prælato Ecclesiastico, cui Rex istiusmodi causas delegarat, in hunc modum rescribit c. 4. eod. *Talis in jurisdictione tua existentes, pecuniaria poteris pœna mulctare, et etiam flagellis afficere, ea moderatione adhibita, quod flagella in vindictam sanguinis transire minime videantur. Si vero ita fuerit gravis excessus, quod mortem vel detruncationem membrorum debeant sustinere, vindictam reserves regiæ potestati.*

(*a*) Hoc ultimum sine dubio pertinet ad eos, qui a raptoribus aut furibus eleemosynas aut stipendia Missarum pro se aut suis monasteriis accipiunt, aut omnino pænitentiæ loco injungunt; cum eos ad restitutionem spoliatis aut communitati faciendam modis omnibus hortari ac compellere deberent. De jure et favore extremae necessitatis circa res alienas, ac de obligatione easdem restituendi vel compensandi, egi in Jur. Nat pr. §. 98. pag. 208.

§. 206. *Crimen incendii* est actus, quo ædificiis vel aliis rebus periculose ignis subjicitur, aut excitatur. In hac notione non fit distinctio personarum, quæ ignem subjiciunt, vel excitant: neque loci, et rerum; utrum incendium in urbe factum sit, an extra urbem in ædificiis ad habitationem vel alios usus comparatis, alienis vel propriis, eo nempe consilio incensis, ut flamma vicina etiam ædificia corripiat: vel in rebus aliis, ceu segetibus, silva, lignis; neque ratio habetur damni, utrum magnum fuerit, an parvum modo periculi adfuerit ratio. Habetur tamen ratio, utrum dolo, an culpa factum fuerit incendium. Dolosum aliud *simplex* dicitur aliud *qua-*

lificatum, ab incendiariis seditiosis et famosis excitatum.

§. 207. SS. Canones incendiarorum *pessimam*, *et depopulatricem et horrendam malitiam* detestantur. can. *Pessimam*. 32. XXIII. q. 8. Pœnas infligunt foro sacro, et consuetudini seculorum VIII. et IX., quibus ea crimina invaluerant maxime, accomodatas, nempe reparationem damni, additis aliquando eleemosynis in pauperes erogandis, et pœnitentia annorum plurium. Hoc crimen per se non pertinet ad rapinam, quæ fit lucri causa, sed ad damnum injuria datum; unde c. 5. de injuriis et damno dato, resuscitatur lex Exod. XXII. 6. *Si egressus ignis comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum, qui ignem succenderit.* Hoc pertinet ad incendium culposum (*b*). Dein ex libris pœnitentialibus c. 6. eod. de doloso incendio sancitur: *Siquis domum, vel agrum cujusdam incenderit voluntarie, sublata et incensa omnia restituat, et tres annos pœniteat* (*c*). Denique c. 5. de raptorib. et incend. deciditur, Incendiarium Ecclesiæ in morte pœnitentem et absolutum sepeliri posse ecclesiastico ritu, sed heredes compallendos esse, ut secundum facultates a defuncto relictas satisfaciant, damnumque reparent. Similis de obligatione hæredum decisio extat c. ult. de sepult. Non placet decisio iis, qui Pontificibus quavis data occasione contradicere gestiunt. Ea tamen decisio nititur æquitate summa, etsi ex delicto defuncti nihil pervenerit ad heredes, modo pervenerint ejus facultates, ex quibus reparare damnum tenebatur obligatione perfecta, in quam heredes succedunt non minus, quam si ea obligatio extitisset ex contractu. Neque enim quoad reddendum cui-

que jus suum interest, utrum ex contractu, an delicto jus reddi, et obligatio impleri debeat. Differt enim pœna, et reparatio damni dolose dati.

(*b*) Casus est, siquis igni a se excitato negligenter advigilarit, nec caverit, ne incensis spinis flamma in ipsas segetes serpat, easque corripiat. Conf. Cornel. a Lapide in cit. locum Exodi.

(*c*) Similis pæna habetur can. *Cum devotissimam.* 8. XII. q. 2. qui adscribitur Gregorio M. et can. *Siquis Ecclesiam.* 14. XVII. q. 4. qui Hygino inscribitur. Sed uterque ad tempora et leges Longobardorum, et libros pœnitentiales eorum temporum referri debet. Conf. Berardus in citatos canones, et in corpore Juris Germanici antiqui Leges Rotharis Regis Longobardici l. 1. tit. 17. l. 1.

§. 208. Furtum est *contrectatio fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus, possessionisve.* §. 1. Inst. de obligat. quæ ex delicto. Singulæ furti notæ definiuntur per leges notionem furti determinantes. I. In furto inest *contrectatio*, quæ tantum cadit in res mobiles et corporales; nam *contrectare* est rem manu tractare et loco movere. Sola cogitatio aut propositum furandi furtum non est pro foro externo (*d*). Qui fores effringit, furti faciendi gratia, ob hoc solum fur non est, etsi puniri queat. II. *Fraudulosa* dicitur, tum quod furtum clam et clanculum, rapina autem aperte fiat; tum quod fiat a sciente, et dolo malo. *Recte dictum est, qui putavit, se Domini voluntate rem attingere, non esse furem.* l. 46. §. 7. D. de furtis. Quare necesse non est, ut definitioni addantur verba: *Domino rationabiliter invito.* Siquis enim favore extremæ necessitatis, aut jure compensationis servatis debitis circumstantiis rem alienam contrectat, non agit dolo

malo; adeoque Dominum non habet rationabiliter invitum. III. Furtum fit *lucri causa*. Secus in aliud genus delicti cadit: si *contumeliæ* causa, injuria est: si *nocendi tantum* gratia, damnum injuria datum, quod vindicatur lege aquilia. IV. Furtum non est solius rei, sed etiam *usus*, *possessionisve* (*e*).

(*d*) Ad forum internum et præceptum 10. Decalogi pertinet dictum S. Augustini can. *Si propterea.* 29. dist. 1. de pœnit. ibi: *Si propterea non facis furtum, quia times, ne videaris; intus fecisti: in corde fecisti: furti teneris, et nihil tulisti.* At vera ratio furti inest in eo, quod idem S. Doctor memorat can. *Siquid.* 6. XIV. q. 5. ibi.; *Siquid invenisti, et non reddidisti, rapuisti.* Adde can. 8. ibid.

(*e*) Casus de furto *usus* sunt, si creditor pignore, sive is, apud quem res deposita est, ea re utatur: aut si is, qui rem utendam accepit, in alium usum eam transferat: quam cujus gratia ei data est; veluti siquis argentum utendum acceperit, quasi amicos ad cænam invitaturus, et id peregre secum tulerit. §. 6. Inst. de obligat. quæ ex delicto. Furtum *possessionis* facit debitor, si rem, quam creditori pignoris causa dedit, subtraxerit. At vero nec usum, nec possessionem, nec rem alienam contrectat, qui occupat feras nulla custodia detentas, ac naturali gaudentes libertate. §. 12. Inst. de rerum divis. furtum ergo proprie non committit; etsi jus lædat illius, cui venatio privative competit. Neque dici potest: ab eo, cui venatio privative competit, jus occupandi jam occupatum esse. Jus enim occupandi non est objectum occupationis; cum sit indeterminatum, et cuivis natura competat, adeoque non sit res nullius. Conf. dicta in Jur. Nat. priv. §. 114.

§. 209. Furti tenetur non solum, qui physice illud patrat, sed et qui moraliter mandato, auxilio causa furti est (*f*): qui furtum, aut furem celat. Sed notanda decisio l. 48. §. 1. D. de furt. ibi: *Qui furem novit, sive indicet eum, sive non indicet, fur non est: cum multum in-*

tersit, furem quis celet, an non indicet: qui novit, furti non tenetur: qui celat, hoc ipso tenetur. Pro foro interno etiam non indicando, peccati reus fieri quis potest. c. 4. de furtis.

(*f*) Damnata est ab Innocentio XI. propositio n. 39. *Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.*

§. 210. Furtum dividitur 1. in *simplex*, et *qualificatum*, quod fit cum effractione violenta ædium, cubiculi, cistæ, vel seditione cum armis, aut inter minas majoris mali. 2. In *parvum*, et *magnum*. Huc pertinet propositio 38. ab Innocentio XI. damnata: *Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere, quod ablatum est per pauca* (minuta) *furta, quantumcunque sit magna summa totalis.* Neque vero istuc ad forum duntaxat internum referri debet. 3. In *primum*, et *iteratum*. 4. In *diurnum* et *nocturnum*. 5. In *sacrilegum* et *profanum*. 6. In *manifestum*, et *nec manifestum*; quæ tamen divisio vix usum nunc habet. Frequentem furti prætextum amputat damnatio propositionis 37. facta ab Innocentio XI. *Famuli at famulæ domesticæ possunt occulte heris suis surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.* Necessitas valde gravis minuit delictum furti, non tollit c. 3. de furtis. Hinc ab eodem Papa damnata fuit prop. 36. *Permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi.* Ejusmodi necessitatis notionem, et gradus exposui in Jur. Nat. priv. c. 13. a. §. 92.

§. 211. De pœnis furti pauca definit jus Canonicum. I. c. 1. memorat legem Exod. XXII. 16. de plagio: *Qui furatur hominem, et vendiderit eum, convictus noxæ, morte moriatur.* Panor-

mitanus id explicat de excommunicatione arg. c. 13. qui filii sint legit. quia pœnam mortis non imponunt SS. Canones. II. Pro furibus et latronibus, si in furando, vel deprædando occiduntur, non esse orandum, deciditur c. 2. de furtis. et can. 31. XIII. q. 2. III. Fur occultus nec infamatus, sponte confitens post restitutionem et pœnitentiam promoveri potest ad Ordines. IV. Ratione furti detegendi usui est juramentum, et intentatio excommunicationis. Exemplum extat. c. 20. de jurej. et Extrav. Unic. de furt. int. com. Decernit tamen Concilium Trid. Sess. XXV. c. 3. de ref., ut excommunicationes illæ, quæ monitionibus præmissis ad *finem revelationis*, aut pro deperditis seu subtractis rebus fieri solent, a nemine, præterquam ab Episcopo, nec sine maxima maturitate decernantur.

§. 212. De usuris commentanti, repeti ex Lib. III. Decret. §. 194. necessario debet 1. *notio mutui*, quod est contractus realis, quo res fungibilis ita datur alicui, ut ab eodem aliquando reddatur in genere. 2. *Substantia mutui* sita in re fungibili, traditione translativa dominii, et obligatione rem restituendi in genere. 3. *Natura mutui*, qua fit, ut sit contractus *beneficus*, non tamen sine obligatione perfecta idem restituendi in genere. 4. Divisio usuræ in proprie seu *stricte talem*, et *minus stricte dictam*; uti adnotavi loc. cit. ad §. 195. Usura stricte talis est *lucrum ultra sortem ratione solius mutui perceptum tanquam ex debito* (g). Animadverte I. *Lucrum* est, quod omni damno deducto superest, sive quod ita accipitur, ut accipienti nihil desit, quacunque in re consistat, sive pecunia, sive re alia pretio æstimabili. can. 1. seq. XIV. q. 3. c. 1, 2. 10.

de usuris. II. *Sors* in jure dicitur debitum principale, quod mutuo datum est, seu *capitale*, prout in legibus Imperii nominatur. Unde in contractu Societatis appellantur *consortes*. III. Si *vi mutui*, seu ratione *solius* mutui lucrum ultra sortem exigitur vel accipitur tanquam debitum, usura stricte dicta est, nempe omni jure prohibita, uti mox dicam. Aliud est enim in mutuo accipere aliquid ratione alterius tituli, e. g. liberalis donationis, non tanquam debitum, et aliud accipere vi, aut ratione solius mutui (*h*).

(g) Celebris de hac re extat Encyclica Benedicti XIV. an. 1745. die 1. Nov. data ad Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, et Ordinarios Italiæ; quæ incipit, *Vix pervenit.* Ibi §. 4. Pontifex ait: *Peccati genus, quod* usura *vocatur, quodque in contractu mutui propriam suam sedem et locum habet, in eo est repositum, quod quis ex ipsomet mutuo, quod suapte natura tantundem duntaxat reddi postulat, quantum receptum est, plus sibi reddi velit, quam est receptum; ideoque ultra sortem lucrum aliquod, ipsius ratione mutui, sibi deberi contendat.*

(*h*) Unde Papa in cit. Const. §. 7. ait; *Nequaquam negatur, posse quandoque una cum mutui contractu quosdam alios, ut ajunt, titulos, eosdemque ipsimet universim naturæ mutui minime innatos et intrinsecos, forte concurrere; ex quibus justa omnino legitimaque causa consurgit quiddam amplius supra fortem ex mutuo debitam rite exigendi.* Dein §. 8. sic docere pergit Pontifex: *Neque item negatur, posse multoties pecuniam ab unoquoque suam, per alios diversæ prorsus naturæ a mutui natura contractus recte collocari, et impendi, sive ad proventus sibi annuos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam et negotiationem exercendam, honestaque indidem lucra percipienda.*

§. 213. Ex notione patet, distingui posse ac debere, utrum auctarium ultra sortem percipiatur ex solo mutuo, aut vi mutui, an alio

ex titulo. Utroque casu illud auctarium, quod sorti additur, in genere appellatur usura, quæ generatim accepta dividitur I. in *lucrativam*, qua percipitur lucrum ratione solius mutui: *conpensatoriam*, qua compensatur, id, quod interest, nempe damnum emergens, aut lucrum cessans ex mutuo: et *punitoriam*, quæ exigitur in pœnam a mutuatario in reddenda sorte moroso. II. In *conventionalem*, quæ debetur ex pacto: et in *necessariam*, quæ sine conventione, forte ob moram solvitur. III. In *realem*, qua lucrum in pactum deducitur: et *mentalem*, qua lucrum tanquam debitum intenditur, absque voluntate exterius manifestata. IV. In *formalem*, seu apertam, quando ex simplici mutuo percipitur lucrum: et *palliatam*, seu virtualem, quæ sub specie alterius contractus percipitur; uti cum carius vendis, præcise ob dilatam solutionem. V. In *usuram sortis*, quæ datur pro percepta pecunia, et in *usuram usuræ*, quando ex usura nondum soluta novum conficitur debitum, quod itidem pariat usuram (*i*). VI. Spectata quantitate auctarii usuræ denominantur secundum partes assis Romani. Veteres Romani ad calendas cujusvis mensis exigebant usuras; ac si pro centum e. g. aureis singulis mensibus unus, consequenter per integrum annum duodecim, intra menses centum vero tum aurei (integer as usurarius) percipiebantur, hæ vocabantur usuræ *centesimæ*, erantque maximæ. Inde aliæ minores usuræ singulis annis præstandæ secundum nomina unciarum dictæ sunt *deunces*, *dextantes*, *dodrantes*, *bessales*, *septunces*, *semisses*, *quincunces*, *trientes*, *quadrantes*, *unciales*. Reperiuntur etiam *semiunciales*. VII. Sunt, qui

alias usuras vocant *moderatas*, alias *mordentes* (*k*).

(*i*) Græcis usura dicitur Toxos, partus, aut fætus, quasi pecunia pecuniam pareret. Hinc derivatur *Anatocismus*. A latinis usura a *fœtu* nuncupatur *fœnus*; etsi Doctores non pauci usuram et fænus non eodem accipiant significatu. Conf. Vicat v. *fœnus*.

(*k*) V. C. Zech de Usuris §. 265. hanc divisionem, inquit, eo modo intelligimus, quo unum furtum dicimus *levius*, alterum *gravius*. Benedictus XIV. in cit. Encyclica de usuris §. 5. ait; *Neque vero ad istam labem purgandam ullum arcessiri subsidium poterit, vel ex eo, quod id lucrum non excedens et nimium; sed moderatum, non magnum, sed exiguum sit.*

§. 214. Antequam ostendatur, usuram lucratoriam omni jure prohibitam esse, adcuratius videtur declarandum, quæ sit *lucratoria*; datur enim, uti mox dictum, usura palliata: suntque tituli spurii, exigendi lucrum ex mutuo ultra sortem. Sic igitur dicendum: Nullus titulus exigendi lucrum ultra sortem est legitimus, qui omni mutuo per se et natura sua inest, aut pro arbitrio mutuantis semper apponi potest (*l*). Nam lucrum ex ejusmodi titulo perceptum reipsa psoveniret *ex solo mutuo.* Hinc tituli spurii sunt I. *Lucrum ex gratitudine et benevolentia debitum.* Neque enim gratitudo obligationem perfectam, ac in re certa parit; secus actus præcedens non esset beneficus, sed permutatorius et onerosus. Contractus mutui ex natura sua beneficus est. §. 212. n. 3. Ab Innocentio XI. damnata est propositio 42. *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solum, si exigatur tanquam ex justitia debitum.*

(*l*) Hinc Papa in vesbis cit. nota (*h*.) ait, posse cum mutuo concurrere alios titulos ipsimet universim naturæ mutui *minime innatos at intrinsecos.*

§. 215. II. Spurius est titulus *carentia pecuniæ*, quam mutuans obtendit. Hæc enim carentia intrinseca est omni mutuo. Unde ab Innocentio XI. pariter damnata est propositio: *Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quam futuram; potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, et eo titulo ab usura excusari.* Si verum periculum amittendæ sortis abest, non est per se pretiosior pecunia præsens, quam futura, nisi in mente hominis avari, qui cor suum habeat in thesauris pecuniarum. Matth. VI. 21. Sed avaritia est idolorum servitus. Ephes. V. 5. Coloss. III. 5.

§. 216. III. *Obligatio non repetendi sortem ante certum tempus* non est legitimus lucri titulus; nam aliqua restitutionis dilatio mutuo est essentialis; ne degeneret in precarium, aut illusorium; pactum de non repetendo mutuo ante certum tempus, efficit mutuum prorogatum, ejusque naturam non mutat. Præterea damnata est ab Alexandro VII. propositio 42. *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.*

§. 217. IV. *Usus rei mutuatæ et æstimabilitas usus* a mutuante pro lucro obtendi non potest. Nam. 1. usus rei fungibilis, quæ consumitur ipso usu, non aliter valet, nec aliter æstimari potest, quam res ipsa; proindeque si pro re exigi nil potest, nisi restitutio in eadem quantitate et qualitate, pro usu aliud præterea exigendi titulus non est. Qui vinum et triticum justo pretio vendit, utique pro concesso usu vini et tritici augmentum pretii exi-

gendi jus non habet. 2. Per mutuum transfertur dominium; et mutuatarius usum facit rei suæ, et commodum habet ex re sua, contra ac in locato contingit; in quo fit usus rei alienæ, et usus talis, qui separatam a re æstimabilitatem habet.

§. 218. V. *Stipulatio* aut *pactum nudum* mutuo adjectum de restituendo auctario ultra sortem jus non præbet, id exigendi, vel recipiendi. Tale enim pactum mutuans pro suo arbitrio semper adjicere, et sic omnes leges ac pœnas contra usurarios constitutas eludere posset. Si pæna conventionalis in casum moræ adjicitur, curandum *primo*, ne is præfigatur restitutionis terminus, intra quem creditor nulla verisimili ratione restituere poterit. *Secundo* ut mora sit *culpabilis*, et creditori *verisimile* damnum ex ea immineat. Negant multi, auctarium ultra sortem post culpabilem etiam moram accipi posse a creditore, si ex delata solutione nullum ei damnum reipsa emerserit, nullum lucrum cessarit. VI. *Pecuniæ fœcunditas* recidit in usum pecuniæ mutuatæ §. 217. Fructus quidem naturales non parit pecunia. Fructus autem industriales, seu emolumenta industriæ ad mutuatarium spectant; nisi alius accedat contractus, per quem ad honestum lucrum collocetur pecunia. Spectato solo mutuo pecunia relata ad mutuantem sterilis est, uti grana frumenti mutuo dati non mutuanti, sed mutuatario fructificant.

§. 219. VII. *Lex imperii* et *statutum Principis* assignatur a quibusdam pro titulo lucri ex mutuo. Binæ sunt hac de re quæstiones: *prima*, utrum ejusmodi lex et statutum moraliter possibilia sint. Qui affirmant, imperium emi-

nens seu dominium altum, et publicam necessitatem allegant; vi quorum Princeps etiam juribus privatorum ex causa publica derogare potest. *Secunda*, utrum talis lex, aut Principis statutum reipsa extet in Germania. Dico, non extare; unde necesse non est, ut primæ quæstioni inhæream. Si Jurisconsultus erubescit, sine lege loqui; multo turpius erit profecto, ad legem provocare in re tanti momenti, tantisque Conciliorum, Pontificum, Patrum, Scripturæ interpretum, ac Doctorum studiis agitata, quæ exhiberi, et proferri in lucem nequit. Leges Imperii nostri damnant contractus varios ususarios: quantitatem *censuum annuorum*, qui dudum emi et radimi solebant in Germania, approbante eos Martino V. et Calixto III. reducunt ad quinque pro centum, sive ad vigesimam partem dati pretii: id, quod ex mutuo aliquando juste exigitur auctarium ultra sortem, non *censum* appellant, sed *interesse*, quatenus nempe creditoris interest ob damnum emergens, aut lucrum cessans. An. 1600. in Recessu Spirensi §. 139. sub Rudolpho II. statutum fuit, ut in contractu mutui, *quando debitor est in mora*, ereditori adjudicentur quinque pro centum loco *Interesse* a tempore moræ, *ex præsumtione*, quod creditor ab hoc tempore modis licitis comparare potuisset lucrum in ratioone 5. ad 100. Idque statutum fuisse Imperator ait ad tollendas prolongationes processuum, et ne Camera Imperialis litibus obrueretur. Additur: si creditor nolit hac summa esse contentus, liberum ei relinqui, totum suum *interesse* tam ex lucro cessante, quam damno emergente in judicio deducere, ac liquidare, seseque dein Judicis sententiæ submittere; quod manifesto indicio est, totum id au-

ctarium post moram niti præsumtione legitimi tituli, nempe damni emergentis, et lucri cessantis (*m*).

(*m*) Conf. V. Col. Zech., qui tribus editis dissertationibus de usuris rem ex instituto examinavit. Idem de eodem argumento agit Tit. de usuris. §: 267. et 285.

§. 220. VIII. *Consuetudo* demum allegatur a nonnullis, eamque tacito Principis consensu niti ajunt. Sumunt enim hoc, Principem ex dominio alto *posse* concedere usuras ex mutuo; atque ex consuetudine eas reipsa tacite concessas sibi imaginantur. R. 1. Si usuræ ex mutuo tolerantur ad perpetuas evitandas lites, haud sequitur profecto eas concedi, et approbari; cum leges divinæ et humanæ perpetuo eas damnent. 2. Quod consuetudo locum habeat ea etiam in re, quam Princeps non jure ordinario, sed solum ex imperio eminenti, et necessitate publica constituere potest, nemo facile persuadebit perito jurium.

§. 221. Ex dictis intelligi potest, quæ sit usura *lucratoria*, seu titulo et ratione mutui percepta. Indubitato jam decidendum est: *Usura lucratoria, seu stricte dicta, omni jure, naturali, divino, Ecclesiastico, et politico est prohibita, continetque peccatum injustitiæ, conjunctum cum obligatione naturali restituendi injusta lucra: quæ obligatio ad usurarii defuncti heredes transit.* Prob. I. *de jure nat.* Lex et natura mutui consistit in æqualitate dati atque accepti; quidquid posita æqualitate ultra exigitur, nullo nititur justo titulo, nullo exigitur, nullo tenetur. Centum mihi dedisti: centum reddidi; quo jure ultra exigis quidpiam? aut qua ratione ex calamitate mea et inopia, qua premebar, lucrum quæris, eandemque ca-

lamitatem auges? Dein mutuum *re* contrahitur (est enim contractus realis); *re autem non potest obligatio contrahi, nisi quatenus datum est*; uti palam est per se, et aperte indicatur l. 17. D. de Pactis. Ergo ultra id, quod datum, acceptumque, est, nulla intelligi potest restituendi obligatio. Ex mutuo tibi teneor; quia dedisti; et eatenus teneor, quatenus dedisti; ultra non teneor; quia ultra non dedisti.

§. 222. Prob. II. *De jure divino per revelationem proposito.* Oracula veteris ac novi testamenti exstant Exod. XX. 25. Levit. 35. seq. Deut. XXIII. 19. 20. Psal. XIV. 5. Ezech. XVIII. 8. seq. Luc. VI. 34. 35. Accedit interpretatio Patrum, et Conciliorum. Ac Concilium Lateranense sub Alexandro III. docet, usuras *utriusque testamenti pagina* condemnari. c. 3. de usur. Concilium Viennense eas *contra jura divina pariter et humana* pugnare ait, eumque *velut hæreticum puniendum* decernit, qui exercere usuras peccatum non esse affirmare præsumit. Clem. unic. de usuris.

§. 223. Prob. III. *De jure Ecclesiastico*, quod usuras in omnibus prope libris damnat, nempe in Decreto Gratiani dist. 47. et caus. XIV. q. 3. et 4. in Decretalibus Gregorii IX. in libro VI. in Clementinis tit. de usuris. Pœnæ statuuntur gravissimæ. 1. Usurarii declarantur infames. can. 2. §. *Porro III.* q. 7. et. c. 11. de excess. Prælat. 2. Non admittuntur ad Sacramentum confessionis, nec ad Communionem altaris, nec ad sepulturam christianam; nec oblationes eorum, quæ *rapinæ* censentur, recipiuntur, nisi pœnitentes restituerint usuras pro facultatibus suis, vel de restituendis præstiterint cautionem. c. 3. X. c. 2. in 6. de usur. 3. Iidem hoc ipso,

quod infames, etiam irregulares fiunt, nec promoveri possunt ad Ordines. can. 8. dist. 46. can. 4. Dist 47. 4. Clerici ursurarii non promoventur ad beneficia et officia ecclesiastica, et ab obtentis suspenduntur, aut omnino deponuntur. can. 5. dist. 47. c. 7. de usur. c. 11. de excess. Præl. 5. Laici excommunicantur c. 7. de usur. 6. Contrahunt intestabilitatem activam. c. 2. de usur. in 6. Hanc pœnam non tantum Juris Canonici, sed etiam legum interpretes passim agnoscunt. Zech. diss. I. de Rigor. mod. circa usuras §. 94.

§. 224. Prob. IV. *De jure civili.* Jus Romanum de usuris varia statuit, aut permisit diversis temporibus: nunquam eas simpliciter probavit: vehementer autem improbavit usuras usurarum, seu anatocismum. l. 29. D. de usur. l. 28. C. eod. l. 27. D. de re judicata. et usuras *in alterum tantum* excrescentes. l. 10. C. de usur. Nov. 121. et 138. De legibus Imperii supra animadverti, usuras lucratorias nunquam approbatas fuisse; si alicubi tolerentur, cogitandum est, id securitatem pro foro interno non præstare, et improbari a Jure Canonico; quod in re ad honestatem naturalem spectante summæ auctoritatis est. c. 3. de usur. Clem. un. eod.

§. 225. Ex decisione tot juribus confirmata collige: 1. *Omnis usura*, quantumvis *moderata*, vi mutui percepta repugnat juri perfecto, seu justitiæ commutativæ, et naturali obligationi restitutionis subjacet; contra quamvis enim eædem pugnant rationes, nec ulla in juribus fit distinctio. Similiter *contra omnes*, quibus datum est mutuum, divitibus, uti pauperibus, injusta est usura; etsi gravius sit crimen, si contra pauperes exerceatur; ac citius fieri possit, ut cum mutuo divitibus concesso alius concurrat con-

tractus a mutuo separatus et distinctus. 2. Non tantum *lucrum* usurarium injustitiæ peccatum continet, sed etiam *contractus* usurarius, quo obligatio id lucrum præstandi imponitur; qui est contractus turpis turpitudine se tenente ex parte stipulantis, non promittentis. Hic enim, si sufficiens causa mutuum petendi urget, neque sine promissis usuris obtinere id potest, sine suo piaculo permittit alterius injustitiam. Contractus is turpis jure naturali est invalidus, etsi juramento firmetur. De celebri capitulo *Debitores.* 6. de jurej. geminam explicationem dedi Lib. II. Decret. §. 302. Ipsa etiam *voluntas usuraria* seu usura mentalis peccatum est; ac si mutuans animadvertat, mutuatarium ultra sortem quidpiam solvisse non mere liberaliter, sed quasi debitum, id restituere tenetur. c. 10. de usuris.

§. 226. Dictum est de usura stricte tali, seu de lucro ex mutuó. Improprie usura dicitur, si cum mutuo alius concurrit justus titulus vel contractus, ob quem ultra sortem exigi quidquam potest. Ejusmodi titulus est I. *damnum emergens*, quod e. g. oritur ex mora debitoris, ob quam res sibi necessarias majori pretio emere quis cogitur, quas leviori emisset tempore, quo debitor ad solutionem tenebatur. Extra casum moræ ratio damni emergentis habetur ex pacto, quo se debitor obligat ad resarciendum damnum occasione mutui eventurum creditori, vel ad solvendam certam summam, pro ratione periculi de damno versimiter eventuro. II. *Lucrum cessans.* Hoc universe refertur ad id, *quod interest.* l. 13. pr. D. rem ratam haberi. l. 2. §. 11. D. ne quid in loco publ. Casus est, si ex defectu pecuniæ mutuo datæ impediatur quis ab emtione vel negotiatione val-

de lucrosa. Compensatio fit vel ob moram culpabilem, vel ex pacto, si probabilis spes lucri, in gratiam mutuatarii omittitur. III. *Periculum sortis* vel penitus amittendæ, vel non sine magnis molestiis recuperandæ. Doctores *periculum juris* vocant, quod quis ita suscipit, ut, siquo casu res pereat, ejus resarciendæ damnum assumat; atque hoc pertinet ad mutuatarium, in quem transfertur dominium rei mutuo datæ, qui proin eam restituere, de jure obligatur, etsi casu fortuito apud ipsum pereat. Sed quid hæc *juris* obligatio mutuanti prodest, si debitor illi obligationi satisfacere aut non possit, aut non velit? Hinc *periculum facti* penes mutuantem est, qui ob id pignora aut fidejussiones petere potest, proindeque etiam auctarium ultra sortem, si absque his cautionibus periculo se exponat; sicut mercator ob multa subeunda pericula carius merces vendit, quamvis emtor nullo liberetur periculo, sed sola molestia carendi mercibus.

§. 227. Præter hosce titulos aliquando alii ineuntur contractus, mutuo apparenter affines, ex quibus justum lucrum capitur. De his decidendum est: I. Haudquaquam in omni mutuo occurrere potest justus contractus lucrativus; si enim alterius necessitati sine incommodo tuo satisfacere potes mutuo, isque ex pecunia a te data lucrum non percipit; prohiberis justitiæ lege, ne lucrum exigas: et juberis caritatis lege, ut gratuitum mutui contractum ineas. Imo ne mutuum quidem, sed sola liberalis donatio habet locum, quando quis constitutus est in extrema necessitate, neque spem habet acquirendi, quod restituere possit.

§. 228. Sunt aliqui contractus, qui palliatum mutuum continent. Tales sunt (inquit eruditissimus Zech. diss. I. de usuris §. 185.) præter innumeros alios.

I. Quando alicui præsentem pecuniam quærenti quidpiam carius venditur, ut statim a venditore per se, vel per interpositam personam vilius ematur: hic vocatur contractus *Mohatra* (*n*).

II. Quando res solum ob dilatam solutionem justo pretio carius venditur. c. 10. de usuris., nisi alius interveniat majoris pretii titulus.

III. Similiter quando ob anticipatam solutionem minus solvas, quam debes, vel emas minoris justo pretio.

IV. Quando vi pacti antichreseos creditor rei frugiferæ sibi oppignoratæ fructus lucratur, et nihilominus sortem integre recipit (*o*).

V. Quando ita cum Petro contrahis, ut Petrus totam summam, de qua agitur, tibi suo tempore restituat in numerata pecunia; cum tu partim pecuniam dederis, partim nomina assignaveris, quæ difficile exigi possunt; vel partim merces, pluris, quam valeant, æstimatas tradideris.

VI. Quando pecuniam vel animalia æstimata in societatem confers cum pacto, ut sors tibi salva sit, fructus vero communiter dividantur, et quidquid perit, etiam fortuitis casibus, accipienti pereat.

(*n*) Ab Innocentio XI. damnata *est* prop. 40. *Contractus mohatræ licitus est etiam respectu ejusdem personæ: et cum contractu retrovenditionis prævie inito, cum intentione lucri.*

(*o*) Huc etiam pertinet pactum legis commissoriæ ob periculum usuræ reprobatum a legibus; de quo, uti

etiam de antichresi conf. Lib. III. Decret. §. 239. et seq. Exceptio prima est in pignore dotali, quod scilicet datur pro securitate dotis promissæ, nondum numeratæ. Cum enim fructus dotis impendi debeant ad sustinenda onera matrimonii; hinc is, qui solutionem promissæ dotis dato pignore frugifero differt, censetur fructus pignoris concedere in locum fructuum dotis, etsi forte excedant fructus dotis promissæ. c. 16. de usur. Altera est exceptio in pignore feudali; quando scilicet vasallus domino directo, a quo mutuum accipit, in pignus dat feudum ab ipso hoc domino, vel ejus Majoribus profectum. Fructus enim talis pignoris conceduntur domino directo, non computandi in sortem. c. 1. de feudis et c. 8. de usuris.

§. 229. Contractus, per quos pecunia collocari potest ad honestum lucrum, varii sunt, ut libro III. exposui. Memorabilis est maxime 1. *Societas*, cujus notio exposita est §. 213. ib. 2. *Asseccuratio*, qua quis indemnitatis circa casus fortuitos præstationem pro certa mercede in se recipit: estque adeo *aversio periculi pro certo pretio* (*p*), 3. *Conventio de lucro minore certo pro majore incerto* (*q*). Atque hi tres contractus a nemine impugnantur, si ineuntur seorsim. Quærunt autem, utrum illi inter eosdem contrahentes, circa eandem pecuniam ab uno collatam, successive, vel simul uno, eodemque tempore et actu explicite vel implicite iniri juste queant. Id si fit, habetur famosus *contractus trinus*. Exemplum est hujusmodi. Sempronius præbet mercatori magnam pecuniæ summam in societatem pro negotiatione Indica: cum autem totum periculo exponere nolit, mercator illum securum reddit de sorte integra pro quocunque casu restituenda: Sempronius vicissim ipsi relinquit totum lucrum, quantumcunque ex hac pecunia obtinebitur, contentus modica portione, scilicet quinque in centum. Difficultas oritur ex eo, quod

pecuniam conferens in societatem, partem lucri exigat, periculo existente penes recipientem. At enim hæc inæqualitas compensatur ex eo, quod præter sortem salvam, modica exigatur pars lucri, reliquo toto relicto illi, qui pecunias recepit. Conf. Zech. de usur. diss. III. c. 2. sect. 6.

(*p*) Casus asseccurationis ponitur hic. Hollandus navi Gallicæ ex portu Veneto Constantinopolim discedenti imponit merces decem librarum millibus æstimatas, ad rationes cujusdam mercatoris Græci. Ne autem ob navium, merciumque pericula integrum damnum solus sentiat, conventionem init cum mercatore Anglo et Veneto, vi cujus horum utervis periculum quater mille librarum in se suscipit, Hollandumque de iis, nave naufragio pereunte vel in pyratarum prædam cedente, securum præstat: mercedem vicissim ab hoc accipit ad rationem sex in centum, id est, mercator Anglus 246. libras, totidem Venetus ab Hollando accipit, quas nave feliciter cum mercibus Constantinopolim delata uterque lucratur. Si vero merces impositæ fortuito casu perierint, solvit Hollando Anglus 4000 libras, totidem Venetus: jus tamen ad illas merces, si forte integras, vel partem earum recuperare possint, ab Hollando pro rato accipiunt.

(*q*) Exemplum esto: Cornelius ex quocunque demum titulo jus habet ad communionem lucri, quod Andersonius sperat ex negotiatione quadam. Plerumque Andersonius lucratur quadraginta pro centum: Cornelius jus suum, quo ex communicando lucro sperare potest viginti pro centum, cedit vel ipsi Andersonio, vel cuidam alteri a quo recipit quinque *certa* pro centum.

§. 230. In numero contractuum, per quos pecunia collocatur ad honestum lucrum, maxime celebratur *emtio census*, seu conventio, qua jus percipiendi annuos reditus ex re frugifera vel industria personæ provenientes dato pretio emitur (*r*). In hoc contractu toto inest substantia emtionis venditionis. Lib. III, Decret. §. 198. et seq.

Merx non sunt ipsi fructus naturales, vel industriales, sed jus eos annuatim percipiendi: a qualitate autem et modo fructuum appellatur census pecuniarius, fructuarius, certus vel incertus. Dein census *realis*, constitutus in certa re frugifera; cujus solvendi obligatio transit ad quemcunque possessorem rei frugiferæ: *personalis* constitutus in certa persona, obligata ad solvendum annuum reditum ex industria, arte, opificio, aut juribus personalibus, quibuscum ad heredes etiam transire potest: *mixtus*, constitutus super re et super persona.

(r) Non ago generatim de contractu censuali, quo etiam census *reservativus* includitur, sive is, quo plenum rei dominium transfertur in censuarium, reservata solum pensione annua. Hujus exemplum videtur extare Genes. XLVII. 19. 23. 24. Alius est census *constitutus* vel *consignativus*, quo dominus rei, retento dominio, alteri jus concedit percipiendi ex ea annuam pensionem; ac si id jus conceditur pro *dato pretio*, habetur *emtio census*; ac tum is, qui pecunias vel pretium dedit, appellatur *creditor*, vel *emtor census*, vel *censualista*; qui vero obligationem solvendi censum pro dato pretio suscipit, dicitur *debitor*, *venditor census*, aut *censuarius*.

§. 231. In contractu emtionis venditionis salva ejus substantia adjici potest *pactum de retrovendendo*, et *redimendo*. cit. Lib. III. §. 207. Ergo etiam in emtione census adjici potest pactum, vi cujus venditor census restituto pretio liberare se possit ab obligatione præstandi censum, aut pactum, quo emtor renuntiato censu pecunias suas queat recuperare. Ex his habetur fundamentum divisionis censuum, in redimibiles, et irredimibiles. Census *irredimibilis* est, qui altero invito tolli non potest: *redimibilis*, qui ex pacto convento etiam invita parte alte-

ra potest tolli, vel redimi. *Redimibilis* vel ex parte *solius debitoris* est, si is restituto pretio pro arbitrio liberare se potest ab obligatione præstandi censnm: vel ex parte *solius creditoris*, si hic resignato censu repetere possit pretium: vel redimibilis *ex parte utriusque*, si tam debitor restituto pretio a censu liberari, quam creditor resignato censu pretium possit repetere.

§. 232. Emtio census longissime distat a mutuo, perinde ac siquis emat totum prædium, aut jus percipiendi omnes fructus, aut usumfructum prædii dominio remanente penes dominum directum: neque obest 1. quod fructuum loco præstanda sit pecunia; est enim hæc communis rerum temporalium mensura, consequenter etiam fructuum. 2. Non obest pactum retrovenditionis, uti nec in alia quavis emtione venditione; nisi quod pretii quantitas augenda, minuenda vel ex æquo et bono temperanda sit, prout nempe illud pactum venditori, emtori vel utrique incommodum est. In Extrav. 1. et 2. de emt. vend. a Pontificibus Martino V. et Callixto III. approbatur vetustissima Germanorum consuetudo percipiendi reditus annuos ex prædiis, domibus, oppidis, hereditatibus etc. dato ad jus censuum obtinendum pretio. Neque obest 3. quod contractus censuales Pontificibus propositi redimibiles fuerint ex parte solius venditoris. Ex hoc enim inferri nequit, aliam contractuum formam esse usurariam; quia Pontifices rescripserunt ad casus propositos; neque approbando unam formam tanquam licitam continuo formas alias reprobarunt tanquam illicitas (*s*).

(*s*) Usus sum in hac maxime tractatione, et alias sæpius auctoritate et nomine Viri clarissimi, Francisci Xaveriis Zechii, tum quod is jus Ecclesiasticam universum

multorum studiis annorum digesserit diligentissime, ab omnibus Scholasticorum præjudiciis, siquis alius, alienus, ac de usuris tres speciatim ediderit dissertationes summo Eruditorum plausu exceptas, tum quod mihi ante annos plusquam triginta sors obtigerit, qua gloriari etiam nunc jure meo soleo, eundem audiendi in disciplinis canonicis doctorem, et antecessorem celeberrimum, cujus et publicis prælectionibus, et privatis instructionibus plurimum me debere, siqnid profeci, gratus profiteor. Criticus Wirceburgensis, cujus obtrectationibus respondi in præfatione ad Librum III. Decretalium, Isagogen meam eo etiam ex capite reprehendit, quod usuras juri naturali divino repugnare, et homines quosdam ratione sua, cui præfidunt, in errorem inductos fuisse scripserim. Argumenta petit, queis assertum probem. At ego exempla attuleram eo loco, consensu catholicorum doctorum ubique recepta; nec in animum induco, aliter sentire Theologos et Jureconsultos Wirceburgenses, cum res et naturalium rationum vi, et Ecclesiastica auctoritate extra dubium posita sit, quemadmodum inde a §. 221. exposui.

TITULUS XX.

DE CRIMINE FALSI.

TITULUS XXI.

DE SORTILEGIIS.

TITULUS XXII.

DE COLLUSIONE DETEGENDA.

ARGUMENTUM.

I. De Falso et crimine Falsi. §.233. II. Committitur dicto, scripto, circa personas, monetas, in contractibus etc. §. 234. III. Ejus species sæpe est sortilegium §. 239. IV. Affinia delicta, eorumque causa et pœnæ §.242. V. Collusio. §.245.

§. 233. *Falsum* est quævis veritatis immutatio; fitque modis plurimis, dicto, scripto,

facto et usu, in judicio, extra judicium, circa res, personas, testamenta, commercia et contractus. Non autem quodvis falsum judicio criminali subjacet, sed *crimen falsi*, seu dolosa veritatis immutatio in damnum alterius. Tria ergo insunt in crimine falsi, 1. dolus, 2. veritatis immutatio, 3. damnum. Si unum alterumve deest, aut si ipsæ leges per fictionem falsum supponunt, *quasi falsum* dicitur (*a*). Sunt quædam falsi species, quæ ob atrocitatem et frequentiam speciale nomen sortiuntur, ceu perjurium, crimen falsæ monetæ, concussio, termini motio, prævaricatio. Aliquando falsum concurrit quidem cum alio delicto, sed ejus præcipuam circumstantiam non constituit, uti fit in homicidio proditorio, in dardanariatu. Romani falsum circa testamenta commissum primo persecuti sunt *lege Cornelia de falsis*: alia falsa extra casum legis Corneliæ designarunt nomine *Stellionatus*; sed postmodum ad has alias falsi species ipsa lex Cornelia fuit extensa per novas leges, Scta, Plebiscita et Principum Constitutiones, ut proin inter falsum, et stellionatum, nihil discriminis relictum fuerit, nisi quod quidam Icti falsa in contractibus admissa *stellionatus* nomine, alia vero generali *falsi* appellatione comprehenderint.

(*a*) Exempla extant pr. Inst. de obligat. quæ quasi ex delicto nasc. si Judex per ignorantiam vel errorem constitutiones Principum negligit. Item l. 1. D. de his, quæ pro non script. hab. et l. 1. §. 7. l. 6. D. de leg. Corn. de falsis, siquis in Testamento legatum sibi adscripserit.

§. 234.. *Mendacium* seu deliberata locutio contra mentem referri potest ad falsum *nominatum*, seu tale, quod speciale nomen sortitur

ob frequentiam. Sunt enim aliæ species *falsi innominati*. De hoc genere falsi quod dicto et scripto committitur, decidendum est. I. Omne mendacium illicitum est, et repugnat juri naturali (*b*). II. Si legitime interrogatus mendacium dicit in fraudem alterius, merito pœnam aut gravamen quoddam legis sentit certis casibus (*c*). III. Non quodvis etiam perniciosum mendacium censetur crimen falsi, seu pænis falsi, subjacet (*d*); sed quod cum *singulari* improbitate et *insigni* damno est conjunctum, id quod Judicis arbitrio definiendum relinquitur. IV. Testis in judicio dolose falsum deponens de Jure canonico fit infamis; Clericus deponitur, detruditur in carcerem etc. can. *Si Episcopus*. 7. dist. 50. *Falsidicus testis* (inquit S. Augustinus relatus c. 1. de crimine falsi) *tribus personis est obnoxius: primum Deo, cujus præsentiam contemnit: inde judici, quem mentiendo fallit: postremo innocenti quem falso testimonio lædit*. De jure civili pejerans in causa criminali incurrit pœnam talionis, quando proceditur per viam accusationis. C. C. C. art. 68. Idem jure divino veteris testamenti sancitum fuerat. Deuter. XIX. 16. seq. V. Falsum committi etiam potest *occultando verum. Uterque reus est, et qui veritatem occultat, et qui mendacium dicit: quia et ille prodesse non vult: et iste nocere desiderat*. cit. c. 1. et can. *Quisquis*. 80. XI. q. 3.

(*b*) Protestantes vulgo distinguunt *falsiloquium, et mendacium*, seu falsiloquium perniciosum. Hinc etiam notionem falsi restringunt ad immutationem veritatis *alteri damnosam*. Aliter sentiunt catholici Doctores. Conf. can. *Nequis* 14. §. 1. XXII. q. 2. et Jus Nat. prev. §. 89. et seq.

(*c*) L. 11 §. 1. D. de Interrogat. ibi; *Siquis, cum heres non esset, interrogatus responderit, ex parte*

heredem esse; sic convenietur, atque si ex ea parte heres esset: fides enim ei contra se habebitur. Adde §. 3. ibid.

(*d*) Qui corrumpit ratiocinia, crimen falsi committit: qui autem falso dicit, computationem continere majorem, minoremve quantitatem, quam revera continet, mendacium quidem dicit, sed falsum non committit (in sensu legis Corneliæ de falsis); cum nulla fiat veritatis mutatio facto nempe. l. 13. et 23. D. de leg. corn. de falsis.

§. 235. *Scripto* committitur crimen falsi in primis falsificando literas Apostolicas, nempe falsas confingendo, aut veras loco quodam ad rem pertinente corrumpendo, per se, vel alios falsas impetrando, falsis utendo, eas non destruendo. Pœna sunt excommunicatio, degradatio clerici etc. c. 5. 6. 7. de crimine falsi; quibus locis varii indicantur modi falsificationem deprehendendi; qui referri debent ad artem diplomaticam et titulum de fide instrum. Adde decisiones has. 1. Si is, qui Apostolicas literas præsentat, de falso suspectus est, in custodia detinetur, donec comperta sit veritas. c. 1. de crim falsi et can. *In memoriam.* 3. §. 1. dist. 19. Literæ tamen de simplici justitia non facile præsumuntur falsæ. c. 8. eod. ibi: *Cum præsumi non debeat, quod pro talibus literis, quæ possunt facile obtineri, fraudem quis commiserit falsitatis.* 2. Sententia lata per falsas literas delegationis, retractari potest quocunque tempore. Idem est in sententia delegationis, si falsus procurator egit causam. c. 4. de Procurat. Universe sententia lata ex falsis instrumentis vel testibus pecunia corruptis, postquam apparuerit falsitas, infirmatur. l. *Divus* 33. D. de Re judicata, tot. tit. C. Si ex

falsis instrum. 3. In Clericos falsantes sigillum Principis, decernitur pœna depositionis ab Ordinibus, impressio characteris, seu stigmatis, quo inter alios cognoscantur, et abjuratio provinciæ. c. 3. eod. 4. Ut falsitas literarum Apostolicarum evitetur, singilatim præscribitur, a quibus personis possint ac debeant literas Apostolicas recipere ii, qui in curia versantur, antequam inde discedat. c. 4. de crim. falsi.

§. 236. Alii modi, quibus scripto committitur falsum, sunt plurimi, cujusmodi circa testamenta maxime recensentur in Digestis de leg. Cornel. de falsis. Fit non raro, ut quis per falsa attestata pecunias colligat: falsa documenta, vel aliena de emissa professione fidei catholicæ circumferat. Falsum committit, qui signata acta judicialia aperit c. 33. de offic. jud. deleg. Qui alienum chirographum imitatur. l. 23. D. de leg. Corn. de fal. Qui absentium nomina, tanquam præsentium scribit. c. 5. de his, quæ fiunt a Prælato. Adde c. 33. de Testibus in fin. Quod de scriptura dictum est, multo magis ad Typos pertinet, quibus sæpe falsa imprimuntur auctorum nomina, aliæque committuntur innumerabiles fraudes.

§. 237. *Circa personam, et personæ qualitates* committitur falsum, supponendo alienum, partum, falsum nomen usurpando in præjudicium alterius. l. 13. D. de leg. Corn. de fal. adde l. unic. C. de mutatatione nominis, aut usurpando aliena sigilla vel insignia alterius decipiendi causa. Fingendo nomen, officium, nobilitatem, doctoratum, statum clericalem regularem, aut ministrando in Ordine, quo quis caret, assumendo falso personatum. c. 6. de

excessib. Prælat. falso cruce signatos mittendo pro eleemosynis colligendis. c. 11. de Privileg.

§. 238. *Crimen falsæ monetæ* speciatim exponitur in jure criminali profano. Pœna excommunicationis decernitus Extrav. un. Joan. XXII. de crim. fal. Huc spectant fraudes Alchymistarum, de quibus Extrav. unic. eod. int. com. dicitur : *Spondent, quas non exhibent divitias, pauperes alchymistæ.* In commerciis et contractibus crimen falsi fit mutando, et corrumpendo mensuras, pondera, stateras. c. 2. de emt. vend. Adde verba S. Codicis Prov. XI. 1. XX. 10. 23. Deut XXV. 13. seq. Dicuntur crimen *Dardanariatus* admittere, qui falsis mensuris et adulterinis stateris in distrahendo mercibus utuntur, aut præstinatam ubiqne annonam carius vendunt.. l. 6. D. de extraord. crim. l. 37. D. de pœnis (*e*). Ex mente harum legum Dardanariatus censetur omne factum dolosum merces cariores faciendi causa admissum ; ac si id contingat circa annonam, *crimen annonæ* nuncupatur.

(*e*) Dardanus magus fuisse putabatur tam stupendæ artis, ut frumenta et annonas ex alienis horreis in sua averteret. Unde Dardanarii nuncupati sunt, qui dictis modis alienas pecunias in suam arcam avertere conantur. Ea de re eleganetr disserit S. Ambrosius l. 3. offic. c. 6. ac potest in Clericum avarum, qui reditus fructuarios percipit, non nunquam intorqueri acris reprehensio S. Doctoris : *Ambis frumentorum indigentiam, alimentorum penuriam, uberes soli partus ingemiscis, fles publicam fertilitatem, horrea frugum plena deploras. Exploras, quando sterilior proventus sit, quando exilior partus. Votis tuis gaudes arrisisse maledictum, ut nihil usquam nasceretur. Tunc messem tuam venisse lætaris, tunc tibi de omnium miseria congeris*

opes. Addi etiam S. Doctor dictum Salomonis Prov. XI. 26. *Qui abscondit frumentum, maledicitur in populis: benedictio autem super caput vendentium.*

§. 239. Ad crimen falsi titulum de *Sortilegiis* adjunxi; inest enim plerumque in sortilegiis vana deceptio, sæpe etiam fraus diabolica. Superstitio, divinatio, sortilegium, magia, maleficium affinia sunt delicta, nec vulgo constantes, fixasque notiones habent. Latissime patere videtur *superstitio*, qua res duæ continentur, *primo* cultus falsus et superfluus veri Numinis (*f*), *secundo* cultus falsi numinis, ad quem referri solet idololatria, divinatio, sortilegium, vana observantia, magia, maleficium; de quibus commemorabo ea, quæ nostri fori sunt.

(*f*) Id fit fingendo falsa miracula, falsas revelationes, falsas reliquias, aut reducendo cæremonias veteris legis, jam factas mortiferas, aut cum Laicus Deum colit tanquam publicus minister Ecclesiæ.

§. 240. *Sors* est signum eo fine assumtum, ut ex ejus eventu aliquid occultum innotescat. Usus sortium appellatur *Sortilegium*, quod fere in deteriorem accipitur partem; sunt enim sortes licitæ, ceu *divisoriæ*, ad lites dirimendas, hereditatem dividendam. Sacri Canones specialiter prohibent, ne electio ministrorum Ecclesiæ, aut compromissariorum per sortes fiat. c. 3. de Sortilegiis. Nec objici potest electio S. Matthiæ, *cum priviligia singulorum non possint legem facere communem*, ut inquit S. Hieronymus can. *Non statim.* 2. XXVI. q. 2. Adde can. *Non exemplo.* 4. ibi. Aliæ sunt fortes *consultoriæ*, per quas inquiritur consilium et voluntas Dei, quid in rebus obscuris, dubiis, arduis agendum sit vel omittendum; mo-

do id fiat justa ex causa pietatis, non commodi temporalis fusis ad Deum precibus, non tentando Deum. Denique aliæ sunt *divinatoriae*, per quas de futuris eventibus inquiritur; quamquam parum inter has binas species intersit; quia etiam sors consultoria eo tendit, ut divinetur, quid in re ancipiti agendum vel omittendum sit. At sors divinatoria seu divinatio fere in malam accipitur partem.

§. 241. *Divinatio aut sors divinatoria*, uti in malam accipiuntur partem, est modus exquirendi notitiam arcanorum, absentium, futurorum, præteritorum per media improportionata, quæ nempe nec vi naturali, nec supernaturali ad eam comparandam notitiam apta sunt. Divinatio fit I. per manifestam dœmonis invocationem, uti si ab eo per imagines et idola petebantur responsa, quæ dicta sunt *oracula*, aut si is consulitur per suos vates, quos *Pythones* aut *Pythonissas* vocabant, aut si respondere jubetur per somnia, per spectra et visiones mortuorum, vel per cranium hominis mortui. II. Fit divinatio contemplando dispositionem aut motum rerum aliarum, indeque conjiciendo res arcanas. Sic *augures*, occulta divinant ex avium volatu, cantu, aliis vanis observationibus: *Aruspices* inspiciendo exta animalium: *genethliaci* et *Astrologi* judiciarii ex astrorum positionibus, motibus, conjunctionibus (g). Alii *omina* capiunt ex hominis voce aut sternutamento. Alii dicuntur exercere *chiromantiam metoposcopiam*, *notomanticam*, dum ex lineamentis manuum, ex facie, ex dorso res latentes indagare student; id quod græca istarum vocum origo indicat. III. Sunt alii modi inepti, per quos occulta investigantur; cujusmodi erant Sor-

tes *Virgilianæ*, dum scilicet temere arrepto Virgilii poetæ libro, quicunque versus primo occurreret, pro sorte et oraculi loco habebatur, quemadmodum Aelius Spartianus de Hadriano cæsare, et Aelius Lampridius de Alexandro Severo refert. Alii recurrebant ad versus Sybillarum, quos propterea comburi jussit Honorius Imp. Christiani consulebant libros sacros; vocabantque *Sortes Santorum.* can. un. XXVI. q. 1. Adde S. Augustinum Epist. 119. nunc. 50. c. 20. Ob multos abusus in Capitular. III. an. 789. c. 4. sancitum fuit, . *ut nullus in Psalterio vel in Evangelio, vel in aliis rebus sortire presumat, nec divinationes aliquas observare* (*h*). Hæ binæ ultimæ divinationum species vel meram continent deceptionem, vel tacitam dæmonis invocationem.

(*g*) Can. 1. XXVI. q. 3. ibi: *Hi sunt, qui vulgo Mathematici vocantur; cujus superstitionis genus constellationes Latini vocant, id est, notationes siderum, quomodo se habeant, cum quisque nascitur.* Mathematicorum nomen honestissimum primo fuisse, uti modo est, ex Gellio discimus l. 1. c. 9. Hi, inquit, dicebantur primo *Mathematici*, id est, disciplinis vacantes, scilicet ab iis artibus, quas jam discere et meditari inceptaverant; quoniam Geometriam, et Gnomonicam, Musicam, ceterasque item disciplinas altiores *Mathemata* veteres Græci appellabant: Vulgus autem, quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, Mathematicos vocat. Hinc nomen hoc male audire cæpit, scilicet infamatum mendaciis et superstitionibus eorum, qui ex motu, posituque siderum futura prædicere, et hominum fata ex eorum genesi prænuntiare se posse profitebantur. In Codice extat inscriptio tituli *de Maleficis et Mathematicis.* et ibi l. 2. *Artem geometriæ discere atque exercere publice interest. Ars autem mathematica damnabilis est, et interdicta omnino.* Priscillianistæ ob astrologiam judiciariam maxime infames erant;

uti patet ex epist. 25. c. 11. S. Leonis M. ad Turribium edit. Ballerin. t. 1. col. 703. Adde S. Augustinum de hæres. c. 70.

(*h*) In Corpore Jur. Germ. antiq. col. 575.

§. 242. *Magia* est alia *naturalis* et *artificialis*, alia vero *diabolica*, quæ latius etiam divinationes ope dæmonis factas comprehendit, stricte vero dicitur ars mira operandi per operam dæmonis explicite invocati; qualia facta sunt a magis Aegypti (*i*). Si ejusmodi operationes tendant ad damnum inferendum hominibus, aut brutis, etc. nuncupatur *Maleficium*; ob quam causam Rubrica Juris Canonici inscribitur de *Frigidis et Maleficiatis*; fieri enim potest, ut conjuges diabolicis aliorum artibus ad consummandum matrimonium impotentes reddantur; ac tum frustra adhibentur pharmaca: impie autem aliæ adhibentur artes æque superstitiosæ. Veri modi illa solvendi sunt frequens usus Sacramentorum, puritas conscientiæ, preces, jejunia, eleemosynæ, exorcismi, peregrinationes ad loca sacra aliaque bona opera, exercita cum vera fiducia in Christo, Triumphatore inferni. can. *Si per sortiarias*. 4. XXXIII. q. 1.

(*i*) De existentia magiæ diabolicæ, ac vi dæmonum, cum multa disputata sunt hoc seculo in utramque partem tum eandem ingenti argumentorum vi, maxima eruditione, adcurataque Scripturarum interpretatione defendit auctor operis Germaniæ editi Augustæ an. 791. quod inscribitur: *Und der Satz: Teuflische Magie existirt, besteht noch.* Nihil sane ineptius est, quam contemta quorundam credulitate in contrariam impudentis inficiationis, et pertinaciæ viam currere, et innumerabiles Doctores, Theologos, Jurisconsultos erroneorum sensuum, falsarumque sacri Codicis interpretationem arguere, piosque Ecclesiæ ritus; benedictiones, exorcismos, tanquam vanitatis plenos, ac superstitionis,

imperitis aut malevolis hominibus explodendos objicere, quasi profundæ genus doctrinæ esset, sumta fronte ferrea resistere certissimis factis, sacrasque Literas ad privatum suum spiritum detorquere. Multa, quæ fieri reipsa sibi persuadent Sagæ, in deceptionibus sensuum, et phantasiæ illusionibus consistere, dudum norunt periti omnes, et ex can. 12. et 14. XXVI. q.5. didicerunt. Sed ut recte observat Leyserus Spec. 608. §. VII. *Incredulitas eorum, qui magiam negant, atque effectus ejus vel in dubium vocant, vel secundum naturæ ordinem explicant, magis aut æque ridicula est, quam credulitas eorum, qui fidem nimis facile habent.*

§. 243. Causa sortilegii, magiæ, maleficii est mixti fori; ac si ea crimina conjuncta sint cum hæresi, vel apostasia a fide, cognitio ad Judicem Ecclesiasticum per se pertinet; sed cum in iis damnum aliis datum spectetur maxime, fit, ut illorum cognitio si Rei sint laici, simpliciter Judici laico relinquatur. Est autem causa magiæ in primis perdifficilis, cum arduum sit definire, utrum data indicia ad inquisitionem specialem, dein ad torturam sufficiant.

§. 244. Sortilegi et divinatores per Canones subjiciuntur pœnitentiæ. c. 1. et 2. de Sortileg. Per constitutiones Pontificias notantur infamia. Perseverantes in scelere laici excommunicantur, Clerici deponuntur, et privantur beneficiis. Siqui presbyteri sacrificio Missæ abuti ad sortilegia ausi sunt, ii perpetuo repelluntur ab eodem celebrando sacrificio per Decretum Sac. Romanæ Inquisitionis de die 5. Augusti an. 1745. quod confirmatum fuit a Benedicto XIV. (*k*).

(*k*) Plura Pontificum Decreta contra Maleficos et incantatores recensentur in Lib. VII. Decretal. l. 5. tit. 12. Contra Astrologiam judiciariam, chiromantiam, necro-

mantiam, hydromantiam, Geomantiam, pyromantiam etc. singularem Constitutionem an. 1585. edidit Sixtus V. quæ incipit: *Cæli et Terræ.* Urbanus VIII. in Const. *Inscrutabilis judiciorum.* edita 31. Mart. an. 1621. agit contra eos, qui horoscopos faciunt de Pontificibus, ac de regimine reipublicæ ariolantur. Gregorius XV. in Const. *Omnipotentis Dei.* Data 10. Mart. 1623. speciatim agit contra maleficos, hominibus, animalibus, frugibus nocentes, procurantes impotentiam generandi, pacta facientes cum dæmone, apostatantes a fide.

§. 245. Falsi species est *collusio*, quæ generatim est occulta conventio plurium in fraudem privatam vel publicam aliorum, ut ex animo facere videantur, quod simulate faciunt. Contingit ea etiam *extra judicium*, ut si Clericus Ecclesiam, quam tenet, non rite faciat censualem, ut post ipsius mortem ejus nepos vel amicus præsentetur. c. 11. de censibus. Sæpius ea fit *in judicio* tum civili tum criminali. Prioris casus exemplum extat c. 3. de collusione deteg. ubi hæc proponitur species. Possessor beneficii, qui alium Clericum quacunque ex causa successorem post suam mortem habere vult, collusione facta, litem super beneficio sibi movere sinit, ac velut recognoscens jus litigantis sic transigit, ut ei annua pensio et successio post mortem possessoris adjudicetur. Pontifex Episcopo de ejusmodi collusione Clericorum consulenti rescribit in hunc modum: *Mandamus, quatenus, siquos Clericos tuae jurisdictioni subjectos per collusionem hujusmodi fraudem legitime tibi constiterit commisisse, eos beneficiis, super quibus collusum fuerit, non differas perpetuo spoliare: quia satis esset indignum, si fraus et dolus, quae in praejudicium tui juris, et aliorum nituntur committere, in eorum non redundarent incommodum et jacturam.*

§. 246. In judicio collusio fit inter Reum ex una, et accusatorem, actorem, Judicem, testes ex altera parte, vel inter procuratorem et advocatum, qui in causa civili vel criminali aliquid dolo malo machinantur in clientis sui incommodum, vel adversarii commodum. Atque hi generatim appellantur *Prævaricatores*, qui prodita causa sui clientis adversam partem adjuvant. In specie *collusio et praevaricatio* refertur ad causas criminales, et committitur ab eo, qui publico judicio accusans, prodita causa cum accusato convenit, ut is absolvatur. l. 1. §. 1. D. de prævaricatione. et l. 2. §. 1. D. ad Sctum Turpillianum. ibi: *Calumniari est, falsa crimina intendere: praevaricari, vera crimina abscondere: tergiversari in universum ab accusatione desistere.* et cit. l. 1. §. 6. ib. *Praevaricatorem eum esse ostendimus, qui colludit cum Reo, et translatitie munere accusandi defungitur: eo quod proprias quidem probationes dissimularet: falsas vero Rei excusationes admitteret.* Conf. can. *Siquem paenituerit.* 8. II. q. 3. et ibi Gratian. §. 5.

§. 247. Incidente collusione, ejusque justa suspicione SS. Canones cavent, ne crimina maneant impunita. Idcirco accusatore desistente jubent, ut Judex ex officio inquirat de impacto crimine. c. 1. de collus. ibi: *Ne forte non ex caritate, sed ex praemio eorum sit concordia comparata.* Joannes Diaconus in vita S. Gregorii M. l. 4. c. 32. ait: *Crimina semel audita Gregorius indiscussa nullo modo praeteribat, etiamsi accusatus cum accusatore in gratiam rediisset.* Hæc verba Raymundus noster recenset c. 2. eod. Gregorius IX. c. ult. eod. decidit, novam super criminibus certæ personæ inquisitionem

fieri posse, atque invalescente diffamatione debere, si in priore inquisitione ob collusionem Rei cum Inquisitoribus et examinatoribus, aut ob corruptos testes, inquisitores et examinatores crimina manserunt impunita.

TITULUS XXIII.

DE DELICTIS PUERORUM.

TITULUS XXIV.

DE CLERICO VENATORE.

TITULUS XXV.

DE CLERICO PERCUSSORE.

TITULUS XXVI.

DE MALEDICIS.

TITULUS XXVII.

DE CLERICO EXCOMMUNICATO, DEPOSITO VEL INTERDICTO MINISTRANTE.

TITULUS XXVIII.

DE CLERICO NON ORDINATO MINISTRANTE.

TITULUS XXIX.

DE CLERICO PER SALTUM PROMOTO.

TITULUS XXX.

DE EO, QUI FURTIVE ORDINEM SUSCEPIT.

TITULUS XXXI.

DE EXCESSIBUS PRÆLATORUM ET SUBDITORUM.

ARGUMENTUM.

Decisiones prænotatis titulis respondentes obviæ sunt in subjectis §§.

§. 248. Congessi hic delicta peculiarium personarum propria, ratione ætatis, status clericalis, superioritatis aut subjectionis; de quibus agitur in prænotatis titulis, nisi quod titulo de Maledicis c. 2. agatur communiter de blasphemia; quæ ad titulum de injuriis apte rejicitur, cum proprius desit in Jure nostro. Aetas spectatur in conferendis Ordinibus, beneficiis et dignitatibus, in contrahendis matrimoniis, in judiciis civilibus et criminalibus. De his inscribitur titulus de *delictis puerorum*, id est, impuberum, qui dein post an. 14. appellantur *adolescentes* seu *minores.* Conf. L. I. §. 184. n. III. et Lib. IV. §. 53. Relate ad ætatem fit etiam distinctio inter delicta omissionis, et commissionis: inter castigationem paternam, et pœnam legalem, eamque ordinariam et extraordinariam. Multa dein in pœnis imponendis relinqui debent arbitrio judicis ob variam capacitatem doli, gravitatem et circumstantias delicti. Hinc impuberes pœna ordinaria raro afficiuntur. S. Gregorius M. animadvertit, pueros, quos ætas impubes uti fere a delictis carnis, sic etiam a pœnis securos reddit,

non perinde ab aliis delictis et pœnis esse immunes. *Quis audeat affirmare, furta, mendacia, perjuria non esse peccata? at his plena est puerilis aetas.* Addit: *Quamvis in eis non ita, ut in majoribus punienda videantur.* Ex quo inferunt, pœnam ordinariam legis regulariter impuberibus non infligi. Si homicidio culposo imposita est multa pecuniaria, idque committatur ab impubere, ea ab ejus patre exigi non potest. c. 2. eod. ibi: *Quoniam in pueris relinqui solet inultum, quod in aliis provectioris aetatis humanae leges dicunt severius corrigendum.* De minoribus, quibus ob infirmitatem judicii multis casibus datur restitutio in integrum, Imperator ait: *Malorum mores infirmitas animi non excusat.* l. 1. C. Si adversus delict.

§. 249. *Clericus venator* censeri non potest, qui relaxandi animi causa placidæ venationi vel aucupio indulget sine immodico sumtu, absque detrimento muneris Ecclesiastici, aut honestatis vel mansuetudinis Clericalis. Unde SS. Concilium Trident. Sess. XXIV. c. 12. de ref. non simpliciter a venationibus, sed ab *illicitis* venationibus abstinere vult Clericos. Res in se illicita et mala non est, imo etiam longe melior, quam indulgere lusibus, spectaculis et theatris, compotationibus, vanis conventiculis: habet eadem exercitationem corporis, et relaxationem animi, modo gravibus studiis ante intenta mens fuerit, quam venationis studio relaxanda dicatur. Fieri sane potest, ut ex consuetudine regionum, ac temporum omnis absit populi offensio, imo omnis cesset causa, ob quam Clericis venatio interdicta censetur (*a*). Ex his explicandi sunt Canones bini, qui afferuntur

tit. de Clerico venatore et canon. 8. cum sequentibus, quos Gratianus congessit dist. 86.

(*a*) Has causas congessis nostra memoria Serenissimus Henricus Cardinalis Eboracensis in Synodo Tusculana an. 1763. p. 2. c. 6. art. 11. his verbis: ,, *Prima est frequens, quod in hujusmodi venationibus occurrit, perpetrandi homicidii, adeoque incurrendæ irregularitatis periculum. Secunda est propriæ vitæ discrimen, quod Clerico venatori vel a feris vel ab aliis venatoribus imminet. Tertia est, quia propter clamorem ac tumultum venatio hujusmodi plurimum Clericalem modestiam dissolvit, et dehonestat; et ob tubarum clangorem, strepitumque hominum, ac belluarum, et immitem sanguinis ferarum effusionem quandam belli speciem præsefert, et asperitatem quandam ac truculentiam in venatorum animis excitat, quæ Ecclesiasticæ lenitati omnino adversatur. Quarta est, quia Clerici his venationibus addicti divina negligunt officia; aliaque Ecclesiastica munia, quæ obeunda ab iisdem essent, obire recusant. Quinta demum est, quia Ecclesiastici proventus in pauperes aliosque pios usus a Clericis erogandi, in rebus ad venationem hujusmodi necessariis comparandis, conservandisque facile dissipantur: quare locum hic habet justissima illa Christi admonitio: Non est bonum, sumere panem filiorum, et dare canibus.* ,, Animadverte 1. Ex hac descriptione patet, justam esse receptam venationis divisionem in *moderatam*, seu placidam, et *clamorosam*. 2. Dici non potest, quod illicita etiam venatio per Canones prohibita sit ob periculum homicidii; proindeque Clericus venationi intentus, siquod omnino casuale homicidium per ipsam fieret, ob id non fieret irregularis.

§. 250. *Clericus percussor* est, qui ex iræ impetu mox in verbera, aut etiam acerbiores justo objurgationes prorumpit; sic enim a Patribus passim explicantur verba Pauli I. Tim. III. 3. et Tit. I. 7. dum vetat Episcopum eligi *percussorem*. Id extendi solet ad Alios Clericos. Si quævis immoderata, aut injusta percussio re-

pugnat præcepto quinto Decalogi, ea multo magis abhorret a gravitate et lenitate status Clericalis, et pœnæ temporariæ suspensionis a celebrando sacrificio, ac demum depositionis subjacet. c. 1. et 2. de Clerico percussore. Peccare ea in re potest Clericus, tum quando aliorum errata corrigit, tum quando discentes instruit. *Pastores facti sumus* (inquit S. Gregorius M.), *non percussores. Nova vero atque inaudita est ista praedicatio, quae verberibus exigit fidem.* can. 1. dist. 45. quo loco plura affert Gratianus hanc rem illustrantia.

§. 251. De *Clerico maledico* justissime rescripsit Clemens Papa III. in hunc modum: *Cum Clericus multis coram adstantibus verba quædam in depressionem officii et beneficii nostri protulit, ipsum a temeritate sua compescas: ut pœna illius aliis terrorem incutiat, ne de cetero in Romanam Ecclesiam in talia verba prorumpant.* Tenetur Pontifex omni jure tueri auctoritatem et dignitatem suam; ac dici non potest, quantopere de auctoritate detrahatur ejus, in quem maledicta, convicia, contumeliæ jactantur impune. Siquis cogitet Pontificem sic decidere in causa propria, expendat, quæso, quæ hac de objectione scripta a me sunt in libello Isagogico §. 94. (*b*). Quodsi justam subiit pœnam Clericus, qui in depressionem muneris Pontificii *multis adstantibus* convicia protulit; quam pœnam coram Judice vivorum ac mortuorum subibunt ii, qui non verbis, quæ cito prætervolant, ac dissipantur in aere, sed impressis libris ac typis non unum Vicarium Jesu Christi, sed totam prope Apostolicam eorundem seriem summa temeritate impetunt, violantque, atque ita impetunt,

ut maledicta sua publicis typis et *publica*, ac manifesta toti orbi, et *perpetua* esse curent.

(*b*) Eleganter disserit in hanc sententiam S. Augustinus can. *Paratus* 2. *XIII. q.* 1.: *Paratus debet esse homo justus et pius, patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos quæriit.* Sed addit: *Ista præcepta magis ad præparationem cordis, quæ intus est, pertinere, quam ad opus, quod in aperto fit, ut teneatur in secreto animi patientia cum benevolentia, in manifesto autem id fiat, quod eis videtur prodesset posse, quibus bene velle debemus.* Confer reliqua ibidem.

§. 252. Exasperatur pœna Clerici, qui ob delictum subjectus censuræ excommunicationis, suspensionis vel interdicti, adeoque a divinis ministeriis prohibitus ac repulsus, divina tamen ministeria attrectare audet; atque hoc est, quod exponitur titulo *de Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante*; justum est enim, ut Ecclesia crescentem contumaciam ac contemtum potestatis clavium acerbioribus vindicet pœnis. Hinc deciditur I.: Clericus, qui sciens se esse excommunicatum, suspensum vel personaliter interdictum, culpabiliter exercet actum Ordinis, fit irregularis ipso facto (*c*), ac privari potest omnibust beneficiis, quæ habet et perpetuo deponi, nisi monitus sine dilatione ad frugem redierit. c. 3. et 6. cit. tit. Deciditur II. Quicunque Episcopus, peresbyter, Diaconus vel alius Clericus, depositus vel degradatus *per contemtum et superbiam aliquid de ministerio sibi interdicto agere præsumserit, et postea ab Episcopo suo correptus, in incepta præsumtione perduraverit, modis omnibus excommunicetur; et quicunque cum eo communicaverit, similiter se sciat excommunicatum.* Pertinet hoc ad omnem contumacem violationem censuræ. Additur enim:

Similiter de Clericis, laicis, vel feminis excommunicatis observandum est Quodsi aliquis ista omnia contemserit, et Episcopus minime emendare potuerit, Regis judicio ad requisitionem Ecclesiae exilio damnetur c. 1. et 2. de Clerico excom.

(c) Irregularitas in antiquis Canonibus exprimitur per æquipollentes formulas, ut Clericus perpetuo ab altaris ministerio removeatur, vel deponatur ab officio sacerdotali, etc. quemadmodum animadverti Lib. I. Decret. §. 407. in nota. Habetur tamen ipsa vox *irregularitatis* c. 1. de sent. et re jud. in 6. et c. 18. c. 20. de excom. in 6.

§. 253. Deciditur III. Collatio beneficii facta excommunicato non valet. c. 7. de Cler. excom. nisi tempore collationis absolutus jam fuerit. c. 8. eod. Conferentes autem tali beneficium suspenduntur a beneficiorum collatione, *donec super hoc veniam consequi mereantur; ut puniantur in hoc, in quo delinquere consueverunt.* c. 7. IV. *Qui scienter in loco celebrat supposito interdicto (nisi super hoc privilegiatus existat, aut a jure sit concessum eidem: irregularitatem incurrit: a qua nequit per alium, quam per Romanum Pontificem liberari, et adeo efficitur ineligibilis, quod nec ipse ad eligendum cum aliis debebit admitti.* c. 18. de sent. excom. in 6. Imo Clerici celebrantes in loco interdicto *sunt Ecclesiasticis beneficiis spoliandi: Monachi vero vel moniales in arctioribus monasteriis ad peragendam pænitentiam detrudendi.* c. 7. de Cler. excom.

(d) Animadverte 1. qui latam censuram ignorans divina celebrat, a pœna irregularitatis et depositionis excusatur, vel ad cautelam obtinet dispensationem. c. 9. de Clerico excomm. qui de lata in se sententia dubitat, potius abstinere debet, quam sacramenta Ecclesiastica

pertractare c. 5. eod. 2. Si magna est multitudo Clericorum, qui non obstante censura celebrarunt divina, mitigatur pæna depositionis. c. 4. eod. 3. Excommunicationis vox simpliciter prolata denotat majorem; non tamen fit discrimen hoc loco, utrum toleratus fuerit, an non toleratus, qui ea non obstante actus Ordinis exercuit. De minore excommunicatione agitur c. fin. eod, uti exponetur ad tit. de sent. excomm.

§. 254. Aliud est Clericorum delictum, quo Hierarchiam Ordinis perturbant, si cum ordinem inferiorem obtineant, ministrent in superiore nondum suscepto. De *clericis* agit Rubrica: *De Clerico non ordinato ministrante* Pœna est, 1. ut talis ipso facto, ac perpetuo irregularis fiat ad Ordines superiores suscipiendos. 2. Ut in Ordine etiam suscepto biennio vel triennio sit suspensus arbitrio Episcopi (*e*). 3. Beneficium Ecclesiasticum postea ex misericordia, sive ex dispensatione Episcopi obtinere poterit, qui ut securius hanc ei gratiam facere possit, prius de pœnitentia agenda diligentem circa delinquentem habere curam debet. c. 2. cit. tit. Hæc ad Clericos pertinent, etiam minorum Ordinum; nulla enim fit distinctio in Rubrica.

(*e*) Quia in c.2.cit. tit. de Diacono, qui missam præsumsit celebrare, dicitur: *A diaconatu quoque biennio vel triennio - maneat suspensus*; putant aliqui, eundem hoc interea tempore alias infra diaconatum Ordines licite exercere; cum pœnalia extendi non debeant.c.15. de R. J. in 6. At enim c. 1. eod. de eo, qui aliquod divinum officium exercuerit non ordinatus, dicitur: *Propter temeritatem abjiciatur de Ecclesia*; quod non excommuicationem, sed exclusionem ab omni ministerio Ecclesiastico denotat. Accedit, quod tempore suspensionis pænitentiam agere debeat. Ceterum patet ex hoc titulo, noscendas esse functiones singulis Ordinibus proprias, quas recensui Lib. I, Tit. XI.

§. 255. Posteriorum ætatum Pontifices gravissimas ediderunt Constitutiones contra eos, qui cum presbyteratus Ordinem non susceperint, sive Laici sive Clerici, Missæ sacrificium celebrare, aut sacras excipere confessiones audent. Clemens VIII. in Const. *Etsi alias.* data 1. Dec. 1601. decrevit, ut talis *a Judicibus S. Inquisitionis vel locorum Ordinariis tanquam Ecclesiæ misericordia indignus a foro Ecclesiastico abjiciatur, et ab Ordinibus Ecclesiasticis, siquos habuerit, rite degradatus statim curiæ seculari tradatur, per judices seculares debitis pœnis plectendus.* Urbanus VIII. In. 1628. die 23. Martii in Constit. *Apostolatus officium.* declaravit, decrevitque, ut talis, de quo dictum est, *ætate minori viginti quinque annis non excusetur*, quo minus eidem Clementis constitutioni subjiciatur, *dummodo vigesimum suæ aetatis annum compleverit.* Benedictus XIV. an. 1744. in Const. *Sacerdos in aeternum.* præscripsit modum procedendi contra ejusmodi non promotum. An. 1757. die 2. Augusti in Const. *Quam grave.* docet modum procedendi contra eum, qui statim istiusmodi crimen confitetur. Eodem anno in Const. *Divinarum, humanarumque.* data 5. Augusti decidit, quod confessio facta in primo interrogatorio a Reo, se celebrasse etc. illi non suffragetur ad evadendam sententiam traditionis brachio seculari. Epitomen harum Constitutionum recenset Guerra Tom. I. pag. 35.

§. 256. *Per saltum promotus* dicitur, qui unum, pluresve accipit Ordines, omisso medio seu inferiore, etiam ex minoribus quopiam, aut prima tonsura; quia et ipsa est gradus quidam, et Ordo clericalis. c. 11. de ætat. et qual.

Ejusmodi promotio per saltum graviter illicita est, etsi valide censeatur, nisi quod Episcopatus essentialiter præerequirat presbyteratum. c. 10. in fin. de excessib. Prælat. Pœna promotionis est, ut promotus ab eo Ordine, quem per saltum suscepit scienter vel ignoranter, ipso facto sit suspensus. c. un. cit. tit. ac proinde irregularis fiat, si ministret in Ordine sic suscepto, aut in prætermisso. Cancil. Trid. sess. XXIII. c. 14. de ref. sic decernit: *Cum promotis per saltum si non ministraverint, Episcopus ex legitima causa possit dispensare.* Adde Can. Un. dist. 52.

§. 257. *Furtive ordinatus* censetur is, qui sine licentia Episcopi se ordinandis immiscet, et sic subreptitie ordinatur, aut qui eodem die sine dispensatione cum minoribus subdiaconatum, vel duos majores suscipit Ordines. c. 1. 2. 3. de eo, qui furtive (*f*). Sic ordinatus ab exercitio Ordinis furtive suscepti perpetuo suspensus est; proinde si in eo ministrat, fit irregularis. Episcopus imposita condigna satisfactione cum tali dispensat, nisi accessum furtivum sub excommunicatione prohibuisset, aut ordinatus pœnitens religionem ingrediatur.

(*f*) Qui licentiam ab Episcopo obtinet per sub - vel obreptionem, tacendo e. g. statum servilem, conjugalem aut fingendo licentiam Superioris regularis, nescio an differat ab eo, qui sine licentia ordinatur.

§. 258. *Excessus Praelatorum*, qua talium siti sunt in abusu potestatis et jurisdictionis, cujus limites contra subditos excedunt: *Excessus subditorum* in abusu libertatis contra debitam Prælatis subjectionem et reverentiam I.

Praelati majores Ordinis Episcopalis excedunt vexando inferiores iniquis exaetionibus, injustis censuris, imminuendo eorum jura, negligendo privilegia. Religiosorum praesertim mendicantium et exemtorum contra Episcopos gravamina referuntur quindecim c. 16. de excess. Præl. septendecim c. 17. eod. triginta Clem, un. eod. II. *Praelati Episcopis inferiores* excedunt jura Episcopis reservata usurpando, ceu uniendo Ecclesias, cognoscendo causas matrimoniales, imponendo pœnitentias publicas, concedendo indulgentias, interdictum violando. c. 8. 12. fin. eod. III. *Subditi* excedunt, si suo arbitrio attentant, quod sine auctoritate Superioris perfici non potest, e g. instituendo capitulum, jura collegii prætendendo c. 14., Superiori negando honorem, titulumve debitum, eundem trahendo ad judicia secularia, vel recurrendo ad eadem, ut Superioris auctoritas eludatur c. 15. eod. Ceterum officia subditorum Prælatis etiam majoribus Ordinis Episcopalis præ oculis habenda sunt. Nam, ut inquit S. Leo relatus can. *Qui scit.* 14. II. q. 6. *qui scit, se quibusdam esse praepositum, non moleste ferat, aliquem sibi esse praelatum: sed obedientiam, quam exigit, etiam ipse dependat: et sicut non vult gravis oneris sarcinam ferre; ita non audeat alii importabile onus imponere.*

TITULUS XXXII.

DE NOVI OPERIS NUNTIATIONE.

TITULUS XXXIII.

DE PRIVILEGIIS, ET EXCESSIBUS PRIVILEGIATORUM.

ARGUMENTUM.

I. Notio nuntiationis novi operis et effectus. §. 259. *II. Privilegium ejusque tractatio revocatur ad Theoriam de Legibus et Constitutionibus.* §. 262.

§. 259. Fit non raro; ut quis jure suo in aliorum præjudicium utatur, aut ab aliis præjudicii illati vel inferendi obtentu in usu sui juris turbetur. Binæ species istiusmodi delicti proponuntur in novo opere ædificando, et in usu vel abusu privilegiorum. Eas species proin conjungi uno loco, incongrum non est. Delicta sunt enim unius veluti generis, etsi vix pariant actionem criminalem.

§. 260. *Novum opus* censetur, siquis in suo, vel alieno fundo novum moliatur ædificium, aut prioris formam immutet in præjudicium alterius. *Nuntiare novum opus* nihil est aliud, quam prohibere istiusmodi constructionem; vel mutationem ædificii, quæ jam inchoata, aut certe præparata est. Hæc prohibitio fieri potest auctoritate Judicis, vel privato cujusque jure, nempe aut *verbis* ab eo, qui præjudicium timet, aut *re*, si, quod in *nostro* fundo ædificatur, id destruatur; cum hæc sit

possessionis defensio, quæ cuique privato concessa est; modo id contingat lite nondum pendente apud Judicem. Ex his patet: alia est nuntiatio novi operis *publica*, quæ fit auctoritate Judicis, alia *privata*, eaque *verbalis*, vel *realis*. Quæ olim fiebat jactu lapilli, hodie in usu non est, Privata verbalis parum curari dicitur hodie. Quare re vel auctoritate Judicis opus est.

§. 261. Nuntiato novo opere effectus est: I. ædificans pergere non potest, aut si pergat, suis sumtibus ædificationem tenetur demoliri, nisi notorie injusta fuerit nuntiatio (*a*). II. Si Nuntiatus cautionem offert de demolitione in eventum, quo litem in judicio perderet, per se optionem habet Nuntians, utrum eam admittere velit, aut se obligare, quod intra tres menses præjudicium juris sui in judicio probaturus sit. c. 4. de Nunt. N. O. Elapso trium mensium termino Nuntiatus pergere potest in ædificando: Nuntians vero in prosequenda causa, si jus suum intra trimestre plene non probavit (*b*). III. Nuntians ex injusta nuntiatione tenetur de dolo, actione injuriarum, aut interdicto, *ne vis fiat*, vel interdicto, *uti possidetis*. Lib. II. Decret. §. 175. (*c*).

(*a*) Utrum verbalis privata nuntiatio hunc effectum operetur, valde dubium est, si nihil obstitit, quo minus Nuntians Judicem adire, et mandatum inhibitorium impetrare potuerit. C. 1. de N. O. N. fit mentio de verbali nuntiatione conjuncta cum appellatione ad Papam. c. 2. de sola verbali privata nuntiatione id videtur statui. c. 3. eod. fit mentio de nuntiatione publica.

(*b*) Hæc decisio suam habet exceptionem: tenetur enim Nuntians admittere cautionem, si ipsius jus liquidum, aut valde verisimile non sit; simulque ædificans ex dilatione pateretur damnum, uti si menses hyemales intrarent.

(c) Doctrina de N. O. N. petita est ex legibus civilibus usum tamen habet in foro ecclesiastico etiam circa novas ædificandas Ecclesias; ac Religiosi præsertim non tolerant ædes vicini altius attolli, aut fenestras in illis aperiri, ut in hortos ipsorum, vel areas prospectus pateat, ex ea etiam causa, ne Religiosis præsertim Monialibus liber sit prospectus ad vicinas Laicorum fenestras, praecaveaturque occasio vani aut periculosi commercii. Pontifex c. 1. de N. O. N. generalem tradit regulam de usu legum civilium in foro sacro, dicens: *Sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari; ita et sacrorum statuta Canonum Principuum Constitutionibus adjuvantur.* Regulas de usu Jurium utriusque fori, ac de mutuo subsidio proposui in libello Isagogico §. 168. seqq.

§. 262. *Privilegii* notio refertur 1. ad eum, qui illud concedit, diciturque concessio juris specialis permanentis facta a Superiore in personam vel rem contra vel præter jus commune. 2. Refertur ad eum, cui conceditur, vel quod conceditur; sicque est jus speciale permanens concessum a Superiore personæ vel rei contra vel præter jus commune. 3. Sumitur vel *latius*, uti complectitur etiam Constitutiones personales Principis, beneneficia legis, jura singularia, quamlibet prærogativam præ aliis, etsi ordinario jure competat: 4. vel *strictius*, uti ab his distinguitur per concessam a jure communi exemtionem personæ vel rei quoad plures actus similes. In quavis notione insunt tot propemodum notæ, ac in notione legis, in qua spectatur ipsa essentia, dein materia, forma, subjectum activum et passivum, demum effectus, interpretatio, cessatio. Hoc loco speciatim agitur etiam *de Excessibus Privilegiatorum.* Ad theoriam legis privilegia reducuntur etiam in can. *Privilegia.* 3. dist. 3. ibi: *Privilegia sunt leges privatorum, quasi privatae leges.*

§. 263. Essentia privilegii sita est in concessione *juris specialis permanentis*, vel in ipso ta-

li jure. I. *Jus* sumitur hoc loco pro *facultate*, non *necessitate* morali; nemo enim uti cogitur privilegio suo. c. 6. De privil. nisi concessum sit intuitu totius status, aut communitatis. c. 12. De foro competente. Juri respondet obligatio, saltem negativa non impediendi ejus usum. Privilegium ergo respectu aliorum est lex, qua prohibentur privilegiatum turbare. II. Est autem hoc jus *speciale*; quod proinde *trahi non debet ad exemplum*. §. 6. Inst. de N. G. et Civ. nec ad alias personas, aliosve casus, quam formaliter aut virtualiter expressos extendi potest (*d*). III. Est præterea jus *permanens*, sive ad plures actus similes se extendens. Sic differt a dispensatione, et a constitutionibus tum odiosis, quæ tendunt ad novam pœnam pro casu singulari a Principe extra ordinem decretam, tum favorabilibus, qualis est abolitio criminis, aggratiatio (*e*). *Permanens* dicitur jus, quatenus ad plures actus similes pertinet; quod non obstat, quo minus privilegium in *perpetuum* et *temporale* dividatur.

(*d*) Exempla virtualis extensionis sunt: concessa facultas testandi extenditur ad jus faciendi codicillum; facultas dispensandi in votis extenditur ad facultatem eadem commutandi.

(*e*) Hoc sensa Cicero l. 3. de Legibus ait; *Majores nostri ferri leges in privatos homines noluerunt.*

§. 264. *Materia* privilegii est, quidquid honeste concedi potest, modo subjectum sit potestati concedentis. Ea spectata privilegium est *affirmativum* e. g. dandi suffragium in aliena Ecclesia: vel *negativum* e. g. non solvendi decimas: est *praeter jus*, quo singularis conceditur gratia, per se non competens; aut contra jus, cui privilegiatus per se subjicitur. Prius illud etiam

non subdito concedi potest, modo materia sit in potestate concedentis. Fit aliquando, ut majoris securitatis gratia, ad tollendas anxietates vel aliorum molestias, privilegiis inserantur, quæ jure communi competunt; unde vocant privilegia *secundum jus*, non inepte penitus; quia talis declaratio vel assecuratio instar specialis gratiæ est. Spectata materia privilegium *favorabile* dicitur, aut *odiosum*, quod redundat in præjudicium juris, vel hominis.

§. 265. *Subjectum activum*, uti legis, sic et privilegii est Princeps vel Superior, scilicet is, qui legem potest condere, adeoque etiam eximere a lege, aut qui concedere potest gratias præter jus, aliosque obligare, ne gratia affectum, seu privilegiatum in usu gratiæ impediant. Relate ad Superiorem privilegium conceditur *motu proprio*, *vel ad istantiam* (*f*) sic, ut sit *clausum in corpore Juris*, vel *speciali concessiono* indultum: *gratiosum*, seu ex pura liberalitate datum; vel *remuneratorium*, qualia fere sunt privilegia Religiosorum: aut *onerosum* seu conventionale, per modum contractus cum reciproco onere. Ad jus concedendi privilegia pertinet itidem jus ea confirmandi, innovandi, authentice interpretandi, justa ex causa revocandi. Conf. Lib. I. Decret. §. 111. Lib. II. tit. ult. de confirmatione utili vel inutili.

(*f*) Privilegia clausa in corpore Juris fere sunt beneficia legis tum *generalia*, ceu restitutionis in integrum, inventarii, ordinis, divisionis, tum *specialia*, concessa certis hominum classibus, ceu mulieribus, Academicis etc. quæ *jura singularia* potius sunt, quam privilegia. Conf. Cujac. Observ. XV. 8. De concessione motu proprio vel ad instantiam conf. tit. de Rescriptis. Lib. I. §. 201.

§. 266. *Subjectum passivum*, cui privilegium conceditur, est subditus, si id est contra jus: vel alius, qui circa materiam privilegii eadem potestas non competit, quæ concedenti. Est dein persona, vel res, uti privilegium personæ inhæret, vel rei seu causæ. Hinc alia sunt privilegia *personalia*, alia *realia*, veluti concessa locis, academiis c. 2. de Privil. in 6. Sedibus patriarchalibus, primatialibus, metropolitanis. c. 1. et c. 23. de Privil.

§. 267. *Forma* privilegii non consistit in publica promulgatione, sed insinuatione et acceptatione privilegiati, cum sit instar donationis. c. 17. de Præb. in 6. Emergente lite satis est privilegia in authentica forma edere in judicio. c. 7. X. et c. 7. eod. in 6. Præterea forma sita est in *concessione* Superioris facta scripto, aut oraculo vivæ vocis, et quidem vel *primo et per se*, vel per *communicationem*, qua privilegium uni simpliciter concessum extenditur ad alium, duplici modo: 1. absolute, *pariformiter*, seu æque principaliter; quo fit, ut privigium uni ademtum non censeatur ob id alteri etiam ademtum: 2. *relative*, ita ut si tale privilegium minuatur vel extinguatur in principali, hoc ipso etiam minuatur vel extinguatur in altero, quocum sic communicatum fuit. In hunc modum cum Religiosis communicant in aliquibus familiares eorum. *Consuetudo* et *praescriptio* non formæ et modi sunt acquirendi privilegii, sed ipsæ potius vim privilegii aliquando obtinent per leges. c. 13. de Judic. c. 9. de Offic. jud. ord. c. 13. de foro comp.

§. 268. *Effectus* privilegii consistit in facultate, non vero in necessitate eo utendi §. 263.

et usu legitimo; qui in eo turbatur vel impeditur, habet actionem tum personalem *injuriarum*, tum *realem*, utilem *confessoriam*, uti pro asserendis aliis juribus: præterea utile interdictum *uti possidetis*. Aliquando actori privilegium opponitur in vim *exceptionis peremtoriae*, vel *dilatoriae*. Ac tenentur Judices, privilegiatos defendere in suis juribus c. 4. et c. 26. eod.

§. 269. Pro legitimo privilegiorum usu requiritur eorum genuina interpretatio. Regulæ sunt: I. Authentica interpretatio peti debet a Principe si mora patitur eum consuli. Sic c. 8. Pontifex declarat, diversa esse, sub *jure*, et sub *protectione* B. Petri, seu Ecclesiæ Romanæ existere. Adde c. 18. (*g*). II. Interpretatio doctrinalis sic fieri debet, ut spectata materia privilegium quidpiam speciale operetur contra vel præter jus. c. 30. et 33. III. Inhærendum est proprietati verborum secundum communem acceptionem et stilum curiæ, ex qua privilegium emanavit. c. 17. IV. Latæ interpretationis sunt privilegia mere favorabilia c. 22. clausa item in corpore Juris, concessa in favorem religionis, causæ piæ, boni publici, in remunerationem meritorum, vel cum adnexo onere reciproco, motu proprio, et certa scientia. V. Extra hos casus strictæ interpretationis sunt privilegia, quæ derogant juri, statuto, consuetudini præter jus introductæ. Exempla extant in c. 19. 21. 31. X. et c. 5. in 6.

(*g*) De exemtione a jurisdictione Ordinariorum multa declarat Pontifex c. 14. 16. 17.

§. 270. *Abusus* privilegiorum, seu Excessus Privilegiatorum contingunt: I. Si privile-

gium ad personas, locum, et tempus contra intentionem id concedentis extenditur. c. 5. et c. 9. II. Si ex privilegio sumitur occasio liberius delinquendi. III. Siquis contra finem privilegii agat, uti si canonicus negligat studia, quorum causa abesse potest a loco beneficii. c. 12. De clericis non resid.

§. 271. Amittuntur privilegia I. *ipso facto*, nempe interitu rei totali, aut personæ, uti ea realia sunt, aut personalia. c. 2. de relig. domib. c. 25. in fin. de V. S. c. 7. de R. I. in 6., vel lapsu temporis, ad quod concessa fuerunt, vel defectu conditionis, sub qua competebant; dein renuntiatione expressa, vel tacita per non usum, quando leges ita statuunt (*h*), vel per usum contrarium, si alter usucepit libertatem (*i*).

(*h*) Id leges statuunt de Nundinis et servitutibus rusticis l. pen. C. de Servit. l. 1. D. de Nundinis. In aliis negotiis id non procedit, nisi is, in cujus præjudicium cedit privilegium, libertatem usucapiat. l. 6. D. de Servit. præd. urb.

(*i*) C. 6. c. 15. de Privil. Alia Privilegia, quæ mere favorabilia sunt, nec in aliorum cedunt præjudicium, non usu, vel usu contrario non extinguntur; quia in actibus meræ facultatis locum non habet præscriptio.

§. 272. II. Amittuntur privilegia revocatione concedentis, successoris, aut Superioris privilegiato intimata. c. 1. de Const. in 6. et c. 1. de R. I. Indignum est autem, et alienum a dignitate Principis, *sine gravi et justa causa* auferre privilegia, etiam mere gratiosa, a se vel antecessore concessa, nisi iis adjecta fuerit clausula: *Ad beneplacitum nostrum*; ac ne istuc qui-

dem Princeps temere mutare debet. In aliis privilegiis sine ejusmodi clausula concessis, et acceptatis spectanda est ratio conventionis, et donationis, quæ pro libitu partis unius revocari non potest. Justæ revocandi causæ sunt I. Abusus privilegii. can. *Ubi ista.* 7. Dist. 74. c. 24. de Priv. c. 45. de sent. excomm. II. Si privilegium paulatim vergit in nimium præjudicium aliorum c. 9. de. Decimis. III. Exigente necessitate publica, vel utilitate evidente.

TITULUS XXXIV.

DE PURGATIONE CANONICA.

TITULUS XXXV.

DE PURGATIONE VULGARI.

ARGUMENTUM.

I. Purgationis canonicae usus, forma, effectus. §. 273. II. Purgationes vulgares reprobatae sunt a Summis Pontificibus. §. 276.

§. 273. *Usus purgationis canonicae* tanquam torturæ spiritualis, quæ fit exacto juramento, est, cum quis diffamatus, aut suspectus est de crimine, aut de impedimento, ob quod ad Ordines aut beneficia promoveri nequit, idque crimen aut impedimentum defectu accusatorum, testium aliarumve probationum non aliter detegi, nec ejus suspicio aut macula aliter abstergi potest. Est ergo hæc purgatio genus probationis subsidiariæ ratione delictorum, uti passim ex capitulis tituli colligitur, et ratione impedimentorum. c. 14. de purgat. can. Non indi-

citur ex levi causa, aut temerario delicti rumore c. 12. nec super crimine notorio aut lite pendente c. 15. Locum contra iniquam indictionem habet appellatio c. 6. Maxime adhibetur apud personas, quorum bona fama necessaria est. c. 2. et 10. h. t. et can. *Non sunt.* 56. XI. q. 3. aut propter scandalum abolendum etiam Monialibus et Laicis imponitur. c. 3. et 6.

§. 274. *Forma purgationis canonicæ* consistit I. in juramento diffamati aut suspecti *de veritate*, scilicet quod non commiserit objectum crimen, vel non laboret defectu, de quo suspectus habetur. Judex enim in causis arduis et criminalibus non Actori juramentum suppletorium, sed Reo purgatorium concedit, modo tanta allata sint indicia, quæ ad torturam sufficiant; neque id Actor remittere, vel Reus, cui indicitur, referri potest (*a*). II. Consistit in juramento Conpurgatorum *de credulitate*, quod scilicet credant, Reum verum jurare, et immunem esse a crimine vel macula, de qua redditus est suspectus c. 5. in fin. et c. 13. h. t. Unde dicitur quis innocentiam suam ostendere *cum septima aut quinta manu sui ordinis*, hoc est, cum septem aut quinque conpurgatoribus, collegis suis, quibus infamati vita et mores explorati sunt. *Numerus* Conpurgatorum varius est pro arbitrio Judicis, et gravitate causæ. Qualitates eorum nimis auxie inquiri non debent, modo sint *bonae famae*, *nec in judicio pro criminibus condemnati.* c. 7. 9. 10. 11. Judicem monet Papa, ne, siqui Reo in purgando velint assistere, aliquam eis malevolentiam, vel indignationem ostendat, neque eos impediat, vel ab aliis impediri sinat.

(*a*) Difficultatem sæpe facessit formula juramenti Reo proposita, ne de illis etiam delictis jurato respondere

tandi Deum, ac sæpe etiam innocentes condemnandi, uti patet ex c. 2. de pur. vulg. ac toto eo tit. Concilia particularia, non confirmata a Pontificibus et capitularia, ac veteres Germanorum leges multa continent de hisce purgationibus, ad quas etiam referendum videtur c. 1. de purgat. canon. At vero Decreta Pontificum iisdem adversantia extant c. 8. de purg. can. et tot. tit. de purg. vulg.

(c) Si Deus innocentiam aut crimen aliorum miris eventibus aliquoties comprobavit, uti in S. Petro igneo, in S. Cunegunde; non poterat ob id lege ordinaria exigi miraculum.

TITULUS XXXVI.

DE INJURIIS ET DAMNO DATO.

ARGUMENTUM.

I. Notio injuriæ, et pœnæ §. 277. II. Damnum injuria datum, ejusque reparatio §. 282.

§. 277. *Injuria* latissime nuncupatur id omne, quod non jure fit, etsi quis animum nocendi non habeat. l. 1 D. de Injur. Minus late est violatio juris imperfecti: strictius ac proprio significatu violatio juris perfecti, quod homini competit in corpore, et membris, in rebus corporalibus, vel incorporalibus, in existimatione et honore. Speciatim injuria restringitur ad violationem nominis, famæ, honoris cit. l. 1. ibi: *Specialiter injuria dicitur contumelia: contumelia autem a contemnendo (a).*

(a) Ex Jure Nat. priv. §. 844 repetendæ sunt notiones huc pertinentes. *Existimatio* est aliorum de perfectione nostra judicium, ceu de probitate, scientia, ar-

te etc. Id si verbis declaratur, *laus*: si actibus externis, *honor* dicitur. *Fama* est communis hominum sermo de perfectione, vel imperfectione cujusdam: unde bona est fama, vel mala, quæ *infamia* nuncupatur. Bona fama alia *simplex*, qua quivis gaudet, qui pro malo, aut vili non habetur; alia *intensiva*, quæ complectitur existimationem et *gloriam*, seu consentientem bonorum ac peritorum laudem. His opposita nomina fixas notiones non habent. Existimationis vulgo opponitur *ignominia*, aut si Latium probaret vocem, *Vilipensio*, sita in judicio aliorum de imperfectione cujusdam, aut perfectionis defectu: *obtrectatio* contraria est laudi: quia per eam de perfectione cujusdam detrahitur. *Vituperatio* est, qua alteri imperfectionem imputamus. Honori e contrario respondet *contemtus*, quo significamus, alterum existimatione indignum esse. *Ignominia* vel *contumelia* est quivis actus externus, quo judicium de imperfectione alterius declaramus. Non igitur nihil differunt contemtus et ignominia; ille indicat; quempiam carere perfectione, hæc imperfectionem alteri adscribit; ob quam reprehendi possit. Contumeliæ non una est ratio, censeturque saepe convitium, exprobratio, irrisio, illusio, subsannatio. *Calumnia* est sermo, quo alteri imputatur imperfectio, qua non laborat, ejus existimationi et laudi detrahendi causa. *Detractio* est sermo; quo de existimatione absentis detrahitur tum falsa narrando, tum vera, sed occulta vitia prodendo.

§. 278. Dividitur injuria, uti existimationi et honori opponitur, I. in *verbalem* et *realem*. Ad verbalem refertur etiam scriptura, et *libellus famosus*, seu injuria scripta, quo delictum infamans alicui imputatur; nec refert, utrum auctor nomen suum addiderit, an tacuerit. l.5.§.9. D. de Injur. Passim etiam *picta* aut *sculpta* injuria ad verbalem refertur. Ad *realem* pertinet pulsatio, vulneratio, mutilatio etc.: II. in *mediatam*, et *immediatam*, hæc *directe* infertur personæ, quæ injuriam passa dicitur: illa infertur per personam conjunctam. III. in *levem* et *atrocem*, spe-

ctata qualitate ipsius læsionis, personæ læsæ et lædentis.

§. 279. Duplex ob injuriam competit actio, *criminalis*, quando pœna juris infligitur, non tendens in commodum ejus, qui injuria affectus est: *civilis*, quando læsus agit ad æstimationem injuriæ, eamque sibi applicari vult. Contra injurias verbales frequens est actio recantatoria, seu ad palinodiam, præsertim si inferior superiorem gravius læsit, et coram aliis. Ex qualitate personarum et injuriæ arbitratur Judex, quis sit adhibendus modus, ut existimationi ejus, qui injuriam passus est, satisfiat, nempe per declarationem honoris, revocationem, deprecationem. Secundum hæc principia in foro etiam ecclesiastico proceditur. De Clerico, qui injuriam intulit dignitati Pontificiæ, vide §. 251. In Concilio Carthaginensi decretum est, ut *Clericus maledicus* (*maxime in sacerdotibus*) *cogatur ad postulandam veniam*; *si noluerit*, *degradetur*, *nec unquam ad officium absque satisfactione revocetur*. can. *Clericus* 5. dist. 46. Honorius P. III. graviter reprehendit Archidiaconum, qui Episcopum, suum esse Dominum negabat, contra fidem homagii præstiti, id est, contra fidelitatem, qua Clerici adstringuntur suo Episcopo. c. 15. de excess. Præl. ubi ex adjunctis patet, injuriam Episcopo illatam, non verbalem tantum, sed realem fuisse. Auctorem libelli famosi, qui latet incognitus, S. Gregorius M. ipso jure a communione Corporis Christi exclusum voluit; ac si eam pœnam violaret, ipso facto excommunicatum. can. 2. V. q. 1.

§. 280. Injuria seu contumelia in Deum, Deiparam, vel Sanctos commissa nuncupatur *blas-*

phemia, quæ est *interna*, vel *externa*, atque hæc *verbalis*, aut *realis*; alia item *enunciativa*, qua Deo quidpiam negatur, quod ei convenit, aut tribuitur, quod minime convenit; quæ est hæreseos species et blasphemia *haereticalis* dicitur: alia *imprecativa* cum quis in Deum, Deiparam vel Sanctos malum imprecatur, aut eos convitiis vel maledictis insectatur. Etsi autem quævis blasphemia atrox crimen sit, gradus tamen atrocitatis possunt concipi.

(*b*) Convitia in Deiparam vel Sanctos commissa in Dei injuriam redundare, et blasphemiæ loco habenda esse, dubium non est. c. 2. de Maledicis. *Sicut Deus*, inquit S. Thomas 2. 2. q. 13. art. 1. *in Sanctis suis laudatur, in quantum laudantur opera, quæ in Sanctis suis efficit; ita et blasphemia, quæ fit in Sanctos, ex consequenti in Deum redundat.* Id contingit etiam per injurias reales, ceu contumeliosa tractatione sacrarum Imaginum, aut Christi cruci affixi, per picturam item aut sculpturam contumeliosam, per accommodationem S. Scripturæ ad jocos scurriles.

§. 281. Crimen blasphemiæ mixti fori est: in hæreticalem tamen solus Judex Ecclesiasticus inquirit. c. 18. de hæret. in 6. In veteri lege blasphemi lapidibus obruti sunt. Exod. XXIV. 16. Justinianus et Maximilianus I. in Legibus Imperii Wormatiæ constitutis an. 1495. art. 10. pœnam mortis blasphemantibus dictarunt. (*c*). Jus Canonicum præter antiquiores pœnas can. *Siquis* 10. XXXII. q. 1. et in collectionibus canonum pœnitentialium expressas, inhæret Decretali Gregorii IX. c. 2. de Maled. ut blasphemus in *septem diebus dominicis præ foribus Ecclesiae in manifesto, dum aguntur Missarum solemnia, existens, ultimo illorum die dominico pallium et calceamenta non habeat, ligetur corrigia circa collum, septemque*

praecedentibus sextis feriis in pane et aqua jejunet, Ecclesiam nullatenus ingressurus etc. In Lib. VII. Decret. Extat Const. Julii III. de *Blasphemis et Aleatoribus*; et ex Concil. Lateran. sub Leone X. commemorantur *pœnae blasphematorum cujuscunque generis, ordinis et qualitatis.*

(c) Leges publicæ Imperii easdem recensent causas, ob quas Justinianus blasphemiam, et luxuriam contra naturam gravissime vindicandas edixit in Nov. 78. c. 1. ibi; *Propter talia enim delicta et fames, et terræ motus et pestilentiæ fiunt, --- Sin autem et post hujusmodi nostram admonitionem inveniantur aliqui in talibus permanentes delictis: primum quidem indignos semet ipsos faciunt Dei misericordia: post hæc autem et legibus constitutis subjiciuntur tormentis. Præcipimus - in talibus permanentes delictis comprehendere, et ultimis subdere suppliciis. - - Ipse Præfectus si invenerit quosdam tale aliquid delinquentes, et vindictam in eos non intulerit secundum nostras leges: primum quidem obligatus erit Dei judicio, posthæc autem et nostram indignationem sustinebit.* In Reform. Polit. Imperii an. 1548. edita Augustæ præter congestas et exasperatas pænas in blasphemos, speciatim agitur de blasphemiis militum.

§. 282. *Damnum injuria datum* intelligitur hoc loco delictum privatum, quo alter per injuriam, id est, nullo competente jure alterum in membris vel rebus suis læsit, nullo lædentis emolumento. Videtur hic agi maxime de damno non dolo, sed culpa, eaque extra contractum dato; et damni reparatione. Quod *dolo* datur in *membris* hominis, ad homicidium, quod in *rebus*, ad titulum de incendiariis aptius refertur. Notiones damni et culpæ exposui Lib. III. §. 178. et 179. Ejusmodi damnum vindicatur lege Aquilia, de cujus tribus capitibus multa disputant Auctores. Sed ut V. C. Zechius de Judiciis crim.

§. 389. animadvertit, cum hodie scrupolosa verborum servitus, quam Jus civile observabat, sublata sit, ob datum damnum restitutio facienda est, quanti interfuit, cum damnum daretur; ac fit præterea, ut lædens pro ratione culpæ extra ordinem aliquando puniatur. Damnum casu mere fortuito, aut jure datum huc non pertinet.

§. 283. Ex Lege Aquilia ob culpam etiam levissimam extra contractum agi potest l. 44. D. ad Leg. Aquil. ibi: *In lege Aquilia et levissima culpa venit.* Satis illud etiam receptum est, Judicem probata alterius culpa pro damnificato ejusque indemnitate ferre sententiam: Reum vero sententiæ utroque foro obtemperare debere; nulla admissa excusatione, quod damnum sine dolo, aut peccato, ex invincibili oblivione, inadvertentia, aut præcipitantia, id est, ex culpa juridica datum fuerit (*d*). Disputant tamen Theologi, utrum damnum culpa mere juridica datum ante omnem sententiam judicis, vi naturalis juris reparari debeat; nec vero in ea questione inter culpam levissimam, levem aut latam distinguunt, sed fere generatim sic decidunt: Nemo (secluso contractu) tenetur ad restitutionem damni a se illati, nisi in damno inferendo culpam admiserit Theologicam contra justitiam. Hanc quæstionem juris naturalis diligenter examinare studui in Jure Nat. priv. C. ult. §. 143. ac in præc. §. 141. ipsam nuncupationem. culpæ Juridicæ ad examen vocavi.

(*d*) Id omnino patet ex c. fin. de injur. et damno dato, quod per subjectas notas illustravi in cit. §. 143. Exempla h. t. extant fere deprompta ex veteri testamento. Siquis damnum in membra dedit, restituire debet lucrum cessans et expensæ in medicos c. 1. De damno

dato animalibus c. 2. vel ab animali alterius c. 3. quo pertinet titulus digestorum: *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.* De eodem casu Gregorius IX. in cit. c. fin. ait: *Quodsi animalia tua nocuisse postponas, nihilominus ad satisfactionem teneris, nisi ea dando passis damnum velis liberare te ipsum. quod tamen ad liberationem non proficit, si fera animalia, vel quæ consueverunt nocere, fuissent, et quam debueras, non curasti, diligentiam adhibere.* C. 4.5.6. agitur de damno dato in agro, vinea, frugibus, domo alterius. c. 7. de damno, quod passus est injuste in exilium pulsus. c. 8. Remissio damnorum utraque ex parte datorum tempore discordiae et tumultus non extendi dicitur ad alias factas expensas tempore eodem; sicut etiam *reparatio damni*, et satisfactio pro injuria revera distinguuntur; uti exposui in Jur. Nat. priv. cit. C. ult. §. 138.

TITULUS XXXVII.

DE POENIS.

TITULUS XXXVIII.

DE POENITENTIIS, ET REMISSIONIBUS

ARGUMENTUM.

I. Notio pœnæ, ac diversitas, subjectum activum, passivum, objectum, proportio ad delictum. §. 284. *II. Pœnitentiæ ac remissiones.* §. 291.

§. 284. Primæ notiones *Pœnæ* in Jure naturæ, maxime publico sedem habent, ubi pœna passim dicitur *malum passionis, quod infligitur ob malum actionis.* Utrumque malum positive et negative potest concipi; ut quis ob actionem tam positivam, quam negativam seu ob omissionem, *pati* cogatur malum positivum

in corpore, bonis, honore, aut negativum situm in privatione commodi. Hinc generali pœnæ notione includitur: 1. pœna *positiva*; cujus executio requirit aliquam actionem positivam: *privativa*, quæ privat jure jam quæsito: *negativa*, quæ impedit ne jus vel commodum acquiratur. 2. Pœna *legalis* definita per legem: *judicialis* æstimata arbitrio Judicis: *conventionalis* partium conventione determinata. 3. Pœna *civilis* duplici sensu, vel quæ tendit in privatum commodum civiliter agentis de delicto, aut quæ non est corporis afflictiva: et *criminalis* itidem sensu duplici, quæ tendit ad publicam vindictam; aut quæ præ aliis pœnis criminalibus est corporis afflictiva. 4. Quia notio pœnæ non determinat modum, quo incurritur; idcirco in ea includitur tum pœna *latæ sententiæ*, quæ vi legis aut conventionis incurritur *ipso jure aut facto*: tum pœna *ferendæ sententiæ*, quæ a Judice per sententiam infligenda est

§. 285. Prælucente Jure naturæ publico in pœnis spectari debet 1. earum *diversitas et natura*: 2. *Subjectum activum*, nempe is, qui jure, imo generali obligatione affectus est, eam definiendi et infligendi: 3. *Subjectum passivum*; sive is, qui pœnam subire cogitur: 4. *objectum pœnæ*, nempe delictum, aut malum actionis: 5. Proportio inter pœnam et delictum. Ad hæc nempe capita referendæ sunt decisiones juris.

§. 286. *Pœnarum diversitas ac natura* tam multiplex est, quam bonorum aut malorum, quæ in hominem cadunt circa vitam, membra, fortunas, honorem, libertatem, status

adventitios, jura spiritualia aut temporalia. Pœnæ capitali in Jure sacro æquipollet excommunicatio. Pœnæ corporis afflictivæ apparent in jejuniis, castigationibus, cilicio ac cinere: mulctæ pecuniariæ in injunctis eleemosynis aut piis fundationibus, quod fieri potest tam in foro interno, quam externo. c. 2. et 3. h. t. *Eleemosynas* nominavi; cavent enim SS. Canones, ne istiusmodi pœnas ad quæstum et avaritiam convertat Judex Ecclesiasticus. cit. c. 3. et 9. h. t. Concil. Trid. Sess. XXV. c. 3. de ref. Carcer etsi ad custodiam inventus sit, Jure Canonico etiam naturam pœnæ obtinuit. c. 3. h. t. in 6. Speciatim exponitur eodem jure natura *degradationis*, quæ est gravissima pœna vindicativa cadens in Clericos. c. 2. h. t. in 6. c. 27. de V. S. Concil. Trid. Sess. XIII. c. 4. de ref. adde Pontificale Romanum. Animadverte autem de pœna degradationis. Alia est *suspensio* proprie talis ab Ordine, officio aut beneficio, quæ non est perpetua, nec adimit titulum beneficii. Alia est *privatio* beneficii, quæ etsi titulum beneficii auferat, non tamen infert perpetuam inhabilitatem ad idem, vel aliud beneficium obtinendum. Alia est *depositio* ab Ordine, beneficio aut officio, per quam depositus ab his removetur perpetuo. Alia demum est *degradatio*, quam nonnulli vocant depositionem realem, qua Clericus propter criminis atrocitatem, aut incorrigibilitatem solemniter privatur non tantum Ordine, beneficio et officio, sed etiam statu clericali, id est, omnibus juribus et privilegiis clericalibus, ut sic a Judice seculari, cui fere tradi solet, secundum leges puniri queat. Solemnis sententia istiusmodi degradationis, appellatur degradatio *verbalis*: solemnis executio sententiæ, degradatio *realis*.

§. 287. II. *Subjectum activum pœnae est* Legislator Ecclesiasticus, et Judex subordinatus secundum hierarchiam jurisdictionis. Generatim statui solet: Judex supremo inferior, et qui jus aggratiandi non habet, regulariter ac per se nec remittere aut mitigare, multo minus exasperare potest pœnam ordinariam Canone, consuetudine, statuto definitam; quia universe non de legibus, sed secundum leges judicare debet. can. *In istis.* 3. dist. 4. c. 16. de M. et O. Specialis decisio de jure puniendi extat. c. 1. h. t. in 6. Archiepiscopus dum jurisdictionem in provincia sibi subjecta exequitur, eos, qui ipsi, ejus Nuntiis, aut familiæ injurias inferunt, non eo tantum casu, quo per ejusmodi injurias ipsius jurisdictio impeditur vel turbatur, coercere ac punire potest, sed quotiescunque manifestæ et notoriæ offensæ ipsi, ejusve Nuntiis aut familiæ inferuntur.

§. 288. III. *De subjecto passivo* pœnæ vulgo statuitur regula: *Delicta suos teneant auctôres.* l. 26. D. l. 22. C. de Pœnis. Fit tamen non raro, ut propter delicta parentum vel antecessorum liberi aut successores certis privilegiis aut bonis, ad ingerendum horrorem criminis juste priventur. Hinc c. 23. de R. J. in 6. dicitur; *Sine culpa*, nisi subsit causa *non est aliquis puniendus.* C. 4. h. t. in 6. de hac transmissione pœnis in liberos declaratur, illam ad eos tantum pertinere liberos, qui *per masculinam, non per femininam lineam* descendunt, *nisi aliud in jure vel sententia sit expressum.* Exemplum gravissimæ pœnæ in Episcopum vibratæ habetur Extrav. un. h. t. int. com. Pœnæ Religiosis mendicantibus ob excessus dictatæ memorantur Clem. 3. eod.

§. 289. IV. *Objectum pœnae* sunt 1. delicta, non quævis, sed subjecta pœnis ordinariis vel arbitrariis per leges. de his dicitur c. 1. h. t. *Ea, quae frequenti praevaricatione iterantur, frequenti sententia condemnentur.* 2. Temeritas litigantium, ob quam victus in expensis condemnatur victori, *nisi sententia pro absente feratur.* c. 4. h. t. 3. Casus pœnæ conventionalis, si ejus conditio impletur. Locum tamen aliquando habet compensatio c. 7. h. t

§. 290. V. *Proportio inter poenam et delictum* pendet ex qualitate personæ læsæ et lædentis, ex adjunctis armorum, loci, temporis, ex effectibus et damnis, ex quantitate moralitatis, qua delictum patratum est. Exempla extant h. t. c. 6. de Clericis, qui in latrociniis vel aliis magnis sceleribus deprehenduntur. c. 5. in 6. de iis, qui Cardinales insequuntur, percutiunt, capiunt, ejicunt. Clem. 1. de iis, qui Episcopum percutiunt, capiunt, ejiciunt. Clem. 2. du iis, qui viros Ecclesiasticos captos detinent, ut renuntient beneficio Ecclesiastico, vel ne citati vadant ad curiam. Extrav. un. Joan. XXII. h. t. de iis subditis, qui in ditionibus Ecclesiæ Romanæ subjectis Rectores et officiales occidunt.

§. 291. *In Poenitentiis* potissimum spectatur emendatio delinquentis, satisfactio pro expiandis delictis præteritis, et præcautio contra relapsum. Atque idcirco ad forum maxime internum et Theologiam moralem tota ista refertur tractatio. Catholicam de Sacramento Pœnitentiæ Doctrinam distincte exposuit SS. Concilium Tridentinum sess. XIV. cui addenda sunt ea, quæ de justificatione Sess. VI. declarata decisa fuerunt. *Canones Poenitentiales* a Romanis Pontificibus,

a Conciliis, et quibusdam Patribus conditi ad Pœnitentias publicas, earumque formam ac modum pertinent primis ac sequentibus seculis usitatum; quæ res paucis verbis exponi non potest, multis non debet hoc loco ob institutionum angustias. Ejusmodi pœnitentiis obnoxia fuerunt crimina graviora tantum, eaque publica, ac manifesta. Jus omne pœnitentias ordinandi penes Episcopum, nullum, nisi ejus vice et jussu penes presbyterum erat. Primis quidem temporibus crimini *idololatriae*, *macchiae* et *homicidii* publica venia non dabatur quibusdam saltem in Ecclesiis; dein mœchis primum, postea etiam idololatris lapsis in persecutione, et homicidis, saltem infirmis et in exitu constitutis data est pax et reconciliatio; imo inde a primis seculis Ecclesia de infirmis et moribundis cum Deo reconciliandis summam gessit sollicitudinem. Patet hoc ex S. Cypriano epist. 14. et 31. ex Canone Nicœno XIII. quo statutum, ne cuiquam in exitu vitæ petenti Viaticum negetur. Concilium Lateran. IV. præcipit Medicis, ut infirmum, ad quem vocantur, ante omnia ad confessionem et peccatorum expiationem inducant. Damnatis ad mortem pœnitentiæ Sacramentum, si petant, secundum Canones omnino concedi debere declarat, ac contrariam consuetudinem reprobat Concilium Viennense. Clem. 1. de pœnit. Concilium Trid. Sess. XIV. c. 7. de casuum reservatione docet *in Ecclesia Dei custoditum semper fuisse, ut nulla sit reservatio in articulo mortis; atque ideo omnes sacerdotes, quoslibet pœnitentes, a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt.* Præ aliis decisionibus et doctrinis ad pœnitentias pertinentibus hoc titulo memorabile in primis est Decretum annuæ confessionis, et communionis paschalis

in Concil. Lateranensi IV. editum. c. *Omnis utriusque.* 12. de Pœnit. et remiss.

§. 292. Etsi solemnitas pœnitentiæ publicæ maximam partem exoleverit, non ob id omnis publica pœnitentia pro gravibus delictis, quæ scandalum generant in fideli populo, extra usum est; uti patet de blasphemis, adulteris etc. Clerici delinquentes ob majora et iterata delicta longis aliquando pœnitentiæ laboribus exercentur extra conspectum Laicorum. Si numerum Regularium utriusque sexus consideremus hoc ævo, quorum institutum perpetuæ pœnitentiæ status est, ac pias quasdam confraternitates, quæ pœnitentiarum usum habent, chorus pœnitentium adeo non defecisse hoc ævo censendus est, ut potius auctus sit, horrore fortassis mitior, sed diuturnitate molestior. Cum antiquis pœnitentiarum *Remissionibus*, atque etiam Redemtionibus quandam analogiam habent *Indulgentiae*, de quibus præ oculis habendum est Concilii Tridentini *Decretum de Indulgentiis* editum Sess. XXV. Episcoporum Papa inferiorum facultatem concedendi indulgentias magnopere limitatam esse, docet Concilium Lateranense IV. relatum c. 14. de Poenit. et remiss. De hoc Concilii Decreto dein fit mentio c. 15. X. et c. 1. et fin. eod. in 6. Extrav. 1. 2. et 4. eod. int. comm. de Jubilæo agitur.

TITULUS XXXIX.

DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

ARGUMENTUM.

I. Notio censurae §. 293. *II. Excommunicatio.* §. 296. *III. Suspensio* §. 301. *IV: Interdictum.* §. 304. *V. Forma, subjectum activum, passivum censurarum.* §. 307. *VI. Absolutio a censuris.* §. 310. *VII. Excommunicatio Canonis.* §. 312.

§. 293. In Decretalibus Gregorii IX. et Extravagantibus communibus hic titulus de solius inscribitur *sententia excommunicationis*: in libris aliis additur: *Suspensionis et interdicti.* Sed excommunicatio olim quamlibet privationem Communionis circa bona spiritualia, plura vel pauciora significabat, uti manifestum est ex diversis poenitentium gradibus; eoque sensu suspensionem quoque continebat, et interdictum. Pœnitentiis publicis, earumque gradibus paulatim diminutis factum est progressu temporis, ut excommunicatio, suspensio et interdictum, quatenus *censuræ* sunt proprie tales, diversam a reliquis pœnis, et pœnitentiis naturam sortirentur, neque in earum esset numero depositio, degradatio, irregularitas ex delicto, cessatio a divinis. Innocentius III. interrogatus, quid per *censuram* intelligi debeat, dum literis Apostolicis inferitur: *Per censuram procedatis*; respondit, quod *per eam non solum interdicti, sed et supensionis et excommunicationis sententia valeat intelligi.* c. 20. de V. S.

§. 294. Censura secundum propriam suam naturam est pœna spiritualis et medicinalis, qua potestas Ecclesiastica fideles sibi subditos propter delictum et contumaciam privat usu bonorum spiritualium, ut a contumacia recedant. Præcipua censuræ nota, per quam a pœnis vindicativis, aliisque impedimentis distinguitur, ea est, ut sit *medicinalis*, *non mortalis* (quasi perpetuo perimeret), *disciplinans*, *non eradicans* (c. 1. h. t. in 6.), hoc est, ex fine suo non id intendens, ut perpetuo ab Ecclesia abjectus maneat, qui censura notatur, sed ut contumaciam ponat, eaque posita et Ecclesiæ legibus vel præceptis satisfaciens a sententia censuræ absolvatur, et pristina jura spiritualia recuperet. Inferes: Pœna, quæ fertur propter delictum mere præteritum, non est proprie censura; nec quæ fertur ad tempus certum; quia censura ultra tempus pœnitentiæ et satisfactionis, quod indeterminatum est, durare non debet; sed absolutione relaxanda est. Siquis censura innodatus per annum in contumacia perseverat, neque Ecclesiæ parere et satisfacere conatur, *insordescere* in censura dicitur, ac fit etiam suspectus de hæresi, et gravioribus se pœnis coercendum præbet. Conc. Trid. Sess. XXV. c. 3. de ref. Est præterea communis omnium censurarum effectus, ut eas violans irregularitatem incurrat.

§. 295. Exposita est notio censuræ in genere. Ejus species tres, excommunicatio, suspensio et interdictum in eo differunt, quod pluribus vel paucioribus privent spiritualibus bonis. Excommunicatio privat omnibus; unde ea intellecta citius percipientur reliquæ duæ species. Suspensio in Clericos tantum et Mona-

chos cadit, et quidem in singulos, vel in collegium eorum, aut capitulum. Interdictum afficere potest locum et personas, utroque casu generatim, aut speciatim. In quavis ergo censura I. inspicienda vis et natura est, in quorum nempe spiritualium bonorum privatione consistat. II. *Forma*, qua fertur, a jure vel ab homine; si a jure provenit, utrum sit latæ, an ferendæ sententiæ, reservata, vel non reservata. Ad formam pertinet declaratio censuræ contractæ, publica denuntiatio, aliæ solemnitates externæ ad terrorem comparatæ. III. *Potestas Ecclesiastica* censuras infligendi, ac justa potestatis moderatio. IV. *Subjectum passivum*, ejusque delictum ac contumacia. V. *Absolutio* a censura, vel justa exasperatio pœnæ.

§. 296. I. *Natura et vis excommunicationis* majoris, ut vocant, hæc est, ut fidelis penitus segregetur a communione fidelium. Communio fidelium est alia *in sacris*, seu divinis et spiritualibus: alia in *politicis* seu profanis *Communio in sacris* consistit 1. in communibus Ecclesiæ suffragiis, seu fructibus, qui fidelibus proveniunt ex publicis precibus, sacrificiis, indulgentiis, participatione bonorum operum per modum impetrationis et satisfactionis. 2. In usu Sacramentorum activo, et passivo. 3. In officiis divinis et sacris conventibus, canticis, psalmis, in publicis supplicationibus, benedictionibus olei, chrismatis, aquæ, cereorum, altarium, Ecclesiarum. 4. In jure impetrandi gratias e. g. speciales indulgentias, rescripta Apostolica, aut in jure exercendi facultates ab Ecclesia concessas, ceu præsentandi ad beneficia. 5. In jure obtinendi sepulturam sacram. 6. In jure exercendi actus Ordinis,

actus officii, et beneficii, aut in jure obtinendi Ordines clericales, officium, aut beneficium. Per actus Ordinis intelliguntur functiones, ad quas Ordo clericalis requiritur. officium præter functiones Ordinis denotat jurisdictionem voluntariam, et contentiosam, jus eligendi, dandi suffragium in capitulis, jus conferendi beneficia, ad ea præsentandi. Nomine beneficii intelligitur ejus impetratio, administratio, perceptio fructum. Quæ hoc n. 6. dicta sunt, afficiunt maxime Clericos.

§. 297. *Communio in politicis* et profanis alia est extrajudicialis, quæ consistit in civili aut familiari commercio per verba, salutionem, literas, contractus, convictum: alia *judicialia*, dum quis in judicio versatur ut actor, accusator, testis, tabellio, procurator, Judex.

§. 298. Ab hisce Communionis inter fideles articulis segregat excommunicatio. 1. *A communibus suffragiis* Ecclesiæ. Unde damnata est a Leone X. propositio 23. Lutheri, *Excommunicationes sunt tantum externæ pœnæ; nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiæ orationibus.* 2. *Ab usu Sacramentorum* activo et passivo, extra articulum mortis c. fin. in 6. h. t. 3. *A divinis officiis* Ab his enim arcendi sunt excommunicati, aut amandandi, c. 18. et 43. X. c. 18. c. in 6. Clem. 2. h. t. Possunt tamen iidem ad audiendum verbum Dei convocari, atque ad correctionem induci. cit. c. 43. privatim etiam extra tempora conventum orare in Ecclesiis. Huc etiam pertinet prohibitio, ne excommunicatorum nomina publice recitentur in Ecclesia, et in orationibus publicis, neve eorum oblationes aut eleemosy-

næ recipiantur. c. 13. §. *credentes de Hæret.* 4. *A Jure impetrandi gratias* Irrita sunt Rescripta ab excommunicato impetrata extra causam excommunicationis, vel appellationis ab ejus sententia. c. 1. de Rescript. in 6. Segregat. 5. *a sepultura Ecclesiastica.* c. 5. de Privileg. c. 12. de sepult. nisi excommunicatus in morte pœnitens, obtinuerit absolutionem. c. 5. de Raptorib. 6. *Ab usu et exercitio potestatis Ordinis, et jurisdictionis* tam voluntariæ, quam contentiosæ, pro foro tam interno, quam externo. c. 24. de Sentent. et re judicata. c. 1. de supplenda neglig. Præl. in 6. Irrita declaratur sententia prolata a judicibus delegatis, quorum vel unus uxcommunicatione irretitus, fuit, quando sententia proferebatur. c. 1. de offic. Vicarii in 6. *Ab impetrandis item beneficiis et dignitatibus.* c. 7. de Clerico excom. vel ab iis, quæ antea habuerunt, administrandis, aut fructibus percipiendis. c. 53. §. 1. de appellat. in 6. ibi. *Illi proventus Ecclesiastici merito subtrahuntur, cui Ecclesiæ communio denegatur.* Ad privationem autem fructuum requiritur sententia saltem declaratoria; nec per excommunicationem ipso facto perditur beneficium.

§. 299. Excommunicatum juste vitari per se, et a communione fidelium in rebus etiam profanis, et civilibus, tum extra judicium, tum in judicio arceri; patet ex dicto Christi: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus et publicanus.* Matth. XVIII. 17. I. Cor. V. 11. II. Thessal. III. 14. II. Joan. v. 10. 11. adde c. 29. h. t. Articuli vitandæ ejusmodi Communionis hoc versiculo solent exprimi: *Os, orare, vale, communio mensa negatur. Os,* nempe conversatio, quæ verbis fit, aut scri-

pto. *Orare*; can 19. XI. q. 3. et c. 28. h. t. ne videlicet excommunicatorum nomina in publicis precibus recitentur, vel pro eo, qui in excommunicatione decessit etiam pœnitens, ante absolutionem oblationes recipiantur, aut orationes Domino porrigantur. *Vale*, denotat signa urbanitatis, quæ fiunt verbo, nutu, epistola. can. 17. XI. q. 3. *Communio* exprimit cohabitetionem vel societatem cum excommunicato. can. 38. XI. q. 3. *Mensa* communes epulas et convivia significat. can 26. XI. q. 3. can. 27. XXVII. q. 1. (*a*). De Communicatione judiciali certum est, excommunicatos non posse in judicio stare tanquam actores, accusatores, Judices, procuratores, advocatos, tabelliones, testes. c. 8. h. t. in 6. c. 7. de Probat. Potest tamen excommunicatus in judicio conveniri, ut Reus. c. 7. de Judiciis. c. 5. 8. 10. de Except. Ac tum ad servandam judiciorum æqualitatem is se defendere, exceptiones proponere, atque etiam appellare potest. c. 10. 11. 14. de Except.

(*a*) Jus ipsum plures excipit casus, quibus communicare cum excommunicato licet absque culpa can. *quoniam multos*. 103. XI. q. 3. Ii casus vulgo designantur hoc versiculo: *Utile*, *lex*, *humile*, *res ignorata*, *necesse*. *Utiliter* admonetur excommunicatus præsertim a Pastoribus animarum, ut demisso animo veniam petat ab Ecclesia, eique pareat. c. 54. h. t. Hinc excommunicati admittuntur, imo convocantur ad prædicationem verbi divini. c. 43. eod. *Lex* conjugii et cohabitationis conjugalis non ob id tollitur, quod alteruter conjux excommunicatus sit. *Humili* obsequio servorum et officialium nil detrahere debet excommunicatio Dominorum. Qui ex *ignorantia* aut *necessitate* communicat cum excommunicato, culpa vacat, uti per se patet.

§. 300. Segregatio excommunicati a communione fidelium non tantum ipsum afficit

excommunicatum, sed alios etiam fideles, ne cum volente etiam, seseque intrudente communicent. Exceptiones sunt 1. quoad communionem in Profanis, quas enumeravi superiore nota. 2. Si is in judicio convenitur tanquam Reus, uti mox dictum. 3. Ad vitandas dissensiones et schismata in electione Summi Pontificis decretum est, ut nullus Cardinalium cujuslibet excommunicationis, suspensionis aut interdicti prætextu a dicta valeat electione repelli. Clem. 2. §. 4. de Elect. 4. Exceptionem sæpe facit distinctio inter censuratos toleratos, et vitandos inducta a Martino V. de qua infra dicam. 5. Extra hos casus siquis cum excommunicato communicet, fit distinctio, utrum communicet in crimine *criminoso*, ob quod alter excommunicationem subiit, an in divinis, vel aliis causis. Generatim statuitur: Qui cum excommunicato extra casus permissos scienter communicat, incurrit excommunicationem *minorem*, cujus ea vis est, ut privet susceptione et administratione Sacramentorum, et electionem eadem affecti non irritam quidem faciat, sed irritationi obnoxiam. c. fin. de Cler. Excommun. ibi: *Si tamen scienter talis electus fuerit, ejus electio est irritanda; pro eo, quod ad susceptionem eorum eligitur, a quorum perceptione a Sanctis Patribus est privatus. Peccat autem conferendo Ecclesiastica Sacramenta, sed ab eo collata virtutis non carent effectu, cum non videatur a collatione, sed participatione Sacramentorum, quæ in sola consistit perceptione, remotus* (*b*). Est hæc generalis pœna eorum, qui cum excommunicato communicant. At qui communicant in crimine damnato, seu criminoso, præterea majori excommunicatione percellendi sunt c. 30. de sent. excom. aut si ea

a jure in fautores et participes criminis lata sit, pro perculsis habendi. cit. c. 30. 38. 55. de sent. excomm. Dein qui cum excommunicato in divinis communicant, ultra excommunicationem minorem, quam ipso jure incurrunt, graviore censura percutiendi a Superiore sunt. c. 2. de Clerico excomm. c. 8. de Privil. in 6. Clem. 1. de Sepult. Adversus eos etiam, qui in profanis temere et iterato cum excommunicato communicant, gravius demum proceditur c. fin. de Clerico excom. c. 3. et 13. de sent. excom. in 6.

(*b*) Vulgo statuunt, minorem excommunicationem solo usu passivo seu perceptione Sacramentorum privare, nempe *primario* c. 2. de except. c. 59. de sent. excom. At secundario videtur etiam adimere ministerium eorundem uti patet ex cit. c. fin. Alia jura manent salva, ac unica est causa, ex qua excommunicatio minor incurritur; nec unquam infligitur a Judice, sed a jure tantum; neque reservata est, sed a proprio cujusvis sacerdote potest relaxari. c. 29. de sent. excom. Si generatim fit mentio de excommunicatione a jure vel a Judice lata; semper intelligenda est excommunitatio major. c. 59. de sent. excom.

§. 301. Proposita natura et vi excommunicationis agendum similiter est de Suspensione. Hæc pauciorum privat bonorum usu, quam excommunicatio; atque iis tantum, quæ de hac §. 296. n. 6. indicata sunt, nempe relate ad Ordines Clericales, ad officium, et beneficium. Unde Suspensio generatim dicitur inhibitio facta Clericis exercendi actus Ordinis, vel officii, vel beneficii; quia autem nomine *officii* potestas et functiones tum Ordinis tum jurisdictionis passim intelliguntur, dici potest: Suspensio est inhibitio facta Clerico, ne exerceat actus officii vel

beneficii vel utriusque simul. Est ergo suspensio vel *ab officio*, quæ privat usu Ordinis et jurisdictionis spiritualis, vel *a beneficio*, quœ privat jure percipiendi reditus beneficiales, eosve ad ministrandi. Unde alia est suspensio *totalis*, quæ privat exercitio officii et beneficii: vel *partialis*, quæ alterutro. Et quia in officio continetur potestas Ordinis, et jurisdictionis; in utraque autem plures continentur functiones tanquam partes; idcirco alia est suspensio totalis ab officio: item totalis ab Ordine, vel a jurisdictione: alia partialis ab officio: partialis ab Ordine: partialis a jurisdictione: uti siquis suspenditur ab excipiendis confessionibus, a celebrandis Missis, a conferendis beneficiis. Suspensio *a divinis* ab illis actibus Clericum excludit, qui ei competunt in obeundis officiis divinis. Cum igitur multiplex sit suspensio, quævis per jus vel hominem irrogata, tantum operatur, quantum verba significant. Simpliciter et indefinite prolata pro totali habenda est, quæ ab usu officii et beneficii excludit; quia *in toto partem non est dubium contineri.* c. 80. de R. J. in 6. Ceterum una suspensio partialis alteram non importat, nisi actus unius ordinetur ad actum alterius, vel alterum includat; ob quam causam Sacramentum pœnitentiæ administrari nequit nec a suspenso ab Ordine, nec a suspenso a jurisdictione.

§. 302. Suspensio infligitur I. ut *mera pœna* in vindictam delicti, etiam pœnitenti, ad tempus certum, vel incertum. c. 7. §. 3. de elect. c. 1. de sent. excom. in 6. II. Ut *censura* proprie talis ad frangendam contumaciam e. g. ut citatus compareat in judicio, ut de legis transgressione satisfaciat, ut decimas alienas restituat. III. Ut nuda inhibitio obeundi actus Ordi-

nis vel officii imposita ex justa causa absque delicto. Concil. Trid. Sess. XIV. c. 1. de ref. Tali quidem casu nullus requiritur processus judiciarius; nec tenetur Prælatus causam ejusmodi suspensionis significare subdito, sed soli Superiori, ad quem suspensus per simplicem querelam forte recurrit. Bened. XIV. de Syn. Diœces. l. 7. c. 71. n. 4.

§. 303. Quia suspensio rationem habet vel pœnæ vindicativæ, vel censuræ, vel mandati inhibitorii; idcirco de ejus efficacitate judicandum est ex legibus generalibus de pœnis vindicativis, de censuris, de mandatis seu præceptis. Suspensio ab usu Ordinum, aut simpliciter ab officio, sive pœnæ habeat rationem, sive censuræ, eum habet effectum communem, ut, si suspensus, quantumvis occultus, exerceat actum Ordinis, a quo suspensus est, ipso facto fiat irregularis. c. 1. de sent. excom. in 6. c. 1. de sent. et re jud. in 6. Præterea suspensus ab officio, neque eligere potest alium ad Prælaturam, neque eligi; neque capax est ad beneficium obtinendum. c. 8. de consuet. nam beneficium datur propter officium. Suspensus a beneficio, quantumvis occultus, omnibus ejus fructibus et quotidianis etiam distributionibus ita privatur, ut eas licite percipere nequeat, perceptosque ante omnem Judicis sententiam restituere teneatur. Fit aliquando, ut contra suspensos a beneficio vel officio, qui in ejus functiones temere se ingerunt, gravius procedatur a jure vel ab homine. Exempla extant. c. 1. §. ult. de Elect. in 6. c. 13. de vita et honest. Cleric. Ipsum autem titulum officii vel beneficii suspensio non adimit, neque uti pœna est, neque ut censura.

§. 304. Tertia censuræ species est *Interdictum*, quo prohibetur usus divinorum officiorum, quorundam Sacramentorum et sepulturæ sacræ. *Locale* dicitur, quod directe afficit locum; quia in eo prohibentur fieri divina officia secundum formam a Canonibus præscriptam: *Personale*, quod immediate dirigitur ad personas. Utrumque est generale, aut speciale. *Locale generale* est, quod in locum quasi generalem, plura partialia loca complectentem fertur, ceu in regnum, provinciam, diœcesin, villam, castrum, c. 17. de V. S. *Locale speciale* dirigitur in unam tantum Ecclesiam, vel in plures, ut singulas, uti cum interdicuntur omnia templa alicujus loci. *Personale generale* respicit aliquod corpus compositum ex pluribus personis, has autem non aliter, quam uti partes sunt hujus corporis vel communitatis. Exemplum extat c. 16. de sent. excom. in 6. de casu, quo propter delictum Domini vel Rectoris civitas est interdicta. *Personale speciale*, quod fertur in unam pluresve determinatas personas, ita ut singulas per se et omnes per modum plurium afficiat. *Mixtum* appellant interdictum, quo et locus et personæ proxime afficiuntur.

§. 305. Interdictum privat I. *usu Sacramentorum*, excepto Baptismo et Confirmatione c. 43. de Sent. excomm. c. 19. eod. in 6. Pœnitentia c. 24. eod. in 6. et Viatico morientium. c. 11. de Pœnit. et c. 57. de Sentent. excom. II. *Usu divinorum officiorum.* Hic rigor in interdicto locali generali, quo Ecclesiæ speciatim interdictæ non sunt, sic temperatus est, ut *singulis diebus in Ecclesiis et monasteriis Missæ celebrentur, et alia dicantur divina officia, sicut prius: submissa tamen voce et januis clausis, excommunica-*

tis et interdictis (personaliter) *exclusis* , *et campanis etiam non pulsatis.* — *In festivitatibus vero Natalis Domini* , *Paschae ac Pentecostes* , *et Assumtionis Virginis gloriosae* , *campanae pulsentur* , *et januis apertis alta voce divina officia solenniter celebrentur* , *excommunicatis prorsus exclusis* , *sed interdictis admissis.* c. 24. de Sent. excom. in 6. (*c*). Ad interdictum locale speciale referendum videtur , quod Gregorius IX. concessit c. 57. de Sent. excom. ibi: *Permittimus Ecclesiarum ministris semel in hebdomada tempore interdicti non pulsatis campanis* , *voce submissa* , *januis clausis* , *excommunicatis et interdictis exclusis* , *Missarum solennia celebrare* , *causa conficiendi Corpus Domini* , *quod decedentibus in poenitentia non negatur.* III. *Usu Sepulturae sacrae.* c. 11. de Pœnit. ibi: *Licet autem per generale interdictum denegetur omnibus tam Unctio* , *quam Ecclesiastica sepultura*; *concedimus tamem ex gratia* , *ut Clerici decedentes* , *qui tamen servaverint interdictum* , *in caemeterio Ecclesiae sine campanarum pulsatione* , *cessantibus solemnitatibus omnibus* , *cum silentio tumulentur.* Cum igitur plures sint effectus interdicti , fit , ut *totale* nuncupetur , quod omnes habet effectus , secus *partiale*; ut sicut interdicitur ingressus in Ecclesiam.

(*c*) Hoc privilegium a Martino V. et Eugenio IV. pariter concessum est pro festo Corporis Christi , et per totam octavam. Quod de quotidianis Missis et divinis officiis indultum fuit , ad interdictum locale generale duntaxat referendum esse , colligitur ex cit. c. 11. de Pœnit.

§. 306. Inviolabilitas interdicti sanctionibus pœnalibus firmata est; 1. qui extra casus permissos scienter celebrat in loco interdicto , fit ir-

regularis, et adeo ineligibilis, ut nec ad eligendum cum aliis admittatur. c. 18. §. 1. de Sent. excom. in 6. 2. *Is, cui est Ecclesiæ interdictus ingressus (cum sibi per consequens censeatur in ipsa divinorum celebratio interdicta), irregularis efficitur, si contra interdictum hujusmodi divinis in ea se ingerat, in suo agens officio, sicut prius. Talis quoque, si hoc interdicto durante decedat, non debet in Ecclesia vel cœmeterio Ecclesiastico (nisi pænituerit) sepeliri.* c. 20. eod. 3. Contra Clericos violantes interdictum, aliosque ad idem delictum compellentes proceditur etiam per suspensionem ab officio et beneficio. c. ult. de excess. Prælat. 4. Regulares etiam exemti, qui locale interdictum a Rom. Pontifice vel ab Ordinario latum non observant, quando idem ab Ecclesia matrice seu parochiali observatur, incurrunt excommunicationem præter alias pœnas Clem. 1. de Sent. excom. Conc. Trid. Sess. XXV. c. 12. de Regular. 5. De Dominis temporalibus, qui interdicto ipsorum terris irrogato non parent vel obsistunt, agitur Clem. 2. eod. (*d*).

(*d*) Hi effectus non cadunt in *cessationem a divinis*, quae sane differt ab interdicto, neque censura est locum aut homines afficiens, neque paena, sed mera intermissio divinorum facta ex tristitia, atque ad luctum Ecclesiae ostendendum ob inobedientiam aut pravitatem filiorum suorum.

§. 307. II. Explicata censurarum natura ac vi *de forma* earundem oportet agi. Si a Jure fertur censura, *formam legis* habet, nempe promulgationem non qualemcunque, sed talem, quæ ad notitiam pervenerit ejus, qui per censuram adstringi dicitur. Secus nulla ejus *contumacia* in-

telligi potest, nisi minas legis sub censura obligantis noverit. Est autem censura lata a jure, aut *latæ* aut *ferendæ sententiæ* (e). Si fertur ab homine, formam habet sententiæ judicialis, sed cui præmittenda est monitio, regulariter trina cum competente intervallo, nisi urgens necessitas minus exigat tempus. c. 48. de Sent. excom. X. c. 1. 9. 13. eod. in 6. c. 26. de appellat. Si nulla præmissa fuit monitio, censura ab homine lata non valet. Requiritur præterea non ad valorem, sed justitiam censuræ, ut intentatio fiat in scriptis, continens causam minarum. Dein ut ipsa quoque sententia feratur in scriptis cum expressione causæ, loc. cit. Siquis putet, Judicem legitima causa destitui inferendi censuram, a minis appellare debet; quippe quæ gravamen et materiam appellandi continent. Ac tum appellatio fulminationem censuræ præcedens ligat manus Judicis, et sententiam postea latam reddit nullam. Appellatio autem post latam censuram interposita ejus effectum non suspendit. c. 20. de Sent. excom. in 6. Excipe, nisi injustitia censuræ sit evidens et notoria, ejusque sententia manifeste nulla. can. *cui est* 46. XI. q. 3. Si desit hæc notorietas, obtinet regula: *Sententia Pastoris, sive justa sive injusta fuerit, timenda est.* can. 1. ib. Forma procedendi in dubio de justitia aut valore censuræ, præscribitur c. 2. eod. in 6. Ad formam censuræ, referri præterea debet: I. *Declaratio* Judicis pro casu, quo quis censuram latæ sententiæ incurrit. Ea declaratio fieri debet præmissa citatione Rei. arg. c. 8. de M. et O. II. *Publica denuntiatio*, ob quam demum fit, ut censuratus ab aliis vitari debeat, nisi sit notorius percussor Clerici, qui tanquam excommunicatus ante factam denuntiationem vitandus est. (*f*). III. Solemnitates, quæ ad terrorem aliquando

adhibentur in infligendo anathemate. can. *debent.* 106. XI. q. 3. et c. 49. de Sent. excom. in parte decisa.

(*e*) Censura latæ sententiæ exprimitur istiusmodi formulis: *ipso facto*, *ipso jure*, *eo ipso*, aut per verba præsentis vel præteriti temporis: *excommunicatur*: *noverit se excommunicatum.* Ad censuram ferendæ sententiae respiciunt hæ formulæ: *Sub pœna excommunicationis etc. sub interminatione anathematis*; *excommunicetur*, *suspendatur*; *subjiciatur censuræ.* A qua formula differre non videtur haec: *subjaceat censuræ* e. g, excommunicationi.

(*f*) Martinus V. in Concil. Constant. indulget, ut nemo deinceps a communione alicujus, praetextu censurae Ecclesiasticae teneatur abstinere, vel aliquem vitare, ac interdictum Ecclesiasticum observare, nisi censura hujus fuerit in vel contra personam, collegium, Ecclesiam, communitatem, aut locum certum, vel certa; a Judice publicata, vel denuntiata specialiter et expresse. Additur, vitandum etiam esse notorium Clerici percussorem, licet denuntiatus non fuerit. Hartzheim. Concil. Germ. Tom. 5. fol 133.

§. 308. III. *Subjectum activum* censuræ, uti legis, censetur is, qui pollet jurisdictione externa Ecclesiastica, nempe Episcopali vel quasi episcopali, quemadmodum Capitulum Sede vacante, aut Superiores regulares in suos regulares subditos. c. 10. de M. et O. Qui jurisdictionem habent delegatam, vel ordinariam quidem, quæ tamen ab Episcopo restringi potest, quod contingit in Vicario Generali, potestatem suam ex jure communi, ex literis delegationis et commissione officii metiri debent. Dubium non est, potestatem ferendi censuras divinitus esse conces-

sam iis, qui præsunt in Ecclesia. can. 31. seq. XI. q. 3. Richerismum olet propositio 90. Quesnelli: *Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut eam exerceat per primos pastores de consensu saltem præsumto totius corporis.* Mirum non est, Fidei et Ecclesiæ hostes, id semper egisse, ut vel censuras exploderent, vel potestatem eas ferendi coarctare niterentur. Conf. reliquæ propositiones Quesnelli post 90. et prop. 24. Lutheri. A jure et potestate ferendi censuras distingui debet prudens et discretus usus juris Moderationem commendat Concilium Lateran. IV. c. 48. de Sent. excom. et Tridentinum Sess. XXV. c. 3. de ref.

§. 309. IV. *Subjectum passivum* censuræ generatim est solus Christianus, et omnis subditus ei, qui censuram fert. c. 21. X. et c. 5. in 6. de Sent. excom. Excommunicatio mortuorum can. fin. XXIV. 9. 2. est declaratio, quod ea irretiti obierint, nec pro iis Ecclesiastica officia obeunda sint; similiter absolutio post mortem respicit fideles vivos, qui pro iis, qui pœnitentes objerunt, post absolutionem rem divinam peragere possunt. Neque infideles ceu Judæi censura possunt affici, sed alii fideles, si cum illis in casibus prohibitis communicent. c. 13. et 14. de Judæis Speciatim vero subjectum passivum excommunicationis non est communitas. c. 5. h. t. in 6. ibi: *Cum nonnumquam contingeret, innoxios hujusmodi sententia irretiri.* In Communitatem ferri potest interdictum, et si est Clericorum vel Regularium communitas, suspensio. Generali tamen suspensionis vel interdicti censura, non comprehenditur Episcopus, nisi expresse nominetur. c. 4. eod. in 6. Clemens X.

constit. *Superna* an. 1670. die 21. Jun. prohibuit, ne Episcopus omnes simul unius conventus Regulares ab excipiendis confessionibus suspendat inconsulta Sede Apostolica. Interdictum locale generale etiam afficit loca accessoria contigua, ceu suburbia c. 17. in 6. ibi: *Ne vilipendi valeat sententia interdicti. Si sit Ecclesia interdicto supposita, nec in cappella ejus celebrari, nec in cœmeterio ipsius eidem Ecclesiæ continguis poterit sepeliri. Secus si ei contigua non existant.* cit. c. 17. in 6. De interdicto personali generali c. 16. in 6. deciditur: *Si sententia interdicti proferatur in Clerum, non intelligitur, nisi aliud sit expressum in ea interdictus populus, nec etiam e comverso.* Ad subjectum passivum pertinet etiam causa delicti, quæ eo gravior esse debet, quo gravior censura est. Conf. Benedictus XIV. de Synod. l. 7. c. 44. et 45.

§. 310. V. Dispiciendum restat, quomodo censura tollatur, sola nempe *absolutione.* Neque enim satis est, ut Reus a contumacia recedat, Ecclesiæ mandatis pareat, parti læsœ satisfaciat (*g*), nec juramentum de stando mandatis Ecclesiæ vim absolutionis habet c. 38. h. t. nec satis est, ut e vivis, vel ab officio decesserit is, qui censuram tulit, aut obierit ipse censuratus, quantumvis contritus c. 28. et 38. Sed necessaria est obsolutio facta a Judice legitimo, cujus forma in Pontificali et Ritualibus diœcesanis continetur. Hæc absolutio aliquando fit absolute, aliquando ad *cautelam*, uti ante sacramentalem obsolutionem, ante electionem Prælati, vel ad effectum, ut quis gratiam acquirat per Rescriptum, quæ ab excommunicato acquiri non posset. Aliquando fit *ad*

reincidentiam, quæ nomen habet ab addita eidem limitatione, ut absolutus, nisi intra certum tempus quidpiam impleverit, gravis inobedientiæ reus fiat, ei in similem censuram reincidat. Fit dein hæc reincidentia ipso jure, uti in casibus c. 22. h. t. in 6. expressis. Siquis plurium censurarum vinculis innodatus est, non sufficit, ut ab uno absolvatur. c. 27. et c. 42. Nec si Papa scienter communicat cum excommunicato, per hoc illum absolvit. c. 41. h. t. Clem. 4. h. t.

(g) Ab Alexandro VII. damnata est prop. 44. *Quoad forum conscientiæ, Reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessant censuræ.*

§. 311. De potestatæ absolvendi a censuris, fit distinctio I. inter censuram latam ab homine et a jure. Quæ ab homine fertur, per se, nisi aliud exprimatur, semper reservata est ejus auctori, successori, vel Superiori, aut horum delegatis. c. un. M. et O. in 6. c. 11. de offic. Ord. c. 26. de offic. Deleg. Si censura lata est a jure, fit distinctio, II. utrum per idem jus absolutio reservata sit, an non reservata. Si reservata est, res perinde se habet, ac in censura lata ab homine; c. 29. et 48. h. t. c. 8. de offic. Ord. De censura Sedi Apostolicæ reservata, sed occulta conf. Concil. Trid. Sess. XXIV. c. 6. de ref. Si reservata non est, absolutio datur ab Episcopo pro utroque foro, vel a quovis confessario approbato, at solum pro foro interno. c. 29. h. t. quo casu nil obstat, quo minus Judex fori externi contra delinquentem procedat, etsi procedere

non teneatur. Est enim alterum forum ab altero separatum, et acta in uno non præjudicant in altero. In articulo mortis quilibet Sacerdos absolvit ab omni etiam reservata censura, saltem ad reincidentiam. c. 13. et 58. X. c. 22. in 6. Prælatus regularis absolvit eos, in quos censuram tulit.

§. 312. Speciatim de *excommunicatione et privilegio Canonis* proprius hic est agendi locus. Ejus mentionem feci Lib. II. Decret. §. 52. Canones: *Siquis suadente diabolo.* 29. XVII. q. 4. sub. pœna excommunicationis majoris Summo Pontifici reservatæ et latæ sententiæ prohibetur omne id, quod per vim, aut gravem injuriam realem committitur in personam Ecclesiasticam; omnis nempe actio externa graviter injuriosa, et mortaliter peccaminosa, si non in se et respectu corporis personæ, saltem relate ad violatum honorem tali personæ debitum, sive quis hujusmodi actionem peccaminosam exerceat per se, sive efficaciter mandet, suadeat, consentiat, aut suo nomine factam approbet, vel non impediat, quando ex justitia aut officio impedire tenetur. De personis, quæ privilegio Canonis gaudent, tractavi cit. Lib. II. §. 61. Persona delinquens esse potest vir aut mulier, etiam Clericus, Monachus, Monialis. c. 33. h. t. Restat igitur, ut consideretur ratio delicti, pœna, ejusque relaxatio.

§. 313. Delictum hoc situm est in facto externo consummato: *Siquis manus injecerit;*

2. in violentia vel injuria reali: *Siquis violentas injecerit*: 3. in animo inferendi injuriam. I. Inest eidelicto ratio sacrilegii realis. cit. can. *Siquis.* ibi: *Siquis instigante diabolo hujus sacrilegii reatum incurrerit* et c. 47. h. t. in parte decisa. II. Nihilominus capit parvitatem materiæ, diciturque personæ Ecclesiasticæ percussio *levis*, quæ nullam externam in corpore maculam aut contusionem relinquit; *mediocris*, quæ aliquam maculam seu externum signum in corpore relinquit, sed sine letali vulnere, ac mutilatione: *enormis*, quæ fit cum gravi vulnere aut mutilatione, aut magna effusione sanguinis e vulnere, non solis naribus profluentis. Percussio aut injuria realis ex se haud gravis, fieri gravis aut enormis potest ratione dignitatis personæ offensæ c. 32. ibi: *Si in Episcopum, aut Abbatem violenta manus injecta; cum excessus tales ac similes nequeant sine scandalo præteriri.* Crescit injuria etiam loci ratione, uti si percussio fit publice, in theatro; foro, Ecclesia, cæmeterio, coram Judice aut Superiore. III. Delictum hoc committitur etiam detrusione personæ Ecclesiasticæ in vincula, ejusque detentione in custodia privata vel publica c. 29. nisi de licentia Prælati id fiat. c. 35. eod. IV. De morali perpetratione delicti, quæ fit jussu, consilio etc. conf. c. 6. §. 1. c. 47. X. et c. 23. h. t. in 6. V. *Instigante diabolo* non censetur facta percussio, aut violentia, quæ fit 1. ex ignorantia juris. c. 2. de constitut. in 6. aut ex ignorantia facti. c. 4. h. t. 2. Defensionis causa c. 23. h. t. 3. Casu fortuito aut ex levitate jocosa. c. 1. eod. 4. ex causa correctionis; vel in eos, qui turbant divina officia. c. 16. et 54. §. 2. h. t. 5. In casu ejus, *qui in Clericum cum uxore, matre, sorore vel*

filia propria turpiter inventum manus injecerit violentas. c. 3. ubi additur: *Ceterum si in stupro, vel adulterio, quod committit cum ea, quæ ipsum ita proxima consanguinitatis linea non contingit, ceperit, aut in cum violentas manus injecerit, non erit a sententia illius excommunicationis immunis.* 6. Si fit in Clericos degradatos c. 6. de Pœnis in 6. vel in eos, qui se tyrannidi ac enormitati immiscent, latrocinia et grassationes perpetrant, bella ac seditiones in populo commovent. c. 14. vel eos, qui dimisso habitu ac tonsura negotiis secularibus se immiscent, et post trinam admonitionem non abstinent. c. 25. et 45.

§. 314. Absolutio in hac etiam specie excommunicationis, sicut alia quavis censura, omnino necessaria est. §. 310. Singulare est ob reservationem, quod ea fieri debeat a Papa, cujus conspectui Reus se præsentare tenetur, ut inquiunt Canones; nec sufficit sola pœnitentia, præstita satisfactio; aut transactio inita cum Clerico verberato. c. 15. h. t. Exceptiones sunt: I. Legati Apostolicæ Sedis absolvendi potestatem habent in casibus expressis lib. I. Decret. tit. XXX. §. 304. II. In articulo mortis, et absente Superiore, ad quem de jure spectat absolutio, ab excommunicatione etiam propter enormem percussionem contracta absolvit quivis sacerdos, imposito mandato, et ad reincidentiam. c. 13. X. c. 22. h. t. in 6. III. Similiter et cum onere comparendi absolvit Episcopus eos, qui *temporario* impedimento affecti sunt, quo minus apostolico se conspectui præsentent. c. 11. et 58. h. t. absolute vero et sine onere comparendi Episcopus absolvit *primo* eos,

qui perpetuo impediuntur, ceu ægroti, debiles, senes. cit. c. 58. *Secundo.* Si percussio fuerit levis, etsi publica c. 3. et 17. *Tertio.* Si ea, quantumvis enormis, sit occulta. Trid. Sess. XXIV. c. 6. de ref. *Quarto.* Si Clerici infra puberes annos quantumvis graviter se invicem percusserint. c. 1. et fin. *Quinto.* Si mulieres, aliæve personæ; quæ sui juris non sunt, percusserint personam Ecclesiasticam. c. 6. *Sexto.* Si moniales Clericum aut se invicem quacunque percussione læserint. IV. Monachos et Canonicos regulares, quocunque modo se invicem percutientes absolvit Abbas; et si ejus discretio propter enormitatem non sufficit, recurritur ad Episcopum. c. 2. et 32.

TITULUS XL.

DE VERBORUM SIGNIFICATIONE.

TITULUS XLI.

DE REGULIS JURIS.

ARGUMENTUM.

I. Propria verborum significatio in Jure. §. 315.
II. Regulæ juris. §. 316.

§. 315. Jus utrumque fini librorum, titulorumque annectit hosce titulos de V. S. et R. J. Quævis ars, ac disciplina suas habet voces technicas, velut domesticas, iis maxime cognitas, et familiares, qui diligentem eidem disciplinæ navarunt operam: doctrinas vero et institutiones suas paucis complectitur verbis, quas

Regulas appellant, breves scilicet complexiones doctrinarum, ex quibus conflatæ et deductæ sunt. Jurisconsultorum summus circa proprietatem verborum semper labor fuit, uti testatur Quintilianus Instit. Orat. l. 5. c. ult. in fin. certa enim jura, obligationes, actiones, contractus, delicta certis, propriisque vocibus sunt exprimenda; dein certis hisce de rebus, negotiisque per certas propriasque expressis voces, certæ decisiones et consecutiones juris, aut pœnæ per leges constitutæ fuerunt. Unde sine ingenti jurium ac legum perturbatione significatus ac notiones vocibus respondentes immutari privato Scriptorum arbitrio haud possunt. Ex his breviter indicatis bina deduco consectaria generalia momenti maximi. I. Qui receptis vocibus, quarum per leges fixa est notio, novas subjiciunt notas, et significationes, aut re servata novas accummodant explicationes, non adjumentum et progressum, sed impedimenta, damna, inutiles moras afferunt disciplinis et discentibus (*a*). II. Qui in Jurisprudentia sacra profanave geometricam methodum affectant, jactitantque, et ex notionibus, quas præmittunt, suas deducunt decisiones, eo fere modo, quo in Mathematicis disciplinis prædicatum per notionem subjecti determinari dicitur, ii tamdiu in arena, ut dicitur, ponunt ædificium, quamdiu ipsam notionem, quam præfigunt, ejusque notas singulas per leges fuisse constitutas non ostendunt. Id autem ostendere, recepto jam abusu non solent.

(*a*) Scripsi ego de hac re, cum ante annos viginti Neutonianæ Philosophiae institutiones ederem, Tom. I. §. XXV. his verbis: Si vocum potestatem ac vim Deus,

aut Legislator humanus definivit, uti in re morali saepenumero factum novimus, in arbitrio nostro haud est, aliam iis notionem adfigere. Qui haec nomina: *fur*, *sacrilegus*, *fornicatio etc.* aliter, quam ex mente Legislatorum usurpat, viam aperit eludendi omnes leges. -- Alii cum impares se videant, rebus praeclaris, aut momenti alicujus excogitandis, et proferendis in lucem, totam operam suam ad novandas definitiones conferunt, quasi dictatorio jure, quid literati viri per voces designare ac intelligere deinceps debeant, praescribere queant.

§. 316. Regulæ juris per totam vagantur jurisprudentiam sacram et profanam. In his quædam sunt, quæ probatione aut decisione legis non egent: quia sensu quodam patentem præ se ferunt veritatis, æquitatis ac justitiæ lucem: aliæ vero maximo numero non sunt nisi juris, ac legis consequentiæ, quæ ex ipsis constitutionibus ac decisionibus sunt deductæ; quo sensu prima juris regula in Digestis sic habet: *Non ex regula jus sumitur, sed ex jure, quod est, regula fit.* Istiusmodi regularum quædam sunt *authenticœ*, seu legales, aliæ *doctrinales* vel *Brocardicœ*, a corrupto Burchardi nomine nuncupatæ: aliæ item communes, aliæ particulares ceu judiciales, beneficiales, morales, atque in his ultimis sunt præceptoriæ prohibitoriæ, permissoriæ. Qui cum regula ambulat, Practici inquiunt, tuto ambulat: si nempe regulam authenticam et legalem causæ suæ manifeste patrocinantem habet; ac tum adversarii erit, proferre exceptionem, ac palam facere, præsentem casum sub regula non comprehendi. Nam ut ajunt, *nulla est regula sine exceptione.* Vicissim si alii casus excepti quidem, præsens non exceptus probetur, locum

habet alia regula: *Exceptio firmat regulam in contrarium* id est, in casibus non exceptis; quia omnes casus sub regula generali comprehenduntur, qui per legem specialem non subtrahuntur. In *Decretalibus* extant regulæ undecim: in *Sexto* regulæ octoginta octo, hoc Ordine:

Regulæ Juris

propositae a Gregorio IX.

1. *Omnis res per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur.*
2. *Facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur.*
3. *Utilius scandalum nasci permittitur, quam veritas relinquatur.*
4. *Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum.*
5. *Quod latenter, aut per vim, aut alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.*
6. *In ipso causæ initio non est a quæstionibus inchoandum.*
7. *Quidquid in sacratis Deo rebus, et Episcopis injuste agitur, pro sacrilegio reputatur.*
8. *Qui ex timore facit præceptum, aliter, quam debet, facit, et ideo jam non facit.*
9. *Offendens in uno factus est omnium reus.*
10. *Non potest esse Pastoris excusatio, si lupus oves comedit, et Pastor nescit.*
11. *Indignum est, ut pro spiritualibus facere quis homagium compellatur.*

Regulæ Juris

propositae a Bonifacio VIII.

1. *Beneficium Ecclesiasticum non potest licite sine institutione Canonica obtineri.*
2. *Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit.*
3. *Sine possessione præscriptio non procedit.*
4. *Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum.*
5. *Peccati venia non datur nisi correcto.*
6. *Nemo potest ad impossibile obligari.*
7. *Privilegium personale personam sequitur, et extinguitur cum persona.*
8. *Semel malus semper præsumitur esse malus.*
9. *Ratum quis habere non potest, quod ipsius nomine non est gestum.*
10. *Ratihabitionem retrotrahi, et mandato non est dubium comparari.*
11. *Cum sint partium jura obscura, Reo favendum est potius, quam Actori.*
12. *In judiciis non est acceptio personarum habenda.*
13. *Ignorantia facti, non juris excusat.*
14. *Cum quis in jus succedit alterius, justam ignorantiæ causam censetur habere.*
15. *Odia restringi, et favores convenit ampliari.*
16. *Decet concessum a Principe beneficium esse mansurum.*
17. *Indultum a Jure beneficium non est alicui auferendum.*
18. *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit.*
19. *Non est sine culpa, qui rei, quæ ad eum non pertinet, se immiscet.*

20. *Nullus pluribus uti defensionibus prohibetur.*
21. *Quod semel placuit, amplius displicere non potest.*
22. *Non debet aliquis alterius odio prægravari.*
23. *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus.*
24. *Quod quis mandato facit Judicis, dolo facere non videtur; cum habeat parere necesse.*
25. *Mora sua cuilibet est nociva.*
26. *Ea, quæ fiunt a Judice, si ad ejus non spectant officium, viribus non subsistunt.*
27. *Scienti et consentienti non fit injuria, neque dolus.*
28. *Quæ a Jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentia sunt trahenda.*
29. *Quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari.*
30. *In obscuris minimum est sequendum.*
31. *Eum, qui certus est, certiorari ulterius non oportet.*
32. *Non licet Actori, quod Reo licitum non existit.*
33. *Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum.*
34. *Generi per speciem derogatur.*
35. *Plus semper in se continet, quod est minus.*
36. *Pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.*
37. *Utile non debet per inutile vitiari.*
38. *Ex eo non debet quis fructum consequi, quod nisus extitit impugnare.*
39. *Cum quid prohibetur, prohibentur omnia, quæ sequuntur ex illo.*
40. *Pluralis locutio duorum numero est contenta.*
41. *Imputari non debet ei, per quem non stat, si non faciat, quod per eum fuerat faciendum.*
42. *Accessorium naturam sequi congruit principalis.*

43. *Qui tacet, consentire videtur.*
44. *Is, qui tacet, non fatetur: sed nec utique negare videtur.*
45. *Inspicimus in obscuris, quod est verosimilius, vel quod plerumque fieri consuevit.*
46. *Is, qui in jus succedit alterius, eo jure, quo ille, uti debebit.*
47. *Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur.*
48. *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria, aut jactura.*
49. *In pœnis benignor est interpretatio facienda.*
50. *Actus legitimi conditionem non recipiunt, neque diem.*
51. *Semel Deo dicatum, non est ad usus humanos ulterius transferendum.*
52. *Non præstat impedimentum, quod de Jure non sortitur effectum.*
53. *Cui licet, quod est plus, licet utique, quod est minus.*
54. *Qui prior est tempore, potior est jure.*
55. *Qui sentit onus, sentire debet commodum, et econtra.*
56. *In re communi potior est conditio prohibentis.*
57. *Contra eum, qui legem dicere potuit apertius, est interpretatio facienda.*
58. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum.*
59. *Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eundem.*
60. *Non est in mora, qui potest exceptione legitima se tueri.*
61. *Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.*
62. *Nullus ex consilio, dummodo fraudulentum non fuerit, obligatur.*

63. *Exceptionem objiciens non videtur de intentione adversarii confiteri.*
64. *Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi.*
65. *In pari delicto vel causa potior est conditio possidentis.*
66. *Cum non stat per eum: ad quem pertinet, quo minus conditio impleatur, haberi debet perinde ac si impleta fuisset.*
67. *Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit.*
68. *Potest quis per alium, quod potest facere per se ipsum.*
69. *In malis promissis fidem non expedit observari.*
70. *In alternativis electoris (debitoris) est electio, et sufficit alterum adimpleri.*
71. *Qui ad agendum admittitur, est ad excipiendum multo magis admittendus.*
72. *Qui facit per alium, est perinde, ac si faciat per se ipsum.*
73. *Factum legitime retractari non debet, licet casus postea eveniat, a quo non potuit inchoari.*
74. *Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum.*
75. *Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se præstitam servare recusat.*
76. *Delictum personæ non debet in detrimentum Ecclesiæ redundare.*
77. *Rationi congruit, ut succedat in onere, qui substituitur in honore.*
78. *In argumentum trahi nequeunt, quæ propter necessitatem aliquando sunt concessa.*
79. *Nemo potest plus juris transferre in alium, quam sibi competere dignoscatur.*
80. *In toto partem non est dubium contineri.*

81. *In generali concessione non veniunt ea, quæ quis non esset verosimiliter in specie concessurus.*

82. *Qui contra Jura mercatur, bonam fidem præsumitur non habere.*

83. *Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur.*

84. *Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.*

85. *Contractus ex conventione legem accipere dignoscuntur.*

86. *Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare.*

87. *Infamibus portæ non pateant dignitatum.*

88. *Certum est, quod is committit in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur voluntatem.*

O. A. M. D. G.

REIMPRIMATUR

Si videbitur Reverendissimo Patri Sacri Palatii Apostolici Magistro.

Jos. della Porta Patr. Constantinop. Vicesgerens

REIMPRIMATUR

Fr. Philippus Anfossi Sac. Palatii Apostolici Magister.

NIHIL OBSTAT

D. Paulus Pancaldi Abbas Cisterciensis.